GH. SIRETEANU

COMOARA CRĂIȘORULUI

GHEORGHE
SIRETEANU

COMOARA CRĂIȘORULUI

EDITURA ALBATROS
BUCUREȘTI, 1980

I.SĂNDRUȚU' TOMII

Zăpada spulberată de Crivăț se învârtejea cu fluierături ascuțite printre trunchiurile arborilor. Era o vreme, să nu scoți câinele afară, în acea zi de 16 decembrie 1784. De două zile se despărțiseră de Crăişor, de Horea, la Albac, făcând parte din ultima ceată de răsculați cam de 100 de oameni, care-l însoțiseră până acolo. De două zile se despărțiseră de Crăişor şi tot de atâtea rătăceau, pe poteci ascunse, căutând să-şi piardă urma prin cele pustietăți ale codrilor. Păşeau în şir indian, unul după altul, tăcuți, iar urmele le erau şterse de zăpada spulberată. „Căpitanii, căprarii şi toți aceia care se cred urmăriți de către domni, să vă ascundeți pe unde puteți, până la primăvară, când ne vom scula iară, mai dârzi, mai hotărâți! Păziți-vă capetele că-mi trebuiesc! Sfătuiți-i pe toți să-şi păzească capetele!" parcă le mai răsuna în auz vocea hotărâtă a lui Horea. Şi el, împreună cu Cloşca, urmau să se ascundă de furia domnilor, care împânziseră toate drumurile cu haiduci domneşti, cu gornici şi cu cătane împărăteşti. Erau vânați pe capete toți cei presupuşi a fi luat parte la răscoală, şi mai cu tărie, căpitanii şi căprarii Crăişorului.

Țeapa, securea şi paloşul călăului, ştreangul – nemaipunând la socoteală schingiuirile la care erau supuşi înainte de a fi daţi morţii – era soarta ce-i aştepta pe cei prinşi.

Erau sleiţi. Paşii le şovăiau. Crivățul îi orbea, dar continuau să meargă, fără gând de oprire. În frunte păşea Luca Ştef din Visca. Îl urmau Serafim Dragoşa din Țebea, Pătru Trif din Hălmagiu, Iovuț Luncan din Blăjeni, – toţi foşti căpitani în oastea Crăişorului – un copil de vreo 14—15 ani, Pătruț Mărcuş din Bulzeşti şi încă doi, necunoscuţi, dar care fuseseră văzuţi adesea în preajma lui Horea, şi încă nu venise vremea ca să se ştie cine şi unde sunt. Nu-şi dăduseră niciun răgaz de popas, zi şi noapte, păşind neîntrerupt, unul după altul, ca nişte umbre, în aceeaşi ordine. Primii cinci erau îmbrăcaţi aproape la fel. Opinci in picioare, legate cu nişte cureluşe înguste înfăşurate de multe ori deasupra gleznelor, cioareci, cămăşi din cânepă aspră, încinse cu chimire late – în afara lui Pătruț, a copilului, care era încins doar cu o cureluşă – vestă albastră cu mulţi nasturi de alamă şi tradiţionala ţundră moţească. De după chimirele late îşi scoteau capetele mânerele pistoalelor şi prăselele jungherelor. La şoldul fiecăruia atârna câte o sabie, niciuna la fel, scoase de prin panopliile castelelor nobililor pe care le atacaseră. Doi erau înarmaţi chiar cu puşti luate ca pradă de la cătanele împăratului, alţii cu securi şi sulițe. Cei doi din urmă contrastau atât prin felul cum erau îmbrăcaţi cât şi prin muțenie. Nu scoseseră în aceste două

zile, de când erau pe drum, o vorbă. Unul din aceştia purta în picioare cizme scurte, ungureşti, având carâmbul tare şi burduf, cioareci albi de pănură, cu multe găietane negre, o dulamă tot de pănură, sură, încărcată deasemenea cu găietane – după moda unguresc㠖 chimir lat, – de după care-şi scoteau capetele aceleaşi arme ca şi ale celorlalți, – capul fiindu-i acoperit cu o pălăriuță unguresc㠄 la care se mai ținea o pană de păun. Al doilea se deosebea cu desăvârşire de restul cetei. Purta cizme înalte, peste genunchi, pantaloni strânşi pe picior, de postav cenuşiu, un dolman albastru închis, cu multe brandeburguri de mătase neagră, încins cu o curea lată, cu cataramă de alamă, de care-i atârna o sabie orientală, nu prea lungă, dar cu tăişul foarte ager, fără gardă, deasemenea desprinsă din vreo panoplie. Pe cap purta o pălărie cu borurile largi, cu pană de cocor, cam năpârlită, iar peste îmbrăcăminte, o pelerină lungă, neagră, cu gulerul de catifea, prinsă cu o gaică de alamă coclită la gât. Era ținuta obişnuită a micului nobil în Transilvania şi Ungaria.

— Nu mai pot! se văietă de la un timp Pătruț, copilul.

— Mai rabdă câteva ceasuri, îl încurajă Serafim Dragoşa, ajungem în dreptu' Mesteacănului, treci Crişu' şi te îndrepți spre casă. Ție tot n-au ce-ți face. Ia, un prunc, acolo. Cel mai mare rău pe care ți-l pot căşuna e să-ți croiască domnii câteva corbace.

— Ce să caut acasă? Mamă n-am, tuțu' s-a prăpădit în lunca Murăşului, lângă Deva. L-a

străpuns un husar cu sulița. Ce să mai caut?

— Păi, nici cu noi nu te putem purta! Viața noastră are să fie tare grea! Cine ştie unde ne vom putea ascunde. Da' să vedem ce-or zice şi ceilalți. Ar trebui să ne oprim undeva pentru popas, să mâncăm ceva. Am mâncat numai din mers. De două zile şi două nopți ne-o ajunge! Trebuie să dăm de vreun adăpost!

Într-un târziu ajunseră într-un luminiş unde dădură peste o casă de pădurar ce se vedea a fi de mult părăsită, cu obloanele ferestrelor ce abia se mai țineau în câte o țâțână şi cu uşa căzută pe jos. Se opriră.

— Eu socot c-ar fi bine să intrăm, propuse Luca Ştef. Să mâncăm ceva şi să prindem vreun ceas-două de hodină.

— Să intrăm, fură de acord şi ceilalți.

Deşi îi primi un miros de vatră veche, de praf şi mucegai, iar păienjenişul părea de nepătruns, şubredul adăpost li se păru o adevărată oază.

— Să facem foc, propuse Iovuț Luncan.

— Ai bolunzit? îl admonestă Luca Ştef. S-ar putea vedea, cum a şi început să se întunece, şi ne pomenim cu gornicii ori cu haiducii domneşti că ne iau ca din oală!

— Am putea înțepeni obloanele şi uşa, ca să nu se mai vadă nimic. Fumul tot n-au cum să-l mai vadă, a înnoptat, auziră pentru prima oară glasul „domnişorului", cum îl numiră în gând pe cel cu pelerina de nobil.

— Hm! N-ar strica. Să încercăm. Suntem rebegiți

de frig, spuse şi Pătru Trif.

Se apucară cu toții de lucru şi în scurt timp fură aşezate obloanele, uşa, şi fură astupate toate crăpăturile, ca să nu pătrundă în afară firicel de lumină. Amnarul scăpără, scoțând din umbră chipurile întunecate, o şuviță firavă de flacără îşi înălță uşor limba purpurie şi lemnele uscate începură să trosnească vesel, cuprinse de vâlvătaie. Erau adunați cu toții în jurul vetrei, care nu mai fusese de mult folosită, şi căutau să-şi usuce hainele ude. Unii începură să-şi desfacă şi obielele jilave din picioare, căutând să le zbicească şi să le încălzească la văpaia ce se încinsese. Abia după ce se mai uscară şi se încălziră începură să caute prin traiste, scoțând merindea săracă. Mestecau tăcuți. Nu vorbea unul. Numai ochii lui Luca Ştef nu se puteau desprinde de la cei doi necunoscuți, care mâncau la rândul lor, la fel de tăcuți.

— Am pornit pe aceeaşi cale şi s-ar cădea să ne cunoaştem, rupse tăcerea, într-un târziu, Luca. Dumneata cine eşti? i se adresă celui îmbrăcat în straie ungureşti.

— Eu mi-s Ianoş Gall de la Gherla, dacă auzit dumneata. De la comitat Cluj. Eu căpitan la oaste Crăişor Horea. Spus la mine Crăişor ca se nu mai merge acolo che domnii prinde la mine şi se ascundem la țara lui Zarand. Departe asta țara?

— Ehei! De ieri tot prin țara Zărandului hălăduim. Cum îți place?

— Ce se place?! Nu văzut nimica! Numa' pom, numa' copac, numa' podurea! Nu sat, nu târg, nu

nimica! Pustiu!

— Şi cum ai fi vrut? Să ne atârnăm câte o darabană de gât şi să trecem prin sate şi târguri cu tămbălău, să ne înhaţe domnii? Am ocolit satele şi târgurile. Asta-i. Da' nu ştiu cum să zic, se simţi cam încurcat Luca, vei fi fiind căpitan de-al Crăişorului, da' tot nu pricep! Altă naţie, altă limbă...

— Corbaci n-are naţie! Corbaci rupt tot aşa bun piele de pe spate la român ca de pe spate la ungur, ori sas, ori secui, de pe spate la rob. Nici rob, ori iobag, cum se spus, – tot una – nu are naţie. Naţie nostru este rob. Nici slobozenie n-are naţie. Orce om vrei slobozenie. Pentru asta ascultat noi cuvânt la Crăişor Horea, care spus: „să nu mai fie domni!" Domnii, ei altă naţie. Da', ei minte pe noi, pe rob; zice: ala ungur, ala român, ala sas, ala secui, ala duşman. Şi noi n-are ce muncat, da' de împărţit ceva?

— Are dreptate, interveni cel îmbrăcat în haine de nobil. Nici domnii n-au naţie, ori nu ţin socoteala de ea. Am văzut la Beci şi la Buda, pe unde am trăit o vreme, cum petrec şi se înţeleg domnii între ei, fie că-s nemţi, unguri, franţuzi ori români, ori de ce naţie ar fi. Crăişorul n-a ţinut seama de naţie, ci de om. Toţi asupriţii, toţi cei care tânjesc după slobozenie şi dreptate s-au ridicat la cuvântul lui în comitatul Clujului şi în alte comitate, unde trăiesc alături şi români, şi unguri, şi saşi, şi secui, în aceeaşi stare de robi. Numai uniţi, toţi robii, putem să scăpăm de jugul domnilor!

— Da' dumneata cine eşti, de le vorbeşti ca din carte?! E drept, te-am văzut toată vremea în preajma Crăişorului şi ar trebui să mă încred în dumneata, cum s-a încrezut şi el. Te-am văzut şi în luptă. Aprigă mână ai! Cu o pălitură l-ai spintecat de la gât până la şa pe grofu' Andrei Forai de Săvârşin! S-a prăvălit în două părți de pe cal de parcă erau doi grofi!

— Puterea nu stă numai în mână. Sabia asta, tătărească ori turcească, din oțel de Damasc, cum astăzi nu se mai pricepe nimeni a făuri, nu prinde nici rugină şi nici ştirbitură n-ai să vezi pe ascuțiş. Am luat-o din castelul grofului Iosif Gyulai din Pişchinți. Pot reteza, dintr-o singură pălitură, un gorunaş gros cât piciorul.

— Măăi, afurisită sculă! se miră Luca. Da' tot nu mi-ai spus cine eşti, domnişorule. Noa, spune! Cine eşti?

— Cine sunt? Sunt Săndruțu' Tomii Olariului, din Căzăneşti.

— Al Tomii Olariului?! se miră Luca.

— Da. Al lui.

— Nu se poate! răspunse Luca mirat. Mi-ar fi spus! Toma Olariului din Căzăneşti a fost căprar în ceata mea. Te-a văzut de atâtea ori! Nu te cred! Spune cine eşti?

— Ți-am spus! Sunt Săndruțu' Tomii din Căzăneşti, repetă acesta. Nu l-am mai văzut pe taica de când aveam cinci ani! Cum era să-l cunosc sau să mă cunoască?! Ce-i cu el? Unde-i? întrebă înfrigurat.

Luca era însă încredințat că Săndruț minte. Nu-şi putea închipui cum un tată şi un fiu să se fi întâlnit la doi paşi şi să nu se fi recunoscut. Mai făcu o încercare:

— Ai avut un frate. Cum îl chema?

— Todoruț! Ştii ceva? Ce-i cu ei? Unde-s?

— Da, Todoruț îl chema, da' nu mai este. L-or prins domnii când ne-am bătut la Deva. Amarnic l-au mai schingiuit! I-a tăiat gâdea capu'! Cu paloşu' i l-a tăiat!

Săndruț scrâşni din dinți. Fața îi deveni palidă.

— Şi taica? Cu el ce-i? Unde-i? întrebă.

— Eu zic c-o fi în sat, în Căzăneşti. L-a pălit o cătană împărătească cu sulița. În umăr l-a pălit. O noapte am vegheat la capu' lui. Ardea ca focu' şi vă pomenea. Pe Todoruț, pe tine, Săndruț, şi pe Creştina, soru-ta.

— Creştina, soru-mea? Nu ştiu! Nu ştiu să fi avut vreo soră! Todoruț, fie iertat, era pruncuț, abia învăța să meargă; îl purtam de mână, îl luam în brațe, țin minte, dar de o soră... de asta nu ştiu! Nu-mi amintesc!

— Dacă zici că erai doar de cinci ani când ai plecat de-acasă, nici n-ai avea cum. Are treisprezece ani acuma. Ea poartă gospodăria, că maică-ta, nana Sofia, a murit de mult, de vreo şapte ani, aşa spunea baci' Toma.

— A murit şi maica, oftă Săndruț. Era frumoasă maica, şi bună!

— Dar cum de ai ajunsă să te înstrăinezi?! se miră Iovuț Luncan.

— E o poveste lungă, ehei! mai oftă Săndruț.

— Acuma, dacă tot ne-am ortăcit, s-ar cădea să ştim fiecare ce se poate şti unul despre altul. Povesteşte-ne, interveni şi Pătru Trif.

— Păi, cum să fie? Într-o zi, aveam vreo cinci ani, cum v-am mai spus, taica a avut nu ştiu ce treabă pe la Baia de Criş. A împrumutat o cocie şi un cal, că n-avea, şi, să plece. Eu, nu şi nu, să mă ia şi pe mine! Că nu se poate, că n-are cu ce mă îmbrăca, câte şi mai câte. Până la urmă, a dezbrăcat mama scurteica de pe ea, m-a îmbrăcat, i-a sumes mânecile, ca să le scurteze, m-a încins nu ştiu cu ce, şi gata. Până la glezne-mi ajungea scurteica mamei. Pe cap, un clop vechi de-al lui taica, ce tot îmi venea pe ochi şi-mi pleojdea urechile. Cum oi fi arătat nu ştiu, dar prea mândru, nu. În picioare aveam nişte opincuțe găurite, dar, oricum, nu se putea zice că-s desculț. Ajungem şi la Baia. Taica dezhamă caii, le dă ceva să mănânce şi-mi spune să nu mă mişc de lângă ei până vine el, că nu stă mult. Mai încolo, un hincheu domnesc. De pe pernele de barşon ale hincheului, coboară un prunc cam tot de seama mea, dar prunc de domn. Era îmbrăcat domneşte, ba, şi încins cu o cureluşă cu cataramă strălucitoare de care atârna o săbiuță-jucărie. Tare-mi plăcea săbiuța aceea! El se uita la mine, eu mă uitam la el, dar niciunul nu îndrăzneam să ne apropiem. La un moment dat mi-a spus ceva, dar n-am priceput că vorbea ungureşte. I-am răspuns şi eu ceva, româneşte, dar nici el nu pricepea. Până la urmă tot ne-am apropiat, el un pas, eu altul, şi am început să

ne jucăm. Prunc la prunc trage. Parcă ce ştiam noi? Ne-am înțeles bine, să zic aşa, cam vreun sfert de ceas, când, nu ştiu ce l-a apucat şi-mi dă una în frunte de m-am prăvălit pe jos. Mă scol şi mă reped la el.

Să vezi încăierare! Eu mă tot împiedecam în scurteica mamei, dar cum am făcut, cum n-am făcut, m-am pomenit călare pe domnişor şi am început să-i car la pumni. Din mândrețea hainelor lui s-a ales ruşinea-ruşinilor. Era tot întinat şi plin de pulbere, când m-am pomenit ridicat de guler în sus. Ca un pui de mâță mă ridicase groful, căci el era, castelanul Francisc Gyulai din Lunca, tatăl domnişorului. Am început să strig şi să-l sudui: „'Tă-te Iuda, domnule! Dă-mi drumu'! 'Tă-te Iuda, domnule!" „Pui de lup!" l-am auzit răstindu-se pe mustăcios, că avea nişte mustăți mai-mai să-i ajungă până la urechi, „al cui eşti?; „A lui taica", m-am smiorcăit, „dă-mi drumu' că dacă vine vezi tu..." şi odată m-am pomenit cu taica. Alerga speriat. „Măria Ta, iartă-l dacă a făcut ceva! E prunc, ce ştie? „Al tău e?" „Al meu, Măria Ta! Din suflet te rog, iartă-l! Atunci domnul m-a aşezat jos şi s-a răstit la taica: „Să pui corbaciul pe el! Ai înțeles? Uite ce-a făcut cu hainele lui Ferentz! Aşa-l chema pe prunc. Bietul taica, ce să facă? Poruncă domnească. Apucă corbaciul cu care mâna calul si ridică mâna să mă croiască. Ferentz, pruncul domnului, sare la taica, îi apucă mâna şi i-o muşcă precum o sălbătăciune, strigând la el ceva ungureşte. Taica să nu se lase, să dea, el nu! Începu să urle şi să se roage nu ştiu ce în

limba lui de tat-său şi ăsta nu-l mai putea potoli. „De unde eşti, baciule?” s-a răstit la taica. „Din Căzăneşti, Măria Ta!” „Iobag ori slobod?” „Iobag, păcatele mele, iobag, Măria Ta!” „La cine?” „La măritu’ împărat, Măria Ta!” „Aaa! Eşti al statului. Dă-mi-l pe puiul de lup!” „Cum să-l dau, Măria Ta?! Doi prunci am cu totu’, cum să-l dau?! Mai am ce căuta acasă dacă ajung fără el?! Nu pot! Nu mai am trai cu muierea!” „Dacă mi-l dai, îi dau slobozenia; lui şi urmaşilor lui i-o dau! Are să fie slobod! Îl fac om! N-are să-ți pară rău! L-a îndrăgit băiatul meu şi nu mai poate fără el. Dă-mi-l!” „Ce să-l îndrăgească, Măria Ta? N-ai văzut cum s-or încăierat, Măria Ta? Dragoste-i asta?!” „Aşa-s pruncii. Dă-mi-l când îți poruncesc! Pentru binele lui! N-are să-ți pară rău! Ce, nu-ți place să ți-l ştii slobod?” La ce s-o fi gândit taica nu ştiu, dar până la urmă s-a lăsat înduplecat. Numai la slobozenia făgăduită cred că s-a gândit mai mult. M-a luat în brațe, m-a mângâiat, m-a țucat aspru, cum numai el ştie să țuce, şi-a şters cu podul palmei ochii înlăcrimați şi mi-a zis: „Du-te, Săndrițule dragă! Du-te! Poate că are să-ți fie mai bine. Slobozenia, puiule, slobozenia, ah...” şi l-au înecat lacrimile. A fost rândul meu să plâng şi să mă vaiet. Degeaba. Nimeni nu-mi lua în seamă smiorcăielile. M-a suit domnul în hincheu, vizitiul a dat bici cailor, şi, drumul! Când m-am aşezat pe pernele moi, alături de Ferentz, m-am mai potolit. Ajuns la castel m-au dezbrăcat, m-au scăldat, mi-au dat haine bune, domneşti, nu chiar aşa de frumoase ca ale lui Ferentz, dar mie mi se păreau împărăteşti.

De dormit, dormeam în cămările slugilor şi de mâncat tot acolo mâncam, dar mâncare domnească, de la masa domnilor; aşa era porunca. Ziua mi-o petreceam în cele două cămări ale lui Ferentz. Avea tot felul de jucării, aveam cu ce ne juca. Era bine, numai că tare-mi era dor de taica, de maica, de Todoruț. E drept, când făcea Ferentz vreo trăsnaie, bătaia era a mea. Nu lăsa Ferentz să mă bată tare, dar câteva corbace tot apucam. Aşa a fost până ce a început învățătura. Acolo, tot amândoi. Ce învăța el învățam şi eu. Şi mă țineam. Mai ales cu latina, poate unde seamănă prea bine cu limba noastră, românească, îl întreceam mult. Cam în toate îl întreceam, dar m-a sfătuit o slugă să nu arăt că-s mai uşor de cap ca domnişorul dacă vreau să-mi fie bine. Aşa am şi făcut. Taina era numai între noi, între prunci. Ferentz vedea bine că mă prefac, vedea cât pot, mă punea să scriu şi pentru el ce ne dădeau de scris profesorii, şi o făceam pe furiş. Ne înțelegeam bine. Dar pe ai mei, pe taica, pe maica şi pe Todoruț nu m-au mai lăsat să-i văd. Tare-mi era dor de ei. La şaişpe ani ne-au trimis pe amândoi la nişte şcoli mai mari, la Buda. Până atunci ne învățau profesori năimiți, care stăteau la castel; anume pentru aşa ceva erau aduşi. Numai că de data asta, la şcoala aceea, numai el era înscris, iar eu, valetul lui.

— Ce-i aceea valet? se miră Serafim Dragoşa.

— Un fel de slugă domnească, dar numai de cameră, cum se zice. Îi îngrijeam hainele, le periam, aveam grijă să dau la spălat ce trebuia dat şi treburi

din astea, mărunte. Nu era o muncă grea.

— Da' tot slugă, oftă omul.

— Slugă, dar slugă cu simbrie. Groful se ținuse de cuvânt şi-mi dăduse slobozenia. Numai că, vorba ceea, tot la stăpân. Nu-i prea plăcea lui Ferentz învățătura, măcar că nu era greu de cap. Era numai leneş. Eu trebuia să citesc toate cărțile şi să-i povestesc pe scurt ce scrie în ele. Eu trebuia să-i scriu ce avea de scris. El rareori punea mâna pe pană, aşa că, de învățat, tot eu mă alesesem mai învățat, numai că el a primit atestate pentru învățătură, şi eu, nu. Nu era rău nici aşa. Ce-aş fi putut eu face cu atestatele, gândeam. Nu eram decât o slugă. Şi când am împlinit amândoi optsprezece ani, ne-a trimis la altă şcoală, la Beci. Aicea, țin-te pe chefuri! Domnişorul, nu eu. Eu, tot valet. Dar cu învățătura, tot aşa, numai că mă lua cu el acolo, ascultam şi eu ce vorbeau profesorii ceia mari, doar că nu eram înscris. Tot eu îi scriam domnişorului ce trebuia să scrie şi până la urmă, el s-a ales cu încă un atestat şi eu numai cu ce am băgat în cap. Când a isprăvit cu învățătura, a căpătat oarece slujbă la cancelariile împărăteşti, la Beci. Venea acasă cu câte un teanc de hârtii pe care tot eu trebuia să le scriu, el le ducea a doua zi la slujbă, gata. Şi tot aşa a mers treaba până a dat în patima cărților. Asta s-a întâmplat acum doi ani. Pierduse la cărți şi cum nu mai avea pe ce să joace, m-a pus la bătaie pe mine. Pentru întâia dată i-am ieşit din cuvânt şi i-am spus că sunt om slobod şi că nu mă poate vinde ca pe o vită. I-am arătat şi înscrisul de la bătrân, de la

Francisc Gyulai. Cel cu câştigul mi-a spus că dacă sunt slobod să trec în slujba lui, tot ca valet, că mă plăteşte mai bine. Poate că nu treceam, nu mă lăcomeam eu la un ban mai mult. Dar prea m-a durut cum fostul meu stăpân a încercat să mă piardă la cărți. L-am lăsat. Noul meu stăpân era un baron neamț, unul Otto, şi ce-i drept, simbria era mai mare. Dar acest nou stăpân al meu încă nu ştia ce pot. M-a prins într-o zi că citesc o carte pe care o scosesem pe furiş din biblioteca lui.

— Ce-i aia bibliotecă? întrebă Iovuț Luncan.

— O încăpere mare, în care îşi țin domnii cărțile. Pe lângă pereți, până în cerime, numai polițe şi toate pline cu cărți, îl lămuri Săndruț. Şi cum ziceam, m-a prins când tocmai vroiam s-o ascund, să n-o vadă. Era o carte din cele pe care nu le pricepe oricine, ci numai un om cu învățătură mai multă. „Ce-i acolo? m-a întrebat când a văzut că vreau s-o ascund. „Să mă ierte Măria Ta, dar am luat-o s-o citesc! O pun la loc!" Mi-a luat cartea din mână, s-a uitat la ea şi a început să râdă: „Ce-ai priceput din tot ce scrie aici?" m-a întrebat. „Am priceput tot ce scrie, Măria Ta!" i-am zis. Atunci a început să mă întrebe de una, de alta, din ce în ce mai greu, şi rămânea tot mai mirat de răspunsurile mele. Îl aud: „Păi, dumneata – mi-a spus pentru întâia dată dumneata – eşti doctor! Nemaipomenit! Om cu atâta ştiință şi valet! Mi-e ruşine de ruşinea mea ca am ținut ca slugă un om atât de învățat! De unde le ştii pe toate?" Atunci i-am povestit cele ce v-am spus şi vouă. A doua zi m-a şi luat cu el şi mi-a găsit o slujbă la cancelariile

împărăteşti. Una mai mică, ca la început, dar în câțiva ani ajunsesem departe. Şi pe dreptate şi ştiință, nu cu ajutorul cuiva. Tot acolo l-am cunoscut şi pe Crăişor, pe băciuțul Horea, când venise pentru ultima dată la împărat. Nu pot uita cât de bucuros ieşise de acolo. „Nu te bucura, băciuț," i-am spus. „Făgădaşul domnilor, bucuria bolunzilor! Nu te supăra că-ți zic vorba asta, dar aşa-i! Sunt un prunc pe lângă dumneata şi n-aş vrea să te amărăsc, dar să ştii că povestea aceea, care zice că deşteptul făgăduieşte şi prostul trage nădejde, nu-i minciună!" Să-l fi văzut cum s-a mai amărât! „Cum?! Nici în cuvântu' împăratului nu pot a mă încrede?! Pruncule, bagă de seamă ce vorbeşti!" Eu, care mai pricepusem cum merg treburile pe la împărăție, o noapte întreagă a trebuit să-i spun, să-i povestesc, ca să-l fac şi pe el să priceapă, şi tot se mai îndoia. „Se poate una ca asta?! Un împărat să nu-şi ție făgăduiala?! Păi atunci noi, proştii... Noa, că-i bună!" A plecat cu inima îndoită acasă. Când am auzit că a început răscoala, că oamenii, la îndemnul Crăişorului, s-au sculat, am lăsat-o dracului de slujbă, m-am învoit pentru trei luni, am zis că vin acasă ca să-mi văd familia, şi uite-mă-s aici. Asta-i povestea mea!

— Păi, eşti om învățat! Ştii trei limbi: româneşte, ungureşte şi nemțeşte ca pe apă şi le mai şi scrii! Şi latineşte pe deasupra! De ce nu te duci înapoi, la slujbă, că cele trei luni mai e până să treacă! spuse Luca.

— Am apucat-o pe calea asta, nu mă mai opresc!

Nu-l pot lăsa pe Crăişor fără un sfat! Nu c-aş fi prea deştept, dar are nevoie de ştiința mea. El are cap de împărat, dar mâna nu-i e dedată pe pană. A mânuit tesla, barda, coasa, sapa. De scris, scrie, dar cu migală. Ştie să şi citească. Nu pot uita, când m-a pus odată să scriu o proclamație, o hârtie din aceea ce trebuie citită oamenilor. Ce mi-a spus aceea am scris, n-am ieşit cu nimic din vorba lui. Numai că am scris cu vorbe mai meşteşugite, mai alese, de cancelarie. I-am dat hârtia s-o citească. Vai, ce s-a mai mâniat! „Ai bolunzit?! strigă la mine. Ce ți-am spus eu să scrii?" „Am scris întocmai ce mi-ai spus, băciuț, mai citeşte o dată şi ai să vezi!" Aşa-mi poruncise să-i spun, băciuț, şi aşa-i spuneam. „Ce să mai citesc? Mă crezi bolund? Cine vrei să înțeleagă treaba asta domnească? Fără înfloriturі politiceşti să-mi scrii! Ai priceput? «Domni, să nu mai fie!», aşa ți-am zis să scrii, şi tu-mi vii cu vorbe mălăiețe, meşteşugite!" M-am apucat şi le-am scris aşa cum le-a cerut, pe înțelesul tuturor, ca să nu se mai poată nimeni ascunde după vorbe. Şi poate că a avut dreptate. E limpede ca lumina zilei. Nu poți s-o mai întorci în niciun fel.

— Numai de l-ar ține Dumnezeu sănătos până-n primăvară! rosti Pătru Trif, închinându-se. Câtă înțelepciune la omu' ăsta!

— Ei, acuma dacă ne-am cunoscut, să vedem ce avem de făcut, propuse Luca Ştef. Pruncu' să se ducă acasă, la Bulzeşti! Ai auzit, Pătruțule? Mâine dimineață îți arăt eu calea, ca să nu te rătăceşti.

— Nu mă alunga, băciuț! Te rog, nu mă alunga! Ce

să fac acasă dacă nu mai am pe nimeni?! La ce să mă mai duc? Rămân cu voi şi poate că v-oi fi şi eu de vreun folos? Eu pot să mă strecor prin sate, prin târguri, să aud tot ce se vorbeşte şi să vă aduc veşti. Mie n-au ce-mi face. Câteva corbace, acolo, cum mi-a spus şi baciu' Serafim. Le-oi răbda dac-o fi să le capăt, da' de lăsat, nu mă las!

— Are dreptate pruncul, interveni Săndruț. Oricare din noi ar încerca să iasă, cum sunt câinii de întărâtați, ar fi în primejdie. Fără ştiri iar nu putem sta până la primăvară. Trebuie să ne pregătim, să auzim chemarea Crăişorului. Dacă vom sta ascunşi ca orbeții, fără a şti ce se întâmplă, când începem iar, nu se poate! Să vii cu noi, Pătruțule! îl mângâie pe copil pe creştet.

— Noa, fie, dacă zici aşa. Vorba e ce facem mai departe, unde ne adăpostim? Aici nu putem rămâne. Ne pot da de urmă, continuă Luca. Aş şti eu un loc pe unde nici n-a mai călcat picior de om. M-am rătăcit odată cu taica, am fost după nişte vânat, pe furiş. Ne-am putea săpa bordeie. Ba mai era şi o peşteră mică pe acolo, da' tare umedă. Poate că nici n-am putea încăpea în ea. Era pe lângă izvoarele Ponorului, pârâu' cela care trece pe la voi, prin Căzăneşti, Săndruțule, da' dacă ai plecat de mic n-ai de unde să ştii. Ne mai hodinim până dimineață şi o luăm într-acolo. Alt ascunziş mai bun nu puteam găsi.

Căzură toți de acord cu propunerea lui Luca şi se îngrămădiră care cum putură pe lângă vatra încălzită, ca să mai poată prinde câte un ceas de

somn.

II.COMOARA

Ca şi în celelalte zile, mergeau în şir indian, avându-l în frunte pe Luca Ştef, ca unul mai apropiat de acele locuri, ce se mai rătăcise cândva prin cele sălbăticii. Ca nişte coloane de templu antic se ridicau trunchiurile groase ale arborilor, care nu ştiau ce-i securea. Cei mai bătrâni se prăbuşeau, vremea prefăcându-i în pulbere, din care se hrăneau urmaşii. Era ciclul natural al firii, cu legile ei, nedeformate încă de civilizația umană. Alte urme de viață decât acele lăsate de sălbăticiunile pădurii nu întâlneau. Urmele ospățului vreunei vulpi sau vreunui lup, poteci bătătorite de fiare care duceau la adăpători, urme de mistreți, precum şi râmăturile acestora, făcute în căutarea hranei. Însera aproape când ajunseră într-un luminiş. Părea o chelie a muntelui. Un mic podiş pietros în care, cu mare greutate, îşi înfipseră rădăcinile câțiva arbuşti piperniciți şi jnepeni. O îngrămădire haotică de pietre şi stânci rămase aşa parcă în urma unui cataclism. Fără a sta pe gânduri, Luca o luă înainte pentru a traversa podişul. Cum păşea aşa, scoase un răcnet şi dispăru din fața celorlalți. Se repeziră cu toții spre locul unde-l văzuseră pentru ultima

oară. Dădură de o deschizătură, o groapă, în care privirea nu le putu pătrunde. Un hău întunecat, părând a avea totuşi o formă regulată, aproape dreptunghiulară, ceea ce dădea de bănuit că mâna omului nu fuse cu desăvârşire străină de acele locuri.

— Hei! strigă Săndruț aplecându-se deasupra gropii. Luca! Mă auzi?

— Te aud, frate! Te aud! Scoateți-mă de aici!

— N-ai pățit nimic? Te doare ceva, eşti teafăr? începură să curgă întrebările.

— Îs întreg, da' nu văd nimica. E beznă! S-o ia dracul de hudă! se auzi glasul cavernos, ca venit dintr-o încăpere mai mare, pustie, al lui Luca. Aruncați-mi nişte curpeni, ceva, ca să mă pot cățăra! Pare că mai e ceva aici! Om ori fiară, nu pot băga de seamă, da' nu mişcă. Am călcat pe ceva. Scoateți-mă că nu mai pot!

Alergară câțiva în pădure şi desprinseră câțiva vreji de curpen mai tari, aducându-i.

— Luca! strigă Săndruț. Mă auzi?

— Aud, daaa!

— Prinde! Apucă-te bine, că te tragem în sus! Ține!... Gata?

— Daaa! Trageți! se auzi glasul din adânc. Stați! E o scară aici! Stați, nu mai trageți!

Cei de sus rămaseră mirați. Ce scară? De unde?

— Eşti bolund? Ce scară visezi?! întrebă Serafim.

— Scară ca toate scările. Aşteptați! strigă Luca, dând drumul capătului de curpen şi păşind atent din fuştel în fuştel.

În scurt timp i se ivi bustul. Era palid, speriat şi cu fruntea îmbrobonată. Îşi trecu mâneca peste frunte ca să şi-o şteargă.

— Nu-i lucru curat, fraților! E ceva înăuntru. Nu ştiu, om, fiară, da' este. Nu mişcă. Nu se vede nimic. Nici mâna nu ți-o vezi, de la doi țoli! Să plecăm de aici, cât mai suntem zdraveni, că cine ştie? Doamne fereşte! se închină.

— Stai, frate! Nu aşa! interveni Săndruț. Trebuie să vedem ce-i! Dacă-i un adăpost în care am putea ierna, ne scuteşte de a mai săpa bordeie. Amnar! Iască! Scapără careva? Pătruțule, i se adresă copilului, vezi, nu poți găsi nişte crenguțe uscate de jneapăn? Trebuie să vedem ce-i!

— Ba, eu nu stau! Faceți ce vreți, da' mie-mi ajunge! Dacă picai tu, Săndruțule, nu mai vorbeai aşa! Să ne căutăm de drum! Eu aşa zic, spuse Luca.

Între timp, copilul se şi întoarse cu câteva rămurele de jneapăn uscate. Era bucuros că se putea face folositor, şi pentru Săndruț ar fi făcut orice, fiindu-i recunoscător pentru că intervenise să rămâie cu ei, în ceată.

— Ba să vedem ce-i, spuse şi Iovu Luncan. Dacă ai scăpat nemâncat, Luca, tot e bine. Înseamnă că n-a fost cine să te mânce! Te-ai speriat ca o muiere! Ține-ți firea, ce dracu'? În luptă parcă erai mai curajos!

— Acolo vedeam cu cine mă bat, Iovuțule! Ia să te văd pe tine, dacă ai pica acolo, cum ți-ar veni? Faceți ce ştiți, eu unu', nu cobor!

Între timp, Serafim scăpărase amnarul şi reuşise să aprindă un firicel de iască. Se căznea, suflând, să dea foc unor uscături. Flacăra se înteți. Săndruț aprinse o rămurică de jneapăn, se apropie de groapă, lumină şi văzu capătul scării. Cu atenție, încercând fiecare fuştel, ca nu cumva să se prăbuşească în gol, începu coborâşul. Era destul de adâncă groapa, de vreo cinci metri. Puse în sfârşit piciorul pe pământ tare. Se aplecă apropiind făclia improvizată de picioare. Răspândea o lumină destul de anemică beţişorul aprins. Se înfioră. La picioare-i, întins pe jos, un om. Încercă să apropie rămurica aprinsă, dar aceasta se stinse, arzându-i degetele. Începu să urce iar scara. Ieşi.

— E un om înăuntru, dar pare mort. Dă-mi mai multe bețe din acestea, Pătruțule, ca să pot aprinde unul de la altul! Voi stați aici! Văd eu ce-i şi dacă nu ne paşte nicio primejdie, vă chem! Mortul e mort, n-are ce-mi face! Numai să nu mai fie şi alții, vii. Trebuie să văd!

Coborî din nou şi se aplecă deasupra mortului. Lumina era prea firavă ca să poată vedea mare lucru. Pipăi pieptul mortului şi văzu că e îmbrăcat în platoşă, rece, dar care nu părea de metal. „Lemn ori piele groasă", îşi zise. Păşi cu sfială peste cadavru şi intră într-un fel de tunel ce cobora în pantă. După vreo zece metri pătrunse într-o încăpere ai cărei pereți şi tavan nu-i putea distinge. Lumina era prea slabă. Nu se hotăra în ce parte s-o ia. Păşi încet, spre stânga, ținându-se cu mâna de peretele peşterii, pentru că peşteră părea a fi. Înainta încet,

pipăind mereu peretele de stâncă, temându-se să nu se prăbuşească în vreun hău, de unde n-ar mai fi putut ieşi. Nu-şi putea da seama cât drum parcursese şi nici cât de lung ar putea fi peretele pe lângă care înainta. Se lovi cu capul de ceva. Era ceva ce ieşea parcă din perete. Apropie flacăra firavă a ultimului beţişor care-i mai rămăsese. Obiectul de care se lovise era o făclie de răşină, pe jumătate arsă. Apropie flăcăruia. La atingerea acesteia făclia sfârâi, aruncă câteva scântei verzui, ca un mic foc de artificii, flacăra prinse putere şi scoase, din întuneric, o încăpere înaltă de vreo patru metri, cu tavanul natural, necioplit, uşor boltit, dar din care, spre deosebire de alte peşteri în care intrase, nu coborau stalactite cu picăturile lor umede. Era uscat. Încăperea avea formă aproximativ dreptunghiulară şi se vedea bine că pe alocuri mai intervenise şi mâna omului. Pe lângă peretele opus văzu ceva ce i se păreau a fi paturi, culcuşuri. Scoase făclia din perete şi cu ea în mână se apropie. Într-adevăr, de-a lungul peretelui erau paisprezece paturi, construite din blocuri şi lespezi de piatră, acoperite cu blăni de animale. Se apropie de unul. Pipăi cu sfială, ridică blana ce părea să fi îmbrăcat cândva un urs brun. Sub blană, cetină. Părea proaspătă. Când o atinse însă, acele se scuturară deşi păstraseră încă culoarea proaspătă, verde. „De mult n-au mai fost folosite”, constată. Trecu pe lângă paturi, apropiindu-se de peretele din fund al încăperii. O vatră din lespezi de piatră pe care se mai vedeau capete de lemn pe jumătate carbonizate;

parcă nu de mult ar fi plecat stăpânul de acolo şi lăsase focul să se stingă. Alături o stivă de lemne pregătite pentru foc. Vase. Vase de pământ, unele afumate, ceea ce dovedea că se pregătise mâncare în ele. Îl miră însă faptul că tavanul nu se vedea afumat. Ridică făclia şi văzu o crăpătură înnegrită, un coş, unul natural, nu se vedea nici urmă de cioplitură în stâncă. Mulțumit de cele constatate, o porni cu făclia în mână spre ieşire. În stânga, lângă peretele dinspre ieşire, pe lângă care încă nu trecuse, văzu ceva lucind. Se apropie. Era un ochi de apă. O încercă cu degetul. Rece. Duse degetul la buze. Bună. Făcu pumnul căuş, îl umplu şi-l duse la gură. Sorbi. Se putea bea. N-avea niciun gust de stătut şi-l miră. Apropie făclia. De sub perete, un firicel de apă limpede se scurgea adunându-se într-un găvan, vădit săpat de mâna omului; se vedeau urmele de cioplitură. Din găvan apa se strecura printr-un jgheab îngust, deasemenea săpat, şi se pierdea într-un orificiu de sub celălalt perete. Deci, colțul încăperii era înzestrat cu o fântână cu apă bună, şi având alimente câte le trebuiau, puteau rezista chiar şi unui asediu. Lângă ieşire, stivuite, vreo treizeci de făclii asemănătoare cu cea pe care o avea în mână, neîncepute. Se bucură. Vroia doar să vadă ce-i cu omul acela, cu mortul, sau ce o fi fost. Ajunse lângă scară. Mortul în aceeaşi poziție. Îi apropie făclia de față. Era un cadavru mumificat. Îi examină mirat îmbrăcămintea ce i se părea întrucâtva curioasă. Pieptul şi spatele îi erau acoperite de o platoşă de piele groasă. Ce animal să

fi avut o piele atât de groasă? Mânecile îmbrăcămințiі ce ieşeau de sub platoşă, păreau a fi din dimie sură, țesută în casă. Era încins cu o curea lată, prinsă într-o cataramă, cum nu văzuse decât prin muzee. Peste umăr, de o curea, îi atârna o cucură, în care se mai vedeau nişte săgeți; opt, numără. La cingătoare, o sabie, una scurtă şi încovoiată. Picioarele îi erau băgate în cioareci moțeşti şi încălțămintea din picioare era tot opinca moțească. Până şi felul cum îi erau înfăşurate curelele, pe după glezne, era acelaşi. La doi paşi văzu şi arcul. Îl ridică. Un lemn greu, tare, în care nu pătrunse unghia când îl încercă. Armele omului îi păreau anacronice. Încolo, moț ca toți moții. Cine putea fi? Trebuie să fi murit de mult. De zece ani, poate de o sută. Dar cum de nu-i putrezise carnea? Se uscase iască şi se întunecase la culoare. Atât.

— Coborâți! E bineee! strigă el spre ieşirea din grotă.

— Ce-i? Cum îi? se auzi o voce de sus.

— Un adăpost cum nu se poate mai bun. Coborâți fără frică! Hai, că vă luminez calea! Am găsit feştile.

Unul câte unul se adunară în jurul lui Săndruț.

— Da' cu ăsta ce-i? se mirară.

— Un mort. Cine ştie cine o fi fost? răspunse Săndruț.

— Păi, văd că-i uscat. Carnea s-a uscat pe el de parcă-i afumat. Trebuie să fie vreun sfânt, vreun schimnic ceva, care o fi trăit pe aici. Numai sfinții nu putrezesc! se miră Serafim.

— Fugi la dracu', doamne iartă-mă, cu sfinții tăi!

Nu vezi că-i oştean? Cine a mai văzut sfânt cu sabie? se miră Iovu.

— N-ai văzut la biserică arhanghelu' Gavrilă? Nu l-ai văzut că-i cu sabie, şi încă de foc? spuse şi Luca.

— Ăla-i Mihai, mă! Gavrilă-i ăla cu peana, se băga în vorbă şi Pătru.

— Noa, che sfânt, che nu sfânt, asta om trebuie făcut ceva cu ea. Trebuie îngropăm. Aşa se cade, spuse Ianoş.

— Să-l, da' unde? Numai să-l scoatem în pădure, că în stenii ăştia nu mai săpăm noi groapă! spuse Luca. Să-l tragem deocamdată din cale, şi mâine să-l îngropăm. Acuma-i noapte.

Când intrară şi văzură adăpostul, Săndruț fu asaltat de tot felul de întrebări la care nici el nu-şi putea încă răspunde. De ce atâtea paturi? Cine şi când se odihnise în ele? Ce s-or fi făcut acei oameni şi câte şi mai câte. Aprinseră focul din vatră. Fumul, într-adevăr, cum constatase Săndruț, era absorbit de crăpătura aceea întunecată. Se mirară de forma vaselor, cercetară cum fuseseră întocmite făcliile şi-şi propuseră să mai facă. Îşi alese fiecare câte un pat, câte un culcuş, încercară pe rând apa şi se minunară de prospețimea ei.

— Aicea putem trăi ca grofii, numai de merinde să ne-ngrijim, spuse Serafim. Ar trebui căutat Crăişoru' şi adus aicea, până la primăvară. Ascunziş ca ăsta nu mai găseşti!

— Da' ce-i facem cu intrarea? O închidem? Pe acolo poate intra şi om şi sălbăticiune. Trebuie făcut ceva ca să se poată închide, propuse Pătruț,

flăcăiaşul.

— Are dreptate pruncu', spuse Luca. Trebuie să facem ceva.

— Acuma, să mâncăm ce avem prin traiste şi să ne hodinim. Mâine vedem noi ce-i de făcut, propuse Săndruț.

— Crezi c-am să pot dormi cu sfântu' ori cine-o fi omu' ăla? Am să-l visez la noapte! Zău! Să-l scoatem măcar afară, propuse Luca.

— Ce? Nu cumva te temi că se mai scoală? Lasă creştinu' să se hodinească! Nu se cade să-l dăm pe seama fiarelor! Mâine îl îngropăm, creştineşte, şi gata, spuse Serafim.

După ce cinară, Săndruț propuse să stingă făclia, că cine ştie câtă vreme vor fi siliți să folosească adăpostul şi să nu se irosească în zadar. Cercetase el. Nu era chiar atât de uşor de făcut una la fel. Trebuia adunată răşină, trebuiau să vadă ce fel de fitil folosiseră acei oameni care le confecționaseră. Nu mai puseră strajă, ştiind că prin sălbăticiile acelea nu se încumeta nimeni să treacă.

Când se treziră, nu-şi putură da seama dacă e zi sau noapte. Mai întâi cotrobăiră prin traiste ca să vadă ce şi pentru cât timp mai au de mâncare.

— Mai mult de două zile nu ne ajunge, se pronunță unul. Vrem, nu vrem, trebuie să ne atingem de avutul împăratului. Să punem lațuri, capcane, să ne pice vreun gligan, vreo căprioară ceva. Sare mai avem pentru o vreme, ne-o mai aduce pruncu' ăsta, când o mai ieşi din bârlog. Da' unde-i? întrebă.

Pătruț târâse până în mijlocul încăperii o buturugă ca să poată ajunge la una din cele două frânghii ce se vedeau atârnând din tavan şi al căror rost nu-l înțelegea. Dealtminteri, preocupați de treburi mai serioase, ceilalți nici nu le băgară de seamă până atunci.

— Ce faci, măi? Vrei să-ți pice ceva în cap? strigă Serafim, dar nici nu termină bine vorba şi încăperea fu inundată de lumina zilei.

Cum trase copilul de una din frânghii, se auzi un uşor hârşcâit, ca de două pietre care se freacă, şi în bolta peşterii se deschise o ferestruică, aproape circulară, care lăsa să pătrundă lumina. Pătruț se sperie şi scoase un țipăt.

— Ce-i? Ce-i? săriră toți din jurul vetrei. Ce-ai făcut, măi?! Ce-i asta?!

— Am tras de funie ca să văd ce-i şi...

Se întinse unul şi trase încetişor de cealaltă frânghie. Cu acelaşi zgomot, ferestruica se închise.

— Afurisită treabă! se miră Luca. Ia să mai văd o dată!

Trase de cealaltă frânghie şi încăperea se lumină iar. Mai repetă de câteva ori operația şi toți rămaseră la fel de mirați.

— Ce minte a mai avut şi creştinu' ăla, mortu'! se miră Iovuț. Uite ce i-a mai trăsnit prin cap!

Se adunară toți, dar nu-şi puteau da seama cum funcționează mecanismul.

— Degeaba căscăm gura, ca viței! Cum e făcută, cum nu-i făcută, e bună! Ziua nu ne vor mai trebui feştile, spuse mulțumit Săndruț. Să trăieşti,

Pătruțule! Ai făcut o treabă bună! După ce mâncăm, eu zic c-ar fi bine să îngropăm creştinul cela şi să încercăm să vânăm ceva. Aici n-avem cum să ne temem nici de împărat şi nici de domni că le stârpim vânatul. Doar nu hrănesc ei gliganii şi celelalte animale! N-au să ne taie gâtul!

— Las' că le taie Crăişoru' lor grumazu', domnilor! Ne scăpăm noi şi de domni! spuse unul.

Se apropiară de ieşire. Când priviră în sus, băgară de seamă că lespedea care-i fugise de sub picioare lui Luca, se răsucea în jurul unui ax de lemn, care putea fi pus în mişcare de către un sistem de pârghii, pe dinăuntru, şi intrarea se bloca complet. Iar se minunară de ingeniozitatea mortului. Probabil că mortul, cine ştie din ce pricină, nu mai apucase să blocheze mecanismul şi numai astfel reuşiseră să dea de adăpost. Cercetară mecanismul şi pe dinafară şi se convinseră că, dacă acesta era blocat, nici nu se cunoştea locul unde era intrarea. Deasemenea, nici locul pe unde pătrundea lumina nu putea fi observat cu uşurință, chiar dacă ferestruica era deschisă. Se întrebau cine fusese omul sau oamenii aceia care făcuseră toate ce le vedeau şi în ce scop. Să fi fost nişte tâlhari? Să fi fost nişte răzvrătiți, ca şi ei, pe care nevoia îi silise să născocească şi şă-şi pregătească un adăpost atât de sigur? Nu-şi puteau da seama. În orice caz, adăpostul era făcut pentru o folosire îndelungată, nu era ceva improvizat. Nici Săndruț, care citise atâtea cărți, vizitase muzee, nu era încă lămurit. Îşi propusese să cerceteze în amănunt toate tainele

adăpostului, pentru a putea găsi eventualele urme care să-l ducă la o concluzie. Numai forma vaselor de ceramică şi tot îl făcea să se ducă cu gândul într-un trecut incredibil de îndepărtat, dar până la certitudine mai avea.

Intrară în pădure, săpară o groapă pentru necunoscutul stăpânitor al adăpostului, şi reveniră.

— Să-l scoatem, fraților! propuse Săndruț.

— Păi, nu se poate aşa, ca pe vită, fraților, interveni Serafim. Copârşău n-avem cum să-i facem, nu-i din ce. Numai piatră. Da' măcar să-l înfăşurăm în ceva. Aşa nu se cade!

— Se îmbrăcat pe el cu piele. Cu piele de la pat. Tot remas pat goi, propuse Ianoş.

— E păcat de piele, se pronunță Luca. Zău! Ce? Parcă el mai ştie ce şi cum îl îngropăm?

— Ar trebui să-ți fie ruşine, Luca! Cum vorbeşti aşa?! Cine a agonisit tot ce se găseşte în adăpost, dacă nu omu' ăsta? Nu se cade să ne batem joc de sufletu' lui! spuse Iovu şi se repezi alegând o piele de urs, cea mai mare pe care o găsise, ca să-l poată înfăşură după cuviință.

În sfârşit, corpul străinului fu scos şi dus până la groapă. Serafim, care se pricepea, – nu o dată cântase la strană în biserica din Țebea, deşi carte nu ştia, – psalmodie rugăciunea pentru morți şi-l acoperiră.

— Dumnezeu să-l ierte! rostiră în cor, după ce groapa fu astupată.

— Da' cruce? Cruce nu-i-punem? întrebă Luca.

— Nu, se pronunță Săndruț. Mai întâi pentru că

un mormânt presupune şi trai omenesc în apropiere, or noi avem tot interesul ca să nu ne fie descoperit adăpostul. Îi punem la căpătâi o piatră mai mare, ca semn. Şi când s-or mai linişti treburile, când nu vom mai avea de ce ne teme, vedem ce-i de făcut!

— Noa, că bine grăit! se pronunță Ianoş.

Cei mai mulți o porniră la vânătoare. În adăpost nu rămase decât Săndruț, Pătruț flăcăiandrul, şi Luca. Aşa se împărțiseră. Unii la vânat, ceilalți să mai facă ce se putea prin adăpost. Luca aşează la foc o oală cu apă, ca să opărească şi să spele toate vasele ce le găsiseră. Săndruț adunase de la toți pistoalele şi se apucă să le curețe. Îi sfătuise ca în apropierea adăpostului ori la vânătoare să nu folosească armele de foc, pentru ca zgomotul împuşcăturilor să nu atragă vreun eventual curios. Se convinseră cu toții că sfatul era cât se poate de bun. Pătruț, căruia nu-i dăduse nimeni de lucru, nu-şi putea găsi starea. Cerceta când una, când alta, dar numai locului nu şedea. Se apucase să cerceteze o adâncitură ce se găsea în perete. Încercă să bage mâna, dar nu-i încăpu. Se apropie de vatră, alese un lemn mai subțire şi începu să scormonească în acea adâncitură. I se părea că este acolo ceva, ceva care cedează şi vine la loc, ca un arc. Vroia cu tot dinadinsul să vadă ce-i. Când apăsă mai tare, o parte din perete începu să se mişte, copilul strigă speriat, încercând să sprijine peretele ce i se părea că se prăbuşeşte, dar acesta, parcă viu, îl împingea înapoi. Cei doi bărbați se

repeziră ca să vadă ce-i. O parte a peretelui continua să se mişte încet, lăsând o deschizătură ce se lărgea simțitor.

— Asta ce-o mai fi, Săndruțule?! se miră Luca.

Acesta nu răspunse, mulțumindu-se să ridice nedumerit din umeri. Peretele se opri, lăsând o deschizătură înaltă ca de un stat de om şi largă cât să poată pătrunde doi. Aveau în față un dreptunghi de întuneric.

— O feştilă! ceru Săndruț.

Pătruț apucă o făclie şi o apropie de flacăra focului. Când veni cu făclia aprinsă, rămaseră toți trei ca împietriți. O încăpere lungă de doi metri şi largă de unul şi jumătate, încărcată cu fel de fel de obiecte strălucitoare.

— Aaa! se miră Luca. Aur! Aur! Auzi, Săndruțule?! Aur!

— Stai, să vedem, răspunse nu atât de entuziasmat Săndruț. Nu tot ce străluceşte-i aur! Era doar mirat.

Se apropiară. Peretele din fund era acoperit în întregime cu lingouri. Nu-i venea a crede. Aur să fie? Trase una din bucățile grele de metal sclipitor. O apropie de făclie. Era, într-adevăr, un lingou de aur ce purta o inscripție latină. Citi.

— Aur din tezaurul împăraților romani! rosti uimit.

Mai luă un lingou. Aceeaşi inscripție. Mai cercetă unul. La fel. Se convinse că întreaga stivă de lingouri era aur. Cel mai curat aur extras din munții noştri, aur ce urma să ia drumul Romei. Alături, o ladă

ferecată. Încercă să-i găsească sistemul de închidere, dar se strădui zadarnic mai bine de o jumătate de oră.

— Securea! propuse Luca. S-o spargem!

— Nu! fu răspunsul hotărât al lui Săndruț. Tu nu vezi cât de frumos e lucrată?! Ar fi păcat! Lada asta a fost făurită de un meşter priceput!

Văzu că Luca îl ascultă cu gura căscată, nepricepând. Îşi dădea seama că ar fi trebuit să-i explice mai în altfel, mai pe înțelesul lui. Cu mare greutate îl convinse să aibă răbdare că până la urmă va descoperi taina încuietorii, fără să strice lada. Cu vârful unui jungher încercă toate adânciturile, toate crăpăturile, toate florile încrustate în metalul ferecăturii, dar nu reuşi. Sudoarea îi şiroia pe frunte.

— Nu mă mai fierbe atâta, Săndruțule! Ia securea, cum am spus!

— Nu! răspunse la fel de hotărât Săndruț.

În timpul acestor căutări se întoarseră şi „vânătorii". Prinseseră un purcel mistreț mărişor şi trei iepuri.

— Pentru câteva zile ne ajunge! Oala la foc şi acuma-i gata zeama! N-am mai băgat ceva cald în gură nici nu mai țin minte de când, spuse Pătru Trif.

Când văzură însă cu ce erau ocupați cei trei, rămaseră şi ei ca trăsniți.

— Lase pe mine, propuse Ianoş. Vezut eu aşa ceva pe la grof de la noi. Poate nu aşa, da se cercam. Dai voie?

— Încearcă, se pronunță Săndruț, dându-se la o

parte.

Toți priveau şi nu le venea a crede. Ianoş începu să răsucească fiecare floare ornamentală în parte, la rând, dar constată că erau fixe. Nu mişca niciuna. Mai rămăseseră două, parcă gemene, chiar pe capac. Încercă una, nu se mişcă, o încercă şi pe cealaltă, la fel. Le apucă pe amândouă şi începu să le răsucească în acelaşi sens. Nimic, încercă invers. Acelaşi rezultat. Încercă să le răsucească concentric. Se mişcau. Se auzi un uşor declic, şi lin, capacul începu să se ridice.

— Bani! Galbeni! exclamară în cor.

Erau monede de aur. Săndruț luă una, citi inscripția, alta, la fel. Şi tot aşa, până se convinse. Erau dinari din timpul împăraților romani Hadrianus, Marcus Aurelius, Antonius Pius şi Severus Alexander. Într-un colț al lăzii, o casetă de fildeş, frumos încrustată, nu prea mare. N-avea un mecanism secret. O deschise cu uşurință. Sclipiri diamantine, în toate culorile curcubeului, se împrăştiară pe pereții încăperii, reflectate de pietrele nestemate.

— Alea ce-s? întrebă Iovu.

— Pietre scumpe, răspunse Săndruț, pe gânduri.

— Aşa-s?! N-am mai văzut! se miră Serafim.

— Vezi, dacă soacră-ta n-a purtat? glumi Luca.

Săndruț puse caseta la loc. Închise cu grijă capacul lăzii şi trecu la cercetarea celorlalte obiecte din încăpere. Erau câteva căşti romane cu panaşe, încrustate cu aur, trei armuri scumpe, de asemenea încrustate cu aur şi fildeş. Erau şapte săbii romane

cu mânerele împodobite cu aur şi nestemate. Se vedea bine că aparţinuseră unor generali sau ofiţeri superiori romani. În altă ladă, mai simplă, vârfuri de suliţe şi de săgeţi. Săndruţ primi răspuns aproape la toate întrebările pe care şi le pusese, cu o zi înainte, cu privire la „creştinul" găsit mort în adăpost, dar se miră cu atât mai mult că, după cincisprezece secole, să-i găsească corpul mumificat. Auzise de mumiile egiptene, dar acelea erau preparate cu meşteşug, a cărui taină nu se mai cunoştea, pe când aceasta? Era o întrebare la care încă nu-şi putea răspunde.

Îl smulse din meditaţie vocea entuziastă a lui Luca:

— S-o împărţim! În şase s-o împărţim, fraţilor! Atâta avuţie nu găseşti nici la cinzeci de grofi, luaţi laolaltă! Am scăpat de robie, de sărăcie, fraţilor!

— Ce să împărţim? se miră Săndruţ.

— Cum ce?! Nu pricepi?! Comoara! Banii, auru', scumpeturile astea pe care le-am găsit!

— Şi de ce în şase? întrebă liniştit Săndruţ.

— Păi, nu suntem şase?!

— Nu te prea pricepi la socoteli, precum văd, Luca! Şi Pătruţ? Pe el nu-l socotiţi?! se miră Săndruţ. Dacă nu era el poate că nici nu dam de comoară!

— El... Lui ce-i trebuie? Ce să facă cu atâta avuţie? E prunc! Dacă-i dăm zece galbeni, din lada aceea, eu zic că-i ajunge!

— Tu zici, Luca, şi văd că zici multe, dar te-ai gândit bine înainte de a vorbi?

— Dară! Dară nu suntem bolunzi să-i dăm cu

picioru' norocului!

— Pentru ce ne găsim aici, fraților? li se adresă Săndruț.

— Se ştie! răspunse Pătru hălmăgeanul. Ne ascundem de domni până la primăvară, aşteptăm chemarea Crăişorului!

— Dar v-ați gândit de ce trebuie să ne ascundem? De ce am fost siliți la aceasta? De ce nu i-am putut pune pe domni la pământ? continuă Săndruț.

— Păi, de bună seamă ca să nu ne prindă domnii şi la primăvară să ne ridicăm iară! Da' cu domnii, ce să zic? Îs mai tari! Asta-i! De ce alta dară? spuse Serafim.

— Dar de ce-s încă mai tari, nu vă trece prin gând? Am să vă spun eu. N-am avut destule săbii; puşti, una la douăzeci, ca să nu mai vorbim că nu ne-ar fi stricat şi nişte tunuri. Cu aurul pe care l-am găsit se pot cumpăra arme cu care să-i înarmăm pe toți asupriții, pe toți cei ce tânjesc după slobozenie! Asta-i! Eu zic că ar fi mai bine să-l înştiințăm pe Crăişor, şi dacă putem, pe căi ocolite, să-l aducem şi pe el aici! Adăpostul e sigur, precum ați văzut. Va trimite Crăişorul oameni care să tocmească şi să cumpere săbii, puşti, tunuri şi ce crede că ne mai trebuie. Dacă vom avea arme pentru tot omul, ce credeți că ne vor mai putea face domnii? Vom mai fi siliți să ne ținem ascunşi? Dacă am împărți aceste avuții, aşa cum a spus Luca, ce s-ar alege? Şapte oameni care scapă de robie, şi poate că dacă ajung bogați nici nu le mai pasă de ce-au fost, nu le mai pasă de miile, de sutele de mii de frați, care robesc

pe pământul domnilor, în întunecimea băilor, la şteampurile domneşti şi aiurea. Aşa cred şi aşa înțeleg eu că ar fi bine. Şi dacă e vorba de împărțeală, asta cum veți hotărî, – eu partea mea pentru slobozenia poporului o voi pune – atunci vom împărți în şapte, aşa cum e cinstit, cum se cuvine!

— Bine ai vorbit! Cu socoteală! Numai aşa poate fi! Dacă ne-am ridicat pentru slobozenie, slobod să fie tot robu', tot nevoiaşu'! Nici nu mi-ar tihni să ştiu că mă scald în aur şi alții n-au un dărab de pită ori mălai să deie la prunc! spuse Pătru hălmăgeanul.

— E bine! strigă şi Iovuț blăjenarul. Să fie comoara Crăişorului! El o şti ce să facă cu ea, n-are s-o ție pentru el, cum nu şi-a precupețit viața pentru noi toți! Numai el ştie ce povară şi-a luat pe umeri!

— Aşa e drept! Aşa să facem! strigară toți.

Lui Luca îi sclipiră ochii duşmănos, dar tăcu câteva minute, rămas pe gânduri. Nu se putea împăca deloc cu entuziasmul celorlalți.

— Da' măcar o parte, măcar... să zic aşa... un sfert să fie al nostru. Dacă nu eram noi, mai zăcea aicea zeci de ani comoara, neştiută, ori poate pe vecie!

— Ceea ce propui tu, Luca, ne-ar putea slăbi cu un sfert din putere, şi nu e drept! Pentru slobozenie trebuie să dăm totul! Ştii bine câți au murit! Nu le mai ajută tot aurul pământului! Nu-i mai poate nimeni învia! Nu! Comoara aceasta a fost adunată cu sânge şi trudă! În mai multe zeci de ani, poate că în mai bine de o sută de ani a fost agonisită, de oameni răzvrătiți, tot ca noi, oameni dornici de slobozenie, şi am credința că nu pentru ei au strâns-

o, pentru a o împărți, ci pentru slobozenia întregului lor neam!

— Da' tu de unde ştii de cine şi când au fost agonisite scumpeturile astea?! Că doară nu eşti vrăjitor, ca Florea din Băgara?! se miră Luca.

— Vrăjitor nu-s, dar mă pricep să citesc în unele semne. Am citit, în urmele lăsate de străbuni. Ştiți voi cine a fost „creştinul" acela pe care l-am îngropat în pădure? Nici n-a fost măcar creştin, nici n-a auzit de Domnul Cristos. Era un închinător al lui Zamolxe, zeul pe care-l cinstea. A fost un dac, unul din strămoşii noştri. Ştiți când a murit? Să tot fie 1500 de ani de atunci, poate şi mai mult.

Oamenii începură să-l asculte curioşi, nevenindu-le parcă a crede.

— De daci am auzit, vorbesc bătrânii că trăiau cândva, demult, prin locurile noastre şi că de la ei ne tragem noi, da-i de mirare. Să găseşti după atâta vreme unu' care să pară mort doar de astă-toamnă! zise Pătru.

— Cum de a ajuns de s-a păstrat, aproape neatins de vreme, atâtea veacuri, nici eu încă nu pricep, continuă Săndruț, dar ceea ce vă spun e numai şi numai adevărul. Şi n-a fost singur. În adăpostul acesta, timp de mai bine de o sută de ani, după cum am putut citi pe galbenii din ladă, care sunt dinari din timpul împăraților de la Râm. Patru împărați râmleni, şi poate că vor mai fi fost şi alții – n-am scotocit toată lada – patru împărați, zic, au bătut galbenii ăştia. Oamenii care au locuit în acest locaş au fost luptători pentru slobozenie. Țara lor, Dacia,

în care trăim noi astăzi, a fost cotropită silnic de către râmleni. Era un neam trufaş, lacom de avuții, un neam pe care nu-l mai încăpea lumea. Au lăcomit la avuțiile dacilor, la aurul din munții noştri, la laptele şi mierea acestui pământ. Dacii au fost înfrânți până la urmă, cu toată dârzenia cu care s-au bătut, şi astfel au ajuns robii râmlenilor. Dar dragostea de slobozenie nu i-a lăsat nepăsători. Mulți din ei, printre care şi „creştinul" îngropat de noi, s-au ridicat cu arma în mână împotriva cotropitorilor. Avuțiile pe care le vedeți sunt strădania acestor luptători, sunt o mică, o foarte mică parte din aurul pe care l-au jefuit cotropitorii şi care a luat drumul Râmului. Presupun că pentru asta l-au şi adunat, aceşti luptători, aurul pe care-l vedeți, ca să poată cumpăra şi făuri arme, să poată tocmi oşti, să cumpere alianțe, ca să-i alunge pe cotropitori. E drept, şi aceşti cotropitori, râmlenii, ne sunt strămoşi, se cade să-i cinstim, dar să nu fim hrăpăreți ca ei! Să ne fie dragă slobozenia precum le-a fost dragă celorlalți strămoşi, dacii! Că din amestecul acestor două neamuri de viteji ne tragem, din daci şi râmleni. Dar n-am moştenit decât ce-a fost bun, şi numai ce-a fost mai bun, de la aceşti strămoşi. De la râmleni ne-a rămas limba, învățătura şi mândria; de la daci, dragostea de slobozenie şi dragostea pentru aceste locuri pe care ni le-au lăsat! Şi încă ceva, ceva mai de preț, *omenia!* În paturile în care ne odihnim s-au odihnit aceşti daci, aceşti iubitori de slobozenie. Presupun că cei ce s-au folosit de acest adăpost, ultimii din cei care

l-au folosit, au fost înfrânți într-o luptă, şi, ori au murit, ori au fost prinşi. Singurul care a mai scăpat era acela pe care l-am îngropat. Şi dacă l-am dezgropa şi l-am cerceta cu amănuntul, am vedea că era şi el rănit de moarte şi cu ultimele puteri s-a mai putut târî până aici. N-a coborât pe scară, că n-a mai putut, ci a picat de sus, aşa cum a picat Luca. Numai că el s-a lăsat să pice. N-a mai apucat să închidă măcar ca lumea, să proptească bârna aceea, că dacă o făcea, nu mai găseam noi adăpostul şi mai zăcea veacuri, ori poate de-a pururi, necunoscut.

Oamenii rămaseră tăcuți, mirându-se de dârzenia acelor străbuni amintiți şi nu mai puțin de priceperea lui Săndruț de a citi în urmele strămoşilor.

— Vorba ceea: „cine ştie carte...” da' văd că Săndruțu' nost' nu vrea să-şi facă parte. Îi place să ştie că tot robul are dreptu' la partea lui. Are dreptate, fraților! Dacă avuțiile acestea au fost agonisite pentru slobozenia străbunilor noştri, şi soarta ni le-a încredințat nouă, pentru slobozenie le-om folosi şi noi! Străbunii n-au greşit adunându-le, încheie Serafim Dragoşa.

III. VEȘTI, VEȘTI, CRÂNCENE VEȘTI

Pătruț ieşi din adăpost şi se înapoie cu un braț de nuiele, după socoteala lui alese. Se aşează lângă vatră şi începu să meşterească ceva cu un cosoraş.

— Ce faci acolo? îl întrebă Săndruț.

— Fluierițe, băciuțule!

— Satul arde şi baba se piaptănă! De, pruncul, tot prunc.

— Dumneata crezi că mă joc, băciuț? întrebă băiatul jignit. Numa' de joacă nu-mi arde! Poate nimeni nu-i mai amărât ca mine, da' fluierițele-mi trebuiesc.

— Ce faci cu ele? La ce-ți trebuiesc?

— Cum crezi dumneata că am să mă apuc să umblu prin târguri şi prin sate, ca să vă aduc veşti, aşa, teleleu? Trebuie să am şi eu o treabă, ori măcar să se pară că am treabă. Fac fluierițe şi umblu cu ele să le vând. Le cumpără cineva, nu le cumpără, un prunc care umblă şi vinde fluierițe nici nu-i băgat în seamă, da' urechea lui aude şi ochii îi văd. N-ai spus chiar dumneata că mă opreşti pentru aşa ceva?

— Țucu-te băciuțul de isteț! Fă, fă cât mai multe! Te pricepi?

— Păi, noi, ăştia de la moți, de mici, cu lemnu'. Întâi fluierițe, după aceea doniţe şi ciubere; cu asta ne mai scoatem câte un dărăbuț de pită ori mălai.

— Şi cât ți-ar trebui să faci atâtea cât să ai de vânzare?

— În două zile găt vreo 30—40. După aceea mă duc să văd ce se aude, ce-i cu Crăişoru', ce fac oamenii, când îi rost să înceapă.

— Ce să înceapă?

— Bătaia, bătaia cu domnii, băciuț.

— Dar n-ai să te rătăceşti? Ai să ne mai poți găsi?

— Îs deprins cu pădurea. Satu' nost' îi în pădure. Încotro ai apuca-o, pădure.

— Dar nu te temi? îl ispiti Săndruț.

— De cine să mă tem? Numa' de domni; da' cu fluierițele îi afum eu pe la ochi. De altceva de ce să mă tem?

— De lupi, de pildă.

— Lupii nu se prind de oameni. Fug. Dacă te văd cu o bâtă în mână, se întorc din drum ori îți fac loc să treci. Am mai întâlnit lupi. Nu mă tem de ei. Poate de urs, da' prin pădurile astea nu ştiu dacă or fi?

— Sunt, Pătruțule, sunt, da-s mai blânzi ca lupii, măcar că-s mai mari. Dacă nu le ai baiul, nu-ți fac nimic. Când ai de gând să pleci?

— Eu zic că poimâne dimineața. O iau spre miazănoapte şi merg până ajung în drumu' mare. De-acolo, ori încotro aş apuca-o, dau de vreun sat ori târg. Eu zic că dac-o țin drept spre miazănoapte ajung ori în Baia ori în Țebea. Poate mai jos, în

Lunca. Văd eu.

— Dar de unde cunoşti locurile?

— Am umblat cu taica, cu cocia. Vindeam donițe, ciubere, tulnice. Am umblat mult.

— Acum iată ce-ți spun: să nu cauți să prea intri în vorbă cu nimeni! Ascultă numai şi vezi! Cu negoțul tău, cu fluierițele, să te bagi prin cârciumi şi hanuri, unde vine multă lume şi mai bine ca de-acolo n-ai cum să culegi veşti. În zilele de târg... Ştii când sunt târgurile şi unde?

— Miercuri la Baia, joi la Brad, vineri la Vața, sâmbătă la Hălmagiu. Pe unde am mai umblat, ştiu.

— Ei bine, în zilele când e târg să faci aşa, încât să te nimereşti pe-acolo. Şi de-acolo îi avea ce culege. Numai bagă-le bine în cap, ca să le ții minte pe toate! Dar dacă te-aş ruga să faci ceva pentru mine, numai pentru mine, ai face?

— Pentru dumneata, băciuț, fac orice! Dumneata-mi eşti cel mai drag din toți de aici. Pe toți i-am îndrăgit, da' nu ca pe dumneata. Crezi că am uitat că ai pus vorbă bună pentru mine ca să nu mă alunge?

— Ştii ce-am să te rog? Dacă ajungi cumva în Vața, întreabă unde vine satul Căzăneşti. Dar mai bine ar fi să nu mai întrebi. Chiar prin piață, unde se adună oamenii, trece un pârâu, Ponorul. O iei pe Ponor în sus, şi cam la două ceasuri de mers, ajungi. E un sat mic. Să tot aibă 20—25 de case. Poate mai multe, că de când am plecat... Ai înțeles?

— Am înțeles, băciuț.

— Întrebi acolo unde şade Toma Olariului, taică-

meu. Ții minte?

— Toma Olariului, repetă Pătruț. Țin minte!

— Îl cauți şi vezi ce face, continuă Săndruț. Vezi şi ce face soru-mea, Creştina, pe care nici n-o cunosc. Am auzit numai de ea. Să-mi spui cum e. Vreau să ştiu. Deocamdată nu mă pot duce acolo. Vezi dacă s-a lecuit taica. A fost rănit la umăr, lângă Deva, în lunca Murăşului, aşa mi-a spus Luca. A fost în ceata lui.

— Bine, băciuț. Aşa am să fac, da' ce să-i spun?

— De spus nu-i spui nimic despre mine, despre noi, unde suntem şi ce facem. Nu trebuie să ştie nimeni deocamdată, îi dai şi punguța asta. Optsprezece florini, asta-i tot ce mi-a rămas din agoniseala de slujbaş împărătesc. Nu-i mult, dar mai mult n-am. Preț de-o vacă bună ori un bou. Are să le prindă bine şi atâta.

— Şi cine să spun că mi i-a dat să-i duc?

— Spune că te-ai întâlnit cu cineva, o cătană, un domn, te mai gândeşti tu, şi că i-am trimis eu de la Beci. Să ştie că sunt acolo, nu în altă parte! Ai înțeles?

— Am înțeles, băciuț. Am să fac întocmai.

Săndruț îi înmână o punguță de piele de căprioară, pe care o scosese din sân. Îl mângâie pe creştet şi plecă mulțumit să-şi vadă de treburi. Afumau vânat, împleteau lațuri, meştereau capcane, ba se mai apucaseră să se deprindă cu mânuirea arcului pe care-l găsiseră. Săndruț, Luca şi Ianoş începuseră să-i prindă tehnica şi țintеau destul de bine. Se gândiseră că n-ar strica să mai întocmească

câteva scule din acestea care, în condiția în care trăiau, erau nimerite pentru vânătoare. Nu făceau zgomot. Şi, cine ştie, vreodată... Strămoşii cum le foloseau? Cu ce-ar fi ei mai prejos?

După cum le fusese vorba, Pătruț, cu traista încărcată de merinde, – carne friptă şi afumată, că altceva n-aveau, – cu fluierele lui, o porni la drum. Lipsi mai mult de o săptămână. Când reveni, era alt Pătruț; mai să nu-l recunoască. Chipul i se asprise, se maturizase parcă. O cută începu să i se întipărească între sprâncene şi nu mai avea figura aceea zâmbitoare, copilărească, pe care i-o cunoşteau.

— Cum îi? îl întrebară într-un glas,

— Prăpădu' lumii, altfel nu-i pot spune! Gândesc că nici în iad n-are cum să fie mai rău!

— Şezi! Şezi, îl poftiră, făcându-i loc lângă vatră. Ce-i? Ce se petrece? întrebară după ce-l văzură aşezat.

— Spune lumea că nu s-a mai văzut aşa ceva de când se ştie. Oameni traşi în țeapă, unii spânzurați, altora le taie grumazu' şi-i dărăburesc cu roata! Prăpăd! Domnii parcă au turbat! Umblă haiducii domneşti, gornicii, cătanele şi pe toți pe care îi apucă îi pun la cazne şi-i întreabă unde-i Crăişoru' şi unde-s bacii Crişan şi Cloşca. Pe ăştia îi caută mai cu osârdie.

— Povesteşte-ne în amănunt, pe unde ai fost, ce-ai văzut şi ce-ai auzit, îl îmbie Luca.

— Întâi am ajuns în Țebea.

— Ce-i pe-acolo? întrebă îngrijorat Serafim Dra-

goşa, ţebeanul.

— Când am ajuns însera, era pace. Am întâlnit-o şi pe nana Parmina, nevasta dumitale. Era la portiţă, se uita în lungu' uliţei şi am cunoscut-o. O ştiu de când a fost cu dumneata la Brad. I-am dat seara-bună şi m-a recunoscut şi ea. M-a întrebat ce-i cu mine şi dacă nu te-am întâlnit pe undeva. I-am spus că nu ştiu nimica. Ce era să-i spun? Am liniştit-o zicându-i că am auzit de la cineva, în târg la Baia, că ai scăpat şi eşti sănătos.

— Şi dup-aceea?

— M-a îmbiat în casă şi acolo am şi dormit în noaptea aceea. Mi-a povestit până după miezu' nopţii. Cică ar fi pus împăratu' pe capu' Crăişorului 300 de galbeni împărăteşti, care-l prinde viu, şi 100 dacă-l aduce mort. Umblă gornicii şi cătanele ca bolunzii s-apuce banii.

— De nu s-ar ivi vreo iudă, doamne fereşte, îi scăpă lui Săndruţ.

— Asta nu se poate! continuă Pătruţ. Cine-şi vinde sufletu' pentru nişte bani?! Numai de-ar veni odată primăvara, că le arată el, Crăişoru', ce-i omenia!

— Noa, mai spus, cum mai fost? îl îndemnă şi Ianoş.

— La Ţebea au ucis şapte oameni. Printre ei un biet bătrân. Nici măcar n-au fost cu noi, cu Crăişoru'. Or şezut toată vremea acasă. Nu mai ţin minte cum îi cheamă, că dacă ar fi să-i ţin minte pe toţi câţi or fost ucişi, nu mi-ar ajunge poate o noapte întreagă să le înşir numele. Pe doi i-or tras în ţeapă şi pe ceilalţi i-or spânzurat De la Ţebea am luat-o

către Brad. La Mesteacăn, am văzut, cu ochii mei, paisprezece morți, care de care mai sfârtecați, aninați în nişte cârlige, după ce le-or tăiat grumazu'. Capetele, înşirate la rând, în pari.

— Ahh! scrâşni Săndruț. Cu dinții le-aş sfâşia grumazul! Ca lupul! Tâlharii! Dar tu, tu cum te-ai descurcat? Nu s-a legat nimeni de tine?

— Eu, cu fluierițele. Le-am gătat, nu mai am, că mai stam vreo două zile să aud şi să văd. De dormit nu ştiu câtă vreme n-am să mai pot dormi de câte am văzut! Poate aşa, ca să nu mai pot de obosit! Am mers mai departe, la Brad. Acolo alt prăpăd. Patruzeci şi opt de oameni ucişi. Care tăiat, care spânzurat, care tras în țeapă, care frânt cu roata. Da' cel mai rău a pătimit părintele Turciu, parcă şi Constantin îi zicea, din Crişcior. Întâi l-or încercat cu tot felul de cazne: cu fieru' roşu, cu smulgerea bărbii fir cu fir, cu bătaia cu corbaciu'; avea, săracu', spatele numa' vergi şi sânge. Am fost acolo când l-or suit pe podină. L-or aşezat cu capu' pe butuc şi, cu o sabie, i-atâta de mare – încercă el să-şi întindă cât putu brațele – i-a tăiat gâdea grumazu'. După aceea, cu roata, l-or făcut dărăburi, că nici nu se mai cunoştea ce-i, om ori vită înjunghiată şi belită. Mai mare ruşinea! Şi am mai auzit ceva: popa Moisă, că părinte nu i-oi, spune, popa Moisă din Cărpiniş, umblă cu gornici şi cătane după el, să-l prindă pe baciu' Crişan. Să mai zici că-i față bisericească şi să-l mai cinsteşti pe aşa unu'! Câine, nu părinte!

Oamenii scrâşniră din dinți. Ochii le ardeau de mânie.

— Spune! vorbi cu voce aspră Luca.

— Spun. Am multe de spus. Cică pe părintele Turciu l-a vândut unu' de-i zice Molnar...

— Molnar?! întrebă mirat Săndruț. Un doctor de ochi?

— Da, acela-i. Din Sibiu.

— Am auzit de el. E român de-al nostru! E doctor renumit. La Beci am auzit vorbindu-se de el. Mă mir! spuse Săndruț.

— Cică ar fi venit cu nişte domni de cătane la Gura-Bradului şi i-a amăgit pe oameni, să se ducă fiecare pe la casele lor, că împăratu' le dă slobozenie dacă se astâmpără şi-i scrie la cătane, pe care vrea. I-or pus de-or iscălit o hârtie. A iscălit-o baciu' Crişan, părintele Turciu şi încă cinci bătrâni. Ăia au pus degetu'. După ce oamenii s-or răspândit pe la casele lor, l-or luat şi pe părintele şi pe bătrânii aceia. Bătrânilor le-or tăiat numai grumazu', nu i-or mai căznit că pe părintele.

— Molnar! scrâşni Săndruț. Să-l țin minte! Poate, cândva... cine ştie? Spune mai departe, Pătruțule dragă!

— Am luat-o după aceea în jos, până la Baia. Şi acolo prăpăd. Tot aşa, ucişi în fel şi chip, peste treizeci de oameni. La Vața, cinci. La Hălmagiu, işpanu', unu' Hollòki, că-i țin minte numele, are pivnița de cazne plină de oameni prinşi. Nu i-or încăput toți acolo, şi i-or mai dus şi la căşile cătanelor, tot într-un podrum din ăla. Nu e zi ca să nu suie pe podina de cazne măcar zece şi să nu-i ucidă. Mai întâi îi căzneşte. Unii nici nu se mai pot

ține pe picioare, când îi aduce. Şi el, după plac, pe unii îi spânzură. Altora le taie grumazu', da' cu securea. Nici n-am mai văzut aşa secure! Mare că de-abia poți s-o ridici! Da' cel mai mult îi place să-i vadă cum se chinuiesc în țeapă. Ceasuri întregi se chinuiesc, săracii! Hollòki, ăsta, işpanu', ar trebui şi el să moară ca un câine! I-a întrecut pe toti domnii în răutate. Ce mai? Dacă m-aş apuca să vă povestesc tot ce-am văzut, nu mi-ar ajunge o zi şi-o noapte! Să nu cumva să îndrăzniți să vă mişcați din adăpost că nu scăpați! Faceți ce-a poruncit Crăişoru'. Stați aşa până la primăvară. Eu, mâine, iară mă apuc de fluierițe, şi când le gat, la drum! Trebuie să ştiți ce-i în lume!

— Ştiți ce-aş zice, fraților? Jucărie, nejucărie, poate c-oți râde de mine, da' să învățăm să facem şi noi fluierițe din astea, cum le face Pătruț; să-l ajutăm. Ce ziceți? întrebă Iovuț.

— Musai! De mâne gata, ne apucăm! Asta nu-i jucărie şi n-are nimeni de ce râde, spuse Luca.

— Ce mai? Învățăm să le facem. Câte nu face omu' la nevoie, completă Pătru.

Băiatul îi aruncă o privire semnificativă lui Săndruț. Însemna că adusese veşti şi din Căzăneşti. Ajunsese şi pe acolo.

— Hodineşte-te voinice, că-ți meriți hodina! Mănâncă ceva şi te culcă! Mâne de dimineață te scol, ca să mergem amândoi să alegem tufe din care-ți trebuie pentru fluierițe, îi propuse Săndruț.

Băiatul înțelese că Săndruț intenționa ca discuția dintre ei să nu aibă martori. Mâncă, şi cu toate că

spusese că nu va putea închide multă vreme ochii, cum simți culcușul cald sub el, ochii îi clipiră de câteva ori şi se adânci într-un somn binemeritat.

Săndruț nu putu dormi în noaptea aceea. Era nerăbdător să afle ce-i cu ai lui, ce-i la Căzăneşti, dar se linişti întrucâtva, gândindu-se că dacă tatăl său, bătrânul Toma, ar fi fost prins sau ar fi pățit altceva, băiatul i-ar fi spus fără ocol, cum povestise despre atâtea şi atâtea nenorociri.

Stătea întins cu fața în sus, cu ochii deschişi ațintiți în cerime, cu mâinile adunate sub cap. De văzut nu vedea nimic, pentru că făclia era stinsă, iar ferestruica din bolta adăpostului închisă. Amintiri mai vechi, altele mai proaspete i se perindau prin minte. Sărea fără discernământ de la una la alta. Îi apăru imaginea lui Ferentz, fostul său camarad de joacă. Ce-ar face dacă s-ar întâlni față în față, ca duşmani? Ar fi loial. I-ar asigura toate avantajele, într-o eventuală încăierare, dar tot duşman îl va considera. Nu se putea altfel. De ucis, nu l-ar putea totuşi ucide cu sânge rece. I se simțea întrucâtva îndatorat. Datorită lenii lui acumulase atâtea şi atâtea cunoştințe, încât reuşise chiar să obțină un rang destul de important la cancelariile imperiale, şi ar fi avut mari perspective de viitor. Dar nici pe ai lui nu putea să-i lase la greu! Cum era să se lepede de Crăişor? De la cancelariile acelea cu ce i-ar fi putut ajuta pe ai săi. Poate mai târziu, când va fi ajuns cineva, o somitate, dar nici atunci cum ar fi dorit. Tot mai vrednică e calea pe care şi-a ales-o. Îi reveni gândul la Ferentz. Fusese umilit, într-adevăr, totuşi

îi mai purta un sentiment, nu de recunoştinţă, pentru că n-avea de ce să-i fie recunoscător, dar i se simţea întrucâtva obligat. Îşi amintea de lecţiile de scrimă. Şi la sabie şi la floretă îi era superior, măcar că floreta nu-i plăcea. La ţintă, cu pistolul, era neîntrecut. Nu numai carte învăţase, dar să şi mânuiască armele, şi pentru aceasta se considera îndatorat, îşi aminti de iataganul cu care luptase în timpul răscoalei. Teribilă armă! Nici nu-şi putea închipui că oţelul unei săbii ar putea face atâta rău, atâta prăpăd. Întinse mâna şi-l pipăi. Îl avea la căpătâiul patului. Îl simţea ca pe un prieten apropiat. „Poate că ne-om mai arunca în luptă, prietene", îi vorbi în gând ca unui om. „Nu poate; cu siguranţă! De-aş avea răbdare să nu ies din porunca Crăişorului! Îmi vine să ies şi să-i prăpădesc pe toţi domnii care-mi vor ieşi în cale! Răbdare! Un pic de răbdare!" Căută să-şi amintească din copilărie. Şi-ar mai recunoaşte satul? Cine ştie? Amintirile-i erau prea vagi. Se gândi că trebuie să se fi apropiat zorile. Ar fi fost timpul. Era nerăbdător să afle ce-i cu ai lui. Nu-l mai prindea starea. Ce-i va spune băiatul? Ce-a aflat Pătruţ? Dacă era ceva rău, nu adormea el aşa, fără să-i spuie. Poate că pe acolo nu s-au abătut gornicii şi cătanele. Ce să caute? Un sătuc de 20—30 de case, ascunse în găvanul munţilor. Îi fugi gândul la Crăişor. Pe unde s-o fi adăpostind? O fi în siguranţă? Dar premiul acela atât de mare pus pe capul lui, oare nu-l va ispiti pe vreunul mai lacom, care s-ar gândi mai mult la el decât la norod? Tare ar fi dorit să şi-l ştie aproape, în adăpostul acesta

sigur, peste care norocul îi făcuse să dea. Să aştepte şi să vadă ce veşti mai aduce Pătruț. Poate că se mai potolesc câinii, mai slăbesc cu asuprirea. S-ar încumeta să-l caute pe Crăişor. L-ar găsi. Îi părea rău că se lăsase înduplecat şi se despărțiseră. Iataganul lui, arma aceea de temut, i-ar fi fost o pavăză de nădejde Crăişorului. L-ar lua pe careva din ortaci. Pe care? Luca? E băiat bun, şi sincer, aşa pare, dar se uită uneori nu ştiu cum. Pătru? Nu l-ar fi luat cu el. Are nevastă, copii. Nici pe Serafim. Şi el are familie. Iovuț? Da. Iovuț ar fi potrivit pentru o acțiune temerară. Dar Ianoş? Ar trebui să vorbească cu el ungureşte, în limba lui. E cam tăcut. Se simte încă stingher între ei, între români. De acuma îi va vorbi în limba lui, ungureşte. Dar şi el se va deprinde cu limba lor. Va învăța. O rupe binişor pe româneşte. Se poate face înțeles. Gândurile îi zburară iar aiurea, la Viena, la foştii colegi de slujbă. Oare să se fi băgat de seamă că sustrăsese un număr de hârtii cu antetul cancelariei imperiale, gata parafate? Nu! N-are cine şi cum să afle. Poate că-i vor prinde bine. Cine ştie la ce le va folosi, în interesul cauzei? „Ce-i cu mine? se miră. Mi se învălmăşesc gândurile! Sar de la una la alta de parcă n-aş fi zdravăn!” Se sculă şi, pe dibuite, trase de otgonul ce atârna în tavan. Trase uşor, să nu facă zgomot. Ochiul rotund se deschise. Cerul mai era întunecat. Până la ziuă mai era. Stătu mult aşa, cu privirea ațintită în tavan, la ochiul deschis către cer. Stelele începură de la o vreme să pălească. O lumină, strecurată parcă, începu să pătrundă în

peşteră. Se însenină la chip. Când se lumină de-a binelea se apropie de patul lui Pătruț. Era nerăbdător. Nu îndrăzni să-l trezească. Îi fu milă. Prea era adâncit în somn. Obrazul îi era destins, copilăros, aşa cum i-l ştia. Urmele frământărilor prin care trecuse, spaimele, revolta i se şterseră de pe chip. „Din ăsta iese un luptător de nădejde! Cât e de mic, se arată de pe acuma dârz. Nu l-au doborât necazurile, nici chiar moartea năprasnică a părintelui. Trebuie să mă îngrijesc şi pe cât îmi stă în putință să-l ocrotesc", îşi propuse. Se apropie de pat şi se aşeză. Încăperea era bine luminată. Câte unul, ortacii începură să facă ochi. În scurt timp se trezi şi băiatul.

— Ei, cum ai dormit, Pătruțule? îl întrebă.

— Ca mort, băciuț! Nici nu m-am gândit c-am să pot dormi aşa!

— Hai să ne limpezim pe ochi cu un pic de apă, să luăm ceva în gură şi, după fluierițe, Pătruțule! Să facem cât mai multe.

Ajunşi în pădure se aşezară pe trunchiul unui arbore răsturnat. Era o dimineață geroasă, cu cer senin. Nu puteau sta prea mult în loc, i-ar fi răzbit frigul. Aşa că Săndruț începu:

— Spune, Pătruțule!

— Încă nu-i rău, da' se tem. Dacă era ceva rău îți spuneam de aseară, băciuț.

— Povesteşte-mi!

— Baciu' Toma a zăcut două săptămâni, da' s-a lecuit. A fost Creştina, nu te supăra că-i zic aşa, da-i c-un an-doi mai mică decât mine, şi nu se cade să-i

spun nană, a fost, zic, tocmai la Băgara, pe unde-o fi şi satu' ăsta, şi i-a adus nişte unsori de la unu' Florea, care cică-i mare vrăjitor; ştie de toate. De lecuit s-a lecuit, da-i tare amărât de moartea băciuțului Todoruț şi se teme să nu-l caute şi pe el. Noaptea nu doarme în casă. Şi-a făcut culcuş într-un par cu fân. A fost căprar în oastea Crăişorului şi se teme. M-a ispitit mult şi despre dumneata, că cine mi-a dat banii, că unde, că nu se poate, că trebuie să ştiu unde eşti, şi câte şi mai câte. Până la urmă a rămas aşa cum am zis eu, da' să ştii, l-am cunoscut după față, n-a crezut nimica din câte i-am îndrugat. A spus că nu se poate să fii tocmai la Beci, aşa de departe, că te simte şi te visează. Am tăcut. Ce era să-i spun?

— Şi Creştina, soru-mea? Cum e?

— Aşa fată mândră rar se poate vedea, băciuț! Asta n-o spun numai aşa, da' să mă mânce Iuda dacă-ți mințăsc!

— Spune, te cred, nu trebuie să mi te juri!

— Seamănă cu dumneata, băciuț. Are părul' tot aşa de negru, obrazu' alb, curat, dar să nu te superi, ochii îi are mai frumoşi ca ai dumitale, şi sprâncenele, măcar că-ți seamănă.

— De ce să mă supăr? Doar nu-s fată de măritat, ca ea. Bărbatul să fie un picuț mai frumos ca dracu', şi-i ajunge.

— Că şi dumneata eşti frumos, băciuț, mai ales de când ți-ai lăsat' mustață. Aşa, ras, parcă erai muiere, zău! Şi să-ți mai spun ceva: m-a luat şi Creştina de-o parte şi m-a ispitit. Nici nu ştiam cum

să mai fac. Are nişte ochi care parcă nu te lasă să minţăşti. Nici ea n-a crezut în povestea cu Beciu'. I-am spus drept că mai mult nu pot să-i spun. Sunt legat cu jurământ. Atuncea faţa i s-a înseninat: „Las' că simt eu că-i pe-aproape", mi-a zis. „L-am pierdut pe băciuţu' Todoruţ, da' are să vie băciuţu' Săndruţ! Aşa, să ştii, mincinosule!" Da' râdea.

— Ehei, pruncule! Încă nu te-ai deprins cu răutăţile lumii! Încă nu ştii să minţi. Asta-i. De aceea nu te-a crezut nici taica, nici Creştina. E drept că nu-i frumos să minţi, dar câteodată trebuie. Mai ales când o faci ca să ajuţi pe cineva, când poţi scăpa un om cinstit de la necaz.

— Asta am priceput, băciuţ, ia să fi fost vreun domn, vreun duşman, că-i minţeam de credeam şi eu pe jumătate, da' pe un om bun... nu pot!

— Bine, Pătruţule! După câtă amărăciune ne-ai băgat în suflet, cu veştile de aseară, mi-am mai uşurat inima. Hai şi ne-om apuca de treabă! Arată-mi numai ce şi cum să tai, cum să aleg.

O porniră amândoi prin pădure, de la tufă la tufă.

— Ştii ceva, Pătruţule? Nu-i bine ce facem! Hai să astupăm toate urmele! În apropierea adăpostului nostru nu trebuie să se vadă urme lăsate de om! Să pară totul pustiu. Pe celelalte de unde le-ai tăiat?

— Din partea cealaltă, băciuţ. Dacă zici, să mergem şi să astupăm şi pe acolo urmele! La asta nu m-am gândit.

IV.ALTĂ VESTE ZGUDUITOARE

Cu desaga plină de fluieraşe, Pătruţ începu din nou să colinde satele şi târgurile, în căutarea veştilor. Dormea pe unde putea, când îl răzbea frigul mai intra în vreo cârciumă sau han ca să se mai încălzească, dar ochii şi urechile îi erau mereu treze.

Furia nobililor se mai potolise, sau mai bine zis, porunca împăratului îi oprea de a mai săvârşi abuzuri. Unde, când auzise de răscoală, Iosif al II-lea, „împăratul cu pălărie", care avea pretenţia să fie luat drept umanist, poruncise ca pe întregul teritoriu cuprins sau ameninţat de răscoală să se aplice „legea statarială", „ca un exemplu şi spectacol public de teroare", ajungându-i la urechi că nobilii întrecuseră măsura, porunci revenirea la normal. Cei vinovaţi, de participare sau instigare la răscoală, urmau să fie judecaţi de către autorităţile guvernamentale. Nu spiritul de umanitate îl împinse la aceasta. Se temea ca răscoala, pe care încă nu o considera înăbuşită până la prinderea căpeteniilor, să nu reizbucnească cu şi mai multă furie. Astfel, Pătruţ nu mai avu prilejul să vadă atâtea execuţii, ci doar oameni ce-şi târau lanţurile, purtaţi pe la diferite autorităţi pentru cercetări. Sentinţele, dacă

nu erau cu mult mai blânde, aveau totuşi imprimată amprenta legii, considerate drept juste, nobililor şi oamenilor lor interzicându-li-se să o mai facă pe „judecătorii", ucigând după bunul lor plac.

Pătruț era rebegit de frig. Amurgea. Gerul înțepa din ce în ce mai aspru. Unde să tragă? Mai dormise în două rânduri în cârciuma lui Avram Dura din Baia de Criş. Dura acesta, un țăran înstărit, reuşise, nu se ştie cum, să facă rost de bani şi să concesioneze cârciuma de la ocârmuirea imperială pentru cinci ani. La răscoală nu participase, aşa că se considera în afara oricărui pericol. Nu era om rău şi-l lăsa pe Pătruț să rămână până dimineața în încăperea mare şi afumată, ce mirosea a fum de tutun şi a băutură. Intră sfios şi se trase uşurel lângă vatră. La masa lungă, aşezată pe două capre solide, chefuiau cinci gornici. Erau bine afumați de vin şi-i tot sileau pe țiganii lăutari să le mai zică. Erau patru țigani, al căror staroste era Gurdună, un țigan voinic, care ar fi fost în stare să frângă şi grumazul unui taur, dar cu suflet de copil. Melodia se întrerupse. Îşi zicea Gurdună că tot nu mai avea cui să cânte. Ce mai înțelegeau oamenii aceia, al căror creier era tulburat peste măsură?

— Zi-i, țigane! porunci unul.

— Nu mai zic! Am tăbărât de-atâta zis! Vă zic de azi dimineață şi n-am văzut un creițar!

— Zi-i, măi, că-ți plătim!

— Paşte, calule! Văd că nici jupânului nu i-ați plătit ce-ați băut!

— Zi-i, țigane, că te ia muma dracului! Ți-om plăti,

nu te teme! Trei sute de galbeni împărăteşti, ai auzit? Trei sute, măi! Mâine-poimâne punem mâna pe ei!

Pătruț ciuli urechile. Auzise că pe capul Crăişorului se pusese un premiu împărătesc de trei sute de galbeni. Nu cumva de Crăişor era vorba?

— Când îi avea galbenii, îți zic! Acum vă ajunge!

— Mâine-poimâine, cioară! Ai priceput? Punem noi mâna pe tâlhar!

Unul din gornici îl observă pe Pătruț, care se zgribulise lângă vatră. Se uită la el cu privirea tulbure.

— Cu tine ce-i, măi? Fecior de cățea! Ia să faci bine şi să te cari!

— Lasă-mă, baciule, să mă încălzesc şi eu. Ce-ți fac? îl rugă copilul, deşi l-ar fi strâns de gât pentru insultă.

— Aaa! Să te încălzeşti, zici? Las' că te încălzesc eu! Se sculă clătinându-se de pe laviță, se îndreptă împleticindu-se spre băiat, şi-l apucă de urechi.

— Îi bine? Te-ai încălzit, pui de cățea?

— Pui de cățea eşti tu, de cățea bătrână! strigă Pătruț.

Se smuci şi-l apucă cu dinții de mână. Până la sânge pătrunseră dinții băiatului în carne.

— Aaaa! Răzvrătitule! făcu gornicul şi ridică pumnul să-l lovească.

Deodată şi-l simți prins ca într-o menghină. Era brațul lui Gurdună, al țiganului.

— Ce-ai cu pruncu'?! Ai bolunzit?! Te fac fărâme! Lasă-l să se încălzească! Nu vezi cum îşi câştigă

pita? Te pomeneşti că nici n-o mai fi având pe nimeni!

Gornicul mârâi o înjurătură surdă şi se trase iar la masă.

— Atunci zi-i! Te apucă mila de un afurisit de răzvrătit?! Zi-i măi, că mâine-l prindem pe Horea! Mâine, măi! Trei sute de galbeni, măi! Te îngropăm în aur! Mâine o pornim înspre Albac. Numai pe acolo, pe undeva, se ascunde. Dăm noi de el! Zi-i!

Țiganul îl luă pe Pătruț de mână şi-l aşează alături de el, lângă lăutari. Duse în silă lăuta la umăr şi începu o melodie, dar se vedea că numai a cânta nu-i arde. După un timp, le făcu semn celorlalți şi iar se opriră. Gornicii puneau la cale mârşava trădare. Nu erau siguri dacă le va reuşi sau nu planul, dar se sfătuiau între ei, pe unde s-o ia, cum să facă. Pătruț, numai urechi. Gornicii îşi apropiară capetele şi vorbeau aproape în şoaptă.

— Unde-s ascunşi le trebuie mâncare, măi! Mâncarea trebuie să le-o ducă cineva. Dacă nu ni-l dă pe mână unul din cei care ştiu unde s-or ascuns, că trebuie să fie în Albac oameni care ştiu unde-i, pândim. Nu se poate să nu ne pice în mână. Trei sute de galbeni! Om trăi ca grofii dacă ne încap pe mână!

— Să-mi pice numai a zecea parte, treizeci, şi-s om pe-o viață întreagă, zise unul. Hai să mai cerem nişte vin. Jupâneee! strigă.

Apăru Dura, încins cu şorțu-i slinos.

— Mai adu-ne o fele, jupâne!

— Nu vă mai dau! Ce, credeți că eu adun banii cu

lopata? V-am dat destul în datorie! Cine ştie dacă-mi mai plătiți, că aşa vă place! Sărăcesc! Oamenii nu mai dau pe la cârciumă de când cu prigoana!

— Numai o fele, jupâne, că te scăldăm în aur! insistă unul.

— Uite, vă mai dau o fele, şi gata! Mă duc să mă hodinesc. Mâine trebuie să merg până dincolo de Hălmagiu, cu treburi.

Le aduse vasul plin de vin şi-i lăsă după ce încuie şi asigură despărțitura unde ținea băuturile şi gârliciul beciului.

— Gurdună, i se adresă țiganului, când se cară, tragi dumneata oblonu'.Te rog! Eu nu mai pot sta.

— Bine, jupâne. Culcă-te fără grijă.

Hangiul intră în încăperea de dormit.

— Baciule, îl coti Pătruț. Îți mulțumesc că mi-ai ținut parte! Las' că-i fac eu să-şi tuşească şi răunchii! Nu-mi poți face rost de nişte piparcă usturoaie?

— La ce-ți trebuie? întrebă mirat țiganul.

— Le înțepenesc obloanele pe dinafară, ca să nu mai poată ieşi, mă sui pe acoperiş, dau drumu' la piparcă pe horn şi-l astup. Până bagă ei de seamă, ehei, îs departe.

Țiganului îi plăcu planul copilului. Nu-i avea nici el la inimă pe gornici.

— Stai o țâră, că pe loc îți aduc.

Bătu în uşa care da înspre încăperea cârciumarului şi când acesta apăru îi şopti ceva la ureche. Zâmbi şi Dura. Se înapoie cu un şirag de ardei iute, de cel roşu, care te ustură până la ficați.

Țiganul ascunse şiragul sub dulamă, se apropie de băiat şi i-l dădu pe furiş.

— Apoi, noi ne-om duce, li se adresă gomicilor. Când îți pleca, mă rugă jupânu' să vă spun, să trageți oblonu' peste uşă!

— Mai stai, măi, Gurdună! Mai zi-ne una şi gata!

— Hai, să fie, da' mai mult nu!

Țiganii mai cântară o melodie scurtă şi, încet, se strecurară pe uşă. Îi urmă şi Pătruț. Ajuns afară, trase obloanele şi se căzni să le înțepenească bine, ca să nu poată fi deschise pe dinăuntru. Se cățără sprinten pe acoperiş, slobozi legătura de ardei pe jarul din vatră şi astupă coşul cu un şomoiag de fân pe care-l găsise în ogradă.

— Acum să-i vezi, baciule! Le trece şi de beție, n-avea grijă! Ce zici, au de gând să facă cum or spus? întrebă îngrijorat Pătruț.

— Erau trecuți cu băutura, răspunse Gurdună. Albacu-i departe. Până mâine or şi uita ce-or pus la cale. Sunt mulți care s-ar lăcomi la galbenii împăratului, numai că... Asta-i.

Băiatul se mai linişti. Stăteau chirciți, toți cinci, țiganii şi Pătruț, ca să vadă ce are să se întâmple. Nu trecu mult şi auziră bubuituri în obloane. Răzbiți de fumul iute de ardei, gornicii îşi căutau, fără efect, ieşirea.

— Aşa le trebuie! spuse unul dintre țigani. Pe mulți i-au dus pe podina de cazne! Multe suflete au prăpădit! Parcă n-ar fi români şi creştini! Mai răi ca domnii!

— Las' să-şi stupe şi maiu', nu numa' rărunchii,

interveni Gurdună, când îl văzu pe unul din țigani, mai milos, că se apropie de oblon să le dea drumul. Lasă-i să vadă şi ei cât îi de bine! Noi am face bine să ne cam vedem de drum! Vii cu mine, istețule? Hai, că tot n-ai unde dormi, îl îmbie Gurdună pe Pătruț.

Se duse. În zori, când începu să mijească de ziuă, se şi găsea pe drum. O porni spre Vața. Era vineri, zi de târg. Cu toate că Gurdună îl mai liniştise, în ceea ce priveau vorbele pe care le auzise din gura gornicilor, era din nou îngrijorat. Dacă, totuşi, nu fuseseră vorbe aiurea, rostite la beție? Dacă gornicii o şi porniseră spre Albac? Dacă şi începuseră să spioneze ori să cumpere vreun complice? Poate că află ceva în târg la Vața. Întâlnea oameni cu traiste încărcate cu ce aveau de vânzare, oameni cu vite de funie, femei cu coşuri acoperite de ştergare, în care duceau la piață din puținul care credeau că le prisoseşte, pentru ca să facă rost de ceva bănuți pentru astâmpărarea nevoilor. De ce se apropie de Vața, de ce întâlnea mai mulți. Oamenii începuseră să se mai liniştească. Numai cei care avuseseră un rol mai însemnat în desfăşurarea răscoalei se mai țineau ascunşi. Ici-colo, se mai auzea că a fost prins Cutare sau Cutărică. Pătruț era numai ochi şi urechi. Se alătura unui grup, asculta, mărea paşii ca să-i ajungă pe alții, asculta, dar nu se băga în vorbă. Nu auzise rostindu-se ceva în legătură cu Crăişorul. Oamenii îşi căinau morții şi schilozii şi dădea a înțelege că aşteaptă, aşteaptă cu nerăbdare venirea primăverii, cuvântul Crăişorului, dar fără a-i

pomeni numele. În piață, cu câteva fluiere în mână, îmbia pe unul şi pe altul. Mai vindea câte unul, dar gândul îi era cu totul în altă parte. Un grup de nobili discutau ceva cu aprindere. Se apropie, făcându-se că nu-i bagă în seamă. Ascultă, prefăcându-se preocupat de netezirea unui fluieraş, căruia-i încrusta nişte înfloriturii cu cosoraşul. Vorbeau ungureşte. Nu înțelegea nimic. Tare ar fi dorit să afle despre ce vorbesc cu atâta înflăcărare, gesticulând. Erau mânioşi. „Am să mă rog de băciuțu' Ianoş să mă învețe. Am să încerc să vorbesc cu el numai ungureşte", se hotărî. Trebuie! Ce să facă? De unde să ştie ce-şi spun îmbuibații aceia? Se uită în jur şi-l mai văzu pe unul care trage cu urechea. Se făcea că-şi înnoadă cureaua de la opincă. O lega până la un loc, iar o desfăcea şi bombănea ceva prefăcându-se nemulțumit. De altminteri, aprinşi de discuție, nobili nici nu băgară de seamă că discuția le era urmărită şi înregistrată.

La un moment dat grupul nobililor se destrămă, luând-o fiecare în altă parte, nu înainte de a se saluta ceremonios.

Omul isprăvi şi el cu legatul şi dezlegatul curelei şi o luă încet înspre o căruță. Fu întâmpinat de alți doi. Pătruț, în urmă-i.

— Ce-i? Ce şi-au spus? întrebă un bătrân.

— Cică la solgăbirău' din Abrud ar fi venit unu' şi s-a lăudat că ştie unde-i Crăişoru', şi dacă e adevărat că împăratu' dă cei trei sute de galbeni, cum se zvonise. L-or pus la cazne ca să spuie unde-i. Omu' nu, să-l căznească oricât l-ar căzni, dacă nu

vede galbenii nu le spune. Iară s-or apucat să-l căznească. Atuncea a început să strige-n gura mare că împăratu' îi un celuitor şi un mincinos. Atâta s-a mâniat solgăbirău', că l-a pălit cu un cleşte de fier pe care-l luase din mâna gâdelui şi i-a crăpat capu'. Omu' e mort şi domnii îl suduie pe solgăbirău că de ce l-a ucis înainte de a spune unde-i Crăişoru'. Atâta am auzit.

— Hmmm. Pe-o parte-i bine că l-a ucis pe câine! Ce şi-a căutat aceea şi-a găsit! Da' de unde putem şti că nu se găseşte altu' care să încerce să-l vândă? Banu-i ochiu' dracului! Trăsni-i-ar bunu' Dumnezeu de vânzători! Crăişoru' s-a ridicat ca să-i scape de robie, şi ei, nevolnicii, turbaţii, să-l vândă!!! Da' dac-or fi numa' vorbe?

— Ştii ce, Achime? Eşti mai tânăr şi afară de asta cunoşti locurile, ai mai fost prin părţile acelea. Ştii unde-i Albacu'. Ia calu' meu şi porneşte-o într-acolo! Poate ajungi să stai de vorbă cu vreunu' care să-i fie apropiat Crăişorului, ori chiar vreun neam de-al lui. Poate că îi găseşti pe pruncu' lui ăla mai mic, pe Luca. Spune-i lui! Trebuie înştiinţat Crăişoru', ca să ştie şi să se păzească. Să ştie că s-ar putea ivi şi vânzători, bătu-i-ar ciuma! Dacă era pruncu' ăla mare al Crăişorului, Ion, era bine, da' am auzit că l-or prins.

— Da' dacă mă-ntreabă careva ce caut eu prin părţile alea, aşa, fără treabă, şi mă pun la cazne? Domnii nu ştiu multe! Aţi văzut! Aşa fără nicio treabă, mă tem!

— Hai cu mine la Giurgiu, ăla din Bulzeşti, că văd

că mai are donițe! Împrumuți câteva. Nu iei multe, una ori două, ca să fie, că trebuie să mâi, nu joacă! Dacă te întreabă careva spui că ai avut mai multe da' le-ai vândut. Astea pe care le iei, să nu cumva să te puie dracu' să le vinzi şi să rămâi fără! Dacă te întreabă careva de-s de vânzare, cere mult, de cinci-şase ori cât fac! Cu donițele nu se mai leagă nimeni de tine! Îi bine? Mergi?

— Merg, baciu' Ioane. Hai, că până în seară aş vrea să fiu trecut de Brad. Am să umblu şi noaptea, fără pic de zăbavă.

Lui Pătruț parcă i se mai uşură sufletul la cele auzite. Odată Crăişorul prevenit, va şti el ce să facă. Cum s-ar fi dus şi el cu Achim acesta, să-i spuie unde s-ar putea ascunde cel mai bine. La ei, în adăpost. Nicăieri n-ar fi fost mai bine. Dar nu putea să ia singur o astfel de hotărâre. Îi venea să-l strângă în brațe, să-l sărute, să-i mulțumească tânărului acela necunoscut, lui Achim, că se hotărâse să facă drumul primejdios şi să-l prevină pe Crăişor. Îi venea să joace de bucurie. „Doar n-o fi pe-a domnilor! Vine ea şi primăvara şi-or vedea ei!" îşi spuse mulțumit.

Liniştit, se îndreptă spre un grup de femei care întinseseră pe ştergare curate bruşi de brânză de vacă, turtițe de unt, ouă şi câte mai aveau de vânzare. Se înveseli când dădu de un chip cunoscut. Era Creştina, sora lui Săndruț, din Căzăneşti. Fata îi făcu semn. Băiatul se apropie.

— Am să-ți spun ceva, Pătruțule! Aşteaptă o țară! Nană Rozalie, i se adresă unei femei mai în vârstă,

ce şedea alături, te rog să te uiți şi la astea ale mele. Dacă întreabă cineva poți să şi vinzi; nu stau mult!

— Du-te, fată, îi spuse femeia fără să se mire, când o văzu că-l apucă de mână pe flăcăiaş. „Ce-a găsit la pruncu' ăsta?" se întrebă. „Încă nu-i împlinit. Da' mintea fetelor…".

Fata-l trase sub dudul ce se găsea în mijlocul pieții. Băiatul o urmă supus.

— Spune-mi unde-i? îl luă fără niciun fel de introducere Creştina. Ştii unde-i! E pe aicea, pe aproape! Tare aş vrea să-l văd! E frătiuțu' meu şi altu' nu mai am! Nu l-am văzut niciodată! Hai, nu fi rău! Spune-mi!

— Da' nu ți-am spus că nici nu-l cunosc?! se prefăcu mirat băiatul.

— De spus mi-ai spus, da' şi minciuna-i o vorbă! Pe mine să nu mă mințeşti că te cunosc după ochi! Nu fi rău! Te rog! îl imploră fata.

— Creştină, pentru binele tău, pentru binele lui, al băciuțului Săndruț, nu stărui! Când o veni vremea, ai să le ştii pe toate! Acuma nu se poate! De-aş şti că mi-ar pune gâdea capu' pe butuc, cum am văzut, nu-ți pot spune! Gata! Poți să te amărăşti pe mine, poți să crezi ce vrei, da' nu pot! N-am voie! E o taină care nu-i a mea!

— Măcar atâta: e sănătos? Nu-l paşte nicio primejdie? Măcar atâta spune-mi! îl rugă fata când văzu că altceva tot nu va putea scoate de la el.

— E sănătos, şi acolo unde-i, nici pasărea cerului nu-l poate ajunge şi nici şarpele de sub pământ! Mai multe nu mă-ntreba că-i degeaba!

— Da' cum îi? Seamănă cu băciuțu' Todoruț, fie iertat?

— Pe băciuțu Todoruț nu l-am cunoscut. Poate l-oi fi văzut pe acolo, pe la Deva, da' n-am ştiut care-i. Au fost mulți atuncea când le-or tăiat capu'.

— Ai fost şi tu acolo, te-ai bătut? îl privi cu admirație fata.

— D-apoi cum crezi? Să nu crezi că mă laud! Da' am fost! M-ai întrebat de băciuțu' Săndruț, cum îi. Îi ca un Făt-Frumos. Îmbrăcat domneşte pare că-i împăratu'!

— Cum, îmbrăcat domneşte?! Aşa se poartă?!

— Îmbrăcat, neîmbrăcat, prea vrei să le ştii pe toate! Nu mă mai ispiti că şi aşa ți-am spus prea multe! Lui baciu' Toma să nu-i spui nimica, auzi? Dacă îi spui, n-ai să mai auzi vorbă din gura mea! Cât trăiesc nu-ți mai vorbesc! Auzi? o amenință.

— Nu-i spun! Uite, mă jur dacă vrei! Da' ştii ce-am să te mai rog? Da' să-mi făgăduieşti! Făgăduieşti?

— Întâi să aud, să văd despre ce-i vorba! Altfel nu se poate! Poate că-mi ceri Luna, ori vreo stea, cum aş putea făgădui dinainte?!

— Eşti un prost! îi scăpă fetei şi în aceeaşi clipă îi şi păru rău de ceea ce rostise. Iartă-mă, Pătruțule! Iartă-mă! Gura, bat-o vina! Te rog! îl prinse de mână când văzu că vrea să plece.

— Hai, spune ce-ai de spus, că n-am vreme! îi răspunse flăcăiaşul bosumflat.

— Pătruțule! îi spuse cu voce alintată, cântată parcă. Uită-te în ochii mei ca să văd dacă mai eşti amărât!

Flăcăiaşul îşi ridică privirea şi izbucni în hohote.

— Ce râs te-a găsit?! se miră fata.

— Eşti urâtă! Asta-i! De-aceea râd!

— Şi tu eşti prost, să ştii! se mânie iar fata.

— Ehei, prostia trece, cu vremea, da' urâțenia... ha, ha, ha! izbucni iar Pătruț. Am să-i spun că are o soră urâtă!

— Mândrețea, pământului! Râde ciob de oală spartă! Da' să ştii că nici nu-mi pasă! Auzi? Nici nu-mi pasă de tine!

— Atuncea, sănătate bună! rosti Pătruț şi făcu câțiva paşi.

— Stai, Pătruțule! Stai! Tu nu înțelegi de glumă?! Hai să gătăm cu joaca! începu fata, prinzându-l de mână. Ştii ce te rog? Eu am să vin de-acuma în fiecare vinere la piață. Poți să vii şi tu şi să-mi mai dai veşti despre băciuțu' Săndruț?,

Vocea fetei parcă implora, atât era de dulce.

— Dacă nu în fiecare vinere, de câte ori oi putea am să vin. Da' să ştii, nu eşti urâtă! Am vrut numai să te amărăsc!

— Făgăduieşti?

— Făgăduiesc! rosti ca pe un jurământ, Pătruț.

Chipul fetei se înseninã. Se despărțiră.

A doua zi era târg la Hălmagiu. Pătruț se hotărî s-o ia într-acolo şi să mai afle noutăți, înainte de a se înapoia la adăpost. Fluieraşe mai avea, avea şi ceva bănuți ca să-şi poată plăti un culcuş de-o noapte şi o porni. Îşi făcuse socoteala că până a însera va fi acolo.

Ca orice veste rea, vestea despre prinderea

Crăişorului ajunse la Hălmagiu înainte de a ajunge el. Intră într-o cârciumă şi tocmai vroia să-l roage pe cârciumar să-i facă rost de un culcuş, măcar şi în grajd, când urechea-i deprinsă să recepționeze orice şoaptă prinse următorul dialog:

— Dacă-ți spun! Ce-aş câştiga dac-aş minți?

— Cum?! Nu se poate!

— Vânzare, frate Precup! Vânzare!

— Şi cine şi-a băgat sufletu' în focu' iadului pentru galbenii împăratului?

— Pe Cristea Nicula l-ai cunoscut?

— Dară! Da' nu poate fi aşa! Cristea ăsta era văr, văr drept cu Crăişoru'!

— Parcă n-ai şti cum e vorba? „Strigoiu' întâi din neam mâncă!" Asta-i, frate Todore! Măcar de-ar fi scăpat Cloşca. Aşa, toată nădejdea ne mai rămâne în Crişan, dacă, doamne fereşte, nu s-o găsi şi pentru el o iudă!

— Şi unde-s? Ce-or făcut cu ei?

— I-or pornit către Bălgrad, să-i judece domnii, ăia mari!

Lui Pătruț nu-i trebui mai mult ca să priceapă. Simți o durere, aproape să i se oprească răsuflarea. Nu era timp de pierdut. Ieşi din cârciumă şi o porni cu pas întins spre adăpost. Nici nu-şi încetini mersul când ajunse în drumul mare, deşi văzu că se apropia o patrulă călare. Ştia că n-au ce-i face. Trebuia să-i vestească pe ceilalți. Nădăjduia că Săndruț, în care credea ca într-un semizeu, Săndruț, cu atâta învățătură, va născoci ceva, va găsi un mijloc oarecare ca să-i scoată din prinsoare,

să-i salveze. Dar pentru aceasta trebuia să ajungă în cel mai scurt timp la adăpost. N-avea un minut de pierdut. Toată noaptea orbecăi prin păduri şi coclauri şi abia spre ziuă ajunse. Încercă să intre, dar nu fu chip. Intrarea era blocată şi oamenii încă nu se sculaseră. Se apropie de ferestruica din tavan. Răsuflă uşurat când o văzu deschisă. Luă o piatră şi o aruncă. Aceasta căzu cu zgomot, trezindu-i pe adormiți.

V. PREGĂTIRI DE DRUM

Ca o lovitură de trăsnet căzu vestea în adăpost.

— Crăişoru' prins?! Nu se poate! Cum?! se mirară.

Cu răbdare, Pătruț le povesti tot ce putuse afla.

— Cristea Nicula?! se miră Luca. Tocmai el?! Da' erau neamuri apropiate! Mi se pare că era văr bun cu Crăişoru'!

— Văr. Văr bun, confirmă şi Săndruț. Nu o dată l-am văzut în preajma Crăişorului şi chiar îndeplinind nişte porunci de-ale acestuia şi ducându-le la capăt fără cusur! Câinele!

— Ar trebui strâns de grumaz! exclamă Luca indignat.

— Pentru asta avem destulă vreme, Luca! Mai bine să ne gândim ce-i de făcut! Asta-i! propuse Săndruț. Trebuie să chibzuim cum am putea să-l scoatem pe Crăişor din prinsoare! E cel dintâi lucru pe care trebuie să-l facem!

— Io zic, plecam fiecare prin țară, ridicam oameni şi pornim să scapam pe Crăişor! propuse Ianoş.

— E iarnă, Ianoş! Iarnă. Oamenii sunt încă înspăimântați de câinoşenia domnilor. E greu să-i urneşti aşa, pe nepregătite, or, noi, trebuie să facem ceva ce nu îngăduie zăbavă! Astăzi, acuma să

hotărâm ce-i de făcut!

— Avem comoara, începu Serafim. Să-i cumpărăm pe paznici, să năimim haiduci, o mică oaste, destul de tare, care să poată să răzbească până la Bălgrad şi să-i scape!

— Şi asta-i cu zăbavă, frate Serafim, răspunse Săndruț. Ne trebuiesc florini. Aurul şi galbenii din comoară nu pot fi schimbați cu uşurință. Numai la Beci, la Buda, la Sibiu, la Bălgrad ori în alte târguri mari, şi asta cere timp! Până am reuşi să facem ceva i-ar şi judeca şi ucide! Altceva: nici să năimim, precum ai spus, o oaste atât de tare, atât de credincioasă, care să-i poată slobozi, n-ar mai fi vreme. Numai şiretenia vulpii şi nu tăria ursului i-ar mai putea scăpa. Vânătorul e încă prea tare şi capcana s-a închis. Cred că-s păziți cu străşnicie. Ne trebuiesc florini, bani care circulă, dar nu văd de unde i-am putea lua chiar azi, dacă se poate. Niciun ceas de zăbavă! O mie cinci sute, o mie măcar!

— Ce să faci numai cu atâta?! se miră Luca.

— Mi-a venit un gând, trebuie să-l mai rumeg şi am să vă spun despre ce-i vorba. Dar fără florinii de care am vorbit nu putem face un pas. Nu sila, precum v-am mai spus, ci istețimea îi mai poate scăpa! Pe amândoi trebuie să-i scăpăm!

— Florini... florini... murmură pe gânduri Luca. Hmm! Până la două mii, poate şi mai mulți... hmmm... la Caraci! Numai acolo putem găsi, se lumină la față. La şteampurile grofului Gyulai din Lunca, fostul tău stăpân. Numai acolo putem găsi câți ne trebuie. Acolo, oricând ai căuta, câteva mii de

florini nu lipsesc. Lucrează cu auru'.

— Cunoşti şteampurile de acolo? Ştii cum am putea pune mâna pe florinii despre care ne-ai vorbit?

— Are grofu' acolo un sameş. Unu' care-i ține socotelile. Un neamț. Willi îi zice. Omu' dracului! Toată ziua-i cu corbaciu' în mână. A băgat spaima în bieții oameni. Are pază de haiduci domneşti, e greu să putem face ceva.

— Hmm! mormăi Săndruț. Ceva tot trebuie să facem! Dar nu aşa, cu ochii legați! Pătrușule! Eşti tare ostenit?

— Dacă-i vorba, pentru Crăişor, n-am hodină, băciuț! Spune-mi numai ce am de făcut şi-s gata!

— Ştii unde vine Caraciul?

— Dacă-mi spune, dacă-mi arată cineva încotro s-o iau, îl găsesc!

— Îl scot eu la cale, se oferi Luca. Cunosc drumu'.

— Bine, spuse Săndruț. Te faci că te-ai rătăcit, găseşti tu ceva să minți, mai încerci şi cu fluierițele tale, şi iscodeşti cum sunt aşezările de acolo, unde dorm lucrătorii, unde păzesc haiducii, câți sunt, cum sunt înarmați, şi tot ce poți vedea şi auzi. Vezi cam cum s-ar putea intra la cămările sameşului şi cam unde ar ține florinii. Ce zici? Ai putea face şi trebuşoara asta? Nu eşti prea obosit?

— Pot, băciuț! Mă şi duc! exclamă băiatul ridicându-şi traista.

— Nu aşa, Pătrușule! îl opri Săndruț. Mai întâi mănâncă ceva! Abia ai picat de la drum, şi încă ce drum! Ai putea fi până seara înapoi cu toate ştirile?

Ce zici?

— Nu-i departe de aici, interveni Luca. În două ceasuri ar ajunge, dacă nu se rătăceşte, da' am să-l duc eu până la un loc, de unde n-are cum să mai piardă drumu'.

— Atuncea-i bine. Mergi cu Pătruț până unde crezi, Luca. Noi ne-om mai sfătui ce avem de făcut şi-ți spunem şi ție când te vei întoarce. Mai gândeşte-te şi tu, poate că-ți trece ceva prin cap.

— De mâncat mănânc din mers, băciuț, spuse Pătruț, îndreptându-se spre ieşire, două ceasuri dus, două întors, alte două ca să bag de seamă ce şi cum, n-am vreme de zăbovit! E zi de iarnă, scurtă!

Flăcăiaşul se îndreptă spre ieşire urmat de Luca.

— Ianoş, i se adresă Săndruț acestuia în maghiară. Vino te rog aici, să punem țara la cale!

— Ce propui? întrebă acesta după ce se apropie. Ce putem face?

— Arată-mi mâinile!

Ianoş i le întinse mirat.

Săndruț începu să i le cerceteze amănunțit. Le pipăi, le întoarse pe o parte şi pe alta, iar le pipăi, spre mirarea tuturor.

— Hmm! Dacă ți-ai tăia şi curăța mai bine unghiile, ar merge! Bătăturile s-au muiat, s-au mai spălat, nu s-ar prea băga de seamă. Şi, la urma urmei, ca un veritabil nobil, vei purta mănuşi!

— Ce ai?! Nu ți-i bine, Săndruțule?! se miră Ianoş. Ce nobil?!

— Lasă că-ți spun. Altceva să te mai întreb: ai putea vorbi limba maghiară aşa, mai ales, mai

domneşte?

— Asta pot, dacă mă controlez, dacă-s atent. Numai dacă m-aş mânia poate că aş mai scăpa-o pe țărăneşte.

— Ei bine, n-ai voie să te mânii! Ori dacă nu poți altfel, când eşti mânios, să-ți muşti limba! Să taci! Dar mai bine, să nu te mânii!

— Dar nu pricep nimic! se miră Ianoş. Ce plan ai? Ce ți-ai pus în gând?! Întâi îmi ghiceşti în palmă, apoi mă faci nobil, apoi mă obligi să vorbesc domneşte, zău dacă mai înțeleg ceva?!

— Pentru o vreme ai să fii nobil. N-ai încotro! Vei fi contele Arpad de Oroshaza, trimis special imperial cu însărcinări secrete; vei fi însoțit de baronul von Waldemar Sheer.

— Ăsta cine-o mai fi?! se miră Ianoş.

— Asta voi fi chiar eu în persoană! râse Săndruț. Cunosc foarte bine germana, ca şi maghiara dealtminteri, aşa că nu mi-e teamă că m-aş face de ruşine într-un salon nobiliar. Dar, să mai aşteptăm, domnule conte, până vine si Luca. Atunci definitivăm planul. Depinde şi de rezultatul pe care ni-l va aduce pruncul, Pătruț. Fără florini nu ne putem mişca şi s-a isprăvit cu „domnia" noastră, Ianoş.

— Acum parcă am priceput ceva, domnule baron, râse Ianoş.

Ceilalți asistau mirați la scenă nepricepând ce-şi vorbesc cu atâta aprindere cei doi. Nu înțelegeau nici rostul cercetării cu atâta amănunțime a mâinilor lui Ianoş.

— Ce-i? Ce puneți la cale? se mirară.

— Să aşteptăm să vie şi Luca şi am să vă spun ce-am născocit. V-am spus încă de la început că numai cu şiretenia vom izbuti să-i scăpăm din prinsoare pe Crăişor şi pe baciu' Cloşca. Cu puterea nu facem nimic! V-ați mai gândit la ceva? Poate că aveți un plan mai bun?

— Atunci să-l aşteptăm pe Luca şi vedem ce-i de făcut, propuse Pătru. Ne spui ce plan ai tu şi dacă vom găsi altceva mai bun, ori te-om putea ajuta în ceea ce-ai născocit, cu atâta mai bine.

Cele câteva ore de aşteptare trecură încet, chinuitor de încet, pentru locuitorii adăpostului, care erau nerăbdători să afle ce pusese Săndruț la cale. Aveau însă credința că, având atâta învățătură, cunoscând lumea şi în alt fel de cum o cunoscuseră ei, nu putea fi decât ceva important.

Mai erau două ceasuri până la amiază când se înfățişă Luca, spunând.

— La ceasu' ăsta pruncu' trebuie c-a ajuns şi iscodeşte. Isteț pruncu'! Şi nici nu se teme, afurisitu'!

— Dac-ai venit, să ne aşezăm şi să vedeți ce-am pus la cale. Nu putem merge să-l scăpăm pe Crăişor, cu toții. Cu sila tot n-am putea face nimic, că suntem prea puțini. Voi merge eu cu Ianoş, care ştim a vorbi şi altă limbă decât cea românească, şi ne mai trebuie unul, în chip de slugă. Pentru că niciunul din voi nu ştie nemțeşte ori ungureşte, sluga aceasta trebuie să fie mută. Adică s-o facă pe mutul. Ne vom înțelege cu ea numai prin semne şi

nu vom vorbi în limba noastră decât atunci când suntem siguri că nu iscodesc urechi străine. Ne trebuie un om care să-şi ia de bună voie acest canon al muțeniei, dar şi destul de priceput ca să ne poată înțelege ce-i poruncim şi să nu ne încurce la o adică. Ori poate că este vreunul din voi care o rupe oarecum nemțeşte sau ungureşte? întrebă Săndruț.

— Eu, de înțeles, înțeleg. Orice s-ar vorbi ungureşte înțeleg, da' de vorbit, ca bâta, tare greu. Am lucrat vreo doi ani la grofu' din Ilia. Avea multe slugi care vorbeau ungureşte şi am prins, numai că de vorbit, cum am spus, nu pot, zise Luca.

— Atunci e bine! se bucură Săndruț. Ne vei fi slugă plecată şi credincioasă, nouă, domnului conte Arpad de Oroshaza, de față, îl arătă pe Ianoş, şi mie, domnul baron von Sheer. Slugă credincioasă! Ai priceput?

— Ce să pricep?! Ce baron?! Ce conte?! Vorbeşte ca oamenii, Săndrutule, nu în parabole!

— Noi doi, eu şi cu Ianoş, pentru că ştim bine ungureşte, eu ştiu tot aşa de bine şi nemțeşte, vom fi stăpânii. Tu ne vei însoți în chip de slugă. N-ai voie să vorbeşti; numai când ştii bine că nu ne aude altcineva. Încolo, faci ce-ți poruncim! Ai înțeles acuma?

— Nu mă ştiu aşa greu de cap, da' parcă tot nu aşa cum ar trebui, spuse Luca.

— Ascultați care e planul meu, continuă Săndruț. Noi doi, însoțiți de Luca, ne îndreptăm în cel mai scurt timp spre Bălgrad. Ajunşi acolo, vom vedea ce se poate face. Nu poți şti dinainte ce are să fie.

Principalul e ca să nu zăbovim şi în cel mai scurt timp să fim acolo. Aşa cum arătăm, adică cu înfăţişarea de acuma, n-am putea ajunge nici până la Deva ori nici măcar până la Brad, şi ar şi pune mâna domnii pe noi. De aceea, trebuie să ne schimbăm atât numele cât şi înfăţişarea. M-am înţeles cu Ianoş. El va fi conte ungur, eu voi fi baron neamţ, şi Luca, odată ce spune că poate să ne înţeleagă, chiar dacă nu poate vorbi, va fi sluga noastră mută. Pentru asta ne trebuiesc însă florini. Pe aceia îi vom lua de la şteampurile de la Caraci. Ne trebuiesc haine, după rang, şi cai. Cai frumoşi, domneşti, nu mârţoage! Ne trebuie şi unul de povară, dar şi acesta bun. Ce haine vom putea găsi la Caraci încă nu ştiu, dar până la Deva vom ajunge cumva, vedem noi. Acolo, căutăm un croitor bun, care, cu bani tot atât de buni, să ne îmbrace. Asta-i deocamdată. Caii tot de la Caraci îi vom lua, dar în primul târg îi vom schimba cu alţii, ca nu cumva să dăm nas în nas cu Gyulai, fostul meu stăpân, şi să-i recunoască. Cine ştie? Auzind de prinderea Crăişorului, spre Bălgrad se vor îndrepta mulţi nobili, ori să fie de faţă la judecarea Crăişorului, ori ca să vadă cum îl căznesc. Că de judecat au să-l judece, fără îndoială, şi dacă nu reuşim să-l scoatem din prinsoare, negreşit că-l vor duce pe podina caznelor să-l dea morţii. Ne vom întâlni cu multe cunoştinţe vechi, nobili cu care ne-am măsurat în luptă, şi nu trebuie să lăsăm nimic nechibzuit, dacă vrem să nu fim recunoscuţi, prinşi şi închişi. Acuma, să deschidem cămara comorii ca să fiţi de

față la ceea ce am să iau de acolo. Nici aurul, nici galbenii, deocamdată, nu le putem folosi. Numai pietrele scumpe, cele pe care le-ați văzut în cutiuța aceea, ne pot fi de oarecare folos. Cu prețul lor se pot cumpăra multe, chiar şi credința în măritul împărat şi în puterea domnilor. Ce ziceți de planul pe care l-am gândit? E bun, ori i-a trecut cuiva prin cap altceva mai bun decât am gândit eu? întrebă.

— E bun! E bun! aprobară toți. Să vă ajute Dumnezeu să-l scăpați pe Crăişor, şi aici să-l aduceți, aici, nu în altă parte!

— Asta de bună seamă, spuse Luca, bucuros că era unul din cei trei aleşi. Numai, fraților, comoara Crăişorului şi ochii! Ați auzit?

— D-apoi, cum credeai? Numai să-l aduceți sănătos! răspunse Serafim.

Deschiseră uşa secretă, aprinseră două făclii şi intrară. Săndruț manevră cele două rozete şi capacul se deschise. Nu mai încercase nimeni să deschidă sipetul de atunci, de când dăduseră peste comoară. Săndruț luă caseta de fildeş şi o deschise. Alese cinci diamante, pe cele mai mari, şi le aşeză deoparte. Pereții încăperii se umplură de pete de lumină în toate culorile curcubeului.

— Cinci. Cinci am ales, pe cele mai scumpe. Vedeți bobița asta de lumină? întrebă Săndruț, ridicând la înălțimea ochilor un diamant mai mare ca oul de porumbel. Prețuieşte cât două moşii mari, poate mai mult. Nu se poate ca o asemenea avuție să nu cumpere pe vreunul din paznicii Crăişorului. Numai cu o pietricică din asta poți trăi fără griji o

viață întreagă, cu familie cu tot. Cinci am luat. Viața Crăişorului e de neprețuit! Dacă nu vom putea face nimic nici cu ele, le aducem înapoi, aşa cum le-am luat. Cei care rămâneți, cum v-a spus şi Luca, comoara şi ochii! Cu aurul şi bogățiile de aici, cum vă spuneam, vom ridica o oaste mare, bine întocmită, o oaste a noastră, a robilor!

Aşează nestematele într-o punguță verde de safian, pe care o scoase din taşca lui de piele. Tot din taşcă scoase nişte hârtii, erau nişte coli cu antetul cancelariei imperiale, gata parafate. Le lipsea doar textul şi semnătura. Intrară iar în peşteră după ce închiseră totul la loc, şi, dintr-o buturugă retezată, Săndruț îşi improviză o masă. Scoase tot din geantă şi un penar, încercă câteva pene pe unghie, o alese pe cea care i se păru mai potrivită, o mai ascuți cu briceagul, o mai netezi, şi, pe o hârtie obişnuită, începu să scrie. Era mulțumit. Încercă în câteva rânduri o semnătură întortocheată a unuia din potentații imperiului, convingându-se că e destul de reuşită, şi abia atunci se apucă să caligrafieze textele pe cele două file parafate. După ce le semnă, îi întinse una lui Ianoş.

— Domnule conte, această hârtie prețuieşte aur! Eşti, ca şi mine dealtminteri, vorbi el ungureşte, împuternicit imperial, cu însărcinări secrete, pentru întreaga Transilvanie, pe un termen nelimitat. Dar de aceste hârtii nu ne vom folosi decât la mare nevoie. Măcar că le-am întocmit aşa cum trebuie, cine ştie, poate am putea da de vreun slujbaş mai cârcotaş, mai bănuitor, şi ar fi păcat să picăm în

mâna domnilor înainte de a fi făcut tot ce se poate face pentru izbăvirea Crăişorului.

Tare greu îi fu lui Săndruț să se despartă de credinciosu-i iatagan. Era o armă rară, dar anacronică, care nu putea fi purtată cu un asemenea prilej fără a da de bănuit. Cercetă la rând toate săbiile ortacilor şi le alese pe cele mai bune, două, mai modeste, fără prea multe podoabe, dar cu ascuțişul ager, care nu băteau la ochi. Una pentru el şi una pentru Ianoş. Îşi aleseră cele mai bune pistoale şi junghere şi le împărțiră între ei, neuitând să-l înarmeze corespunzător şi pe Luca, dar fără sabie. Ca slugă n-avea dreptul să poarte asemenea armă. Când pregătirile fură gata, apăru şi Pătruț cu veştile.

— Cum îi, Pătruțule? îl întrebară.

— Şteampurile sunt păzite de şapte haiduci domneşti, din care unu' e mai marele lor. Dorm într-o cămăruță, lângă poartă, numai câte doi făcând de caraulă. Slugile şi lucrătorii dorm în nişte căsoaie lungi da' nu e prea greu să fie înțepenite uşile pe dinafară, şi speriați de unul din noi, să nu încerce să iese vreunul. Cred că nici n-ar face-o. S-ar bucura mai degrabă dacă s-ar găsi cineva să-l mai scuture pe sameş, să-l mai îmblânzească. Are mână liberă de la grof şi-şi face de cap! Îi închide, îi bate, îi căzneşte în fel şi chip pe bieții oameni. Nimeni nu cutează să scoată o vorbă în fața lui. Haiducii îi sunt credincioşi sameşului. Tot câini vânduți ca şi neamțu'. Da' dacă ne furişăm, încetu' cu încetu', ca să nu prindă de veste cei doi care păzesc, pe ceilalți

îi putem lua din somn. Mai greu are să fie de intrat în cămările sameşului, că se închide noaptea cu şapte lacăte, da' am dibuit o ferestruică pe unde aş putea intra nebăgat în seamă şi v-aş deschide uşile, pe dinăuntru. M-a chemat sameşu' înăuntru ca să vadă ce-i cu mine. I s-a părut că ceva nu-i cum ar trebui. Negustori de fluierițe nu se prea abat pe acolo. I-am spus că m-am rătăcit, că veneam dinspre Ilia, peste dealuri, că vreau să ajung la Baia. M-a ispitit că al cui sunt, de unde, şi câte şi mai câte. Uite aşa-mi bătea inima de frică, să nu puie să mă închidă! Mi-a poruncit să-mi iau traista şi să mă duc, unde-oi şti, da' să nu-mi mai calce picioru' pe-acolo! I-am mulțumit frumos şi, iacă-mă-s.

— Grajduri are, sunt cai acolo? întrebă Săndruț.

— Câți or fi nu ştiu, că n-am putut să mă bag până acolo, da' vreo şase-şapte trebuie să fie, după cum am văzut eu că-i grajdu' de mare. Doua slugi scoteau gunoiu', şi pentru un cal, ori doi, n-ar trebui atâta.

— Bine, Pătruțule! Hodineşte-te vreo două-trei ceasuri, că trebuie să plecăm cu vreun ceas înainte de a însera, ca să ne putem apropia cât mai mult pe lumină, să nu orbecăim noaptea prin pădure. Să mai facem şi noi ce se mai poate face până atuncea. La Caraci mergem cu toții! Să ne pregătim!

Băiatul, mort de oboseală după atâta drum şi noapte nedormită, cum se întinse în aşternut, cum adormi. Ceilalți pregătiră ce le trebuia pentru atacul de noapte. Mai stabiliră ca cei care vor rămâne să nu facă altceva decât să continue vânatul, fără a

încerca să părăsească locul. Numai Pătruț, flăcăiandrul, să mai dea ocol satelor şi târgurilor, pentru a le aduce veşti.

Şerpeşte se târâră Săndruț şi Luca până lângă cele două caraule, pe jumătate adormite. Nu se auziră decât câteva izbituri seci, mute, şi oamenii se şi pomeniră legați şi cu gurile înfundate. Nu-i uciseră. Aşa se înțeleseseră încă de la început, de la plecare, ca să evite omorurile. Ianoş şi cu Serafim îi luară din culcuş, aproape fără zgomot, pe cei cinci haiduci domneşti ce dormeau fără grijă în cămăruța corpului de gardă. Iovuț şi cu Pătru blocară uşa căsoaiei în care dormeau slugile şi lucrătorii de la şteampuri, amenințându-i că dacă mişcă vreunul, sau face zgomot, încercând să-l alarmeze fără de vreme pe sameş, nu scapă teafăr. Oamenii erau însă departe de a se sinchisi de soarta ce-l aştepta pe sameş şi le şoptiră că-şi pot vedea de treabă, că ei nici n-au văzut, nici n-au auzit. Pătruț ieşi din umbră şi se apropie de Săndruț. Noaptea nu era prea întunecoasă, aşa că-i putu deosebi fără greş silueta.

— Băciuț! Hai să-ți arăt pe unde vreau să intru, îi spuse trăgându-l de mânecă.

Îl conduse în spatele casei locuite de sameş şi-i arătă o ferestruică îngustă, prin care nu s-ar fi putut strecura un om în toată firea. Poate că de aceea nu era nici oblonită, nici zăbrelită, iar un colț al geamului lipsea. Se apropiară şi ceilalți, rămânând numai Pătruț de strajă, pentru orice eventualitate, la uşa căsoaiei trudnicilor, unde nimeni nu mai dormea, dar nici zgomote nu se auzeau.

Săndruț îi ajută flăcăiandrului să se ridice până la înălțimea necesară. Pătruț introduse mâna prin spărtura geamului, dibuind zăvorul. Îl trase încet, ferindu-se să facă cel mai mic zgomot. Cu un uşor scârțâit, ferestruica se deschise.

— Umblă mereuaş, Pătruțule! Mereuaş, îi mai şopti Luca, ce se găsea în apropiere.

Pătruț pătrunse într-un fel de cămară care era încărcată cu tot felul de bunătăți. Trăia bine neamțul. Pe dibuite, ca să nu cumva să răstoarne ceva, ajunse la uşă. Nu era încuiată. O deschise încet şi pătrunse într-un fel de coridor, nu prea lat, dar nu vedea nimic. Pipăi pe lângă pereți, atinse o uşă interioară şi tresări speriat. Un zgomot îl făcu să-i salte inima, speriată. Ascultă. Erau sforăiturile sameşului ce dormea fără griji. Trecu mai departe. Acum se putea orienta. Ştia că va mai da de o uşă şi mai încolo, la vreo trei paşi, uşa de la intrare. O uşă dublă, solidă, cu zăvoare tari de fier. Trase încet. Se auzi un scârțâit. Ciuli urechile. Sforăiturile sameşului încetară. Auzi parcă şi nişte paşi târşiți. Prima uşă era deschisă. Dibuia pe întuneric şi nu reuşea să dea de zăvorul celeilalte. Deodată, coridorul se lumină. Într-un cămeşoi lung, cu o scufie caraghioasă pe cap, cu un sfeşnic cu lumânarea aprinsă, apăru sameşul. Câteva clipe, Pătruț rămase înțepenit.

— Care eşti, tâlharule?! Cum ai ajuns aici?! se răsti sameşul.

La lumina palidă a lumânării, zăvorul îi apăru clar. Trase. Deschise uşa în două canaturi şi sări

afară. În acelaşi timp, cinci oameni, în frunte cu Săndruț, pătrunseră în coridor.

— Hoții! Hoții! strigă cât putu sameşul şi se repezi în încăperea de unde ieşise, trântind uşa după el. N-apucă să-i pună însă zăvorul, că aceasta se deschise şi oamenii apărură în prag. Sameşul se repezi la o măsuță de lângă pat, apucând un pistol pe care-l pusese să-l aibă la îndemână.

— Să nu mişti că-ți găuresc scăfârlia! porunci Săndruț în germană.

Sameşul dădu drumul pistolului la loc şi se întoarse speriat.

— Aşa, frumuşelule, că era păcat să-ți găuresc bunătate de scufie! Pfui! Are şi ciucure!

— Cine sunteți? întrebă sameşul cu glas tremurat.

— Săndruțu' Tomii! răspunse scurt acesta.

— N-am auzit, domnule, ce nume e acesta?!

— Dacă n-ai auzit ai să mai auzi, domnule, îi răspunse Săndruț, de data aceasta româneşte.

— Ce vreți? Ce căutați, tâlharilor?! Scol haiducii şi vă leg pe toți!

— Ne-am îngrijit noi de trebuşoara aceasta, domnule. I-am legat pe toți, aşa că ar fi bine să fii cuminte, să te aşezi, şi să stăm de vorbă omeneşte. Hai! Şezi, nu mai tremura, că nu-ți facem nimic!

Neamțul se aşează şovăitor pe marginea patului. De frică abia se mai ținea pe picioare.

— Aşa, frumuşelule! Cuminte! spuse Săndruț, luând pistolul de pe masă şi trecându-şi-l după curea. Hai să stăm de vorbă. Unde ții florinii?

— N-am florini. De unde să am?! Sunt şi eu un

slujitor supus al Măriei Sale groful. Nu-s ai mei!

— Eu nu te întreb ce eşti, te-am întrebat unde ţii florinii!

— Nu ştiu... N-am...

— Luca, dă-mi te rog corbaciul ăla din cui. Dacă nu ştie cum îi e gustul, şi de bună seamă nu ştie, că l-a încercat numai pe pielea altora, am să-l fac să ştie!

Luca îi întinse biciul. Săndruţ îl răsuci, aerul tăiat şuieră, şi pe obrazul sameşului rămase o dâră sângerie.

— Spun! Spun! strigă neamţul, deschizând sertarul mesei, de unde scoase o legătură de chei.

O luă târşindu-şi papucii spre uşă, ieşi, urmat îndeaproape de ceilalţi, pe coridor, şi descuie uşa alăturată. Intrară în încăperea care-i servea de birou.

— Nu mă nenorociţi, domnilor! se rugă sameşul. Mă omoară Măria Sa!

— N-ar strica! Un câine mai puţin! răspunse Săndruţ, smulgându-i cheile.

Se apropie de o ladă solidă, ferecată cu mult fier, şi încercă câteva chei până o găsi pe cea potrivită. Când ridică capacul, într-un compartiment, adunaţi fişicuri, o grămadă de florini.

— Câţi sunt? întrebă Săndruţ. Nu prea am vreme să-i număr.

— Patru mii opt sute, domnule, dar nu sunt ai mei!

— E mai mult decât mă aşteptam! Un adevărat dar ceresc, spuse liniştit Săndruţ. Luca, ţine traista.

În câteva minute, florinii se odihneau în traista vărgată a lui Luca.

— Ia să mai vedem ce mai putem găsi pe aici, căutați, fraților. Haine mai bune, pistoale, săbii, junghere, orice credeți de cuviință că nu ne-ar prisosi.

Willi acesta, sameşul, era un nobil scăpătat styrian, şi se angajase în slujba grofului. Prinsese osânză, dacă nu la propriu, pentru că nu da încă semne de obezitate, la figurat. Hainele pe care le găsiră erau peste aşteptări. Pentru început, Săndruț considera că dăduse norocul peste ei. Alese câte socoti că-i trebuiau pentru el şi pentru Ianoş, căută să găsească, şi găsi, ceva şi pentru Luca; un costum mai modest, uzat, care n-ar fi putut atrage nimănui atenția, pentru că nu erau puțini nobilii care-şi îmbrăcau slugile de casă cu hainele pe care nu le mai purtau.

— Le băgați pe toate într-un sac! spuse Săndruț. Dacă le vindem scoatem şi pe ele câțiva florini, minți, pentru ca sameşul să nu-şi dea seama că intenționau să se folosească de haine măcar până la primul târg unde s-ar fi putut înțoli după pofta inimii şi după rangurile indicate în zapisele măsluite.

Pătru apăru cu trei cufere cu burduf, de piele, cam uzate pe la colțuri, din acele pe care le poartă nobilii călări în deplasările lor, când nu folosesc trăsura. Săndruț alese şi două din acestea. Se gândi că nişte nobili, călătorind fără bagaje, ar da de bănuit.

— Ne-ar trebui şi nişte cai, frumuşelule!

— De unde să ştiu câți sunteți? căută se le afle sameşul numărul.

— De fost, suntem destui! Tocmai câți trebuie, frumuşelule! Cai să-mi spui câți ai în grajd! Asta te-am întrebat!

— N-am decât paisprezece, puteți să căutați!

— Dacă n-ai mai mulți, ce să-ți fac? De unde nu-i, nici Dumnezeu nu ia! Mi-ar fi trebuit vreo şaptezeci pentru voinicii mei, dar mai găsim şi în altă parte. Scoateți caii, fraților, şi, la drum! Până dimineață să fim dincolo de Ilia. O luăm peste munte. Hai, că ne prinde ziua!

Şi porunca aceasta era înşelătoare. Era sigur că sameşul îl va vesti pe grof şi că acesta nu va precupeți nimic ca să le dea de urmă, să-i ajungă. În scurt timp, caii fură scoşi, dar şei n-aveau decât cinci. Erau mai multe de câte le trebuiau şi nici cu caii de prisos n-aveau ce face, temându-se să ție aşa ceva în preajma adăpostului, dar trebuiau luați toți, pentru a întârzia cât se poate mai mult urmărirea.

Părăsiră curtea încăpătoare şi o luară, precum spuseseră, înspre Ilia. Ajunşi la o distanță pe care o socoti Săndruț îndestulătoare, se opriră la sfat.

— Noi luăm patru cai. Pe cei mai buni; câte unul de fiecare şi unul de povară. Pe ceilalți îi mânați cât de mult înspre Ilia, şi căutați să lăsați cât mai multe urme. Băgați-i prin locurile mai moi, ca să se cunoască. Pătruțule! Te-ai pricepe să ne ştergi urmele, măcar că nu vom lăsa atâtea? Vom căuta să alegem poteci pietroase.

— Grija mea, băciuț! N-au să poată cunoaşte

nimica, rosti flăcăiaşul bucuros că se putea face folositor.

— De aici ne despărțim, fraților. Îngrijiți-vă de adăpost, să nu vă dea cumva de urmă, şi, comoara! Caii, după ce-i mai duceți o vreme, lăsați-i slobozi. Deocamdată nu ne trebuiesc şi când ne-or trebui, vom cumpăra. Nici cu ăştia nu mergem prea departe. Trebuie să-i schimbăm!

— Drum bun, fraților, le urară cei ce rămaseră, şi să veniți cu Crăişoru'! Vă aşteptăm!

Ocoliră Caraciul şi ieşiră la drumul mare. Prin Brad trecură ca nălucile. Până la Deva nu le lăsară cailor răgazul cât să-şi tragă sufletul. Când mijiră zorile, trăseseră la cel mai bun han, cerură cele mai bune camere, ca pentru nişte persoane nobile ce se aflau.

VI.NĂDEJDI-DEZAMĂGIRI

Mâncară ceva şi începură sfatul.

— Până aici ne-a mers cum ne-a mers, începu Săndruț. Am mers numai noaptea. Ne trebuiesc alte haine, ca pentru adevărați nobili – ceea ce şi trebuie să fim pentru o bucată de vreme – alți cai, într-un cuvânt, să ne schimbăm cu desăvârşire înfățişarea. Cu toate lucrurile acestea de împrumut, ne putem da de gol. Numai florinii şi diamantele le mai putem păstra, şi diamantele numai şi numai pentru un anumit scop.

— Da' îi păcat să azvârlim atâta bogăție! Caii, hainele, tot ce avem, doară nu-s lucruri de nimica! încercă Luca.

— Luca, eşti mut! Pe la hanuri pereții au urechi! Să nu uiți treaba asta! N-am socotit bine! Bani avem de ajuns pentru a ne putea ține rangul. Dacă n-am face-o pe adevărații nobili, ne-am da de gol, şi nu ne-ar sluji la nimic nici nouă, nici Crăişorului!

— Să le vindem, mai insistă Luca.

— Dracu' a mai pomenit nobili de rasă care-şi vând hainele şi caii! Le aruncăm şi încă în aşa fel, încât să nu mai poată fi găsite, iar caii îi părăsim pe undeva. Ține minte că am plecat cu anumită

socoteală, să încercăm să-l slobozim pe Crăişor, şi n-avem dreptul să greşim! Du-te mai bine şi cheamă-l pe hangiu! Prin semne, nu uita! Eşti mut!

Luca ieşi şi în scurt timp se înfăţişă hangiul.

— Poruncă, Măriile Voastre! se înclină.

— Să trimiți pe cineva, dar acuma, la solgăbirău, să vie cu călăul! Am o treabă cu ei!

— Cu călăul?! se miră hangiul.

— Aşa cum am zis! Tâlharul ăsta, sluga noastră, e un netrebnic! Cincizeci de bice! Cincizeci de bice, nemernicule! se răsti la Luca.

Atât de aspră fu porunca, încât Luca, deşi ştia că e prefecătorie, nu trebui să se silească să joace teatru. Începu să strige ceva ininteligibil, şi-i cuprinse lui Săndruț carâmbii cizmelor, încercând să i le sărute. Săndruț încercă să-l îndepărteze cu piciorul.

— Nu! Tâlharule! Pentru cei de teapa ta nu poate fi îndurare!?

— Domnule baron, interveni împăciuitor Ianoş, vă rog eu, de data aceasta iertați-l! Şi aşa-i nenorocit, bătut de Dumnezeu, mut!

Hangiul asista mirat la scenă. Nu putea să-şi dea seama cu cine are de-a face. După îmbrăcămintea relativ modestă, nu păreau să aibă un rang atât de înalt încât să-i poruncească până şi solgăbirăului.

— Mut, mut, dar şi somnoros! Doarme din picioare! Unde ni-s hainele? Să n-am măcar o cămaşă de schimb! Trimisul Majestății Sale să arate ca un cerşetor! Şi tu ce beleşti ochii, hangiule?! Te miri? Vezi să nu poruncesc şi pentru tine douăzeci

de bice! Ştii ce ne-a făcut tâlharul? N-a băgat de seamă şi am rămas cu cuferele goale! Totul ne-a fost furat! Noroc că nu erau şi banii acolo! Să trimiți numaidecât şi într-o jumătate de ceas să fie aici cel mai bun croitor, cizmarul cel mai priceput, un pălărier şi un şelar!

— Trimit şi la Măria Sa solgăbirău', Măria Ta?

— Domnule baron, în numele prieteniei ce ne leagă, încă o dată vă rog, iertați-l! Dacă mai face vreo prostie ca asta, eu personal voi fi acela care mă voi îngriji să fie aspru pedepsit!

— Numai pentru dumneata, domnule conte, o fac! Dar vezi în ce hal ne găsim? Intenționez să trec şi pe la excelența sa baronul Brukenthal, guvernatorul. În halul acesta?!

— Pentru averile noastre e floare la ureche, domnule baron! Să vie numai meşterii.

— N-ai plecat?! se răsi Săndruț la hangiu. Chiar că trimit la solgăbirău, dar numai pentru tine! Vreo douăzeci-treizeci de corbace nu ți-ar strica, să te mai învioreze!

— Într-o clipită-i aduc, Măria Ta! făcu hangiul şi ieşi ca din puşcă, bucuros că scăpase cu atât.

— Zău că m-ai speriat, mărturisi Luca, româneşte. Ştiam bine că te prefaci, da' parcă şi simțeam corbacele călăului!

— Când te apuci de ceva trebuie să faci treaba cum se cuvine, Luca, şi să nu care-cumva să ieşi din muțenie, când nu suntem numai între noi! Ne-ai pierde pe toți trei!

— Asta pricep eu, dacă n-om fi destui de isteți...

Când se prezentară meseriaşii le porunci cu atâta asprime, atât de mult îi sperie, încât, cu toate că le dăduse termen ca până-n zori să fie gata hainele, încălțămintea, şeile şi cuferele de voiaj, pe la zece seara toate erau gata. Săndruț, tot prin hangiu, mai porunci să i se aducă patru cai buni, pe care îi plăti cu mărinimie, precum le plătise şi meseriaşilor. După ce se văzură cu toate ce le trebuiau aranjate în cuferele nou-nouțe, după ce se văzură îmbrăcați cu adevărat corespunzător, Săndruț i se adresă lui Luca:

— Bagi toate hainele pe care le-am purtat până acuma în cele două cufere pe care le-am luat de la sameşul din Caraci, mai bagi şi câte o piatră mare în fiecare din ele, şi, în Mureş, unde-i apa mai adâncă! Nu trebuie să mai fie găsite! Caii cu care am venit îi luăm cu noi, să-i avem de schimb, chipurile, şi-i lăsăm departe de aici, unde vom da de locuri mai pustii şi mai sălbatice. Asta o faci chiar acum, ne culcăm şi, în zori, la drum!

— Da' văd că-mi porunceşti ca un adevărat stăpân! se miră Luca.

— Doar n-ai vrea să ne vadă cineva pe noi, pe mine şi pe Ianoş, ditamai trimişi ai împăratului, cu ele la spinare!

— Ai dreptate, răspunse Luca spăşit.

Nu intrase încă cu totul în pielea de slugă. Încă nu se deprinsese, deşi se silea.

Suplu, elegant, manierat, Săndruț intrase în pielea baronului de parc-ar fi fost baron de când lumea. Ianoş, mai puțin cizelat, ba, uneori chiar grosolan,

nu putea da de bănuit. Mai toți nobilii din pusta maghiară puneau mai mult preț pe avere decât pe maniere. Era un lucru obişnuit. Punga să fie plină! Şi era. Nu se zgârceau să cheltuiască banii sameşului şi o făceau cu adevărat spirit de noblețe, în pofida protestelor lui Luca, ce părea foarte nemulțumit de această risipă, deşi îşi dădea seama că numai în felul acesta vor putea arunca sare în ochii duşmanului. Suferea pentru fiecare florin ce i se părea că fusese cheltuit fără socoteală.

Opriră la Orăştie. Traseră la han. Săndruț şi Ianoş cerură să le fie adusă mâncarea sus, în camere, Luca rămânând să mănânce în sala comună. Nici nu terminară bine cu mâncatul când apăru Luca radios:

— Fraților! începu, – dar cu toată bucuria, cât mai încet ca să nu cumva să fie auzit şi de alții, – Crăişoru' a scăpat! Şi el şi baciu' Cloşca. Sunt înconjurați de oaste mare şi au de gând s-o pornească iară. Numa' ce tremură domnii!

— De unde ştii? întrebă Ianoş.

— Vorbesc oamenii. Numa' de asta vorbesc.

— Dacă-i aşa, dar trebuie să mai cercetăm, locul nostru e lângă Crăişor! Să căutăm şi să vedem ce-i. Numai de n-ar fi vorbe! Mai cercetează, Luca, mai trage cu urechea! Coborâm şi noi şi ne amestecăm printre domni, ca să vedem ce spun şi ei.

Vestea îmbucurătoare părea reală. Toți, până şi parte din nobili, erau convinşi că Horea şi Cloşca, înconjurați de oşti, au de gând să reînceapă răscoala. Nu se mai grăbiră. Rămaseră şi pe noapte

în Orăştie, cu gândul s-o pornească a doua zi spre Bălgrad şi de acolo, după ce vor putea afla cu precizie unde se găseşte tabăra Crăişorului, să i se alăture.

Alte trei zile pe drumuri. Veştile deveniră contradictorii. Nimeni nu-i putea informa cu precizie cam pe unde s-ar afla tabăra răsculaților. Cereau relații când de la unii, când de la alții. Autoritățile susțineau cu tărie că nu era decât un zvon fals. Poporul, oamenii de jos, susținea contrariul, dar de indicat cu precizie locul taberei, nu-l putea indica nimeni. Începuseră şi ei să se îndoiască. Abia în a patra zi de călătorie fără țintă, groaznicul adevăr li se înfățişă. Văzură de departe un convoi, o escortă puternică, de aproape o sută de ostaşi împărăteşti, apropiindu-se. Ce-i cu ei? Pe cine duc? Nu ştiau. Când se apropiară, rămaseră înlemniți în marginea drumului, lăsând convoiul să treacă pe lângă ei. Înlănțuiți, abia târându-şi picioarele obosite, amândoi, Horea şi Cloşca, erau duşi spre Bălgrad. Fuseseră anume scoşi şi purtați, prin sate şi târguri, ca să fie văzuți şi poporenii, partizanii răscoalei, să-şi ia cu desăvârşire nădejdea de la mai bine. Pentru o clipă Săndruț prinse privirea Crăişorului. O sclipire de speranță parcă citi în lucirea de o secundă a ochilor acestuia: Era vădit că-l recunoscuse. Deşi îşi târau anevoie picioarele, Horia şi Cloşca îşi țineau capetele ridicate cu mândrie, cu toate că pe chipuri li se citea oboseala. Călăreții se alăturară escortei şi Săndruț intră în vorbă cu comandantul acesteia. De la el află că de zile întregi

erau târâți aşa, pe drumuri, în văzul țăranilor, pentru a fi dezmințit zvonul.

La Bălgrad se instalară statornic în două din cele mai bune camere ale hanului „La Coroana". Umblau neobosiți, cercetau, ascultau, pândeau, îşi făceau tot felul de planuri, care de care mai temerare, pentru încercarea de a-i salva, dar se convinseseră că era peste puterile unor oameni obişnuiți ca să mai poată face ceva. Ancheta îşi urma nestânjenit cursul, nobilimea jubila, şi ei, Săndruț şi Ianoş, trebuiau să-i ție hangul.

— Dacă nu reuşim nici să-i cumpărăm pe paznici, nu mai putem face nimic! constată cu amărăciune Săndruț. Timpul trece. De o lună tot facem la planuri, care de care mai năstruşnice, dar fără folos. E prea puternică paza. Ne-ar trebui un regiment de oameni neînfricați ca să-i putem slobozi cu sila; şi poate nici atunci.

— Dar nici aşa să nu mai încercăm, iar nu se poate, spuse Ianoş. Au să-i ucidă tâlharii de domni! În cazane au să-i ucidă! Şi noi să stăm neputincioşi! Să ne mai gândim!

— Dar nu ne-am gândit în toate chipurile? Ce nu se poate, nu se poate! Nu ne-a rămas decât să-l cumpărăm pe unul din cei doi comandanți ai gărzii. Italianul îmi pare mai lacom. Nu l-ați văzut cum îi lucesc ochii când câştigă la cărți? Am să încerc cu el. Poate reuşim. Cu tirolezul nici nu mă gândesc să încerc târgul. E un soldățoi cu capul pătrat şi sunt sigur că dacă am încerca să-i propunem ceva ne-ar da de gol.

— Într-adevăr, numai cu Caruzzi acesta s-ar putea sta de vorbă, confirmă şi Ianoş. Să punem totul la cale şi, într-o noapte, când o fi el de pază, cu cai pregătiți din vreme, să-i răpim pe amândoi. Altfel nu-i putem scoate.

— Uite ce, fraților, propuse Săndruț. Tratativele le voi duce eu. În caz că nu voi reuşi şi vor pune mâna pe mine, cel puțin voi să rămâneți, şi, dacă puteți, să-mi veniți în ajutor. Nu-s o persoană atât de valoroasă cum e Crăişorul şi nu voi fi păzit cu atâta străşnicie dacă voi fi prins.

— De bună, seamă, spuse Luca. Nu te-om lăsa! Om face tot ce-om putea ca să te scoatem, dacă pățeşti ceva.

— Fraților, astăzi Caruzzi, italianul, e liber. Sigur că va trece, ca de obicei, pe la hanul nostru, pentru jocul de cărți şi un păhărel. Eu voi încerca să intru în vorbă cu el, dar voi să vă țineți pe aproape. Dacă vedeți cumva că e rost de trădare din partea lui, abia atunci săriți şi voi şi numai dacă vă fac semn. Sunt încredințat că m-aş putea descurca şi singur. Dacă se întâmplă aşa ceva nu ne râmâne altceva decât să ne pierdem urma. Altă nădejde nu-i. Dacă nu vă fac semn să nu vă băgați! Chiar dacă ați vedea că sunt arestat, să n-o faceți! Să vă țineți pe aproape numai şi să băgați de seamă. Am multă încredere în documentul pe care l-am ticluit, din care reiese că suntem împuterniciți ai Majestății Sale! Aşa rămâne!

— Bine, frate! Vom face tot ce vom putea ca să nu te lăsăm la rău. Încearcă, numai că tare mă tem, spuse Ianoş.

— Voi coborâți odată cu mine. Luca, stai prin sala mare, şi dacă-l vezi pe italian, vesteşte-mă! Vezi, mai trage cu urechea şi poate că mai auzi ceva ce ne-ar putea prinde bine la nevoie!

Săndruț îşi scoase punguța cea verde de safian, în care păstra diamantele, şi începu să le cerceteze cu amănunțime. Erau exemplare rare. Aproape că era sigur că italianul nu va rezista tentației, va accepta târgul. Le băgă în buzunar, fără pungă, ca să le aibă la îndemână.

Tăceau amândoi, îngânduraţi, când intră Luca:

— Fraților, l-or prins şi pe baciu' Crişan! E şi el închis, da' nu la un loc cu ceilalți. Ce ne facem?

— E sigur? De unde ai auzit?

— Chiar de la italian. Căpitanu' zice că de aceea a întârziat, pentru că i-a fost adus baciu' Crişan, şi a trebuit să facă nu ştiu ce pe acolo, n-am priceput bine.

— Rău! exclamă Săndruț. Din ce în ce mai rău! Măcar de-ar fi la un loc, ar fi mai altfel. Nici pe el nu-l putem lăsa! Mă duc la căpitan. Mai staţi puțin şi coborâți! Vă faceți că nici nu mă băgați în seamă!

Săndruț coborî.

— Aaa! făcu binedispus când dădu cu ochii de italian. Domnul căpitan Caruzzi! Nu te-am mai văzut de câteva zile!

— Slujba, domnule baron! Îmi răpeşte aproape tot timpul! De s-ar isprăvi odată cu judecarea tâlharilor! M-am săturat! Dar am o veste grozavă! L-au prins şi pe cel de-al treilea, Crişan parcă-i zice!

— Foarte bine! exclamă Săndruț. Abia acum se

poate zice că a fost decapitată răscoala. Alâta timp cât se mai găsea unul din ei în libertate, oricând ne puteam aştepta să reizbucnească frământările! Îmi pare nespus de bine! Dar nu facem o partidă? N-am mai jucat de nu mai ştiu când! N-am avut cu cine. Te-am observat de la distanță şi am constatat că ai fi un partener loial. Îți spun sincer, tare nu-i pot suferi pe trişori! S-o lăsăm pe Fortuna să-şi spuie cuvântul, domnule căpitan!

— Cu plăcere, domnule baron, se simți flatat de invitație italianul. N-aş fi îndrăznit niciodată să vă propun o partidă. Dealtminteri nici nu v-am mai văzut jucând.

— Nu joc decât când îmi vine inspirația, deşi de cele mai multe ori pierd. Dar niciodată nu mi-a părut rău de aceasta, dacă am avut fericirea ca partenerul să fie un adevărat cavaler, cum am constatat că eşti dumneata.

— Mă măguliți, domnule baron!

— Nu afirm decit ceea ce sunt convins, domnule căpitan. Dar ştii ce ți-aş propune? Să cerem hangiului să ne dea o încăpere separată. Nu-mi place să mă amestec în gloată şi cred că te-ai convins de aceasta.

— Într-adevăr, nu v-am mai văzut nicicând în sala comună. Am fost informat că până şi masa o serviți sus, în camera dumneavoastră.

— Atunci cheamă-l pe hangiu şi comandă ce-ți doreşte inima! Fac cinste! Am primit o veste excepțională de la Viena, ceva în legătură cu... mă rog... e vorba de o femeie, aşa că sunt cel mai fericit

muritor!

Fură introduşi într-o încăpere nu prea mare, dar mult mai curată decât sala comună, şi li se aduseră cele cerute. Erau de mai bine de o jumătate de oră împreună şi Săndruț reuşise să piardă o sumă destul de frumuşică. Ca din întâmplare, scoase din buzunar unul din diamante, pe cel mai mare, şi începu să se joace neglijent cu el între degete. Ochii italianului se holbară.

— Ce diamant!!! N-am mai văzut aşa ceva! Şi am asistat la diferite recepții – am avut prilejul – unde era adunată crema nobilimii!

— Aaa! făcu indiferent Săndruț. Sunt distrat, domnule căpitan. Nici n-am băgat de seamă cum l-am scos din buzunar. O nimica toată!

— Cuuum?! O nimica toată un asemenea juvaier?!

— Cât să prețuiască? Ia, două-trei moşii, acolo! O bagatelă!

— Cuuum! repetă italianul. O bagatelă?! Ori sunteți un nabab, ori un om... curios... N-am mai văzut astfel de oameni, care să ție cu atâta neglijență între degete o asemenea valoare!

— Mai am vreo patru, mi se pare, spuse Săndruț nepăsător, scoțându-le şi pe celelalte şi jucându-le în palmă.

— Dar... dar... şi le țineți aşa, în buzunar, ca pe nişte boabe de fasole?! Nemaipomenit! Numai un... numai... iertați-mă, domnule baron, nu vreau să vă jignesc, numai un dement sau unul care nu le cunoaşte adevărata valoare ar proceda cu atâta

neglijență! Cu o asemenea valoare în buzunar ar merita să angajați o escortă să vă păzească! Pe cuvânt! Eu numai astfel aş face!

— Depinde de temperament, domnule căpitan. Afară de aceasta, acasă, am o casetă plină de asemenea nimicuri. Îți plac?

— Mai întrebați, domnule baron? Dar care e nebunul acela ca să nu rămână uimit în fața unor asemenea minunății?! Îmi permiteți să văd unul?

— Poftim, întinse Săndruț la fel de nepăsător palma, lăsându-l să-l aleagă pe cel mai mare.

— Fenomenal! Am mai văzut bijuterii, dar asemenea diamant eu cred că numai Cresus, în tezaurul lui, i-ar fi putut avea perechea!

— Te-ar interesa?

— Dacă m-ar interesa?! Glumiți, domnule baron! Din amărâta de soldă de mercenar?! Cum mi-aş putea permite?! Nici prin gând nu mi-ar putea trece!

— Şi, totuşi, ai putea intra în posesia acestei neprețuite comori, domnule căpitan.

— Eeeu?! Visez oare?!

— Nu visezi, şi ceea ce-ți spun nu este atât de absurd cum pare la prima vedere. Repet, ai putea să ajungi posesorul acestor nestemate.

— Dar... Dar... imposibil! Mintea mea nu poate concepe aşa ceva!,

— Dacă mi-ai face un anumit serviciu, aceste diamante ți-ar aparține, domnule căpitan.

— Un serviciu?! Dar aş fi în stare să trec şi prin foc, să mă duc şi până-n iad, dacă mă trimiteți, domnule baron!

— Chiar asta nu-ți voi cere. Îți pretind un serviciu pe care mi-l poți face fără a mai fi nevoit să treci apele întunecate ale Stixului.

— Cereți-mi orice, domnule baron!

— Predă-mi prizonierii!

— Ce prizonieri?! La cine vă referiți, domnule baron?!

— La căpeteniile răscoalei. La cele trei căpetenii.

— Hmmm!

— Vezi? Cu toate că ți-am cerut ceva mult mai uşor decât te oferiseşi să faci, nu-ți cer să pătrunzi pe tărâmul necunoscut al infernului, precum compatriotul dumitale Dante, eziți!

— Dar... aşa ceva... imposibil! Domnule conte, poate glumiți?!

— Nu-mi arde de glumă, domnule căpitan. Propunerea mea e cât se poate de serioasă. Poate că ți se pare excentrică, într-adevăr, dar am nevoie de oamenii aceştia! Vreau să mă răzbun! În această tulburare stârnită de ei, mi-a fost ucis fratele! Singurul frate! Înțelegi? Vreau să-i pedepsesc cu mâna mea! De asta ți-i cer! Nu mă poate satisface pedeapsa pe care le-o va da împăratul, oricât de aspră ar fi ea. Le-am pregătit nişte torturi... Ce mai? E vorba de răzbunare!

— Mă înspăimântați, domnule baron! M-ați luat pe nepregătite! Nu ştiu... nu pot lua o hotărâre pripită! Ceea ce-mi cereți îmi poate primejdui capul! Eşafodul ar fi una din cele mai puțin sumbre perspective dacă...

— Dacă, domnule căpitan! Gândeşte-te şi la preț!

Cu averea aceasta ai putea deveni independent. Ți-ai putea asigura nu numai existența, ci o viață princiară atât pentru dumneata cât şi pentru o generație întreagă de urmaşi! E o ocazie cu care nu oricine şi oricând se poate întâlni! Nu ți se poate ivi decât o singură dată înviată!

— Într-adevăr, domnule baron, dar... nu! Nu pot, aşa, deodată! Îmi trebuie un răgaz de meditație. Vă implor, acordați-mi acest răgaz! E ceva... e... vă rog, domnule baron!

— Şi cam cât timp ți-ar trebui ca să te hotărăşti şi să-mi poți da un răspuns categoric?

— Domnule baron, mâine la amiază intru iar în serviciul de pază. Poimâine, după ce voi fi schimbat, la aceeaşi oră la care ne-am întâlnit azi, şi tot aici, vă voi spune ce am hotărât. Până atunci voi putea analiza la fața locului şi mijloacele, în aşa fel încât nici dumneavoastră, domnule baron, nici eu să nu avem de suferit. Trebuie întocmit un plan care să nu dea greş. Vă mai gândiți şi dumneavoastră până atunci!

— Bine, domnule căpitan! Rămâne pentru poimâine la aceeaşi oră şi tot aici. Te voi aştepta, spuse Săndruț, înfundându-şi diamantele în buzunar şi ridicându-se. Încă ceva, domnule căpitan: ceea ce am discutat, indiferent de rezultat, rămâne între noi, ca între nişte adevărați cavaleri!

— Necondiționat, domnule baron! Aveți cuvântul meu de onoare!

Răgazul de două zile fu un adevărat coşmar pentru ambii parteneri ai tranzacției. Se zbătură

între speranțe şi îndoieli.

Caruzzi când se vedea un adevărat nabab, când urcând treptele eşafodului, condamnat pentru înaltă trădare. Tentația era mare. Şi-ar fi reconstruit castelul strămoşesc ipotecat, şi-ar fi cumpărat, sau mai bine zis răscumpărat întreaga avere strămoşească, ba i-ar fi rămas mult, foarte mult, pentru alte plăceri. Dar dacă ar părăsi Europa? Habsburgii au mână lungă şi Europa era prea strâmtă pentru ei! În Lumea Nouă au plecat amărâți care n-aveau după ce bea apă şi s-au îmbogățit. Cel puțin aşa auzise. Dar el, posesorul unei comori inestimabile? Ce n-ar putea face acolo?! Da, numai acolo, pe continentul de aur, după cum auzise că era numit, numai acolo ar putea trăi fără teama vreunor urmări. Dar cum să ajungă acolo? Va trece în Moldova ori în Țara Romanească. Da, numai aceasta ar fi soluția. De acolo nu-i va fi greu să ajungă la Istambul. Da. Numai aşa va proceda. Cât i-ar trebui să treacă munții? Cu un cal bun, într-o zi şi o noapte ar ajunge. De la Istambul, cu o corabie genoveză, venețiană, dar câte corăbii nu va putea găsi? Şi-ar putea cumpăra una la nevoie. O corabie bună, cu un echipaj credincios, l-ar trece oceanul, fără să... dar toate planurile i se năruiră ca un castel de nisip. Un gând, o idee venită pe neaşteptate, i le dărâmă. Nu! Pietrele sunt false! Imposibil să fie diamante autentice. Un bijutier iscusit poate face asemenea imitații din cel mai ordinar cristal. Prea le păstra cu neglijență acest baron! Cum de nu s-a gândit de la început şi la această ipoteză? Să-l

consulte pe Mosighian, armeanul, poate că ar da de bănuit, în cazul că sunt veritabile, iar în cazul că sunt false, şi mai mult. Atunci? Atunci ce mai avea de făcut? Intrase în joc. Ba, din nenorocire îşi dăduse şi cuvântul de onoare. Afacerea trebuia totuşi să se soldeze cu un câştig pentru el. Da! Numai aşa trebuia să facă! Că-şi dăduse cuvântul? Când îi era în joc propria-i carieră, propriu-i viitor, ce mai conta un cuvânt dat? O avansare. Da. Numai aceasta era soluția. Se şi vedea comandantul unui regiment austriac, într-o garnizoană... Da. Dacă nu Viena, măcar Buda. În cel mai rău caz un oraş mai acătării, nu ca amărâtul acesta de târg! Aici ar fi fost silit să rugineasc㠄 cine ştie cât timp dacă nu se ivea acest fericit prilej, căci numai fericit îl putea numi. Dar dacă pietrele sunt veritabile? Aceasta n-o va putea şti niciodată. Chiar dacă ar afla ceva, în posesia lor tot nu va mai putea intra, dacă îl divulga pe conte. Ar înnebuni de necaz dacă ar afla cândva că fuseseră veritabile. Ce să facă? Cum să aleagă? Pietrele i-ar fi asigurat independența, cum i-o spusese chiar contele, dar... Nu! Nu trebuie să lase vrabia din mână pe porumbelul din par. Avansarea era o perspectivă sigură, neîndoielnică. Mai sigură decât toate comorile fabulosului continent. Comandant de regiment! Formidabil! Habsburgii poartă atâtea războaie. Dacă se va face remarcat, şi se va face, ar putea ajunge cu timpul unul din potentații imperiului. Basta, compatriotul său, nu pe socoteala Habsburgilor se ridicase? Şi putea ajunge şi mai departe dacă era mai prudent. Ehei! El se va

feri să cadă în asemenea greşeli. Se va afirma. Va ajunge cineva! Hotărârea era luată. Trebuia să-i facă cunoscut ispanului întregul plan. Va fi răsplătit, şi pentru el, ca militar, singura răsplată valabilă era avansarea. Înainte!

Tot felul de gânduri îi bântuiseră şi pe cei trei, Săndruț, Ianoş şi Luca, numai că aici nu era în joc câştigul sau înavuțirea vreunuia din ei, ci eliberarea căpeteniilor răscoalei, continuarea acesteia, libertatea. Şi planurile lor treceau de la o culme la alta. Când în fruntea cetelor, căpitani ai Crăişorului, când alături de el, pe podina caznelor.

Dar ceasurile îndoielilor trecură. La ora stabilită, Săndruț se găsea la locul de întâlnire. Trecuse mai bine de o jumătate de oră de când aştepta, dar Caruzzi nu-şi mai făcea apariția. Apăru în schimb un alt ofițer, urmat de patru ostaşi Imperiali, care-l somă să-i predea sabia, declarându-l arestat. Primul impuls al lui Săndruț fu să se opună. Dar nu mai avea asupra sa faimosul iatagan. În sabia cu care era încins nu-şi punea mare nădejde, n-o încercase niciodată, nici măcar la scrimă. Doar câteva clipe şovăi, îşi desfăcu sabia de la cingătoare şi, ceremonios, i-o întinse zâmbind ofițerului. Numai şiretenia-l mai putea salva. Forța, îşi dădea bine seama, l-ar fi pierdut, şi odată cu aceasta şi pe ceilalți ortaci, precum si nădejdea, absurdă aproape, de a-l mai salva pe Crăişor. Păşea mândru între ostaşii din escortă, urmat de ofițer. Era cam mirat, şi întrucâtva stingherit ofițerul de atitudinea lui Săndruț, mai ales că ştia pentru ce fusese arestat, şi

că acuzația de înaltă trădare nu se sfârşea decât pe eşafod.

Pătrunşi în cabinetul vast al ispanului, ofițerul aşează pe masivul birou sabia lui Săndruț, raportând:

— L-am adus, Înălțimea Voastră! după care trecu în spatele arestatului.

Rezemat de spătarul fotoliului, într-o atitudine degajată, ispanul îl privi arogant:

— Apropie-te, domnule baron!

Locotenentul, din exces de zel, îl împinse uşor cu mina, încercând să-l facă pe Săndruț să înainteze. Ca fript se întoarse Săndruț.

— Te-ai spălat pe mână, porcule?! Cum ai îndrăznit să mă atingi?! Cum îți permiți?! Ai merita să-mi pun mănuşile şi să te pălmuiesc! Mănuşile, ca să nu mă murdăresc de jeg!

Ofițerul rămase împietrit. Ispanul îşi corectă poziția luându-şi una mai puțin ostentativă. „Trebuie să fie vreun spion de-al împăratului! îşi zise speriat. Să caut să mă comport ca atare, altfel...” dar nu-şi isprăvi ideea.

— Domnule vice-comite, vă rog să dispuneți să iese pleava aceasta de aici! bravă Săndruț. Ceea ce vom avea de discutat sunt secrete de stat pe care nu le pot auzi urechi nespălate!

Ladislau Ballo, pentru că el era vice-comitele Bălgradului, rămase o clipă descumpănit, nemaiştiind ce să creadă. Se temea să rămână singur în încăpere cu acest om. I se părea înspăimântător. Ezitarea nu dură prea mult şi porunci:

— Domnule locotenent, aştepți cu escorta în anticameră! La cel mai uşor sunet al clopoțelului, intrați!

— Am înțeles, înălțimea Voastră, rosti locotenentul şi, urmat de ostaşi, părăsi încăperea.

— Domnule vice-comite, vă sfătuiesc să nu căutați să aflați prea multe în ceea ce mă priveşte! Aceasta, ca nu cumva, după aceea, să regretați! continuă să braveze Săndruț.

— Totuşi, domnule baron, acuzația e extrem de gravă... cum să spun... datoria...

— Datoria dumneavoastră este să apărați interesele statului, ale Majestății Sale împăratul, şi spre regretul meu, am fost silit să constat că în comitatul ce v-a fost încredințat, lucrurile nu merg precum ar dori-o! Cam asta-i, în ceea ce priveşte datoria!

— Dar nu cunosc în ce calitate, ca să zic aşa... numai spusele dumneavoastră... Vă rog să nu mi-o luați în nume de rău, dar... ați putea să-mi prezentați un document din care să reiasă ce atribuții...

— Documentele pe care le posed sunt secrete, v-o repet! Documentul nu-mi este îngăduit să-l prezint decât excelenței sale domnul baron de Brukenthal, guvernatorul, şi aceasta, numai la cerere! Dacă insistați totuşi, domnule vice-comite, dacă susțineți cu orice preț să încălcați o dispoziție a Majestății Sale... dar veți regreta!

Scoase din buzunar documentul măsluit şi i-l aruncă ostentativ, strivindu-l cu o privire ucigătoare.

Când văzu antetul şi semnătura, Ballo sări în picioare, se înclină în unghi drept, atâta cât îi permise biroul din față şi exclamă:

— Excelență...

— Gura! N-ați înțeles că-i secret?! Să nu ne auda cineva!

— Nu vă temeți, excelență, uşa e capitonată şi nu pătrunde nici cel mai mic zgomot în afară. Numai dacă manevrez clopoțelul.

Sări sprinten de după birou şi, slugarnic, apropie de Săndruț un fotoliu confortabil.

— Luați loc, excelență!

— Trebuie să vă repet că n-aveți dreptul să-mi adresați acest titlu? „Domnule baron", este titlul cu care vă puteți adresa, şi atât! E secret de stat!

— Iertare ex... domnule baron! Iertare! Dar, totuşi, nu pot înțelege! Aşezați-vă! Vă rog! Mă jenez să continui discuția văzându-vă stând în picioare!

— Deocamdată rămân aşa! Treceți la locul dumneavoastră, domnule vice-comite! Ştiu ce vă miră. Propunerea aceea pe care i-am făcut-o lui... cum dracu-i zice, căpitanului aceluia. Am vrut să-i încerc loialitatea, domnule vice-comite. Aşa mi s-a poruncit! Am porunca Maiestății Sale ca, printre altele, să mă asigur dacă răzvrătiții sunt bine păziți. Din păcate, voi fi silit să-i raportez unele lucruri care nu-l vor prea bucura. Şi nu uitați, o mare parte din vină o aveți dumneavoastră!

— Eu?! Eu vinovat?! Nu înțeleg, domnule conte?!

— Era sau nu de datoria dumneavoastră să verificați loialitatea comandanților gărzii care-i

păzesc pe răzvrătiți? N-ați făcut-o!

— Dar am pus să fie controlați şi noaptea, domnule baron!

— Nu era de ajuns, domnule vice-comite! Când v-a raportat căpitanul acela...

— Caruzzi, domnule baron.

— Aşa, Caruzzi, când v-a raportat ceea ce ați aflat cu privire la persoana mea?

— Să tot fie, hai să zic, o oră şi jumătate! Dar tot nu pricep? Ce învinuire mi se poate aduce?!

— Şi nu v-a părut deloc suspectă chestiunea că v-a tăinuit trebuşoara aceasta timp de 48 de ore, când de datoria lui era să va raporteze imediat? Deci timp de două zile şi două nopți era tentat de crimă, de înaltă trădare! Nu vă pricepeți să vă alegeți oamenii, domnule vice-comite!

— Într-adevăr! La aceasta nu m-am gândit! Trebuia să-mi raporteze imediat! Sigur, gândul îi era numai la trădare. Abia când şi-a dat seama că diamantele sunt false, aşteptând recompensa din altă parte, de la Majestatea Sa, avansarea, – mi-a şi cerut-o, nemernicul, – s-a hotărât în sfârşit! Aşaaa!

— False?! se miră Săndruț.

— Aşa mi-a raportat, că l-ați amăgit cu nişte diamante false.

— Deci, mai mult ca sigur, dacă le credea veritabile, trăda!

— Sunt silit să ajung la aceeaşi concluzie, domnule baron!

— Ei bine, iată-le! apuse Săndruț, aruncându-le neglijent pe birou.

Reflexele nestematelor scăldară încăperea în lumini.

— Vă miraţi, domnule vice-comite? Sunt din caseta personală a Maiestăţii Sale, şi mi le-a încredinţat pentru acest scop! Să mă asigur că răzvrătiţii sunt bine păziţi! Trimiteţi imediat după căpitanul Caruzzi şi să vie şi un bijutier! Vă veţi convinge.

Işpanul apăsă pe o clapetă. În aceeaşi clipă cele două canaturi ale uşii săriră în lături şi apărură ofiţerul cu escorta.

— Domnule locotenent, ordonă işpanul, trimite imediat după căpitanul Caruzzi şi să fie căutat şi adus aici, Mosighian, armeanul!

Nu trecu mult timp pentru ca cei chemaţi să apară.

Căpitanul păşea ţanţoş, ca unul ce era îndreptăţit la o recompensă, iar armeanul rămase lângă uşă, cu ochii aţintiţi la sclipirea diamantelor. Când întâlni Caruzzi privirea strivitoare a lui Săndruţ, păli şi fruntea i se îmbrobonă. Îşi scoase batista şi şi-o tamponă, stânjenit. Altfel îşi închipuise că-l va găsi. Abia atunci se aşeză şi Săndruţ, ostentativ, în fotoliu.

— Ce-ai de zis, domnule caporal Caruzzi? îl întrebă Săndruţ sarcastic.

— Caporal?! se miră acesta.

— Da, deocamdată *caporal!* Şi asta încă nu e nimic! S-ar putea să ajungi într-o ocnă de sare, sau mai rău, într-o mină de plumb! Asta, cum va hotărî Majestatea Sa!

— Eu!? Eu, care mi-am făcut datoria şi...

— Datoria?! Trădătorule! Ca să te fi dovedit loial, aveai două alternative: prima, ca imediat ce ți-am propus târgul, fără niciun moment de ezitare, să te fi prezentat la înălțimea Sa, vice-comitele, şi să-i fi raportat totul; a doua, pentru că erai totuşi legat de cuvântul de onoare, – şi te-am crezut om de onoare, îmi pare rău că am fost silit să îmi schimb părerea, – trebuia să te prezinți la întâlnire şi să-mi spui sincer că nu accepți târgul, declarându-mi totodată că nu te mai consideri legat de cuvântul dat, cum o cere codul onoarei, şi abia atunci să te prezinți la înălțimea Sa şi să-i raportezi. Or, mintea dumitale, domnule *caporal,* timp de două zile n-a clocit altceva decât trădarea! Abia când ți-a venit ideea că diamantele ar fi putut fi false, ai făcut greşeala cea mare! Codul onoarei, ştii bine, e clar! Un ofițer dezonorat trece automat în rândul trupei! Al ostaşilor de rând! Dumneata, meştere, i se adresă armeanului, eşti bijutier?

— Da, înălțimea voastră!

— Te-aş ragă să cercetezi aceste pietricele şi să-ți spui părerea!

Armeanul se apropie, ridică unul din diamante, scoase din buzunarul halatului o lupă, şi rămase cu gura căscată. Câteva clipe nici nu clinti.

— Dar exemplarul acesta e o minune! Numai caseta unui cap încoronat şi-ar putea permite un asemenea lux!

— Ce vă spuneam, domnule vice-comite? i se adresă Săndruț işpanului. Fu argumentul care-l

convinse definitiv pe Ballo că nu se găsea în fața unui impostor. Clătină doar aprobator din cap.

— A fost şlefuit cel puțin acum o mie de ani, continuă armeanul. Numai valoarea lui echivalează cu cea a unui regat!

— Te înşeli, meştere, îl întrerupse Săndruț. De cel puțin o mie cinci sute de ani, îți garantez! Poate că valoarea nu i-o apreciasem just. Cercetează-le şi pe celelalte!

— Provin din aceeaşi sursă, Înălțimea Voastră. Din orient. Nu cred că li s-ar putea găsi cu uşurință rivale! Şi taina şlefuirii acestor diamante, din păcate, n-o mai cunoaşte nimeni în lume!

Se auzi un zgomot de parcă s-ar fi prăbuşit un sac de cartofi. Se prăbuşise italianul.

— Lăsați că-l lecuiesc eu! se oferi Săndruț, punându-şi mânuşile.

Se apropie de Caruzzi şi-i trase câteva palme zdravene. Acesta clipi speriat, pentru câteva clipe neputându-şi da seama unde se găseşte. Era încă buimăcit.

— Scoală, câine fără onoare! îi ordonă Săndruț.

Când îl văzu în picioare, i se adresă işpanului:

— Domnule vice-comite, veți lua imediat legătura cu autoritățile militare şi chiar în după-amiaza aceasta să fie retrogradat. În propria-i companie să rămână, cu gradul de caporal! Comanda companiei să i se încredințeze celui mai capabil dintre foştii săi ofițeri subalterni! Majestatea sa ar prefera ca acesta să fie ori german, ori maghiar. În mercenarii de tipul acestuia nu se mai poate pune prea mare încredere!

Considerați această dispoziție ca venind direct de la Majestatea Sa! Până la ceremonia degradării, să fie ținut sub stare de arest! L-ar putea conduce chiar escorta care m-a adus! Sabia, domnule caporal, i se adresă italianului.

Palid, tremurând, Caruzzi-şi desprinse sabia de la centiron şi i-o întinse lui Săndruț.

— Îndurare!

Îngenunche.

— Pentru trădători şi sperjuri nu există îndurare! Scoală-te şi să-ți fie de învățătură pe viitor, dacă vei avea norocul ca Majestatea Sa să nu-ți agraveze pedeapsa!

Işpanul chemă escorta şi-i dădu dispozițiile necesare locotenentului. Săndruț adună nestematele de pe birou, apoi le afundă la fel de neglijent în buzunar, îndreptându-se şi el spre ieşire, după ce-l salută rece pe işpan.

— Domnule baron, se ținu acesta după el, vă rog, o vorbă bună pe lângă Majestatea Sa! Vă asigur că-i sunt cel mai loial supus!

— Din câte am constatat în comitatul ce v-a fost încredințat, nu prea văd cum v-aş putea lăuda. Să vedem cum vă veți comporta în viitor. În orice caz, nu voi părăsi comitatul până nu vor fi executați răzvrătiții. Să văd până atunci!

— Domnule baron…

— Voi încerca totuşi, dar mai pun o condiție: în ziua execuției să mi se rezerveze mie şi domnului conte de Oroshaza locurile cele mai bune!

— Şi domnul baron…

— Dar cum credeați?! Şi încă ceva: nu trebuie să afle nimeni că ştiți cine suntem! Nici chiar Excelența Sa guvernatorul! Până ne terminăm misiunea, cea mai mare discreție. Nu trebuie să se ştie că ați văzut documentul acela secret!

— Am înțeles ex... domnule baron! îl asigură işpanul conducându-l până la ieşire, şi făcându-i la temenele, dar s-a mai întâmplat un lucru neprevăzut! Unul din aceşti răzvrătiți s-a spânzurat astă-noapte. Dimineața l-au găsit mort!

— Cum?! Care? întrebă şocat Săndruț, căruia-i pierise şi ultima picătură de culoare din obraz.

— Gheorghe Marcu, cel căruia i se mai zicea şi Crişan, răspunse işpanul, mirat de atenția pe care o acordă Săndruț faptului.

— Altă veste neplăcută pentru Măria Sa! Cine a fost de serviciu? Cine era comandantul gărzii?

— Căpitanul Caruzzi, bineînțeles, domnule baron!

— Iar Caruzzi acesta! Îşi merită cu prisosință degradarea! Tare m-aş mira dacă Majestatea Sa se va mulțumi doar cu atât! Să se treacă fără întârziere la executarea dispozițiilor pe care le-am dat în numele Majestății Sale, dar să pară ca şi cum dumneavoastră, din proprie inițiativă, le-ați luat! Numai astfel mai puteți avea o scuză! Vom mai vedea! spuse, părăsind grăbit instituția.

Luca şi Ianoş, care pregătiseră totul pentru a ataca escorta şi a-l elibera pe Săndruț, având şi caii, gata pregătiți, într-o curte apropiată, rămaseră mirați văzând că sub escortă părăseşte prefectura Carruzi, şi nu mai puțin mirați când văzură

santinelele prezentându-i onorul lui Săndruț şi pe işpan făcându-i la temenele.

— Asta ce-o mai fi, frate? întrebă Luca.

— Asta-i înțelepciune, Luca! Nu numai cu sabia, ci şi cu cuvântul! îi răspunse Ianoş.

VII.SUPREMA JERTFĂ

Cu capul sprijinit între palme, aşezat pe patul acoperit cu paie mucede şi urât mirositoare, asculta la zgomotul ce venea din corpul de gardă. Creierii îi vuiau de gânduri. Ar fi vrut să se afle alături de ceilalți. Ar fi vrut să-i simtă aproape, cum îi simțise în luptă. De două ori fusese interogat. Le spusese totul, fără ocol. N-avea de ce să se teamă. Le spusese pentru ce se ridicaseră şi că nu va fi pace până ce domnii nu vor fi la pământ. Declarațiile lui constituiau un adevărat act de acuzare adus nobilimii. Nu era legat de niciun fel de jurământ. Nu se sfiise să le spună. Horea şi Cloşca aveau o taină a lor, taină pe care el niciodată nu căutase s-o afle, nu le-o cunoştea. Cu toate amenințările şi schingiuirile nu răspunseseră decât: „nu”, „nu ştiu”, „n-am fost”, „nu cunosc”, şi numai în baza mărturiilor ofițerilor cu care trataseră armistițiile şi a nobililor care suferiseră de pe urma răscoalei li se putuse întocmi rechizitoriul. Negau totul, deşi ştiau ce soartă îi aşteaptă. Erau conştienți că, oricum, mărturisind sau negând, vor fi ucişi. Aceeaşi soartă îl aştepta şi pe el, pe Crişan. La început, Horea şi Cloşca se mâniaseră straşnic pentru izbucnirea răscoalei fără

vreme. Fuseseră doar înțeleşi ca aceasta să înceapă în primăvară, să se facă pregătirile necesare. Le explicase. Nu era el vinovat de incidentul de la Curechiu. Până să prindă el de veste şi să încerce să potolească lucrurile, acel trădător, Pătru Cara, gornicul, şi cei doi solgobiră, Wolfgang Nalaczi, din Brad, şi Mihail Gal, din Baia de Criş, fuseseră ucişi. Oamenii mânioşi nu mai puteau fi înfrânați. Trebuia să se pună în fruntea lor, ca o adevărată căpetenie pe care şi-o aleseseră. De n-ar fi urmat trădările! Ar fi putut rezista până la primăvară, ar fi putut continua răscoala dacă acel Molnar, doftoraşul, nu i-ar fi amăgit pe oameni, care se răspândiseră pe la casele lor. Cum mai putea să-i readune? Ah, de-ar fi cel puțin închis alături de cei doi. Ar mai schimba o vorbă, ar mai prinde putere unul de la altul. De moarte nu se temea. Tot trebuia să vie odată. Va fi supus la chinuri, la chinuri groaznice, ştia. Nu se temea. Mai mult decât poate răbda un om tot n-au cum să-l chinuiască. Nu va scoate un geamăt. Nu le va da prilejul călăilor să se bucure de suferințele lui. Va răbda! Să vadă şi oamenii că-i mai uşor să mori chiar chinuit de călău, decât să trăieşti ca rob, să mori zi de zi câte un pic, stors de vlagă, fără nicio nădejde. Să trăiască măcar cu credința că sunt tari şi că, odată, tot vor învinge. Dar carnea, netrebnica lui carne, nu va tresări la fiecare lovitură? Nu văzuse el, cu ochii lui, că omul şi fără cap mai mişcă, se mai zbate? Cum s-o poată stăpâni? N-ar vrea să le facă plăcerea aceasta domnilor, să le dea prilejul să se bucure la tresăririle şi zbuciumul anarhic al

cărnii, pe care nimeni nu şi le poate stăpâni. Nu! Plăcerea aceasta nu le-o va prilejui! Era conştient că nu va scoate un geamăt, un oftat, dar ticăloasa de carne se va zbate, va tresări necontrolată, şi asta nu trebuie să se întâmple! Dac-ar fi lângă ceilalți doi, să le spuie şi lor. Să facă la fel. Să nu-i bucure pe domni! Pentru ei scăpare tot nu mai era. Moartea! Cu o zi sau o săptămână mai devreme, ce conta? Dar, cel pujin, nu le va face bucuria domnilor, să-i vadă carnea zbătându-se. Hotărârea era luată.

Se sculă de pe pat şi se apropie de uşă. Prin ferestruica zăbrelită privi la corpul de gardă. Aşezați pe jos, câțiva soldați jucau zaruri şi suduiau cumplit cind pierdeau. Alți câțiva erau întinşi pe patul comun, ce ținea cât lungimea peretelui. Doar unul, şi acesta dormitând, rezemat, ca ciobanul în bâtă, de puşcă, veghea, ce-o fi veghind? Poate că îi păzea pe cei ce dormeau, poate pe cei care aruncau zarurile? Pe el nu. Uşa lui era bine zăvorâtă. Se retrase şi se aşeză pe un scăunel scund cu trei picioare. Începu să-şi desfacă atent, fără grabă, curelele opincilor. Le încercă. Erau tari. Rezistau. Meşteri un laț şi şi-l petrecu în jurul gâtului. Nu-i plăcu. Era prea aspru. Nu aluneca. Pe dibuite, se apropie de blidul în care-i fusese turnată mâncarea şi de care nici nu se atinsese. Culese cu degetele cele câteva picături de grăsime sleită şi unse cureaua. Acum da. Aluneca. Apropie scăunaşul de fereastra zăbrelită. Trebui să se ridice în vârful degetelor ca să poată petrece un capăt al celor două curele înnădite pe după o vergea a gratiilor. Potrivi în aşa fel

cureaua ca să-i ajungă la înălțimea gâtului. Legă de câteva ori. Întări legătura. Încercă. Rezista. Urcat pe scăunaş, cu spatele rezemat de perete, îşi petrecu laţul pe după grumaz. Nu se temea. Erau condamnați la moarte, dar nădăjduiau până-n ultima clipă într-un miracol. El nici nu-şi pusese vreo nădejde, într-o eventuală iertare a împăratului. Ştia că aceasta nu va veni. Vegheau domnii! Ştia ce-l aşteaptă. Moartea, dar nu cum o doreau domnii, ci aşa cum el şi-o poruncise. Nu-i va bucura cu ultimele tresăriri anarhice ale cărnii. Zâmbi. I se părea că se află în fața unui auditoriu, urcat pe o tribună, nu pe scundul scăunaş. Îi vedea aievea. Domni. Mulți domni, adunați în juru-i. „Domnilor", îşi începu în gând discursul, „ați vrea să mă vedeți tremurând, ați vrea să mă vedeți urlând de groază, ați vrea să petreceți pe seama mea! Nu, domnilor! N-am să vă fac bucuria asta!"

Se sprijini cu spatele de perete, îşi propti bine coatele şi împinse cu picioarele scăunelul. Se prăbuşi în gol. O lumină albă ca de fulger. Toate culorile curcubeului i se perindară pe retină, obositor de stridente – şi hăul.

Era în dimineața execuției. În camera lui Săndruț, de la han, erau adunați toți trei şi se sfătuiau în şoaptă.

— Eu nu merg, Săndruțule! mărturisi categoric Luca. Dacă n-am fost în stare să-i scăpăm, ce să mai căutăm acolo?

— Nici eu! spuse amărât Ianoş.

— Trebuie, fraților! căută să-i convingă Săndruț. Trebuie, înțelegeți? Să luăm putere din putere! Să învățăm cum se moare, cum moare un om adevărat! Sunt încredințat că amândoi vor înfrunta moartea fără teamă, aşa cum au trăit! Trebuie!

— Şi n-am mai putea face nimic pentru ei? mai încercă Ianoş.

— Ce să mai putem face? răspunse abătut Săndruț.

— Să-i ucidem pe călăi! îşi dădu părerea Luca. N-ar mai fi cine să-i ucidă.

— Şi ce-am câştiga cu asta, fraților? vorbi Săndruț. În cel mai bun caz ar mai trăi o zi, ar fi amânată execuția. Călăi, la tot pasul. Nu este solgăbirău care nu aibă unul la dispoziție. Să mergem, cum am spus, şi să prindem putere din puterea lor, credință din credința lor! Ne trebuie, fraților! Dacă am păşit pe drumul ăsta, nu se ştie ce ne poate aştepta şi pe noi. Să învățăm măcar să murim omeneşte şi gândul morții să nu ne mai înfioare!

Plecară. Drumurile erau pline de oameni mânați spre locul execuției. Veniseră câte şase din fiecare sat, din toate comitatele ce fuseseră atinse de răscoală şi chiar din cele limitrofe. Nobili, mulți nobili, unii călări, alții în caleşti somptuoase, nobili care doreau cu orice preț să le audă urletele de durere, să-i vadă umilindu-se, îngenunchind şi cerând îndurare. Erau bine dispuşi, unii chiar amețiți de băutură, hotărâți să se delecteze cu oribilul spectacol ce le fusese pregătit. Țăranii

păşeau amărâți, îndureraţi, dar pe chipurile lor se citea mai mult revolta, dârzenia, decât teama de cele ce se vor întâmpla.

Ajunseră. O lume de capete înconjura podina. Călăi, ajutoare de-ale acestora şi vice-comitele Ballo, – cu sentința scrisă în două limbi, germană şi română, – se foiau pe scândurile eşafodului. Călăii îşi pregăteau uneltele în vederea execuției. Condamnații încă nu sosiseră.

Eroii noştri abia reuşiră să se strecoare până lângă cordonul de ostaşi ce făcea zid în jurul eşafodului. Săndruț îi prezentă unuia din ofițeri un bilet primit de la vice-comite, şi acesta, salutându-i ceremonios, le alese locurile cele mai bune, locurile de unde se putea vedea tot.

Pe podină, în centru, un butuc, cu securea lângă el. Roata grea, cu lama boantă, fixată pe obadă, alături. Lama era tâmpă, pentru a rupe, a sfâşia, nu a tăia, anume pentru a accentua chinul condamnatului. În fundul scenei improvizate, pe o bârnă orizontală fixată pe altele două înfipte în pământ, trei țepuşe aşteptau capetele martirilor.

Glasuri învălmăşite. Huruit de roți. Tropot de copite. Se apropiau trei harabale. Fiecare era înconjurată de către un careu de ostaşi călări. În mijlocul fiecăreia, câte un om înlănțuit, în picioare, înconjurat de alți ostaşi. În cea de a treia haraba, susținut în picioare de către soldați, cadavrul lui Crişan, cu fața uşor învinețită şi ochii căscați parcă a mirare. De altminteri, chipul îi era senin, departe de a înspăimânta, ca al acelora ce mor în ştreang.

Pentru ce l-or mai fi adus şi pe el?! se mira lumea. Ce să-i mai facă unui mort? Ştiau domnii ce ştiau. Cu multă grijă fusese păstrat cadavrul într-o gheţărie, special pentru spectacolul ce se pregătea. Viu, mort, sentinţa trebuia executată întocmai. Era una din cele mai groaznice de care se auzise. Frângerea cu roata, de jos în sus, până la moarte.

Cu capetele sus, neînfricaţi, Horea şi Cloşca urcară, fără să ezite, scările de lemn. Fu târât şi corpul neînsufleţit al lui Crişan pe podină. Tobele răpăiră. În afara sunetelor monotone ale acestora, rău prevestitoare, nu auzeai o şoaptă, nu vedeai o mişcare. Spectatorii parcă încremeniseră. Ballo, işpanul, ridică în dreptul ochilor sulurile de hârtie şi citi sentinţa: întâi în germană şi apoi în română. Nu se auzea decât glasul lui monoton. Sentinţa mai fusese citită cu două zile înainte, peste capetele condamnaţilor, şi mulţi dintre ascultători îi cunoşteau conţinutul. Nobilii jubilau, aşteptând cu nerăbdare începutul sinistrului spectacol. Când isprăvi cu cititul, din rândul miilor de ţărani se stârni un murmur, un murmur prevestitor de furtună. Se auziră iar tobele, ostaşii începură să se foiască şi se restabili linişlea. O linişte ce parcă-ţi ţiuia în urechi se aşternu.

Călăii luară întâi cadavrul lui Crişan. Îl întinseră pe podină şi îl răstigniră de patru piroane, înfipte solid în scândură, legându-i de acestea mâinile şi picioarele cu frânghii groase. Horea şi Cloşca, încadraţi de câte doi ajutori de călăi, erau ţinuţi anume cu faţa către cadavru, ca să se îngrozească

de ceea ce-i aştepta. Nu căutară să-şi întoarcă privirea. În ochii lor nu se citi groaza, precum se aşteptau domnii, ci doar o adâncă durere, privind la chipul fostului lor ortac, pe care-l vedeau pentru prima dată de când se despărțiseră, după amânarea răscoalei.

Călăii lucrau fără grabă, spre satisfacția nobililor. Începură să aşeze sub trupul întins al lui Crişan popice de lemn, la intervale cât mai dese. În fiecare din aceste intervale urma să se dea câte o lovitură cu lama roții, care trebuia să sfâşie carnea şi să zdrobească oasele osânditului. Dese mai erau aşezate popicele. Multe lovituri trebuia să primească martirul până să-şi dea duhul. Ballo îşi scoase cronometrul şi făcu un semn călăului. Prima lovitură se auzi scrâşnită, în zgomotul oaselor zdrobite. Călăul lucra încet, loviturile erau rare, anume ca să prelungească, să-i facă să simtă cât mai mult spectacolul, deşi era mutilat doar un cadavru. Cu toate acestea scrâşnetul oaselor zdrobite le producea plăcere, le încânta auzul, nobililor. Țăranii priveau tăcuți şi încrâncenați. După un timp, din ceea ce fusese cândva corpul voinic al lui Crişan nu se alesese decât bucățele care abia se mai țineau una de alta.

Veni şi rândul lui Cloşca. De data a ceasta crâncena operație urma să fie repetată pe viu. Spre dezamăgirea nobililor, Cloşca nu încercă niciun fel de rezistență. Singur îşi întinse mâinile pentru a-i fi prinse în frânghii. Fu întins la rându-i pe podină şi răstignit atât de strâns, încât chiar dacă ar fi

încercat să facă vreo mişcare, i-ar fi fost cu neputință. Simți cum, pe sub trupu-i, întins ca o coardă, erau introduse popicele de lemn. Horea era ținut ca să poată privi întreaga grozăvie. Nu era nevoie. Nu se simțea înspăimântat. Întâlni privirea lui Cloşca şi acesta îi răspunse la fel de dârz. Se hotărâseră dinainte ca spectacolul, în loc să aibă darul să-i înspăimânte pe țărani, să-i facă să tremure pe domni.

Urmă prima lovitură. Chipul lui Cloşca se crispă a durere, dar gura nu-i scoase nici cel mai mic sunet. Urmă a doua lovitură, a treia, rar, să prelungească cât mai mult supliciul. Işpanul, cu cronometrul în mână, urmărea mişcările călăului, făcându-i semn să nu se grăbească.

— Rabdă, Cloşcuț! se auzi vocea caldă, duioasă a lui Horea, voce cum nu i-o mai auzise nimeni; poate vreo femeie în orele tihnite de dragoste. Rabdă! Trece!

— Nu mai doare, frate, se auzi vocea liniştită a lui Cloşca. Numai la început. Acuma nu, frate. Mă uit la urâtu' ăsta cum osteneşte şi se scălămbăie pe deasupra mea, şi-mi vine să râd, da' nu ştiu de ce nu pot.

Într-adevăr, de pe chipul martirului se şterseseră urmele crispării dintâi şi devenise senin, aproape zâmbitor.

Deşi vorbele fuseseră rostite relativ încet, în cercul nobilimii fuseseră auzite cu destulă claritate. Ba şi unii din țăranii din apropiere le auziseră. Ballo, crâncen de mânie, se răsti:

— Gura! Tăceți! Vă poruncesc!

— De ce să tac, domnule?! se auzi vocea ca de tunet a lui Horea. Ce-ai să-mi faci dacă nu tac? Ai să mă ucizi, nu? Te temi, ișpane! Îți citesc groaza în ochi! Eşti mai mort decât mine! Pfui! Ți-s nădragii uzi! Şi voi vă temeți, câinilor! se întoarse către nobilii din preajmă.

Işpanul, speriat de-a binelea, îşi duse o mână în față şi una în spate, pipăindu-şi pantalonii, de parcă într-adevăr pățise ruşinea. Gestul stârni ilaritate, dar numai în rândul țăranilor. Pe nobili îi apucă o furie oarbă. Mânioşi, încercară să rupă cordonul de ostaşi. L-ar fi linşat pe Horea, dacă ar fi izbutit.

— Să i se astupe gura! se auzi vocea lui Hollòki, işpanul țării Zărandului. Să i se lege! Nu! Nu! reveni. Vreau să-i aud urletele de groază, când i-o veni rândul! mai strigă.

— Să aştepți, câine! mai apucă să tune Horea, şi gura îi fu acoperită de palma lată a unuia din ajutoarele călăului.

După douăzeci de minute de la prima lovitură, corpul lui Cloşca mai dădea semne de viată, dar, după chipul senin şi zâmbitor, era vădit că de mult nu mai simțea nimic.

Veni şi rândul lui Horea. Cum se desprinse palma călăului de pe gura acestuia, i se auzi vocea de tunet:

— *Mor pentru popor!*

Cu furie fu trântit pe podină şi întins între cele patru piroane. Liniştit, numără fiecare popic ce i se introducea sub membrele înțepenite de legături.

Prima lovitură fu îngrozitor de dureroasă. Muşchii feței îi jucară, dinții îi scrâşniră, dar nu scoase un geamăt. O simți şi pe a doua. A treia păru o mângâiere pe lângă celelalte. „A avut dreptate Cloşcuț, îşi zise. Totul e să nu te temi!" îşi continuă gândul. Primise vreo şase lovituri. Chipul îi devenise senin ca şi cel al lui Cloşca. Ochii mici şi oțelii îl sfredeliră pe călău. Desfăcu buzele, şi, cu voce liniştită, dar destul de puternică, începu:

— Am să-ți spun ceva, călăule! Nu te...

Dar acestea îi fură ultimele cuvinte. De teamă ca să nu-l facă de ocară, cum îl făcuse pe işpan, călăul ridică furios roata şi-i înfipse, cu toată forța de care mai era capabil, ascuțişul lamei în furca pieptului. Până la şira spinării se înfipse tăişul. Se auziră coastele trosnind, corpul voinicului mai tresări o dată şi rămase nemişcat.

Un vuiet de protest izbucni din piepturile nobililor, furioşi pe călău că nu-şi făcuse cum trebuie datoria, nu prelungise supliciul.

Acesta, nepăsător, se aşeză pe butucul din mijlocul podinei şi începu să-şi şteargă broboanele de sudoare, care-i acoperiseră fruntea. Era extenuat. Ce fel de neam de oameni fuseseră aceştia?! De unde tăria de care dăduseră dovadă?! Care era crezul lor?! În atâția ani de când îşi făcea meseria îi văzuse pe mulți târându-i-se la picioare, cerându-i îndurare, urlând ca fiarele, cerşindu-i mila, zbătându-se. Să nu se mai fi priceput oare în meserie, să nu fi făcut totul cum trebuie?! Tresări. Îşi aminti de datorie. Încă nu terminase. Începu să le dea ordine

ajutoarelor. Trupurile, amarnic mutilate, fură desfăcute din legături şi târâte, pe rând, lângă butuc. De trei ori răsună sec lovitura securii. De trei ori se auzi zgomotul la fel de sec al capetelor rostogolite pe scândura podinei. Pe rând, călăul le alinie în cele trei ţepuşe. Chipurile eroilor erau însă departe de a inspira groaza. Spre deosebire de chipurile martirilor zugrăviţi în biserici, cu feţele îndurerate, triste, acestea erau luminoase ca ale îngerilor, zâmbitoare, în afară de chipul – şi acesta senin, dar mirat parcă, – al lui Crişan.

— Ne sfidează! Ne sfidează şi după moarte! începură să strige nobilii, indignaţi.

— Să li se taie nasul şi urechile! urlă vocea de bas a lui Hollòki. Şi buzele să le fie tăiate!

— Nu-i slobod! rosti hotărât Ballo de pe podină. Nu prevede sentinţa! Porunca măritului împărat trebuieşte executată întocmai!

— Să se facă totuşi ceva! se auziră strigăte indignate.

Ballo îi şopti ceva călăului. Acesta muie o zdreanţă murdară în sângele scurs pe podină, o înfipse într-o prăjină şi stropi chipurile care parcă-şi râdeau de furia domnilor. Efectul fu destul de redus. Ca şi cum ar fi stropit cu noroi capodopera unui pictor celebru. Chipurile îşi păstraseră seninătatea, doar că erau întinate.

Cu pricepere de măcelari, trupurile, şi aşa destul de sfârtecate, ale eroilor fură sfâşiate în patru. Se apropiară douăsprezece harabale, înconjurate de câte o escortă de doisprezece călăreţi.

— Cluj, se auzi vocea lui Ballo, şi una din acele rămăşiţe însângerate fu aruncată într-o haraba, care-şi continuă mersul.

Turda... Abrud... Zlatna... Brad... Deva... se auzea aceeaşi voce de câte ori era aruncată vreo ciozvârtă însângerată în câte o căruţă. Erau târgurile unde trebuiau expuse aceste rămăşiţe groaznic mutilate, pentru a inspira groază, pentru a-i tăia oricui pofta de a mai ridica arma împotriva domnilor.

În harabaua pentru Brad fu aruncat braţul drept şi ce se mai ţinea de el, al Crăişorului.

Săndruţ îl atinse cu cotul pe Ianoş. Îi făcu semn şi lui Luca să-l urmeze.

După ce se îndepărtară, şi făcură în aşa fel încât să nu mai fie nimeni pe aproape, Săndruţ şopti:

— Rămăşiţa Crăişorului care a fost trimisă la Brad, nu trebuie să ajungă, ori dacă ajunge, nu trebuie să fie batjocorită! Trebuie s-o răpim, s-o îngropăm într-un loc cinstit, curat, la fel de curat cum a fost şi inima Crăişorului! Numai atâta mai putem face pentru el!

— Ai bolunzit?! se sperie Luca. Nu eşti bucuros că ai scăpat, cum ai scăpat, din mâna ispanului şi acuma-ţi trece altceva prin cap?!

— Are dreptate Săndruţ, îl susţinu şi Ianoş. Nu se cade ca aceste rămăşiţe să fie necinstite! Trebuie să le îngropăm!

— Da' nu vedeţi cât sunt de păzite?! Fiecare dărab cu o droaie de cătane! Cum să le smulgi?! Numai aşa, ca să ne pierdem capu'!

— Găsim noi cum. Dacă nu le-om putea lua pe

drum, acolo, la Brad, vedem ce-i de făcut, dar de lăsat nu trebuie să ne lăsăm! spuse Ianoş. Ce zici. Săndruţule?

— Nici aşa nu-i rău. La Brad au să puie vreo caraulă în piaţă. Îi venim noi de hac! Hai la han, să mâncăm ceva şi să ne pregătim de drum!

În sala comună a hanului, care încă cu două zile înainte era neîncăpătoare, de câtă nobilime se adunase de pretutindeni pentru a asista la execuţie, abia-şi făcuseră loc să se aşeze. Săndruţ consideră ca o pierdere de timp servirea mesei în cameră, cum obişnuia. Se grăbeau.

— Îmi daţi voie, domnule? îşi ceru permisiunea Săndruţ, ca să-şi facă loc.

— Cu plăcere, răspunse cel interpelat. Şi dumneavoastră tot la execuţie? întrebă.

— Tot! răspunse sec Săndruţ.

— A fost un spectacol măreţ! Câtă dârzenie la tâlhari! Dar şi-au meritat moartea! Au indus poporul în eroare, înşelându-l cu tot felul de minciuni. Câte capete n-au căzut din pricina lor?

— Poate, răspunse la fel de sec Săndruţ.

— Dar, precum văd, dumnevoastră domnule, parcă nu v-a produs aceeaşi satisfacţie sentinţa dreaptă a măritului împărat!

— Nu pretind că sunt umanist, ca alţii, dar sunt unul din aceia care nu se bucură la vederea unui asemenea spectacol.

— Totuşi, ar trebui s-o recunoaşteţi, sentinţa a fost dreaptă!

— Desigur! Nu contest, aprobă Săndruţ, venindu-i

să-l strângă de gât pe nemernic, nu poate nimeni contesta o sentință aprobată de Majestatea Sa! Suntem prea mărunți pentru așa ceva!

— Și când mă gândesc că am contribuit și eu, și încă mult, la prinderea acestor răzvrătiți! se lăudă necunoscutul.

Săndruț își ascuți urechea și-și schimbă complet atitudinea. Dorea neapărat să știe cine e acest nobil, sau burghez înstărit, apucat de limbuție. Zâmbi amabil.

— Cum?! Ați contribuit deci, l-ați ajutat pe măritul împărat să facă justiție? Meritați felicitat, domnule! Cu cine am onoarea?

— Doctor Iohan Molnar, dacă îmi permiteți.

— Baron von Sheer, se prezentă la rându-i Săndruț.

— Îmi pare bine, domnule baron! Nespus de bine!

— Am auzit de numele dumneavoastră. La Viena am auzit. Sunteți un medic renumit! Până și măritul împărat vă cunoaște numele! Dar nu pricep cum de ați reușit să-i prindeți pe tâlhari!

— N-am afirmat că i-am prins! Am contribuit numai la aceasta cu modestele-mi mijloace! Ca român, am reușit să pacific o zonă întreagă cuprinsă de răscoală. I-am îndemnat pe oameni să-i părăsească pe acești scelerați și să-și vadă de treburile lor, promițându-le în schimb bunăvoința împăratului.

— Ați merita recompensat, domnule doctor!

— Am și fost, domnule baron! Două mii de florini mi-a acordat guvernul pentru această operă de

pacificare. Şi cât de bine îmi vor prinde! Sunt în perspectivă de căsătorie, domnule baron. O partidă bună, nespus de bună, şi, oricât, nu strică dacă vin şi eu cu ceva.

— Aţi şi primit banii? Vă felicit, atât pentru premiere cât şi pentru proiectata căsătorie, domnule doctor! Într-adevăr, două mii de florini e o sumă. Dacă aţi şi încasat-o...

— Chiar ieri, domnule baron. O am asupra mea. Nici n-am avut timp s-o depun la vreo bancă. Eram grăbit să asist la execuţie. E un spectacol ce nu se poate vedea oricând.

— Într-adevăr, domnule doctor. A fost ceva excepţional. Nu în orice zi sunt executaţi capii unei răscoale! Dar v-aş propune ceva: nu mă simt bine în înghesuiala asta. Vă invit să luăm masa împreună, la mine în cameră. Am o cameră închiriată aici, la han. Ne va însoţi şi domnul conte de Oroshaza, poate aţi auzit de el?

— Nu, dar mi-ar părea foarte bine să-l cunosc. Ce fericit sunteţi că aţi reuşit să găsiţi o cameră! Eu am fost silit să împart culcuşul, nu numai camera, cu nişte mocofani! Ce era să fac?

— Atunci, să urcăm, domnule doctor! îl invită Săndruţ.

Îl coti pe Ianoş, care-i făcu la rându-i semn lui Luca, şi urcară. Ajunşi în cameră, Săndruţ întoarse cheia în broască şi o băgă în buzunar. Medicul rămase uimit. Nu ştia ce să creadă.

— Şi aşa, domnule Molnar! Vindeci orbirea, din câte am auzit! i se adresă Săndruţ medicului. Câte

cazuri ai vindecat până acum?

— Treizeci şi şapte, domnule baron, dar…

— Şezi! Stai pe scaun, ca să nu te aşez eu! se răsti Săndruț. Ai dat, sau mai bine zis redat, lumina ochilor câtorva oameni şi te-ai apucat să orbeşti o țară! Trădătorule! Câine spurcat!

— Domnule… încercă Molnar.

— Să taci! Eu vorbesc acum! Şi te mai şi lauzi! Spurcăciune! Te lauzi că i-ai vândut pe aceşti oameni cărora nici picioarele nu erai vrednic să le speli! Scoate banii! Banii trădării!

— Glumiți, domnule…

— Scoate banii că-ți crăp capul, ca unui câine turbat! Legați-l de scaun! porunci lui Luca şi Ianoş.

Fără fasoane, aceştia-l înşfăcară şi-l cetluiră să nu mai poată face o mişcare. Săndruț numără florinii. Ce trecu peste două mii îi îndesă în buzunarul doctorului.

— Şi acum, domnule doctor, să-ți pun o bombiță! Ştii ce-i o bombă, domnule doctor?

— Iertare!

— Te-am întrebat dacă ştii ce-i aceea o bombă, domnule doctor! se răsti Săndruț.

— Cum să nu ştiu, păcatele mele?

— Am să-ți pun una mică, o bombiță, care la cea mai mică mişcare să-ți transforme scăfârlia în pulbere!

Începu să scotocească prin cufere ca să găsească ceva potrivit, urmărit de privirile mirate ale lui Ianoş şi Luca.

— Am găsit! Asta-i tocmai bună. Nici prea mare,

nici prea mică. Aşa!

Medicul, care era cu spatele, nu putea vedea obiectul inofensiv din mâna lui Săndruț. Era o ceşcuță de cafea. Săndruț i-o legă cu nişte sfoară în jurul gâtului şi i-o fixă la ceafă.

— Acum e bine! rosti. Aşa! Domnule doctor, să nu îndrăzneşti să faci vreo mişcare că... ori poate vrei să te vezi mai repede în împărăția cerurilor pentru fapta vrednică pe care ai săvârşit-o? Treaba dumitale! Vezi, şi cu răsuflarea mai uşurel, că nici nu ştii cum se poate declanşa mecanismul! E foarte sensibil! Mi-a fabricat-o un meşter din Buda, neîntrecut în asemenea sculişoare. La cea mai mică neatenție poți zbura. Dacă ai răbdare poate că se va găsi cineva să te elibereze, dar să nu îndrăzneşti nici să vorbeşti până atunci! E atât de sensibilă jucăria, încât până şi coardele vocale i-ar putea declanşa mecanismul!

Medicul le urmărea, cu ochii holbați, aproape temându-se să şi răsufle, pregătirile de plecare. Totul fu strâns şi împachetat şi, în scurt timp, călăreții noştri galopau spre Deva.

VIII. LA GORUN

La Deva nu opriră decât vreo două ore, atât cât le trebuia cailor să răsufle. Erau grăbiți. Voiau să ajungă din urmă macabrul convoi. Săndruț îl trimise pe Luca să târguie o bucată de pânză de in, curată, drept giulgiu, pentru ce mai puteau recupera din rămăşițele Crăişorului. Trecuseră de Vălişoara şi urcau Dealul Mare, când ajunseră din urmă harabaua. Hurducați de trapul cailor, ostaşii dormitau. Erau dispuşi de o parte şi de alta a căruței. În urma ei, un subofițer bătrân, încărunțit în slujba împăratului. El era comandantul convoiului.

— Bună ziua, îl salută Săndruț.

— Să trăiți, Măriile Voastre, le răspunse oşteanul. Săndruț îşi aruncă o privire în căruță. Rămase mirat când văzu rămăşițele însângerate înfăşurate cu grijă într-o pânză de sac curată.

— De ce-ați învelit rămăşițele tâlharului?! întrebă Săndruț răstit.

Subofițerul îi aruncă o privire nu prea prietenoasă şi-i răspunse:

— Sunt soldat bătrân, Măria Ta, şi ştiu ce am de făcut! Am primit poruncă să duc ce am de dus la

Brad, şi duc! Nimeni nu mi-a spus cum să fac asta. Nu văd niciun rău în ceea ce-am făcut. Cui dăunează? Îmi îndeplinesc porunca şi gata!

Lui Săndruț îi plăcu atitudinea cinstită şi dârză a subofițerului, dar căută să-l mai ispitească:

— Dar de ce nu le-ai lăsat pe paie, aşa cum au fost aruncate?!

— A fost un om! Bun, rău, nu e în puterea mea să judec, dar om. Aşa am crezut eu că se cade! La Brad, facă ce-or şti, cum or avea poruncă! Dar până acolo, eu răspund! spuse la fel de dârz, aruncându-i, nemulțumit, o altă privire lui Săndruț.

— Dar dacă ar auzi măritul împărat crezi că s-ar bucura?

— Asta n-am de unde să ştiu, îmi îndeplinesc porunca şi atâta! Aceste rămăşițe vor ajunge la Brad! Mai am doi ani de cătănie, Măria Ta, îşi mai muie subofițerul glasul. Dacă oi avea norocul să nu mor într-unul din războaiele împăratului până atuncea, are să fie bine. Am agonisit cât să-mi cumpăr câteva iugăre în pustă şi să-mi fac o căsuță. Am muiere şi doi prunci, Măria Ta! Eu zic că nu-i avea inima aşa de rea şi să-mi cauți pricină pentru atâta. Nu puteam face altfel! Ce şi cui îi pasă cum îmi îndeplinesc porunca? Mi-o îndeplinesc ostăşeşte, aşa cum am învățat şi gata! Dacă mi se poruncea să le las aşa, aşa le lăsam! Dar nu mi s-a poruncit decât să le păzesc până la Brad şi că răspund cu capul! Le-oi duce!

— Îmi place, viteazule! Eşti om cu suflet bun şi îndrăzneț pe deasupra. Ai şi inimă, nu ca alții. Nu te

învinuiesc pentru ceea ce-ai făcut! Am vrut numai să ştiu ce te-a dus la asta.

— Îți mulțumesc pentru vorbă bună, Măria Ta! Oameni suntem. L-am văzut cum a murit şi m-am mirat! Un netrebnic, Măria Ta, un ucigaş de rând, cum zic unii că a fost, nu putea să moară aşa! Nu ştiu nici cine-i, nici ce-a făcut. Unii spun că s-a ridicat pentru dreptate şi slobozenie, dar am spus prea multe, Măria Ta! Fiecare cu credința lui.

— Ai dreptate, viteazule! Fiecare cu credința lui. Ce zici, ajungem până seara?

— Om ajunge, Măria Ta, dacă ne-o ajuta Dumnezeu. Am întrebat nişte oameni şi spun că nu mai e mult. Greu, Măria Ta! De două zile în şa. Abia aştept să prind un ceas-două de hodină!

Mai merseră un timp împreună. Săndruț nu se putea hotărî să atace convoiul. Prea i se păru omul acela, subofițerul, om de inimă. Ar fi fost păcat să-i căşuneze vreun rău. Înfipse pintenii în coastele animalului, îl salută pe bătrânul soldat şi, urmat de ceilalți, o luară înainte.

— Ce facem, Săndrușule? întrebă Luca, după ce se mai depărtară.

— Să nu le căutăm pricină. Strajameşterul e un om de treabă. Şi ostaşii par asemenea. Or fi şi ei țărani ori târgoveți necăjiți, tot ca noi. Ş-apoi, ne-ar fi şi greu. Sunt treisprezece oameni. Şi ştiu să se bată! S-au luptat în atâtea războaie! La Brad, vedem noi ce-i de făcut.

Traseră la un han şi aşteptară sosirea macabrului convoi, în piață. Acolo erau gata pregătite cârligele în

care trebuiau agățate rămăşițele Crăişorului. Fuseseră de față când subofițerul îi raportă solgăbirăului şi-i dădu în primire macabrul colet. Era multă lume de față. Solgăbirăul se răsti la subofițer, cerându-i socoteală pentru ce învelise acele rămăşițe însângerate, dar subofițerul îi raportă, la fel de dârz, că îşi îndeplinise sarcina şi că nu-l interesa pe el, pe solgăbirău, cum o făcuse. Ceru să-i semneze documentul de primire, îşi luă ostaşii şi plecară spre locul unde li se pregătise cazarea. Călăul desfăcu coletul, se urcă pe o scară şi căută să expună jalnicele rămăşițe în aşa fel, încât să impresioneze cât mai mult. Săndruț îi văzu pe mulți închinându-se. Toate chipurile erau împietrite. Singurii pe obrazele cărora se citea satisfacție, erau câțiva nobili.

Încet-încet, lumea începu să se împrăştie şi nu rămaseră de pază decât doi ostaşi. Amurgea când Săndruț cu ortacii lui se înapoiară la han. Începu sfatul:

— Trebuie numai să-i amețim cu câte o pălitură zdravănă şi după aceea să-i legăm, ca să nu pățească nimic nici ei, sărmanii. N-ați văzut cât de amărâți erau că trebuie să păzească locul? Lăsăm să mai treacă vreo trei-patru ceasuri, şi, la treabă! Dar, cum am spus, fără moarte de om! Dacă erau puşi de pază domni, era altceva. Ei, săracii, îşi fac amărâta de slujbă. Cine ştie de pe ce coclauri au fost prinşi şi ei cu arcanul şi duşi la cătănie? Ce ziceți, fraților? Bine am vorbit?

— Bine, Săndrițule, nici nu se poate mai bine,

aprobă Ianoş. Noi avem ce avem cu domnii. Aproape că aş zice să cădem la înțelegere cu soldații, să se lase legați de bunăvoie, şi să le dăm câte zece florini de fiecare. Dacă-i găseşte legați pot şi ei minți că s-au luptat dar i-am răzbit cu numărul. Să încerc să vorbesc cu ei? I-am auzit vorbind. Vorbeau ungureşte, aşa că m-oi putea face înțeles.

— Da' dacă nu se învoiesc? se îngrijoră Luca.

— Să încercăm, totuşi, fu de părere Săndruț. În cel mai rău caz, au să dubleze paza. În loc de doi au să fie patru. Cu atâția, dacă-i luăm fără veste, cât ai clipi, ne-am descurcat! Încearcă, Ianoş! Încearcă!

Ianoş plecă şi se întoarse peste vreo jumătate de ceas. Era radios. Reuşise. Amândoi soldații erau iobagi, foşti iobagi, din pusta maghiară, şi nu-i fu prea greu să-i convingă. Ba refuzară chiar şi recompensa. Îi trebui mult lui Ianoş ca să-i facă să primească. Abia de la Ianoş aflaseră şi ei ce păzeau, şi ce reprezenta ciosvârta aceea de carne însângerată. Până atunci doar bănuiseră aceasta.

Se apropia miezul nopții. Ieşiră din camera pe care o ocupaseră, îşi pregătiră caii, şi se îndreptară spre piața târgului. Mergeau la pas, ținându-şi caii de dârlogi, pentru a face cât mai puțin zgomot. Toate ferestrele erau întunecate. Târguşorul îşi dormea somnul. Se opriră la un colț al unei ulicioare ce dădea în piață şi Ianoş le-o luă singur înainte. Schimbă câteva vorbe cu ostaşii şi le făcu şi celorlalți semn să se apropie.

— Tăvăliți-ne un pic şi mai sfârtecați-ne, pe ici-pe colo, straiele, propuse unul din ostaşi. Ne face

împăratu' altele. La el nu se cunoaşte, are de unde!

Îi mototoliră cât se pricepură mai bine, căutând să nu le pricinuiască vreun rău, îi legară cobză şi Luca se aburcă în spinarea lui Ianoş, desprinzând din cârlige ceea ce mai rămăsese din Crăişor.

— Ține giulgiul, Săndruțule! îi şopti aproape Luca.

Săndruț întinse pânza şi prinse în ea bucata de carne sfârtecată, înfăşurând-o cu grijă. Era înghețată. Desfăcură un sac curat, dinainte pregătit, şi legară balotul la oblâncul calului de povară. Era lună. Stelele sclipeau vesel. Se lăsase unul dintre ultimele geruri dinaintea venirii primăverii. Se vedea aproape ca ziua şi trebuiau să se grăbească. Ocoliră pe ulițe dosnice şi liniştite până ieşiră din târguşor, îndreptându-se spre Mesteacăn.

— Şi acuma ce facem? întrebă Ianoş.

— Eu aş zice să-l îngropăm în pădure lângă dacu' nost', lângă omu' pe care l-am găsit în adăpost, propuse Luca.

— Să trecem mai întâi pe la părintele Ioanăş din Mesteacăn. Nu-i departe. Are să ne sfătuiască cum e mai bine, propuse Săndruț. A fost toată vremea în preajma Crăişorului. E om cu suflet, îl cunosc bine!

— Şi eu îl cunosc, afirmă Luca. Are să ne învețe ce se cade să facem, ai dreptate. Numa' să-i dăm zor, să nu ne prindă ziua! Şi aşa, cu luna asta...

Îşi zoriră caii. Trecuse bine de miezul nopții când părintele Ioanăş auzi ciocănituri uşoare în uşă. Cătane sau gornici nu păreau să fie, ar fi făcut zgomot, n-ar fi bătut atât de uşor, parcă să nu-l sperie. Se ştia urmărit şi prigonit, dar până atunci

încă nu îndrăzniră să-l caute. Se şi hotărâse, dealtminteri, să-şi piardă urma pe undeva, pe la vreo mânăstire din Țara Românească şi să se călugărească, dar tare greu îi venea să se despartă do locurile-i dragi, de oamenii pe care-i cunoştea. Se sculă, îşi trase anteriul şi deschise. Când îi văzu pe cei trei pătrunzând în încăperea scundă şi afumată, mai întâi se sperie.

— Cine sunteți? Pe cine căutați?

— Sunt Săndruțu' Tomii, părinte! Nu mă mai recunoşti?

— Bată-vă norocul, feciorilor, ce-i cu voi? Cum de picați la miez de noapte? Ori sunteți urmăriți? Să vă ascund!

Îi povestiră pe scurt de unde veneau şi ce duceau cu ei.

— S-ar cădea să îngropăm rămăşițele Crăişorului în loc sfânt, fiii mei, spuse preotul. Eu aş zice că loc mai bun ca sub gorunul din cimitirul bisericii din Țebea nici că mai este. Loc sfințit, fiilor. Gorunul de la umbra căruia ne-a vorbit ast-vară, dacă ați fost vreunul pe acolo.

— Am fost eu, părinte. Îl ştiu, confirmă Luca. Să mergem, părinte, că până săpăm groapa, până-i citeşti, Sfinția Ta, slujba, se face ziuă şi n-ar fi bine să ne vadă cineva pe acolo, mai ales părintele Mariş din Țebea, că-l ştii, a fost împotriva Crăişorului. N-a lăsat oamenii să se ridice. Îi înspăimânta cu focu' Gheenii şi câte şi mai câte. Numai câțiva țebeni ni s-au alăturat. Ceilalți nu s-au sculat la chemarea Crăişorului.

— Ştiu, fiule, ştiu. Să mergem!

Preotul îşi pregăti cele trebuincioase şi încălecă pe calul de povară. Se înfioră când îşi trecu uşor, ca o mângâiere, palma peste sac. „Uite ce-a mai rămas din el! Şi ce om! Un adevărat martir! S-a lăsat ucis pentru credința noastră, a robilor, pentru credința în slobozenie, care-i mai tare decât credința în Domnul!"

Într-o jumătate de oră groapa era gata. Rugăciunea fu rostită încet, măcar că prin apropiere nu erau case. Aruncară asupra rămăşiţelor tradiționalul pumn de țărână şi se apucară toți patru să astupe groapa, s-o netezească ca să nu lase urme. Lumina lunii îi ajută să ducă treaba la bun sfârşit.

— Parcă s-ar cădea şi o cruce, părinte, propuse Luca.

— Nu se poate, fiule! L-am îngropat în taină, taină să rămână! Uite gorunul! Ce cruce mai vrednică de aşa voinic?! Încă măcar două veacuri îi va străjui mormântul!

— Părinte şi fraților, gorunul poate se va face pulbere, dar numele Crăişorului va dăinui peste veac! Peste veacuri, va dăinui, părinte şi fraților! Stră-strănepoții noştri îi vor pomeni numele ca al unuia ce a luptat şi a murit ca să ne deie slobozenie; sfânta slobozenie!

— Adevăr ai grăit, fiule! rosti preotul închinându-se. Sfânta slobozenie, fiilor! Mai bine zis nici că se poate! Vorbeşti ca din carte, fiule!

— Îi înşcolat, părinte, îl lămuri Luca. A învățat la

Buda şi la Beci. La şcoli mari a învățat. Îi tobă de carte, da' are şi mâna grea! Am băgat de seamă că ştie să şi poruncească, atuncea când trebuie. Numai că... Asta-i!

— Numai că ce? întrebă Ianoş.

— Ei! Am gândit şi eu aşa... într-o doară, nu-şi lămuri Luca gândul. Îl muşcase şarpele invidiei, recunoscându-i superioritatea.

Până la Baia de Criş, o azvârlitură de băț. Trebuiau să hotărască ce să facă cu caii, pentru că nici nu se puteau gândi să-i aducă în preajma adăpostului.

— Care-l cunoaşteți pe Dura, hangiul? întrebă Săndruț. Ce fel de om e? S-ar putea avea încredere în el? Ar trebui să prindem un ceas-două de somn şi să vedem ce facem cu caii, cu şeile. De vândut nu le-aş vinde. Poate ne vor mai trebui.

— De cunoscut îl cunosc de mult, de până a arenda hanu' spuse Luca. Om rău nu-i. E drept, la răscoală n-a luat parte, s-a ținut de-o parte, da' cu negustoria lui...

— Tragem acolo şi vedem noi ce-i, propuse Săndruț. Să nu-i suflați o vorbă, cine suntem şi de unde venim! Să ne creadă nobili, până îl vedem în ce ape se scaldă. În fiecare târg trebuie să avem câte un hangiu, omul nostru, la care să ne putem adăposti uneori, la care să ne putem ține unele lucruri care au să ne trebuiască. Dacă Dura e om de omenie, de ce n-ar fi el? Îl iscodesc eu. Lăsați-l în seama mea!

— Da' de ce zici că ne trebuiesc atâtea? Ce-ai de

gând? întrebă Luca. Eu zic să împărțim frățeşte comoara şi să ne vedem fiecare de treburile noastre!

— Tu, Ianoş, ce zici? Cum crezi c-ar fi mai bine? întrebă Săndruț.

— Eu zic c-ar fi mai bine să mai strângem oameni, nu prea mulți, atâția câți ar putea încăpea în adăpost, dar unul şi unul, şi să-i facem pe domni să viseze urât! Să doarmă îmbrăcați şi cu pistoalele sub cap. Să nu le tihnească nici mâncarea, nici hodină să nu aibă! Să ştie că pe podina caznelor din Bălgrad au ucis numai nişte trupuri, dar nu şi inimile Crăişorului şi ale celorlalți! Asta aş zice eu. Da' să vedem ce zic şi ortacii din adăpost, să ne mai sfătuim, frate Săndruț!

— Gând la gând, Ianoş. Tot aşa cred că gândesc şi ortacii rămaşi în adăpost. Am hotărât cu toții ca aurul şi toate bogățiile de acolo să fie ale Crăişorului, ale Crăişorului să fie!

— Eşti bolund?! se miră Luca. N-ai văzut cu ochii tăi cum l-au dărăburit?! N-am îngropat noi un dărab sub gorunu' de la Țebea? Ori am visat numai?! Ce Crăişor?! De unde Crăişor?!

— Ehei, frate Luca! Dacă n-om vedea decât atâta, numai până la vârful nasului, au să ne mănânce domnii! De vii au să ne mănânce!

— Cum să ne mai poată mânca, dacă om fi atâta de bogați?! Atuncea, dacă împărțim comoara, om fi mai domni ca domnii! Cine s-o mai putea pune cu vreunu' din noi?

— Şi ceilalți? Cei pentru care şi-a vărsat Crăişorul sângele sub ochii noştri? Ei cui rămân? întrebă

Săndruț.

— Ştii ce, frate Luca? propuse Ianoş, să vedem ce spun şi ortacii! Ce-or vrea toți, ce vor gândi toți, aceea vom face! Dacă vor gândi ca noi, ca mine şi Săndruț, n-ai să ai încotro şi ai să faci ce-om face toți, ori ai să ne laşi şi-ai să te duci în treaba ta.

— Mă duc! Dați-mi partea mea şi mă duc! se oțărî Luca.

— Mai întâi să ne arăți câtă trudă ai pus, câtă sudoare şi sânge ai vărsat ca să aduni bogățiile de acolo, şi ai să-ți iei partea ce ți se cuvine! După agoniseală, fiecăruia care-o vrea să facă ce zici tu!

— Da' voi, ceilalți, câtă trudă ați pus? Cât sânge ați vărsat? Şi, la urma-urmei, dacă nu eram eu, nici n-o găseați! Asta-i! Eu am picat acolo!

— Hmmm! Ăsta nu-i un merit! Tu ai găsit adăpostul, comoara a găsit-o Pătruț. Şi ai întrebat cât am agonisit noi, ceilalți. Cât şi tine, numai că noi nu vrem să ținem ce ne-a ajutat norocul să găsim, numai pentru noi, ci pentru toți oropsiții, toți robii! Aici nu ne potrivim. Încolo, partea de agoniseală e aceeaşi, spuse Săndruț. Dar să lăsăm vorba asta. Vom avea destulă vreme să ne sfătuim acolo, în adăpost. Ce vor spune şi ceilalți, aceea vom face! Cei ce nu ne vor înțelege pe noi, cei mulți, să poftească şi să ne lase în pace! Să vedem mai întâi ce facem cu caii şi cu celelalte! Uite că am ajuns.

Opriră caii, descălecară şi bătură în obloanele hanului. În scurt timp se ivi şi Dura. Când îi văzu, deschise larg uşa şi-i pofti:

— Intrați, Măriile Voastre, intrați! Cu ce să vă

omenesc? Ce să vă dau de mâncare? Până ce luați ceva în gură vă pregătesc şi odăile!

— Dă-ne orice şi pune pe cineva să ne adăpostească şi să buşume caii! Sunt trudiți de drum lung!

Dura ieşi ca să-şi scoale femeia ca să pregătească ceva, până va îngriji de cai. Aceasta ațâță la repezeală focul în vatră şi se apucă de lucru. Îi mergeau mâinile. Era deprinsă. Nu trecu mult şi aduse pe masă nişte jumări de ouă preparate cu lapte şi slănină, alături de câte o olcuță de vin din cel mai de soi, ca pentru oaspeți de seamă.

După ce mâncară, Luca şi Ianoş urcară la odaia ce le fusese pregătită, hangița pierzându-se ca o umbră în odăile hangiului, rămânând doar Dura cu Săndruț.

— De când ții hanul? îl întrebă Săndruț.

— De mai bine de doi ani, Măria Ta, răspunse hangiul.

— Cum îți sunt grajdurile?

— Bune, Măria Ta.

— Am de gând să-ți las caii şi unele lucruri în păstrare. Pentru cai, pentru hrană şi îngrijire, vei fi bine plătit. Ce-ai de zis?

Hangiul rămase pe gânduri. Nu ştia cine e omul care îi vorbeşte. Vedea doar că-i un nobil şi încă unul din aceia ce ştiu să poruncească. Se temea. Dacă, doamne fereşte, i se întâmplă ceva vreunuia din cai? Dacă pune ochii pe ei vreun hoț? Erau frumoşi. Nu prea văzuse asemenea cai prin partea locului.

— Măria Ta, eu... nu ştiu...

— Ce te bâlbâi? Ce nu ştii? Mie să-mi răspunzi limpede la ce te-am întrebat! Vreau să-ți las caii ca să-i pot avea la îndemână oricând mi-ar trebui! Ce te tot moşmoleşti?

— Nu te mai amărî, Măria Ta! Pe la noi e o vorbă, o vorbă din bătrâni, şi am avut prileju' să văd că-i şi înțeleaptă! Ți-o spun, Măria Ta, da' să nu te amărăşti! Nu-s decât un neştiutor, un prost, Măria Ta! Cică, „cine ară cu domnii, grapă cu curu", să mă ierte Măria Ta de vorbă proastă! se sperie Dura de ce scosese din gură.

— Ară cu... ha, ha, ha! râse vesel Săndruț. Eu nu-s domn, baciu' Dura. Eu sunt Săndruțu' Tomii!

Obrazul hangiului se destinse.

— Săndruțu' Tomii, zici?! se miră hangiul. Cela care umblă cu o ceată de o sută de voinici şi-a băgat spaima în domni?! Să trăieşti, Săndruțule! Să trăieşti!

— De unde-ai mai scos-o şi pe asta, că am o ceată de o sută de voinici?! se miră Săndruț. De unde mă ştiu domnii?

— Păi, n-ai fost mai acu' vreo două luni cu vreo şaptezeci-optzeci de oameni să-l scuturi pe sameşu' din Caraci? Nu l-ai vămuit pe câinele de neamț? Aşa zic oamenii. Te-or căutat domnii pretutindeni, şi te mai caută! Nu ştie nimenea pe unde ți-ai pierdut urma. Unii zic c-ai trecut Murăşu' şi-i vămuieşti pe domnii de prin Țara Hațegului, alții zic că eşti hăt încolo, spre Arad. Da' să ştii că domnii se tem.

— Măi, să fie! Cum se face din țânțar armăsar! Ei,

ce zici? Îmi ții caii ca să-i pot avea la îndemână? Vrei să ne fii om de credință, mie şi oamenilor mei? Eu am năravul să-mi cam țin vorba. Te voi plăti bine, n-ai să fii păgubit! Dar dacă ți-ar trece cumva prin cap gândul vânzării, să ştii că am să fac în aşa fel ca să-ți mai treacă ceva, ceva micuț, uite, numai atâtica, un plumbuț din jucăria asta, îi arătă pistolul, şi tot prin cap!

— Nici să nu gândeşti una ca asta! Să-mi vând fratele?! Să-l vând pe cel ce mă apără de urgia domnilor?! spuse Dura, şi se vedea bine că e sincer. Ți-oi fi credincios şi ție şi oamenilor tăi! Iacă, mă jur dacă vrei!

— Te cred, baciu' Dura. Nu trebuie să te juri. Să-mi fii numai credincios, că nu pentru noi ne batem, ci pentru toți! Vrem să nu-i lăsăm pe domni să-l uite pe Crăişor. Să pregătim calea pentru altul, mai norocos poate, care va veni, ai priceput?

— Alduiască-vă sfântul, Săndruțule, şi gându' cela bun! îi ură Dura.

— Acuma mă duc sus să mai prind un ceas-două de somn. De două zile şi trei nopți suntem în şa, mai spuse Săndruț şi urcă scările de lemn.

IX. FRĂȚIA

Erau adunați toți. După ce termină Săndruț de povestit ce făcuseră, se lăsă liniştea. Peştera parcă țiuia a gol. Cele şapte chipuri îndurerate, luminate de licărirea limbilor de foc ce se ridicau de pe vatra încinsă, păreau cioplite. Până şi chipul lui Pătruț, flăcăiaşul, arăta altfel, mai gânditor, mai matur. Serafim îşi şterse pe furiş o lacrimă, picătură limpede, adusă prinos amintirii Crăişorului, şi muşchii obrazului îi jucară sub pielea întinsă, smeadă.

— Să le-o plătim domnilor! spuse cu voce sugrumată. Să le-o plătim cu vârf şi îndesat! Asta ne mai rămâne de făcut, fraților!

— Serafim văd că şi-a spus gândul, a spus ce are pe suflet, începu Săndruț. Să-şi spuie fiecare gândul ca să vedem ce avem de făcut. Pătrule, ce gândeşti? Ce zici că-i mai bine să facem? îl întrebă pe Pătru Trif, hălmăgeanul.

— Eu zic ca Serafim. Să le plătim domnilor. Dacă ne-om lăsa, ne stârpesc pe toți!

— Tu, Iovuțule? îl întrebă pe blăjenar. Tu cum crezi c-ar fi bine?

— Sângele Crăişorului trebuie spălat cu sânge,

fraților! Cu sângele lor să plătească domnii, şi cu pungile! răspunse Iovuț.

— Lui Ianoş îi cunosc gândul. Şi l-a spus încă pe drum. Rămâne aşa cum te hotărâseşi, frate Ianoş?

— Dară! Unde am stupit nu ling!

— Dar tu, Pătruțule? Tu ce zici? i se adresă Săndruț flăcăiandrului, care le urmărea discuția, cu ochi sclipitori.

— Noa, c-am ajunsă să ne sfătuim şi cu pruncii! mormăi nemulțumit Luca. Toți am fost căpitani în oastea Crăişorului şi acuma să mai ținem seama şi de vorba unui prunc zălud!

— Luca, îi luă apărarea flăcăiaşului Săndruț, pruncul, aşa cum îi zici tu, nu mai e prunc! A făcut treabă bună de când e cu noi şi are să mai facă. Să spuie şi el ce are de gând. Are dreptul ca oricare din noi!

— Noa, spuie! Parcă-l bagă cineva în seamă! mai mormăi Luca.

— Eu spun aşa, că de băciuțu' Săndruț nu m-oi despărți! Asta spun cu mintea mea zăludă! Da' să ştiți că nu-s tocmai aşa de zălud cum mă crede baciuțu' Luca. Ş-apoi, peste doi-trei ani, când oi mai prinde putere, când oi mai creşte, să vedem ce-are să mai zică? Să nu ne dăm bătuți, asta zic! Eu unu', aşa cum sunt încă de slab, am să fac tot ce-oi putea ca să vă ajut!

— Ți-e rândul, Luca, i se adresă Săndruț. Spune ce ai de spus, ca să ştie şi ortacii!

— Ți-am spus pe drum! Să-mi dați partea şi gata!

— Ce parte?! se mirară într-un glas.

— Şi-a pus în gând să împărțim comoara pe care am găsit-o aici şi zice că ar fi mai bine să-şi vadă fiecare de treabă. Aşa vrea, Ori ți-ai schimbat gândul, îl întrebă Săndruț.

— Fraților, începu Luca, dacă am avut norocu' să găsim comoara, să-i dăm norocului cu picioru'? Drept îi? Am fost robi, am fost obidiți, am fost batjocuriți! Nu ajunge? Dacă a murit Crăişoru', tot nu mai putem face ceva! Ce-am putea face noi, şase oameni? Să întoarcem împărăția pe dos?! Domnii îs tari! Nu-i vom putea răzbi oricât am încerca! Au încercat şi alții şi-au pățit cum a pățit şi Crăişoru'! Ne-am găsit şase...

— Şapte! se iți Pătruț.

— Tacă-ți gura, pruncule! Nu te-a întrebat nimenea! Zic să ne luăm fiecare partea şi care cu norocul ce-l are! Asta zic că-i mai cuminte!

— Rău zici, interveni Pătru hălmăgeanul. Cum nu se poate mai rău! Doară ne-am învoit de la început că ceea ce-am găsit aici, comoara, nu e nici a ta, nici a mea, şi nici a unuia! E pentru puşti, săbii, tunuri, pulbere...

— Atunci mai trăia Crăişoru', îl întrerupse Luca.

— Trăia! Trăia! În inimile noastre mai trăieşte! Aşa să ştii! strigă Iovuț. Trăieşte, ai priceput? Noi încă nu l-am vândut! Ce să ne mai batem gura de pomană cu cine nu vrea să priceapă? I-a intrat în cap să se despartă de noi, ducă-se! Cu sila n-om ține pe nimenea! Da' de comoară, de comoara Crăişorului, nu se atinge nimenea, ca de foc! Da' să nu îndrăzneşti cumva să ne vinzi, să încerci să te

apropii de adăpost pe furiş, ca hoţii, că te găsim şi-n gaură de şarpe de te-ai ascunde! Cine mai vrea să plece-i slobod, da' fără gându' vânzării că... am zis!

— Atunci, arată-mi-l pe Crăişor! Unde ţi-e Crăişoru'? Parc-ai zis că e comoara Crăişorului! Spune-mi unde-i? se mânie Luca.

— Săndruţ! Săndruţu' Tomii să ne fie Crăişor! strigă Serafim. E cel mai nimerit! Altu' mai bun între noi nu-i!

— Crăişor?! Eu, Crăişor?! se miră Săndruţ. Voi ştiţi cum trebuie să fie inima unui Crăişor? Mare! Mare, să încapă în ea toate inimile moţilor; dar nu numai ale moţilor; inimile tuturor ardelenilor! Şi nici numai atâta; inimile tuturor năpăstuiţilor, din zare în zare, din toată împărăţia! Pricepeţi? Inimă cum a avut băciuţu' Horea! Inimă să ardă ca boarea focului! Şi mai tare! Să ardă şi să deie lumină! Lumină şi căldură, fraţilor, cum a dat inima lui! Şi minte! Mintea a zece bătrâni înţelepţi laolaltă! Înţelegeţi? Ce sunt eu? Un cetaş, un amărât de cetaş din marea oaste a asupritilor. Cât poate cuprinde inima mea? O ceată de o sută ori două, cum mi-a încredinţat Crăişorul. Şi apoi, câtă minte am? Dacă aveam, nu-l lăsam singur pe Crăişor. Trebuia să veghez, să veghem cu toţii, asta trebuia! Noi, căpitanii, trebuia să fim ochii şi braţul Crăişorului. A fost vândut! Să n-avem parte de hodină până nu l-om pedepsi pe trădător! Asta mai pot face! Asta mai putem face împreună! Crăişorul? Poate că şi este, dar încă nu-l ştim. Poate-i numai în leagăn, poate încă nici nu s-a născut, dar va fi! Atâta vreme cât

vor fi domni, se vor naşte Crăişori! Din zecile, din sutele de mii de asupriți, trebuie să se ridice unul! La anul, peste zece ani, peste o sută ori două, dar trebuie să vie! Să-l aşteptăm! Deocamdată trebuie, cum îmi zicea Ianoş pe drum, venind încoace, să le arătăm domnilor că inima Crăişorului trăieşte şi va trăi veşnic! E vie, în inimile noastre! Să ştie domnii că, acolo, la Bălgrad, nu i-au putut ucide decât trupul! Şi asta trebuie să le-o amintim zi de zi şi ceas de ceas! Să n-aibă somn tihnit şi când se strâng la petrecerile lor să tresară speriați la mişcarea unei umbre, la orice foşnet ce se aude! Să trăiască cu groaza Crăişorului în suflet! Asta putem face în aşteptarea Crăişorului care va veni, că de venit va veni, e de netăgăduit!

— Noa, că bine ai grăit, Săndruțule, ca din carte! se auzi glasul lui Iovuț.

— Nu din carte, din inimă le-am zis, fraților! răspunse Săndruț.

În tot timpul cât Săndruț vorbise, Luca îşi făcu un examen de conştiință. Pornise la luptă la chemarea Crăişorului. Se afirmase şi fusese înălțat chiar de el la rangul de căpitan. Dacă nu s-ar fi ivit afurisita de comoară, gândul îi rămânea tot la luptă. Aurul. Numai, aurul schimbase ceva în el, în gândurile lui. De ce să plece? Poate că şi Săndruț are dreptate, mai ales că văzuse că toți erau una cu el. Dacă pleca pierdea totul. Să rămână si să mai vadă. Vorbi:

— Noa, de ce n-ai vorbit aşa şi venind încoace? îl mustră pe Săndruț. Ce? Crezi că eu n-am inimă? Crezi că sunt un vânzător? Acuma am priceput şi eu

pentru ce trebuie să păstrăm comoara, pentru care Crăişor. Rămân, fraţilor, şi să nu ţineţi seama de ce-am spus înainte. Are dreptate Săndruţ! Nu numai inimă, da' şi minte îi trebuie omului ca să priceapă!

Săndruţ zâmbi mulţumit. I-ar fi părut rău să piardă un ademenea tovarăş. Îl cunoscuse în toiul luptelor. Era de un curaj aproape de nebunie. Nu degeaba îl înălţase Crăişorul la acest rang. Şi ştia să aleagă Crăişorul.

— Deci, la un gând cu toţii, fraţilor! Aşa mă şi aşteptam să fie! Îţi mulţumesc, frate Luca! Îţi mulţumesc pentru gândul bun! îi spuse Săndruţ, strângându-i mâna prieteneşte.

— Da' parcă tot nu-i cum ar trebui să fie, începu Serafim. Noi toţi, în afară de pruncu' ăsta, Pătruţ, am fost căpitani în oastea Crăişorului. Dac-om rămâne toţi căpitani, nu văd cum are să meargă treaba! Unu' are să tragă într-o parte, altul într-alta, şi numai bine n-are să fie. Eu cred că fără o căpetenie nu se poate! Trebuie să ascultăm de cineva, să ne supunem de bunăvoie unuia dintre noi, pe care-l credem mai bun. Bine-am grăit?

— Are dreptate Serafim, spuse şi Pătru. Ne trebuie o căpetenie! Să ne alegem căpetenie!

— M-am socotit şi eu aşa, începu Luca. Fără căpetenie, cum s-a mai spus, e drept, nu se poate. Din câte am văzut, din câte pricep, căpetenie mai bună ca Săndruţ nu găsim. Ştie să şi poruncească, am simţit-o pe pielea mea! Când a poruncit la Deva, să vie călăul şi să-mi tragă nişte corbace, parcă le-am şi simţit pe spate, măcar că ştiam bine că se

preface. Şi din mâna ispanului din Bălgrad s-a strecurat ca țiparu'. Iar la plecare l-a petrecut cu plecăciuni ispanul. Se pricepe să puie la cale multe. Are şi daru' citirii slovelor, îi învățat, fraților, aşa c-aş zice pe el să-l alegem.

— Săndruț! Trăiască Săndruțu' Tomii! strigară în cor, înconjurându-l şi ridicându-l pe brațe. Să ne trăieşti, Săndrușule! îi urară.

Obrazul lui Săndruț se îmbujoră de emoție. Deşi se aştepta să fie ales căpetenie, nu s-ar fi împotrivit să fi fost ales oricare altul, numai să nu se destrame ceata. S-ar fi supus oricăruia dintre ei. Pe toți îi considera vrednici, ca pe nişte foşti căpitani ai Crăişorului.

— Mulțumesc pentru încredere, fraților! Poate că nu sunt eu cel mai bun. Oricare dintre noi e în stare să conducă o ceată şi aceasta ați dovedit-o fiecare la vremea cuvenită, dar, precum s-a spus, ne trebuia o căpetenie. Putea fi tot aşa de bine Luca sau Ianoş sau Pătru, sau Serafim ori Iovuț, m-aş fi supus cu bucurie oricăruia, numai să nu ne lăsăm, să ducem mai departe ce-am început. Vă mulțumesc, fraților! Şi fiindcă m-ați ales, uite ce-am să vă spun: trebuie să trăim după o lege a noastră pe care s-o întocmim împreună şi să nu-i fie nimănui îngăduit s-o calce! Ce ziceți, bine am spus?

— Fără asta nu se poate, rosti Serafim.

— Atunci ascultați ce-am să vă spun: noi, aceştia care suntem, şi poate că vom mai primi şi pe alții, să întemeiem o frăție. Să fim ca frații, cum s-ar zice. Uniți la bine şi la rău, iar frăția aceasta să nu

moară, ci să dăinuie până la ivirea unui Crăişor! Bine-am zis, fraților?

— Dară! aprobară în cor.

— Primul lucru care trebuie să ne stea în grijă este paza comorii. Acesta este cel mai de seamă lucru. Puştile, săbiile, tunurile, pulberea, tot ce ne va trebui, când se va ivi Crăişorul, sunt aici, după peretele de stâncă. Şi nu numai atât. Comoara trebuie îmbogățită, trebuie să crească, şi aceasta pe seama domnilor. Toți domnii trebuie să le plătească vamă, fie că le place, fie că nu! Bine-am spus?

— Bine! aprobară.

— Din tot ce vom agonisi de la domni, jumătate să se adauge la comoară, iar din cealaltă jumătate, un sfert va fi împărțit nevoiaşilor, mai întâi văduvelor şi orfanilor rămaşi de pe urma răzmeriței, iar celălalt sfert, să fie al frăției, pentru a ne acoperi nevoile. Ne vor trebui haine, ne vor trebui arme, ne vor trebui cai. Până şi haine de popă să nu ne lipsească. Nu numai cu sabia putem să-i batem pe domni, ci şi cu şiretenia. Luca şi Ianoş au văzut ce bine ne-am descurcat în drumul nostru la Bălgrad, îmbrăcați în pielea altuia. Rău e că n-am putut să-i scăpăm, cu toată şiretenia. Ce spuneți?

— Bine, răspunseră toți, afară de Luca.

— Şi noi, noi, fiecare luat în parte, cu ce ne alegem? Avem şi noi nevoile noastre. Serafim are muiere şi copii, Pătru şi el. S-ar cădea să i se facă parte şi fiecăruia dintre noi. Să lăsăm numai un sfert pentru comoară, sfertu' ce rămâne să fie împărțit frățeşte, propuse Luca.

Săndruț rămase pe gânduri. Avea dreptate şi Luca. Într-adevăr, nu era rău să aibă fiecare partea lui de care să nu dea socoteală nimănui. Unii au familie, alții îşi vor întemeia una. Are poate unul chef să bea o olcuță de vin, un pahar de vinars, să cumpere mărgele sau cercei vreunei drăguțe, doar nu se călugăresc. Nu strica, desigur, ca măcar o parte să fie împărțită frățeşte, cum propusese Luca.

— Luca n-a vorbit rău, fraților, începu Săndruț. Nu strică să aibă fiecare din noi un ban al lui, de care să nu dea nimănui socoteală. Dar, un sfert din agoniseală e mult. Pentru că îi vom vămui cum se cuvine pe domni vom avea mult. La comoară să se adauge jumătate, cum am zis de la început, iar din sfertul pe care am spus că-l vom opri pentru folosul şi trebuințele frăției, jumătate să fie împărțit frățeşte între noi toți. E bine?

— E bine, Săndruțule!

— Atunci aşa să rămâie! Chiar acuma vă dau socoteala banilor ce i-am luat de la Caraci şi de la doftoraşul Molnar. Cu totul au fost 6 900 florini. Cu drumul la Bălgrad, cai, haine, mâncare, dormit şi tot ce-a mai fost, am cheltuit 630 de florini. Îi numărăm acuma şi facem împărțeala. Luca, adu traista ca să vadă toți! Aşezați-i în grămezi de câte o sută, fraților, spuse Săndruț, după ce Luca răsturnă conținutul traistei pe jos.

După vreo jumătate de oră, banii erau adunați în grămăjoare de câte o sută. Numărară.

— 6 137, numără Săndruț. 37 îi dăm deoparte, ca să nu ne mai încurcăm cu ei. Să rămâie la comoară.

E bine?

— Bine, aprobară.

— Din toți florinii ăştia, 3050, tot la comoară, îi alese Săndruț şi îi dădu deoparte. E bine?

— Bine!

— Acuma, 1525, e partea nevoiaşilor. Din aceştia trebuie să-i ajutorăm pe cei lipsiți, trase Săndruț banii deoparte. Au mai rămas pe-atâta. 763 sunt banii frăției, adică cei pentru nevoile obşteşti. 762 îi împărțim frățeşte, aşa cum se cuvine. Asta vine câte 106 florini de căciulă şi mai rămân şase pe care n-avem cum îi împărți şi-i lăsăm tot pentru ajutorarea nevoiaşilor. E bine?

— De ce? întrebă Luca. Nu-i bună socoteala! Ia mai împarte o dată la şase! Să vezi că nu iese.

— Eu ştiam că suntem şapte, Luca! Aşa ştiam şi cred că e drept ca fiecare să aibă partea lui, unul, la fel ca altul, nu se lăsă Săndruț.

— Iară pruncu'! De ce-l mai pui la socoteală şi pe prunc?! Să-i dăm fiecare câte un florin din partea noastră şi-i ajunge! susținu Luca.

— Nu! Nu! se opuseră toți. Pătruțu' nost' a făcut treabă de unu' mare şi are să ne mai facă!

— De aceea, reluă Săndruț, vă mai întreb o dată pe toți: are dreptate Luca ori nu? Pruncul e prunc, dar, cum ați spus, dacă judecăm drept ne-a fost de mare folos până acuma. Şi apoi, acuma e prunc, dar peste câțiva ani nu va mai fi. Ce va zice de nedreptatea pe care Luca ține morțiş să i-o facem?

— Să i se facă parte dreaptă, susținu Pătru.

— Şi eu zic aşa, spuse Serafim.

— Şi eu, şi eu, şi eu, confirmară şi ceilalți.

— Luca, n-am ce-ți face, zise Săndruț. Dacă toți au hotărât aşa, aşa trebuie să rămâie! Şi acuma, şi pe viitor, ca să nu mai avem vorbe, să se ştie, Pătruț va primi parte ca oricare din noi.

— Are dreptate Săndruț, frate Luca, îi spuse Pătru. Dacă am intrat în frăție am intrat toți la fel. Aşa şi Săndruț, pentru că l-am ales căpetenie ar fi putut cere, şi i s-ar fi cuvenit, mai mult. N-o cere. Şi apoi, ține seama că ăştia sunt bani, Luca! Care din noi a avut până acuma, aşa, deodată, 100 de florini? Cu 18—20 cumperi o vacă! Nu-ți ajunge? Când ai mai avut vreodată, grămadă, atâția bani? Hai, spune! Te-a muşcat şarpele lăcomiei, frate Luca, şi nu-i bine! Mai gândeşte-te şi ai să-mi dai dreptate!

— Fie! spuse Luca fără chef. Dacă ați hotărât aşa, aşa să rămâie!

Îşi luară fiecare partea. Un ochi mai atent ar fi băgat de seamă cum îi tremurau mâinile lui Luca. Ceilalți îşi luară fiecare partea şi şi-o băgară la chimir. Luca desfăcu tremurând o băsmăluță, îi mai numără o dată şi abia după ce-i înfăşură, cu grijă de avar, îi băgă în chimir.

Deschiseră intrarea în tainiță şi la lumina torțelor aşezară acolo partea ce se cuvenea comorii, partea pentru ajutorarea nevoiaşilor şi pe cea pentru cheltuielile obşteşti. Săndruț scoase şi punguța în care păstrase diamantele. Desfăcu capacul lăzii, scoase caseta şi, de față cu toți, aşeză în ea cele cinci diamante pe care le luase la plecarea spre Bălgrad.

— Să trecem mai departe, fraților, începu Săndruț după ce închiseră tainița. Aurul întotdeauna a fost pricină de zavistie. Pentru a nu se ajunge până acolo, pentru ca niciunul din noi să nu fie bănuit vreodată de necinste, uite ce vă sfătuiesc: să alegem trei oameni dintre noi, care să nu poată intra în tainiță unul fără altul.

— Da' cum se poate face aşa ceva? Tainița nu se poate încuia. Oricine poate s-o deschidă după plac. Cum? De unde putem şti că n-a intrat nimenea acolo? întrebă Iovuț.

— Dacă nu se poate încuia, şi ştim bine că nu se poate, se poate pecetlui, spuse Săndruț. Pecetluită cu trei peceți. De aceea am spus că e bine să fie aleşi trei şi fiecare să aibă pecetea lui. Astfel nimeni nu va putea intra în tainiță fără să fie de față cei trei păstrători ai peceților!

— De unde peceți? întrebă Serafim.

— De data asta nu duceți grijă! Pecețile sunt acolo, numai să hotărâți care să fie cei trei oameni, cei trei frați care să le poarte.

— Isteață minte ai, Săndrițule! Banii-s ochiu' dracului! Dacă ar încăpea bănuiala între noi, s-a isprăvit cu frăția. Aşa, pecetluită, tainița, nu mai încape nicio bănuială, numai dacă găsim vreuna din peceți ruptă. Ca o căpetenie ce te-am ales, zic să fii unul dintre cei trei, propuse Pătru.

— E buuuun! confirmară în cor.

— Şi Luca, propuse Serafim.

— Buun! aprobară.

— Şi Ianoş, propuse Luca.

— Buun! strigară iar.

— Deci, am fost aleşi. O mai spun, ca să se ştie, fără noi, aceştia trei care am fost aleşi – fără toți trei, să fim bine înțeleşi, – nimeni n-are voie să mai pătrundă în tainiță. Şi nici noi, aceştia trei, unul fără altul! Aceasta, sub pedeapsa cu moartea!

— Aşa să fie! răspunseră în cor.

— Da' peceții din ce le facem? întrebă Serafim.

— Din ceară. Din ceară de albine. Am un bruş în taşcă, spuse Săndruț, şi când ne va mai trebui, mai găsim noi. Acuma, să intrăm în tainiță, să aleg peceții. Să fiți cu toții de față ca să nu se işte bănuială, că de la bănuială pornesc toate relele. Aşa se cade, să fim toți.

Deschiseră tainița şi intrară. Săndruț scoase din geantă bruşul de ceară, manevră rozetele sipetului şi alese de acolo trei monezi de aur; una cu efigia împăratului Hadrianus, alta cu efigia lui Marcus Aurelius şi alta cu cea a lui Severus Alexander. Închise la loc capacul sipetului şi reintrară în peşteră.

— Luca, ia-o pe asta, îi întinse o monedă, Ianoş, tu pe asta, iar mie îmi rămâne asta. Altele la fel nu se găsesc decât în ladă, dar fără noi trei nu mai poate nimeni pătrunde acolo. Ochii şi pecetea, fraților! le atrase atenția celor doi. Care o pierde va răspunde în fața întregii frății, va fi judecat! Şi judecata va fi aspră!

Apropie bruşul de ceară de făclie, lipi o bucățică pe crăpătura care abia se observa, îşi trecu limba peste pecete şi o aplică. La fel procedară şi ceilalți.

— Uitați-vă bine, fraților! Când veți vedea vreuna din peceți ruptă, să ştiți că nu-i lucru curat! Acum să ne continuăm sfatul, spuse Săndruț. Suntem şapte. Mai primim încă pe atâția, mai mult nu. Dar oameni aleşi, unul şi unul şi numai după ce vor depune jurământul pe care-l vom presta şi noi. Am spus că mai avem loc de şapte, nu mai mulți, pentru că tot atâția au fost şi acei străbuni care au adunat comoara, şi s-au luptat cu asupritorii să o păstreze. Şi ați văzut că au făcut treabă bună! Puțini, dar buni, unul şi unul, cum am mai spus. Ce ziceți? Credeți că vom fi destui atâția ca să băgăm în sperieți întreaga domnime din Țara Zărandului şi chiar de mai departe?

— Dac-or fi toți ca noi, ajung, îşi dădu părerea Iovuț.

— Eu aş zice că suntem destui şi atâția, de ce să-i mai primim şi pe alții? spuse Luca, gândindu-se că dacă numărul membrilor cetei va creşte vor fi mai mulți la împărțeală.

— Spuneți-vă fiecare gândul, fără teamă, aşa cum credeți că e mai bine! Ce vor hotărî cei mai mulți, aceea va rămâne, iar ceilalți, fără să se amărască, trebuie să se supună; altfel nu se poate! Cum v-am mai spus, acei daci, strămoşii noştri, au fost paisprezece şi după cum se vede oameni tari. Numai întâmplarea, o capcană sau vânzarea i-a răpus. De aceea, numai gândul vânzării să vă cutremure! Cu vânzătorii vom fi fără milă! Deşi vom fi puțini, dacă vom lucra cu cap, vom fi tari. Vedeți bine că adăpostul este aşa de bine ales, aşa de bine întărit,

încât nici cu o armată întreagă nu ne-ar putea scoate de aici.

Toți aprobară numărul stabilit de Săndruț.. Erau mirați însă de ce Luca rămăsese atât de nemulțumit, dar nu-i trecu niciunuia prin gând care ar putea fi motivul.

— S-ar putea, pentru că nu suntem nemuritori, continuă Săndruț, ca unul ori altul din noi să cadă ucis în luptă, pentru că vom da o luptă necruțătoare, vom fi neobosiți în lupta cu domnii. Aşa puțini, câți vom fi, trebuie să fim mai tari şi de aceea niciodată nu vom porni la luptă aşa, fără socoteală. Toate faptele noastre trebuiesc bine gândite. Nu vom pleca niciodată la luptă fără a şti dinainte tăria duşmanului, cum e înarmat şi, odată aceste cunoscute, să-l luăm pe nepregătite. Dar, cum am mai spus, poate ca vreunul din noi să moară. S-ar mai putea, tot aşa, ca unul din noi să se îmbolnăvească sau să fie rănit, să rămâie neputincios de pe urma rănilor şi să nu mai poată duce viața aceasta grea pe care o vom duce. În locul celui mort, vom căuta alt ortac, ca şi în locul celui bolnav sau neputincios. Celui care se va îmbolnăvi sau va fi rănit şi nu va mai putea duce viața asta, între noi, îi vom da un ajutor din banii puşi deoparte pentru nevoiaşi şi cu agoniseala lui, îşi va putea face un rost. Asta fără să ne atingem niciodată de comoară. Numai din bănii puşi deoparte pentru ajutoare. Comoara trebuie să crească pentru ceasul care va veni, pentru Crăişor. E bine?

— Bine, frate Săndruț, spuse Serafim.

— Bine, confirmară şi ceilalți.

— S-ar putea ca vreunul dintre noi să se sature, de la o vreme, de viața asta grea de luptător. Slobod va fi să plece de la noi. Dar numai cu agoniseala pe care şi-o va face, şi nu înainte de a jura că nu ne va vinde. Taina comorii şi a adăpostului nu trebuie s-o mai cunoască alții. Dacă va îndrăzni să-şi calce jurământul, va fi dat morții, oriunde ar căuta să se ascundă, pentru că orice-ar face tot îi vom da de urmă, chiar şi la capătul lumii. Şi acolo îl vom găsi! Pentru a pedepsi vânzarea nu vom precupeți nimic, chiar dacă ar fi să ne atingem şi de aurul comorii! E bine?

— E bine, aprobară.

— Iarăşi, poate va trece multă vreme până la ivirea Crăişorului. Cum v-am mai spus, ar putea să treacă şi o sută-două de ani. Cine poate trăi atâta? Nu ne opreşte nimeni să ne luăm neveste, să ne facem gospodării, cine va trăi cumpătat va avea cu ce să-şi întreție o familie, şi pruncii noştri, când le va veni rândul, ne vor lua locul; dar, cât ți-ar fi de dragă femeia, oricât te-ar ispiti, locul unde ne ascundem nu trebuie să-l ştie şi nici taina comorii! Îți găseşti femeia care-ți place, într-un sat, te gospodăreşti, dar cea mai mare parte a timpului tot aici ți-o vei petrece, lângă ortacii de care vei fi legat prin jurământ, pe viață şi pe moarte! E bine?

— Bine! aprobară, şi cei mai bucuroşi erau Serafim şi cu Pătru, care aveau femei şi copii, şi nu ştiau dacă vor fi slobozi să se îngrijească de ei.

— Mai are cineva de spus ceva, ceva ce poate nu

mi-a trecut prin minte şi ar fi folositor pentru noi toți?

— Eu aş zice, începu Luca, că ăla care de la o vreme simte că nu mai poate duce viața asta, să fie slobod să plece în drumu' lui, după ce va jura, cum a spus Săndruț, da' nu numai cu agoniseala lui, ci să i se deie şi lui o parte, un ajutor ca pentru cei bolnavi, ca să-şi poată face un rost.

— Luca, iar ai apucat-o anapoda! Avem dreptul la a opta parte din toată agoniseala noastră a tuturor. A opta parte împărțită frățeşte, cum s-a şi făcut. Când te-ai mai întâlnit cu atâția bani? Când ai mai avut o sută de florini ai tăi? Ce-ți mai lipseşte? se miră Iovuț. Agoniseşte şi ai să ai, precum vom avea toți!

— Ne-a venit atâta că suntem doar şapte, făcu Luca. Da' când om fi de două ori pe atâta, să văd ce-are să-ți pice la împărțeală?

— Te-a muşcat şarpele lăcomiei, Luca! Ți-am mai spus! Nu-i bine! Mâine-poimâine, cine ştie, poate că-ți trece prin gând să ne şi vinzi, şi asta tot muşcat de şarpele ăla! Tot din...

— Mă faci vânzător?! se mânie Luca. Pe mine?! Eu?!

— Potoleşte-te, frate Luca, interveni Săndruț. Nu te-a făcut nimeni vânzător, şi să te păzească Dumnezeu s-o încerci vreodată, asta o spun pentru oricare dintre noi, pentru că cei ce vor încerca să ne vândă vor primi răsplata după faptă, şi aceasta nu e decât moartea! Dealtminteri, trebuie să jurăm. Eu voi fi primul care o voi face, pentru că m-ați ales

căpetenie.

Săndruț se ridică, ridică dreapta şi rosti: „Jur că nu voi destăinui nimănui, în orice împrejurare m-aş găsi, la orice caznă aş fi supus, taina adăpostului ortacilor mei precum şi taina „Comorii Crăişorului”! Jur că atâta timp cât voi putea purta o sabie, o puşcă sau un pistol, nu-mi voi da răgaz de tihnă în lupta cu domnii, precum a poruncit Crăişorul! Dacă mă va amăgi gândul vânzării, să fiu supus judecății ortacilor mei şi dat morții, precum merită orice vânzător!”

Se lăsă pentru câteva clipe o tăcere solemnă.

— Aşa să fie! rostiră ceilalți.

— Jurați fiecare, pe rând! Cât priveşte partea de jurământ unde e vorba de lupta până la capăt împotriva domnilor, atâta vreme cât poți, asta numai care crede că se poate ține de acest jurământ. Am spus, de la început, că oricare şi oricând e slobod să plece, numai să nu umble cu gândul vânzării.

Jurară toți. Când îi veni rândul lui Luca, Săndruț rămase foarte mulțumit auzindu-l rostind întreg jurământul, adică să lupte atâta vreme cât va putea ține o armă în mână. „Trebuie să mai vorbesc cu el, îşi propuse Săndruț. E lacom. Un om ca ăsta ar fi în stare să şi trădeze. De trădare n-am a mă teme, pentru că felul cum e alcătuit adăpostul ne apără. E de necucerit. Să mă interesez doar de aprovizionare şi atunci chiar că nu ne poate face nimeni niciun rău. Toată greutatea apasă pe umerii mei, din ceasul în care m-au ales, răspund pentru toți. Trebuie să veghez!”

— Şi acum, pentru că am jurat, reluă Săndruț, să vedem ce avem de făcut. Eu zic că mai întâi şi mai întâi, să răzbunăm vânzarea Crăişorului. Vânzătorii trebuie să-şi primească plata! Va fi cea dintâi treabă pe care o vom face! După aceea, după puterile noastre, începem socoteala cu domnii. Bine am zis?

— Bine! aprobară.

— Pătruțule, – vezi, Luca, tot avem nevoie de pruncul acesta – cum stai cu fluierițele? îl întrebă pe băiat.

— Ehei! Am pe doi ani, atâtea am meşterit!

— Ai să-ți iei desaga şi o porneşti spre Albac. Ai să-mi vii cu veşti, cu tot ce-ai să poți afla despre acel Cristea Nicula şi ceilalți vânzători care au mai fost. Cercetează în amănunt, aşa cum ai făcut la Caraci. Acolo are să-ți fie mai uşor. Ai putea să fii într-o săptămână înapoi dacă-ți dau bani să-ți cumperi un măgăruş? Din banii obşteşti, de bună seamă, nu să-l cumperi din banii tăi.

— Păi, am la bănet ca să cumpăr o herghelie de cai, da' un măgar! De ce să mai iau din banii obştii? Cât are să mă ție un măgăruş? Trei-patru florini.

— Aceia sunt banii tăi, pruncule! Ai să creşti, poate că ți-i găsi şi tu muiere, poate că-i avea prunci, păstrează-i! îl sfătui Săndruț. Ți-om da zece florini din banii obşteşti, pentru cheltuială. E bine, fraților? îi întrebă.

— E bine! aprobară.

— Am să vă dau socoteala de fiecare bănuț! Ce-mi rămâne am să aduc înapoi, spuse băiatul.

În zori o şi porni la drum.

X.JUDECATA I

A cincea zi, spre seară, băiatul se întoarse. Cetaşii tocmai isprăviseră vânătoarea şi erau ocupaţi cu jupuirea şi curăţarea vânatului. Făceau provizii, şi cum peştera le asigura condiţii nemaiîntâlnite de păstrare a alimentelor, se puteau aproviziona pe multă vreme.

— Uite-l şi pe Pătruţ! se bucură Iovuţ, văzându-l. Da' iute te-ai mai întors, pruncule!

Erau departe, pe marginea unui pârâu. Se fereau să lase urme în preajma adăpostului. Înăuntru nu duceau decât carnea, gata curăţată şi pieile. Resturile erau aruncate în pârâu.

Pătruţ era urmat de un urecheat care-i purta desagii.

— Da' cu Brânduş ce fac? întrebă băiatul. L-am îndrăgit şi mi-ar părea rău să-l mănânce lupii. La adăpost nu-l putem duce.

— Da' ăsta cine-o mai fi? întrebă Serafim. Ce Brânduş?

— Măgăruşu', băciuţ, răspunse băiatul. Aşa i-am botezat eu, Brânduş.

— Fraţilor, băiatul are dreptate. Să ne apucăm şi să-i facem un adăpost şi lui Brânduş. Dacă îi dăm

zor, până întunecă-i gata, propuse Săndruț. Aici e mai bine. E destul de departe de adăpost, apă are aproape şi Pătruț se va îngriji să nu-i lipsească nici mâncarea.

În scurt timp construiră un adăpost rudimentar, provizoriu, doar atât cât să nu pătrundă la animal vreo fiară şi să-l sfâşie. În timpul lucrului, la care participa şi Pătruț, oamenii începură să-l iscodească de felul cum reuşise să-şi îndeplinească misiunea de cercetaş.

— Lăsați-l, să ne spuie în adăpost şi, după ce auzim veştile, să chibzuim ce-i de făcut, propuse Săndruț.

Încărcară vânatul curățat pe nişte pari, – erau doi cerbi voinici – unul luă pieile. Pătruț îi mai mângâie botul lui Brânduş, se asigură că poarta improvizată nu poate fi dată la o parte, şi-i urmă.

În jurul vetrei, începu sfatul.

— Ei, cum ți-a. Mers, Pătruțule? Acuma, spune-ne ce ai de spus!

— Nu mi-a fost greu, începu băiatul, c-am mers mai mult călare. Am ținut drumu' mare, că n-am de ce mă teme. Cine mă întreabă de vorbă, numai de fluierițe întreabă. Am ajuns la Albac joi după prânz. L-am iscodit pe unu', l-am iscodit pe altu', oamenii nu se fereau de mine. Cristea ăsta n-a fost singur. Au mai fost nişte gornici, da' el i-a dus la locu' unde erau ascunşi Crăişoru' şi baciu' Cloşca. El a luat jumătate din bani, o sută cinzeci de galbeni, împărăteşti. Pe ceilalți i-au împărțit între ei gornicii. Când au văzut că nu mai e de trai, se temeau de

mânia oamenilor, gornicii şi-or pierdut urma. Doi cică ar fi apucat-o spre Țara Românească, alții spre Moldova ori aiurea. Nu se ştie bine. Numai Cristea mai e în sat, da' nu stă mai mult de o săptămână. Vrea să-şi cumpere căşi şi pământ undeva, pe Murăş, unde nu-l ştie nimenea cine-i. În sat nu mai poate sta. Oamenii nici nu-l bagă-n seamă. Nici la ziua-bună nu-i răspund. Da' nici nu prea iese. Mai mult pe lângă casă se ține. Nici pe nana Lucreție, muierea lui, şi pe Dorin, pruncu' lor, nu-i bagă nimeni în seamă, de parc-ar fi râioşi ori ciumați. Pruncu-i cam de seama mea, poate cu un an-doi mai mare. Da' să ştiți că pruncu' şi nana Lucreția nu-s de vină! Să nu le faceți ceva că vă încărcați degeaba de păcate! Da' am să vă povestesc cum a fost şi-ți înțelege. După ce am văzut unde şade, am mai umblat prin sat, cu fluierițele mele, până la apusul soarelui. Când începu să întunece am strigat la ei la poartă şi i-am rugat să mă primească pe noapte. A ieşit el întâi, Cristea. L-am văzut că se bucură şi m-am mirat. După aceea am băgat de seamă că era dorit de-o vorbă. Nimeni nu-l mai caută, nu-i mai vorbeşte, nu-l ascultă. Ar fi bucuros să vorbească şi cu un țigan, cu oricine, numai să mai audă vorbă de om. Pruncu', adică Dorin ăla, nu-i vorbeşte. Nana Lucreția, tot aşa. Se înțeleg pe muteşte. M-a îmbiat în casă. Cu mine au vorbit şi nana Lucreția şi Dorin. Când le cerea şi el câte ceva, îi dădeau, da' muteşte. Se pregăteau de cină când am intrat. El avea pe masă un blid cu carne, altu' cu zeamă grasă, pită şi nişte scovergi. Pită albă. Ei,

nana Lucreția şi cu pruncu', lângă vatră, aveau grumpe fripte. Atâta. Nici pită, nici nimica. Cristea m-a îmbiat să şed la masă cu el. Dorin mi-a făcut semn că nu, să nu fac una ca asta, să mănânc grumpe cu ei, cu el şi cu nana Lucreția. Le-am spus că nu-s flămând, că am mâncat, şi aşa şi era, nu pentru mâncare m-am rugat să mă găzduiască, ci doar pentru adăpost. Nana Lucreția nu m-a lăsat şi mi-a dat un scăunuț să stau cu ei, lângă vatră. S-a sculat şi a închis uşa ca să nu audă Cristea ce vorbim. „Să nu-ți fie lăcomie... Cum te cheamă, pruncule?" m-a întrebat Dorin. „Pătruț", i-am zis. „Să nu-ți fie lăcomie, Pătruțule, la mâncarea lui taica! E cu sânge! Cu carne de om! Mănâncă cu noi, grumpe, că-s de la noi din grădină, noi le-am săpat „Cum, cu sânge?" m-am prefăcut a nu înțelege, da' îmi trecea prin gând ce vrea să zică. „N-ai auzit? El l-a vândut pe Crăişor! Îi pare rău acuma, da-i târziu! Nu-l mai băga în seamă, cum nu-l mai bagă nimenea! Nici noi nu-i vorbim! Vrea să vândă tot ce avem aicea şi să cumpere cu banii vânzării – nu cu ce vinde aici, cealaltă vânzare. Cred c-ai priceput, cu banii murdăriți de sânge, cu galbenii împăratului, – vrea să cumpere căşi şi pământ undeva pe Murăş, unde nu-l ştie nimenea cine-i. Că, să mergem cu el, c-om trăi bine. Noi, eu cu maica, de-om şti că ne apucăm de cerşit, dacă vinde de aicea, – da' tot nu cumpără nimenea – da' cu el nu mergem! Îl ascultăm ce ne porunceşte, până s-o duce în drumu' lui, da' de vorbit nu-i vorbim. Câteodată se mânie, ne suduie şi spune că ne omoară. Noaptea nu-l mai

începe patu'. Geme. Se frământă. Dacă-l mai ține așa, cine știe, poate că și bolunzește, da' noi nu-l putem ierta; nici eu, nici maica, așa cum nu-l iartă nimenea! Așa să știi! Mâncă grumpe, Pătrușule, că-s tare bune, și să nu lăcomești la mâncarea lui! E cumpărată cu bani spurcați, banii vânzării!" Toată noaptea am povestit cu nana Lucreția și cu Dorin. El, Cristea, nu s-a mai arătat. A înțeles. Numai spre dimineață l-am auzit: „Auzi, Lucreție? Vă mai dau vreme de gândire o săptămână! Dacă nici până atuncea nu vă băgați mințile în cap, vă las! Îmi iau lumea-n cap și vă las! Să nu ziceți că n-ați știut!" Nu i-a răspuns nimenea. A trântit ușa și s-a băgat în pat. Toată noaptea s-a frământat, l-am auzit bine. Ori că se teme, ori că-i pare rău de ce-a făcut. Atâta am putut să aflu, atâta v-am spus, își termină Pătruț raportul.

— N-avem vreme de pierdut, începu Săndruț. Care se pricepe mai bine la cai? Ne mai trebuiesc trei, pentru că mergem cu toții. Toți șapte. Mâine seara, cel mai târziu, trebuie să fim la drum!

— Mă duc eu după cai. Mă pricep, se oferi Pătru. Unde să-i duc după ce-i cumpăr?

— La hanul lui Dura din Baia. Acolo-s și ceilalți cai. De-acolo pornim mâine seara. După ce-i cumperi îi duci acolo, și spune-i că te-am trimis eu. Mă cunoaște. E omul nostru. Și patru șei ori măcar tarnițe, dacă nu găsești, Pătrule. Știi să călărești, Pătrușule? îl întrebă pe copil.

— Am mai călărit, când trăia taica, da' pe cai de-ai noștri, moțești. Da' mă învăț eu, numai cal să fie!

— Vezi, frate Pătrule, unul să fie mai blând, pentru Pătruț. Trebuie să vie şi el cu noi ca să ne călăuzească acolo în sat. Nu trebuie să mai întrebăm pe nimeni de nimic. De mers vom merge prin păduri, ocolind toate satele şi târgurile, cum am făcut atunci, la venirea încoace. N-avem vreme de pierdut! Pregătiți-vă pistoalele, săbiile şi încărcăturile. Măcar cinci încărcături de fiecare pistol, să fie, că nu se ştie peste ce putem da pe drum. E bine să fim pregătiți pentru orice. Săbiile le mai ascuțiți. Pătrule, îți iei merinde şi pleci! Armele ți le aducem noi. Nu se cade să umbli înarmat după cumpărături. Mâine seara, la hanul lui Dura, cum ne-a fost vorba, cu caii şi ce ne mai trebuie! Hai să desfacem tainița, fraților, propuse Săndruț. Îți dau 300 de florini, din banii obşteşti, frate Pătrule! La urmă ne vei da socoteala de ce-ai dat şi ce ți-a mai rămas!

Rupseră pecețile, numărară banii, închiseră şi sigilară la loc. Pătru îşi luă în traistă de-ale gurii şi plecă. Ceilalți nu se culcară până nu-şi pregătiră armele, aşa cum îi sfătuise Săndruț.

Merseră zi şi noapte, cu popasuri scurte. Abia în preajma Albacului opriră mai mult şi aşteptară să înnopteze. Caii îi legară într-o poiană din pădure. Vroiau să intre în sat nevăzuți, să facă ce au de făcut şi tot atât de nevăzuți să plece.

Era aproape de miezul nopții, când pătrunseră în ograda lui Cristea Nicula. Încercară uşa. Era închisă, zăvorâtă pe dinăuntru. Săndruț bătu încet. Se auziră paşi ce se apropiau. Cât de uşor bătuseră,

fuseseră auziți imediat. Însemna că cei din casă nu dorm.

— Cine-i? se auzi o voce bărbătească, liniştită.

— Noi, căpitanii Crăişorului! răspunse hotărât, dar cu voce destul de scăzută, Săndruț.

Se auzi hârşâitul zăvorului de lemn. Intrară în tindă. Era întuneric. O umbră se aplecă asupra jarului ascuns sub spuză, suflă şi fu aprinsă o feştilă. Atunci abia văzură că într-un colț al tinzii era un culcuş improvizat, din care se ridică un copilandru. Femeia care aprinsese feştila o apropie de opaiț, aprinzându-l. Bărbatul care le deschise nu scoase o vorbă. Stătea ca împietrit şi-i privea.

— Vă aşteptam! rosti în sfârşit. Intrați dincolo!

Pe chipul lui nu se citea nici spaimă, nici uimire, ci mai degrabă resemnare.

— Nană, i se adresă Săndruț femeii, ia-ți pruncul şi ce mai poți şi aşteaptă-ne în uliță! Să nu te temi! Îți suntem prieteni, dar avem de făcut o judecată şi nu se cade să fiți de față! Să ne aşteptați, mă auzi, nană? Să nu plecați nicăieri, că nu vă vrem răul! îi mai atrase atenția Săndruț femeii.

Ea nu răspunse. Muteşte îşi strânse câteva boarfe şi le întocmi într-o bocceluță. Îl luă pe Dorin de mână şi-l trase după ea, fără niciun cuvânt.

Între timp fu aprins un opaiț şi în odaia alăturată. Intrară.

— Ne cunoşti, Cristea Nicula? întrebă Săndruț.

— Da! Sunteți căpitanii!

— Ştii de ce-am venit?

— Să mă judecați! Ştiu! Trebuia! Vă aşteptam!

— Şi nu te temi?

— Mă tem mai mult de viață decât de moarte! Ştiu că pentru asta ați venit, să mă judecați şi să mă ucideți! Ştiam că trebuie să veniți!

— De unde ştiai?! Cine ți-a putut spune?!

— Nimeni. Aşa trebuia să fie!

Se aşezară toți pe lavițele de pe lângă pereți. Cristea rămase în picioare, în mijlocul încăperii.

— Cu cât l-ai vândut, Iudă? întrebă Săndruț.

— Cu cât a dat împăratu'. Cu trei sute de galbeni, da' mie nu mi-a rămas decât jumătate. N-am fost singur. Vi-i dau! Sunt bani spurcați! Banii vânzării de frate! Mi-era văr, văr bun, Crăişoru'.

— De ce-ai făcut-o?

— Credeam că scap de robie. Atâta aur... Da' degeaba! Dacă s-ar mai putea tocmi ce-am stricat... da' nu se mai poate! Îşi aplecă privirea şi se îndreptă spre un colț al încăperii.

Scoase dintr-o lădiță ceva înfăşurat într-o basma şi reveni.

— Ăştia-s. Numai doi galbeni am stricat. Am cumpărat pentru prunc şi pentru muiere. Haine şi făină albă le-am cumpărat. Şi altele. Nu le trebuie! Nici mie nu-mi mai trebuie nimica!

— L-ai întrecut pe Iuda! spuse Serafim. Iuda şi-a vândut învățătoru' pentru treizeci de arginți. Tu te-ai înfipt la galbeni, ca şarpele! L-ai vândut pe Crăişor cu trei sute, şi nu arginți, galbeni, îngălbenire-ai ca şofranu', câine! De gălbenare să crapi! Nu ți-au fript degetele?

— Mi-au fript inima! Ce să mai fac? Parcă se mai

poate îndrepta ceva? răspunse Cristea fără să ridice tonul. Judecați-mă! Ucideți-mă! Nu mă mai chinuiți!

— Ştii ce-a făcut Iuda după aceea? îl întrebă Săndruț.

— Ştiu, se întoarse şi, scotocind sub un lepedeu, scoase o frânghie cu lațul pregătit. Ştiu, continuă. Am încercat, da' nu pot!

Se lăsă tăcerea. Priveau la omul din fața lor. Se aşteptau să găsească un îndârjit, unul care le va răspunde în răspăr, un cinic. Găsiră o zdreanță.

— Pune-o la loc! porunci Săndruț.

Omul se întoarse şi se aplecă să bage funia de unde o scosese. Iute, pe negândite, Săndruț trase pistolul de la cingătoare şi-l slobozi. Niciun spasm, nicio zbatere. Moarte fulgerătoare. Omul se lăsă moale şi se prăbuşi pe lutul muruit.

— De ce-ai făcut asta?! îi reproşă Luca. Trebuia chinuit cum a fost chinuit Crăişoru'! Roată n-aveam, da' o secure, să găsea ea!

— Aşa am găsit eu că-i omeneşte! Trebuia să moară şi a murit! Omul ăsta e mort de câteva luni! Un mort care mai umbla pe picioare! Numai stârvul se mai ținea. Sufletul, de mult... Ne-am făcut datoria! L-am judecat! Nu suntem însă şi călăi ca să-l fi chinuit. Îl chinuiam dacă ne primea altfel, aşa cum am crezut cu toții că ne va primi. Pentru el era mai mare pedeapsa dacă-l lăsam să trăiască! Ar fi făcut-o singur, ați văzut, dar era prea slab pentru asta. Nu oricine e Crişan! Să ieşim.

Ieşiră. La poartă îi aştepta femeia şi copilul.

— L-ați judecat? întrebă femeia. Dumnezeu să-l

ierte şi să vă răsplătească! Viața era un chin pentru el! Şi pentru noi! Purtăm pecetea ruşinii pe frunte! V-ați face pomană şi cu noi! Pentru ce să mai trăim? Să fim arătați veşnic cu degetu': „Uite, muierea şi pruncu' lui Iuda!" aşa au să ne zică oamenii.

— Liniştește-te, nană Lucreție! o rugă Săndruț. Liniş...

— Da' de unde ştii cum mă cheamă?! îl întrerupse femeia.

— Aşa cum îți ştim numele, tot aşa ştim că nici dumneata, nici pruncul, Dorin, n-a veți nicio vină. Am venit să vă ajutăm! Veniți cu noi până unde avem caii şi ne-om sfătui! Luca, adu feştila, porunci.

Luca veni cu o torță aprinsă, dinainte pregătită. Săndruț o apropie de streaşină de stuf. Din patru colțuri dădu foc casei.

— Banii! Galbenii! răcni speriat Luca.

— Ne-ar aduce nenoroc, Luca! Sunt banii vânzării!

— Să-i ardă focu' cu vânzător cu tot! rosti şi Pătru. O luară spre pădure. Se auzeau apropiindu-se oameni, ce făceau larmă, ca la foc. Nu trebuiau să-i întâlnească. Nu trebuia să mai ştie nimeni ce se întâmplase.

Caii păşteau liniştiți. Se aşezară în jurul unui foc pe care-l încropiră la repezeală. Era destul de departe de sat, aşa că nu putea fi văzută vâlvătaia.

— Fraților! începu Săndruț. Ştiți prea bine că nana Lucreție şi pruncul, Dorin, n-au nicio vină. Ne-a spus Pătruț, aşa că ştiam dinainte.

Abia la lumina focului, femeia deosebi chipul lui Pătruț, care nu fusese cu restul cetei, ci stătuse la

cai.

— Tu erai, pruncule?! Erai omu' lor?! De ce nu ne-ai spus?

— Nu eram slobod s-o fac, nană! Iartă-mă!

— Înțeleg, Pătrușule! Îți mulțumesc! De aceea ştiați cum ne cheamă, i se adresă lui Săndruț.

Dorin se apropie de Pătruț şi-l îmbrățişă ca pe un frate. Abia după ce se liniştiră, zâmbind, Săndruț reluă:

— Cu toate că n-ai nicio vină, nană, aici nu mai poți rămâne! Vorba dumitale, porți pecetea ruşinii întipărită pe frunte, dar pe nedrept, şi nu trebuie s-o mai porți! Noi o ştim, fraților, li se adresă ortacilor, dar oamenii de aici poate că nu. Trebuie să le facem un rost! Să-i ajutăm pentru că aceasta este menirea noastră, să-i ajutăm pe cei obidiți! Trebuie să-i ajutăm să-şi câştige dărabul de pită de care au nevoie! Nu mai au decât ce-i în boccea. Le spuneam, lui Luca şi Ianoş, pe drum, când ne întorceam de la Bălgrad, că ar fi bine dacă în fiecare târg am avea omul nostru. La Baia îl avem pe Dura, vom găsi şi în celelalte târguri. La Hălmagiu, o vom avea pe nana Lucreția. Să-i dăm cât îi trebuie ca să arendeze hanul din Hălmagiu, cel de la drumul mare, nu cel din sat. E un vad bun şi cu un pic de pricepere s-ar putea descurca bine.

— Vadu-i bun, nimica de zis, îl întrerupse Pătru hălmăgeanul, da' de ce crezi că nu-l mai arendează nimenea? Işpanu' Hollòki îi vămuieşte pe hangii de cel din urmă creițar. Le lasă abia cu cât să se poată descurca, de aceea nu se mai bagă nimenea.

— De data asta n-are s-o mai facă! Dimpotrivă, el va fi cel vămuit! Vedeți, e o lege nescrisă, care spune că împrumutul se întoarce. Cine face, face-i-se! Când ți-o căuta pricină, nană Lucreție, să ne dai de ştire! Să nu te temi! Dacă-ți cere bani, dă-i, dar mai bine amână-l până ne dai nouă de ştire. Pătru, că-i de pe-acolo, are să mai treacă pe la han de câte ori va da pe acasă. Mai e şi Pătruț, care bate satele şi târgurile în slujba noastră şi nu e săptămână să nu se abată şi pe la Hălmagiu. Noi să ştim numai ziua când trebuie să vie işpanu' după bani şi lasă-l în seama noastră! A doua oară nu ți-o mai cere! Cât ziceți să-i dăm nanei Lucreția, fraților, ca să poată să-şi înceapă negoțul?

— Arenda era de o sută de florini pe an, da' acuma zic că l-ar putea scoate şi cu cinzeci. De trei ani n-a mai încercat nimeni să-l arendeze, măcar că-i în bună stare şi vad bun. Da' nu se dă decât pe cinci ani, aşa că numai arenda ar fi două sute cincizeci de florini. Apoi i-or mai trebui pentru băuturi, pentru aşternuturi, pentru ce se cere la un han. Judecați şi voi. Eu nu ştiu ce să zic. Gândesc că fără cinci sute de florini nu se poate apuca de nimica, propuse Pătru, ca un cunoscător al vadului.

— Să-i dăm, deocamdată, cinci sute de florini, şi dacă nu-i ajunge să ne mai ceară, că-i mai dăm, până începe să câştige, propuse Serafim. Da' eu gândesc că cu banii ăştia s-ar descurca deocamdată. Dacă n-ar fi Hollòki, ar avea un câştig frumos. Da' cu işpanu', cum a zis Săndruț!

— E bine cum spune Serafim, fraților? îi întrebă

Săndruț.

— E bine, răspunseră ceilalți.

— Nană Lucreție, ai să te duci deocamdată la Baia de Criș. Să tragеți la hanul lui Dura. Întrebați şi-l găsiți. E cel mai bun han din târg. Îi spuneți că veniți din partea noastră şi că am spus eu să vă găzduiască până vine unul din noi ca să vă aducă banii. N-avem la noi că ți-am da acuma. După ce iei banii, faci cum am spus: te duci la Hălmagiu şi arendezi hanul! Dacă ai necazuri ne dai de ştire! E bine?

— Da' eu cum am să vă pot mulțumi pentru binele ăsta? întrebă femeia.

— Ai să ne ajuți, şi încă mult! Vom ține la dumneata cai, haine, şi ce credem noi că are să ne mai trebuiască. Bineînțeles că pentru toate acestea îți vom plăti ca orice călători, dar trebuie să tăinuieşti legătura cu noi. Poate că, vreodată, unul din noi e urmărit şi trebuie ascuns, poate trebuie să aflăm anumite ştiri care numai de la un hangiu se pot afla. La un han multe se pot pune la cale! Vei fi omul nostru, nană, cum ne e Dura la Baia. Te prinzi?

— Mai încape vorbă? răspunse fără pic de ezitare femeia. De-aş şti că pătimesc, da' pe voi, dragilor, n-am să vă uit cât trăiesc!

— Bani de drum ai? Te poți descurca până la Baia? Îți trebuiesc cam două zile de drum ca să ajungi la Baia.

— Bani n-am, da' ceva merinde, cât să ne ajungă până la han, avem. Acolo, dacă zici c-ai vorbit cu

omu' acela, cu Dura...

— Să-i spui că te-a trimis Săndruțu' Tomii. Atâta ajunge. Dumneata caută de te hodineşte, pe undeva, şi mâine dimineață să şi pleci la drum. Noi nu mai putem sta! Sănătate bună, nană Lucreție!

— Să fiți sănătoşi, oameni buni! Să trăieşti, Săndrușule! răspunse femeia ştergându-şi o lacrimă.

XI.CHERVANUL ÎMPĂRATULUI

Mergeau pe poteci de munte bine cunoscute de Iovuț, care era de prin partea locului. Urcau, coborau, şi, după cum era poteca, lăsau caii la pas ori îi mânau la trap, sau la galop. Caii erau buni, cai aleşi. În frunte călărea Iovuț. Poteca uneori se apropia, alteori se depărta de drumul mare, adesea întretăindu-l. Drumul mare cotea în serpentine când mai largi, când mai strânse, şi poteca era un fel de scurtătură pe care o foloseau mai mult localnicii, cunoscătorii. Străinii nu se încumetau. Urmau poteca pentru că nu vroiau să fie văzuți de cineva şi, eventual, să li se ia urma.

Urcau o pantă lină, la pas. Deodată, Iovuț le făcu semn de oprire. Ascultară cu toții. Când mai înăbuşit, când mai clar, se auzeau tropote.

— Suntem departe de drumul mare? întrebă Săndruț.

— Nu prea. Să tot fie vreo trei sute de paşi, răspunse Iovuț.

— Par să fie cătane, spuse Săndruț. Stăm pe loc şi să nu facem larmă! Pătrușule, i se adresă flăcăiaşului, ia-ți desaga cu fluierițele, ieşi la drum şi vezi ce-i!

Pătruț descălecă sprinten, își luă desaga și se pierdu în dosul unui tufiș. Ascultau. Tropotele se auzeau din ce în ce mai distinct. Săndruț își ciuli urechile.

— Sunt cam vreo zece călăreți și mi se pare că se aude și zgomot de roți. O fi vreun hincheu domnesc ori vreo cocie ceva, da-i grea, încărcată. Ori poate că-i vreun chervan de-al împăratului care duce muniție și alimente pe la regimentele împărățești.

— Pe aici trec, confirmă Iovuț. Duc pulbere și muniție la regimentele din partea Abrudului, aduc de acolo saci cu bani, de la băile de aur de la Zlatna, și chervanele sunt întotdeauna însoțite de cătane, de călăreți. Numai că ceva de felul ăsta trebuie să fie, dacă zici că-s atâția. Negustorii și domnii, când merg la drum, dacă-și iau câțiva haiduci domnești, patru-cinci, ori plătesc câte o caraulă de pază cam tot de atâția oameni.

— Dacă-s oameni împărățești, să-i lăsăm în treaba lor, orice-ar duce, spuse Serafim. Nici Crăișoru' nu s-atingea de bunu' împăratului. Numai dacă-i vreun domn, atuncea să-l vămuim.

— Și cine crezi că-i împăratul? începu Săndruț. Împăratul e domnul domnilor! Asta e! Greșeala pe care a făcut-o Crăișorul este că s-a încrezut întâi în vorbele lui și apoi că nu s-a atins de nimic din ce era împărătesc. Abia la sfârșit a înțeles cum stă treaba, dar era prea târziu. Să vedem ce vești ne aduce pruncul, câți sunt și cine-s, și dacă nu-s atâția, ne-om putea încumeta să-i ușurăm de ce duc, fie bani, fie pulbere ori plumbi, fie arme. Ne trebuiesc!

Nu-şi isprăvi bine vorba că Pătruţ se şi ivi:

— E o cocie acoperită cu polog, n-am putut vedea ce-i înăuntru şi douăsprezece cătane călări. Au săbii şi pistoale. Caii şi şeile-s bune, cătăneşti. Unii aproape c-or adormit în şa. Sunt trudiţi. Se vede că vin de departe şi n-or dormit, ori dac-or dormit, or dormit puţin. Au ochii umflaţi de nesomn.

— Iovuţule, ştii vreo scurtătură pe unde le-am putea pica măcar cu o jumătate de ceas înainte? O îngustime aşa, unde să nu aibă loc să întoarcă fără să oprească?

— Dacă-i lăsăm să treacă şi o ţinem înainte, trecem peste drumu' mare şi coborâm pe o căliţă netedă, pe care o ştiu bine. Le-o putem lua înainte cu un ceas bun. Drumu' are multe cotituri, să tot fie de cinci ori mai lung ca al nostru.

— Atunci, pregătiţi-vă! Să-i lăsăm să se îndepărteze atâta cât să nu ne poată vedea sau auzi trecând drumul. Avem timp, dac-i aşa cum ai spus, Iovuţule. Cercetaţi-vă pistoalele! Puneţi-vă încărcăturile la îndemână!

După vreun sfert de oră erau la drum. Când se îndepărtară bine de şosea, o luară la trap mărunt. Mai auziră un timp tropotele stârnite de caii chervanului împărătesc, dar mult în urmă. Terenul pe care înaintau era acoperit cu nişte iarbă măruntă şi aspră, iar pe alocuri cu muşchi, aşa că nu fură siliţi să-şi încetinească mersul, zgomotele copitelor cailor abia făcându-se auzite. După vreo jumătate de ceas se apropiară iar de şosea. Trebuiră să lase caii adăpostiţi după nişte tufe, în paza lui Pătruţ, şi ei

urcară o pantă abruptă care îi scoase la şosea. Dincolo de şosea, care părea tăiată în stâncă, se înălța muntele, format din stânci abrupte cu vegetație săracă. Abia în sus, spre culme, unde panta se îndulcea, începea iar desişul pădurii. Sândruț cercetă amănunțit locul şi întocmi planul de bătaie:

— Să încercăm să prăvălim un stean ca să le înfundăm drumul.

Zis şi făcut. Urcară panta, cercetară stâncile, până găsiră una potrivită, pe care o putură mişca din loc, şi în scurt timp şoseaua era blocată.

— Eu cu Luca şi Serafim rămânem aici şi ne adăpostim după stâncă. Tu, Ianoş, cu Pătru şi Iovuț, pregătiți un stean asemenea, şi după ce-i vedeți că trec, sloboziți-l în drum. Aşa, îi prindem ca într-o capcană. După stânci suntem şi adăpostiți ca să putem trage cu pistoalele. Căutați să nu ucideți caii! Poate că au să ne trebuiască. Vedem noi la urmă. Hai cu toții să vedem ce stâncă putem mişca şi s-o lăsăm numai aşa, înțânată, ca numai dacă o atingeți să se prăvălească.

După ce fură gata pregătirile, se adăpostiră în aşteptarea duşmanului. Abia după vreo jumătate de oră se ivi convoiul. Se târa parcă, ori aşa li se părea lor de nerăbdători ce erau. Călărețul din fruntea ostaşilor, un ofițer, dormita. Abia când ajuse la şase-şapte paşi observă obstacolul. Dădu o poruncă într-o limbă pe care cu greu o putu pricepe Sândruț, un amestec de fraceză şi germană. „Ăştia-s mercenarii din Țările de Jos. Valoni ori flamanzi trebuie să fie.

Nu ne va fi prea uşor", îşi spuse Săndruţ. Doi ostaşi descălecară şi se apropiară de stâncă, să vadă ce-i. Ofiţerul era încredinţat că stâncă se prăvălise din întâmplare, barând drumul.

— Stai! Jos armele! porunci Săndruţ în germană,

În aceeaşi clipă auzi şi zgomotul făcut de prăvălirea stâncii mişcată din loc de oamenii din ceata lui Ianoş.

Ofiţerul rămase câteva clipe surprins, încordă frâul şi se repezi. Săndruţ descărcă pistolul lovindu-l drept în frunte. Se lăsă uşor într-o parte şi se prăbuşi din şa. În aceeaşi clipă se auzi o altă comandă, ostaşii descălecară şi se adăpostiră, pregătindu-şi pistoalele, nu înainte de a mai cădea doi, străpunşi de plumbii sloboziţi de Serafim şi Luca, ce loviră fără greş.

— Staţi aşa, le şopti Săndruţ. Făcu un salt amăgitor adăpostindu-se iar după stâncă. Se auziră bubuind pistoalele ostaşilor. Şase, numără Săndruţ. Mai trebuiau trei. Trei ostaşi n-apucară să tragă. Mai făcu un salt amăgitor şi le auzi şi pe acestea.

— Pe ei, fraţilor! strigă, săltându-se cu iataganul ridicat. Fu urmat de ceilalţi doi, cu săbiile pregătite. Nu trebuia să le lase ostaşilor timpul ca să-şi reîncarce pistoalele. Lupta era inegală. Trei contra nouă, dar în acelaşi timp apărură Ianoş cu ceilalţi, din partea opusă. Luptă la sabie. Fiecare avea în faţă câte un adversar, numai Săndruţ se pomeni cu trei deodată, poate unde era mai îndârjit ori că-l recunoscuseră drept căpetenie. Era înconjurat şi era silit să facă salturi acrobatice ca să se poată feri şi

para loviturile. Deocamdată nu se putea rezuma decât la apărare. Prea erau dese loviturile şi veneau din toate părţie. Când îi veni însă la îndemână, repezi iataganul cu atâta forţă în ţeasta unui flamand, încât i-o crăpă ca pe o tărtăcuţă, dar mişcarea era să-l coste viaţa, dacă nu-i sărea la timp în ajutor Luca, ce tocmai îşi doborâse adversarul, şi văzuse primejdia în care se găsea Săndruţ, care era cât pe ce să primească o lovitură ucigătoare, venită din spate. Cu pieptul o pară Luca, primind-o în umărul stâng şi doborându-l pe duşman cu dreapta. Atâta-l mai ţinură puterile şi se prăbuşi în braţele lui Săndruţ. Acesta îl îmbrăţişă cu stânga, continuând să mânuiască iataganul ca pe o vijelie, reuşind să-l ţie la distanţă pe un flamand îndârjit. Nu-i era uşor, cu trupul lui Luca în braţe, care-l împiedeca în mişcări. Ochi dintr-o privire situaţia şi observă că flamanzii se ţineau tare, ei fiind încă în inferioritate. Se hotărî să renunţe la luptă, ca să-l poată salva pe Luca, ce sângera şi-şi pierduse cunoştinţa. Nu putea să-l lase.

— Trageţi-vă spre vale, fraţilor! porunci. La cai! Nu-i putem răzbi! La cai! La cai!

În aceeaşi clipă se petrecu însă ceva neprevăzut. De pe stânci se prăvăliră patru umbre întunecate. Erau patru oameni aproape sălbăticiţi, cu chipurile ce nu mai cunoscuseră de multă vreme briciul ori foarfeca, cu ochii înfundaţi în orbite, cu ţundre zdrenţuite, numai petice, înarmaţi cu nişte sulițe de carpen pârlite la foc. Cu atâta furie se repezi primul, încât îl străpunse dintr-o parte în alta cu groaznica-i

frigare pe unul din flamanzi. Ceilalți, speriați, își aruncară armele şi începură să ceară, în limba lor, îndurare.

— Opriți! porunci Săndruț. Opriți! mai repetă, când îi văzu pe cei patru transformându-şi țepuşele în pari şi lovind zdravăn.

Încetară, la porunca lui Săndruț. Soldații câți mai rămăseseră fură dezarmați şi legați. Ştergându-şi năduşeala, după atâta trudă, ortacii începură să se apropie de Săndruț, care se căznea să-i lege rana lui Luca.

— Pită, ceru Săndruț. Miez de pită ca să-i pot opri sângele! Căutați în căruță! Trebuie să aibă pită la ei!

În câteva minute, după ce frământă în pumn miezul de pâine, aplică un cocoloş pe rana deschisă a ortacului şi strânse bine legăturile. Îl întinse pe Luca pe iarba din marginea drumului, punându-i drept căpătâi o traistă de ovăz luată din căruță. Abia atunci avu vreme să se ocupe de necunoscuții prieteni, care-i săriră cu atâta promptitudine în ajutor, asigurându-se mai întâi că din partea flamanzilor nu-i mai păştea nicio primejdie.

— Cine sunteți, fraților? li se adresă.

— Da' scurtă ținere de minte mai ai, Săndrușule! i se adresă unul. Nu mă mai cunoşti?

Săndruț îl scrută cu privirea-i ageră şi cu greu putu desluşi, sub barba crescută în neorânduială, trăsăturile lui Iovan Dâlv, din Musariu, unul din foştii căpitani ai Crăişorului.

— Iovane, frate! Cum ai ajuns în halul ăsta? Cum ați ajuns aşa? mai întrebă, aruncându-le o privire şi

celorlalți, dar nereușind să-i recunoască.

— Tare aș vrea să te văd și pe tine cum ai fi arătat dacă aproape trei luni de zile n-ai fi mâncat decât rădăcini, ca gliganii, ori coajă de copac! Nu ne putem apropia de sat cu niciun chip. Suntem hăituiți mai rău decât fiarele. Am auzit de tine și de ceata ta și te căutam. Da', cum? se miră. Unde ți-s oamenii? Se zice că ai avea peste o sută de ortaci!

— Vorbe, Iovane! Ăștia, câți ne vezi, suntem toți. Ba mai avem cu noi un fecioraș. E la cai. Dați-le ceva să îmbuce și pregătiți o targă să-l putem căra pe Luca!

Oamenii lui Săndruț își scoaseră merindea și o împărțiră frățește cu proaspeții ortaci, înfometați. Mâncau de se părea că li se bat calicii la gură.

— Nu vă lăcomiți așa, dintr-o dată, îi sfătui Săndruț. Nu mâncați pe săturate! Câte puțin și mai des, până vă deprindeți, că altfel vă betejiți, doamne feri! Avem nevoie de oameni sănătoși în ceată, dacă ziceți că vreți să veniți cu noi, dar despre asta mai stăm de vorbă. Să văd mai întâi ce duceau ăștia cu atâta pază.

În doisprezece săculeți de piele erau florini. Săndruț nu-i mai desfăcu. Mai avusese prilejul să vadă asemenea săculeți și le cunoștea conținutul. Fiecare avea câte o mie de florini, deci douăsprezece mii. Mai găsiră o lădiță cu plumbi și trei butoiașe cu pulbere. Toate fură descărcate, împărțite și urcate pe cai. Mai adunară toate armele de la morți și de la prinși. De vizitiu nu se legară. Dealtminteri, acesta nici nu participase la luptă. Speriat, s-a băgat sub

căruță, de unde nu s-a mai clintit.

— Caii îi luăm toți! De mare folos n-au să ne fie, că-s pecetluiți cu fierul înroşit, dar şeile sunt bune. Ne vom folosi de cai până ne apropiem de adăpost şi-i slobozim pe undeva. Încercați să găsiți un drum pe unde pot coborî caii!

— Dacă mai mergem vreo trei sute de paşi coasta se alină, spuse Iovuț. Eu o iau înainte, voi coborâți la ceilalți cai şi țineți-o tot pe lângă drumu' mare. De-acolo o luăm pe o cale, tot prin pădure, care ne scoate până aproape de Crişcior.

Targa, improvizată din crengi şi înfăşurată în pânza desprinsă de pe coviltirul căruței, fu legată între doi cai care se dovediră mai blânzi, şi Luca, aşezat cu grijă în culcuşul improvizat.

— Mereuaş, fraților, le atrase Săndruț atenția, să nu-l zdruncine şi să i se desfacă legăturile! Până la adăpost n-avem ce-i face. Acolo, vedem noi!

Soldații legați se rugau să le dea drumul.

— Lasă, că ştiu eu cât vă face pielea, vouă ăstora, mercenarii cu soldă! Pe voi vă foloseşte împăratul numai la treburi din astea, unde nu se încrede în cătanele prinse cu arcanul! Are să treacă cineva, că sunteți la drumul mare, şi s-o milui să vă sloboadă. N-am chef să vă ştiu pe urmele noastre, că sunteți în stare! Pentru bani vă vindeți şi sufletul!

Convoiul se mişcă încet şi răsuflară uşurați când se văzură adunați şi departe de drumul mare. Din pricina rănitului, se deplasau încet şi cu băgare de seamă. Ocoleau pe departe orice aşezare omenească. Abia când ajunseră în dreptul Țebii, Săndruț îi

trimise pe Serafim şi Iovuț cu caii şi o parte din bagaje la Dura, la Baia de Criş, să le lase acolo. Tot lor le încredință cinci sute de florini, din cei capturați, ca să-i înmâneze nanei Lucreția, urmând ca înainte de împărțeală să completeze suma din florinii din tainiță, destinați ajutoarelor sărăcimii.

Caii capturați fură sloboziți în desimea codrului şi oamenii îşi continuară drumul pe jos, cărând pe rând targa cu rănitul. În apropierea adăpostului noii veniți fură inițiați în tainele frăției şi depuseră jurământul. Ajunşi în tainiță au împărțit florinii după criteriile dinainte stabilite, pecetea monedă ce aparținea lui Luca fiindu-i încredințată, până la însănătoşirea acestuia, lui Pătru hălmăgeanul.

Săndruț, care, de bine-de rău, mai auzise cum se îngrijeşte o rană, începu să se ocupe cu toată seriozitatea de Luca.

— Pătruțule, îl chemă pe flăcăiaş, să faci cum vei şti şi să te repezi până la Băgara. O găseşti tu, că eşti isteț. Dacă nu, coboară mai întâi la Căzăneşti, la soru-mea Creştina, care zici că a mai fost la Florea acela, la vrăjitor, ca să facă rost de leacuri pentru taica. Vezi, bătrânul să nu afle ce şi cum! Numai cu Creştina vorbeşti! Te duci la Florea ăla, vrăjitorul, şi-i ceri nişte unsori ori ce crede el că-i mai bun pentru pălitură de sabie! Luca arde ca para focului şi văd că a şi început să vorbească a bolânda. Rana nu-i prea rea, plămânul nu i-a fost atins, dar dacă nu o îngrijesc cum trebuie ar putea obrinti. A pierdut şi destul sânge, şi, după ce-i trece, trebuie să ne îngrijim şi de mâncare mai bună, mai uşoară, ca

pentru un beteag. Noi ce ştim? Carne friptă şi fiartă. Carne şi iarăşi carne. Trebuie sa ne gândim şi la treaba asta.

O săptămână se zbătu, între viaţă şi moarte, Luca. Îl vegheau pe rând, dar cel mai mult se ocupă de rana lui tot Săndruţ. Îi era recunoscător. Nu se cruţase ca să-l salveze pe el de la o moarte sigură.

— Mi-e foame, auzi Săndruţ în cea de a opta zi. Era lângă vatră. Ceilalţi erau la vânătoare. Bucuros, Săndruţ se sculă de lângă vatră ţinând în mână o olcuţă cu fiertură anume pregătită. Îi sprijini capul şi-l ajută să bea. După câteva înghiţituri, Luca începu să se uite mirat împrejur, aducându-şi parcă aminte de ceva.

— Cum am ajuns aici?! Unde-s cătanele?!

— Linişteşte-te! Încă eşti slab, n-ai voie să te zbuciumi! Soldaţii, unii îngraşă viermii, pe alţii, cine ştie, i-am lăsat legaţi. S-o fi miluit cineva de ei şi i-or fi slobozit.

— I-am răzbit? se bucură Luca.

— Da, Luca, i-am răzbit.

— Ce duceau în cocie?

— Plumb, pulbere şi bani. Le-am luat pe toate.

— Bani... Mulţi bani?

— Douăsprezece mii de florini. I-am şi împărţit, precum ne-am înţeles de la început. Uite şi partea ta, îi spuse, scoţându-i de sub căpătâi legăturica în care erau puşi.

Luca luă legătura şi o desfăcu. Uită şi de mâncare şi de tot. Începu să numere. Mai numără o dată.

— Asta-i partea mea?! se miră. Din douăsprezece

mii numai atâta?!

— Nu mai suntem doar şapte, frate Luca. Suntem unsprezece. Ne-au mai venit nişte oameni, care ne-au ajutat atunci să-i răzbim. Pe Iovan din Musariu îl cunoşti. El şi încă trei.

Luca oftă, dar nu mai zise nimic. Se vedea bine că e nemulțumit. Săndruț, însă, bucuros că ortacu-i învinsese răul, nu băgă de seamă. Îl îmbie cu mâncare şi stătu lângă el, povestindu-i ba despre una, ba despre alta; ce mai făcuseră în timpul ce Luca zăcuse, până-l văzu căzând într-un somn adânc, odihnitor. Îi desfăcu uşor legătura cu florini din mână, şi i-o strecură încet, ca să nu-l trezească, sub căpătâi. Oblojelile şi unsorile aduse de Pătruț de la renumitul Florea, din Băgara, făcuseră minuni. Dacă îi va mai schimba de câteva ori pansamentul, rana se va închide definitiv. Trecu iar lângă vatră, continuând să tragă cu gresia pe ascuțişul iataganului. Îşi smulse un fir de păr şi încercă tăişul agerei arme. Şi pe o parte şi pe cealaltă, tăia ca briciul. Îl aşeză în teacă şi-şi făcu de lucru cu cele două pistoale, curățindu-le şi controlându-le încărcăturile. Era o treabă ostăşească cu care începuse să se deprindă şi le cerea şi celorlalți tovarăşi, ca în orice clipă, armele să le fie gata de luptă.

Pătruț, ca de obicei, era plecat după veşti. Îl aştepta. Îl mai trimisese şi pe la Căzăneşti cu nişte bani, pe care să-i dea Creştinei şi-i spuse că, într-una din duminici, va veni şi el să-i vadă. Erau sănătoşi, se descurcau destul de bine, dar dorul de

ai săi începuse să-l macine. Oare îl va mai recunoaşte bătrânul? Cum să-l mai recunoască după atâta vreme? De Creştina ştia că nici n-are cum. Nu se văzuseră niciodată. Dacă s-ar însănătoşi mai repede Luca. Să-l vadă odată pus pe picioare! Vor coborî împreună în sat. Îl considera ca pe cel mai apropiat priten de când acesta îi sărise în ajutor, salvându-l cu riscul de a fi el ucis. Îl vor lua şi pe Pătruţ. Isteţ băiatul şi neînfricat. Adusese multe veşti în urma cărora făcură pregătiri pentru a ataca şi vămui pe domni. Deasemenea le adusese o listă întreagă de nenorociţi care trebuiau ajutaţi. Nu puteau să-i ajute pe toţi dintr-o dată, erau prea mulţi, de aceea se opriseră mai întâi asupra celor mai greu loviţi. Se sfătuiră cât să-i dea unuia, cât altuia, după nevoi, după greutăţi. Pe unii îi şi ajutaseră. Se pomenea omul în crugul nopţii că-i ciocăneşte cineva uşor, în uşă. Tresărea speriat din culcuş.

— Cine-i?!

— Săndruţu' Tomii! Deschide!

Numele începuse să devină cunoscut şi avea tăria de „Sesam, deschide-te!" Zăvorul era tras şi necunoscutul poftit în casă. Omul, cu obrazul acoperit cu o basma neagră, nu-şi arăta faţa. Scotea florinii şi-i înmâna.

— Alduiască-te Dumnezeu, Săndruţule! îl binecuvânta nevoiaşul, şi aducătorul, mulţumit, se făcea nevăzut în noaptea care-l adusese.

Intrase în legendă numele lui Săndruţ. Mulţi erau nedumeriţi şi-i atribuiau lui Săndruţ puteri

supranaturale, deoarece, în aceeaşi noapte, apărea şi la Hălmagiu, şi la Lunca, şi la Brad, şi la Ilia sau te miri unde în altă parte. N-aveau de unde şti că în aceeaşi noapte plecaseră aproape toți membrii cetei, însărcinați cu distribuirea ajutoarelor, îmbrăcați la fel, moțeşte – în afară de picioare, în care purtau cizme scurte, ungureşti – şi cu fețele acoperite.

Câte nevoi mai trebuiau alinate, gândea Săndruț. Trebuia să-i strângă bine, să-i mulgă în lege pe domni. Se hotărâse să-şi întindă activitatea şi înspre Mureş, de partea cealaltă a munților, şi să coboare cât va putea în jos, înspre Arad. Să cuprindă o zonă cât mai întinsă în care domnii să n-aibă tihnă. Pentru a mări conținutul comorii şi a alina durerile le trebuiau multe, multe mii, zeci de mii de florini. Îşi întocmise un plan Săndruț. Se hotărâse să nu lase niciun domn, de pe raza de acțiune a cetei, nevămuit periodic.

XII.LA CĂZĂNEȘTI

Veni şi duminica multaşteptată când se hotărî Săndruț să-i vadă pe ai săi. Plecă însoțit de Luca, ce se înzdrăvenise, şi de Pătruț. Pătruț dibuise un drum mai scurt, pe nişte poteci de munte, aşa că în două ceasuri ajunseră în sat. Arme nu-şi luaseră, în afară de câte o măciuchiță special pregătită pentru asemenea ocazii, când aparent nu trebuia să se vadă că sunt înarmați. Erau nişte sculişoare cu meşteşug întocmite, chiar de Săndruț. Din plumbul capturat de la convoiul militar, turnase atâtea măciulii câți membri avea ceata, le meşterise şi câte un mâner din lemn de corn, găurit la un capăt, prin care era trecută o cureluşă, ce venea prinsă de o gaică anume fixată la subțioara dreaptă a țundrei. Când voiai să o foloseşti, băgai stânga la subțioară, desfăceai uşurel cureluşa din gaică şi o lăsai să alunece de-a lungul brațului în palma dreaptă. O armă destul de periculoasă. Deci, amândoi, atât el cât şi Luca, purtau în mânecile țundrei câte o asemenea armă nevăzută. Pătruț, flăcăiandrul, era ca de obicei neînarmat. Arma lui de căpetenie erau deocamdată fluieraşele iscusit cioplite.

Întâlnirea fu emoționantă. Tatăl, nespus de fericit

că-şi revăzuse fiul după aproape douăzeci de ani de despărțire, abia-şi putea stăpâni bucuria. Creştina era de-a dreptul încântată. Se învârtea ca o suveică să le pregătească tot ce le trebuia şi să-i omenească ca pe nişte adevărați oaspeți rari.

Vorbiră multe, povestiră de toate, la un păhăruț de vinars de cel fiert de două ori, de-ți lăcrimau ochii numai dacă-l gustai. Numai taina adăpostului şi a comorii nu fuseseră atinse. După-amiază, la joc. La confluența a trei pârâiaşe, Ponorul, Cerboaia şi Vățşoara, pe un tăpşan, în zilele de sărbători, se încingea hora. Toată lumea îi privea cu admirație pe cei doi voinici, pe Săndruț şi pe Luca, neştiind cine sunt. Pe flăcăiaş nu-l băgau în seamă. Îl mai văzuseră prin târg pe la Vața, ba, de câteva ori chiar în sat. Când se zvoni că unul din ei e Săndruțu' Tomii, nume ce începuse să devină cunoscut, fură înconjurați de bărbații satului, care-i priveau cu admirație. Trebuiră să răspundă la sute de întrebări. Dar jocul era joc, şi când începură lăutarii, cercul se destrămă. Creştina, care încă nu ieşise la joc, se tot hârjonea cu Pătruț. Ce-şi ziceau nu se auzea, dar, când unul, când altul, se bosumfla. Săndruț urmărea scena zâmbind. Luca îşi alese o fată şi se prinse în joc. Era o „țarină". Săndruț plecat de atâtea vreme din sat nu mai jucase niciodată, dar ar fi încercat şi el să vadă cum merge. Se apucă mai întâi să învețe paşii şi îi prinse repede. Era sigur că alegându-şi o fată ce i s-ar potrivi nu l-ar întrece nimeni. Îşi îndreptă ochii spre cei ce stăteau deoparte şi priveau la jucători. Într-un grup de fete

şi femei mai tinere văzu o codană ochioasă şi sprâncenată, cu o floare roşie prinsă în păr. Se uită mult la ea. Fata, care aproape că nu-l scăpase din ochi de când îl zărise apărând la joc, îi prinse privirea. Se îmbujoră, îşi lăsă genele grele să-i umbrească ochii, dar pe furiş continua să-l privească. Săndruț se apropia de Creştina.

— Soruță!

— Ce-i, băciuț?

— Cine-i fata aceea negruță, cu floarea prinsă-n păr?

— Aia de lângă una cu şorțu' roşu?

— Da!

— Ai vrea s-o joci? îl întrebă zâmbind.

— De ce nu? Parcă mă mănâncă tălpile!

— Te-or fi mâncând, băciuț, da' mai întâi trebuie să cunoşti şi obiceiurile de pe la noi. Fata încă nu-i jucată, adică n-a mai luat-o nimeni la joc, aşa cum sunt şi eu, şi care o ia mai întâi la joc se socoteşte a-i fi logodnic. Ş-afară de asta, dacă iei pe cineva la joc, o faci atuncea când încep țiganii să cânte, nu la mijlocu' jocului. Da' mai sunt fete. Poți s-o alegi pe care vrei. Nu-i cu supărare. Aşa-i obiceiu'.

— Eu te-am întrebat cine-i fata şi tu văd că-mi împuiezi urechile cu alte cele, soruță!

— Dacă-ți place de ea ți-oi spune, băciuț. Îți place?

— Îmi place cum îmi plac toate. Toate-s frumoase.

— Îți răspund numai dacă-mi spui că-ți place mai mult ca celelalte. Ți-am mai spus că încă n-a jucat, şi atuncea, vrei nu vrei, măcar pentru o vreme, până

vă amărâți, trebuie să-i fii logodnic. Logodnele astea țin, da' se mai întâmplă şi să nu ție. O vrei de logodnică, băciuț?

— Măi, dar afurisită soruță mai am! Pe toate vrea să le ştie!

— Păi, nu eşti frătiuțu' meu? Dacă-ți place, să ştii că suntem surate, adică prietene, cum se zice, şi aş vrea să ştiu. Dacă-ți place mai mult de alta, spune-mi! Poți să alegi.

— E bine, îmi place! Ai de zis ceva?

— Atuncea, când începe altă „țarină", ia-o la joc, întreab-o cine-i. Are să-ți spuie şi singură. Mi-ar plăcea să mi-o ştiu cumnată, băciuț.

— Multe ți-or fi plăcând, Creştină, numai că... ehei!

— Numai că ce, băciuț? întrebă fata uşor mâhnită.

— Viața noastră, a oamenilor ca mine, e legată de un firicel de ață! Astăzi eşti şi mâine nu! Asta-i! N-aş vrea s-o încurc degeaba. Numai dacă, cine ştie? Dar de plăcut, nici nu mi-a plăcut alta până acuma şi nici de-acuma n-are să-mi placă mai mult cum îmi place ea! E prima fată care mi-a plăcut cu adevărat. Poate că nici n-am prea avut vreme până acuma să le iau seama fetelor, măcar că am văzut multe. Asta parcă-i altfel. Multă vreme are să-mi steie gândul la ea!

— Şi n-ai de gând să te tragi către casă? Să te gospodăreşti? Mare bogăție n-avem, da', cu trudă, de foame n-ai să mori.

— Deocamdată, nu! Mai am nişte socoteli! Până nu mă socotesc cu domnii, aşa ca să-mi placă, să-mi

sărez sufletul pentru moartea Crăişorului, nu, soruță dragă! Dac-oi mai avea zile, dac-oi scăpa din înfruntarea aceasta, am să văd.

Fata oftă şi nu-i mai răspunse. Îl privi doar cu durere şi cu teamă. Tare i-ar fi părut rău să-l piardă şi pe el cum îl pierduse pe celălalt frate, pe Todoruț. Dar ştia, îşi dădea seama, care-i datoria lui Săndruț. Dacă ar fi fost altfel poate că nici nu-l îndrăgea atâta. Şi Toma, bătrânul lor tată, nu se sfiise să pună mâna pe coasă şi să răspundă la chemarea Crăişorului. Aşa erau ei din neam în neam. Şi alți străbuni de-ai lor pieriseră în acest veşnic război cu domnii, care n-a mai contenit de veacuri. A mocnit sub spuză, a izbucnit iar ca o vâlvătaie, şi tot aşa va fi până nu va mai rămâne sământă de domn. Dar dacă tocmai lui Săndruț îi era sortit să-i stârpească, să ridice poporul cum îl ridicase Crăişorul? Cu vremea i-ar putea aduna pe mulți în jurul lui. În inima ei se mândrea că are un asemenea frate, despre care şi începuse să se vorbească, ba, nu ştiu care-i mai scosese şi un cântec. Şi-i numai la început, gândi. Surâse. Toate temerile îi dispărură. Nu! Domnii nu-l vor putea răpune!

Jocul conteni. Luca veni lângă ei, ştergându-şi năduşeala de pe frunte.

— Tu de ce nu joci, Săndruț? Haide, frate! Uite ce fete mândre, în satu' ăsta al tău! Nici nu m-aş fi gândit! Ți-e mai mare dragu' să te uiți la ele!

— Am să joc şi eu. N-am mai jucat şi am privit întâi să învăț. Am îndrăgit „țarina", măcar că n-am jucat-o niciodată. Când încep iar să zică lăutarii, joc!

Toate privirile erau ațintite asupra lor. Erau frumoşi amândoi. Săndruț, suplu, cu trăsăturile feței delicate, aproape feminine, degetele mâinilor subțiri, fine, plăpânde în aparență, dar cu tărie de criță. Luca, mai butucănos, mai voinic decât Săndruț, îşi avea şi el frumusețea lui, dură, pietroasă. Era conştient că la o înfruntare fățişă, în luptă dreaptă, Săndruț l-ar fi înfrânt cu uşurință. Doar privirea îi deosebea vădit. Săndruț avea o căutătură deschisă, sinceră, puteai să-i citeşti până în fundul sufletului. Luca era greu de pătruns. Niciodată nu puteai şti la ce se gândeşte ori ce-i zace în suflet. Alături însă, parcă erau feți-frumoşi, coborâți din basme, cu staturile lor mândre ca de voievozi.

Săndruț privea atent în toate părțile. N-o mai vedea pe fata pe care pusese ochii şi parcă-i părea rău. Unde s-o fi dus? Îşi opri ochii pentru un timp asupra unui grup ce-l înconjura pe tatăl său, pe Toma, mândru nevoie-mare de asemenea fecior. Abia într-un târziu băgă de seamă că fata pe care o căuta nu era decât la câțiva paşi de el, cu Creştina, sorusa, şi sporovăiau vesele, împreună cu Pătruț. Fetele îl ispiteau de una şi de alta, despre traiul lor, dar Pătruț, atent la orice vorbă pe care o scotea, nu le răspundea decât la întrebările la care-i convenea.

— Te-ai găsit şi tu fălos, Pătruțule! Dacă ai avut norocu' să trăieşti în mijlocul acelor oameni, te crezi, şi tu mare! îl tachină Creştina.

— Şi zici că nu-s mare? Ehei! Şi, la urma urmei, dacă nu-ți place, caută-ți unu' mai mare! Să treacă

numai un an-doi şi-ai să vezi tu!

— Ce-am să văd? Un prunc necopt la minte care o face pe omu' mare! Asta eşti! Numai taine şi iarăşi taine! Te ţii fălos, de parc-ai fi în slujba împăratului!

— Dacă vrei să ştii, slujba mea e mai ceva ca cea de la împărat! Nu dau zece împăraţi pe băciuţu' Săndruţ! El îi om în toată firea şi mă preţuieşte ca pe unu' de seama lui, şi te-ai găsit tu să te uiţi la mine de parc-aş fi nimica! Dac-ai fi măcar cu un an-doi mai mare, ca nana Anuţa, fată, să zic! Eşti o copilă...

— Eu?! Eu nu-s fată?! Eu copilă?! Păi...

— Ai să fii, nu te mai crede atâta, ai să fii când oi fi şi eu fecior, ş-atuncea altfel om sta de vorbă! Da', nici n-am să mă uit la tine! Ţi-am mai spus că eşti urâtă!

— Prostule! nu găsi altă replică, de necăjită ce era, Creştina.

— Deşteapta de tine! Ţi-am mai spus că prostia trece, da' ai uitat! Mai eşti şi uitucă, pe deasupra! Uiţi de la mână până la gură! Asta eşti!

Aşa se tachinau de câte ori se întâlneau. Când se împăcau, când se bosumflau, ca, până la urmă, să se despartă prieteni şi să le fie dor să se revadă. Amândoi abia aşteptau să vie vinerea, ca să se poată întâlni la târg, la Vaţa.

— Şi tu, surată! o mustră Anuţa, mai lasă-l în pace! Prea îţi place să-l amărăşti! Nu bagi de seamă că-i fecior în toată regula?

— Atuncea de ce nu se poartă ca feciorii? De ce zice că-s mică? El îi mai mare? Un prunc zălud! nu

se lăsă Creştina.

Săndruț nu auzea ce-şi vorbesc cei trei, dar îi venea să râdă de schimbările la față ale tinerilor. „Prunci”, îşi zise zâmbind, dar ochii nu şi-i putea dezlipi de pe chipul fetei pe care o îndrăgise. Privirile li se mai întâlniră de câteva ori, dar fata, după ce se îmbujora, îşi acoperea ochii cu genele catifelate.

Țiganii începură iar o „țarină” îndrăcită. Cu paşi uşori, ca de balet, ca în vis, se apropie Săndruț de fată, îi prinse uşor mâna şi fără nicio vorbă se îndreptară spre şirul de dansatori. Îi cuprinse mijlocul şi simți mâinile fetei ca o adiere aşezându-i-se pe umeri. Primii paşi, într-adevăr, fură cam stângaci, dar curând începură să se dezlănțuiască, de credeai că sunt prinşi în joc de când lumea. Cei de pe margini admirau perechea schimbându-şi părerile.

— Cine eşti? o întrebă Săndruț?

— Anuța Vicului, băciuț. Da’ n-ai de unde să mă ştii, dacă n-ai stat în sat.

— Anuța... Anuța, repetă flăcăul. Frumos nume! Eu credeam că eşti zâna pădurii! Anuța... Am să țin minte!

— Numai numele ai să mi-l ții minte, băciuț?

— Eh... poate că nu ştii cine sunt?

— Ba ştiu! Eşti Săndruțu’ Tomii Olariului, frătiuțu’ Creştinei. Cine nu ştie?!

— Dar nu ştii ce fac şi totuna-i!

— Ştiu şi ce faci. Ştim toți. Am auzit de dumneata, băciuț, până a te vedea, astăzi. Se tem domnii de dumneata!

— Dacă n-au început să se teamă au să se teamă, n-ai grijă!

Tăcură. Jucau ca purtați de vis. Le intrase ritmul în sânge. Deodată muzica încetă.

— Ai să mai vii, băciuț? se auzi glasul sfios al fetei care-l privea cercetător, stăruitor chiar, în ochi.

— Am să mai vin, când oi putea, Anuță,

— Am să te aştept, băciuț. Ca nimenea pe lume am să te aştept! Nimenea n-are să te aştepte vreodată cum am să te aştept eu! spuse fata. Se desprinse uşor, alăturându-se altui grup de fete, printre care era şi Creştina. Iar se dondănise cu Pătruț şi-l lăsase cu buzele umflate.

Luca jucase cu o altă fată. Când îi văzu însă perechea lui Săndruț, parcă-l înțepă ceva în inimă. Ca un făcut! Omului acesta, lui Săndruț, parcă îi era sortit să i-o ia mereu înainte! Şi ce-şi mai şuşoteau, ce-şi mai povesteau! Numai şi numai de dragoste-şi vorbeau! Iar simți junghiul în inimă. Nu! Nu trebuia să i-o lase! Acuma, cât încă nu-i prea târziu, să intre în vorbă cu ea, s-o ademenească. Cine-i Săndruț, la urma-urmei? Cu ce-i Săndruț mai ceva ca el? E frumos! Ei şi? El, Luca, nu-i frumos? Nu se uită şi la el fetele ca la icoană-? Îl va înfrunta! Măcar în dragoste îl va înfrunta. Şi ce-o mai strângea de mijloc, îşi aminti! Şi ce se mai unduia ea de plăcere! La gândul acesta iar simți înțepătura. Dar e ortacul său şi nu se cade. N-ar fi cinstit. Dacă a avut norocul s-o vadă el întâi, ce vină are? Nu se cădea să-i tulbure. Nu! se răzgândi. Prea e norocos! Prea i-o ia înainte în orice împrejurare. Adevărat, n-o făcea

înadins, totuşi îl simțea în cale ca pe o piedică. S-ar fi aşteptat el, Luca, să fie ales căpetenie. Dacă-l alegeau pe el... Ce? N-ar fi fost în stare? Cu ce e Săndruț mai presus ca el? Că ştie latineşte, nemțeşte şi ungureşte? Şi ce-i cu asta? Să fi stat acolo, la Beci, la cancelariile acelea, prostul! Să-şi fi văzut de treabă! Unde nu dădea peste el un asemenea noroc, să se vadă între domni, să ajungă domn, şi să-i dea cu piciorul! Chipul i se umbri şi rămase aşa, cu gândurile lui.

— De ce eşti amărât, Luca, frățioare? îl întrebă cu prietenie Săndruț. Până adineaori te-am văzut binedispus. Ce ai? Uită-te la fete cum ne privesc! Fii mai vesel, că doar nu eşti la priveghi!

— Mă gândeam şi eu... zâmbi silit Luca.

Începură iar lăutarii. Până să se dezmeticească Săndruț, s-o găsească pe Anuța, îl şi văzu pe Luca, ce o pândise dinadins, cum îi prinde mâna şi o îmbie la joc. În asemenea cazuri nu încăpea supărare. Era obiceiul locului. Îți alegeai partenera care îți plăcea, fie că era măritată sau nu, fie că era logodită sau învorbă cu cineva, fără a mai fi nevoie să-i ceri învoirea soțului sau logodnicului. Aşa se moştenise din bătrâni şi nimeni n-ar fi îndrăznit să încalce această lege nescrisă, fără a se face de ruşine. Fata sau femeia care era invitată la joc era obligată să joace, şi numai un motiv întemeiat îi dădea dreptul la refuz, şi dacă îl refuza pe unul, în ziua aceea, nu-i mai era permis să joace, cu oricine ar fi cerut-o chiar dacă era soțul sau logodnicul. Prin acesta, bărbații vroiau să arate că nu-şi tem femeile, aşijderea şi

logodnicii că nu-şi tem logodnicele. Dacă se ivea vreo discuție pe această temă, bărbatul respectiv devenea pentru un timp obiectul de batjocură al satului. Săndruț auzise de acest obicei, care era practicat în aproape toate satele din jur; îl ştia. Ar fi jucat, şi numai de dragul jocului. Îndrăgise „țarina", jocul cel mai obişnuit prin partea locului. Muzica îl îmbia parcă. Ochi o nevestică care-i plăcu şi o invită. Aceasta îl urmă bucuroasă. Nu oricine avea prilejul să joace cu Săndruțu' Tomii! Anuța era invidiată de toate fetele pentru că avusese acest noroc. Îl prinse ritmul şi se contopi cu el. Femeia juca la fel de uşor ca şi Anuța. Gândul îi rămase însă tot la ea. Îi prindea adesea privirea, spre necazul lui Luca.

Luca încercă să-i strângă mai mult decât era cuviincios mijlocul. Anuța se scutură neplăcându-i. Luca îşi continuă însă jocul.

— Dacă joci în cinste şi omenie, mai joc, dacă nu... îl amenință fata.

— Da' cu Săndruț cum ai jucat? Te strângea, am văzut bine! Şi nu te-ai supărat!

— Ăla era Săndruț! îi răspunse fata,

— Şi eu ce-s?!

— Un fecior ca toți feciorii! Cine vrei să fii?

— Îți place să joci cu Săndruț?

— Îmi place, da! De ce să nu-mi placă?

— Şi cu mine nu-ți place?

— Îmi place, da' cum am spus, în cinste şi omenie! El m-a luat întâia dată la joc, aşa că... dar nu-şi continuă fraza.

— Tu ştii, fătucă? Ursu' mai joacă şi de nevoie, nu numai de voie!

— Ursu' da, că n-are minte, că-i urs. Eu sunt slobodă să joc cum îmi place şi cu cine-mi place! M-ai chemat la joc, joc, aşa se cade, da' să ştii, băciuț, că nu-s urs!

Continuară să joace fără să-şi mai vorbească.

Când lăutarii încetară, fata se amestecă în grupul ei şi Luca se apropie iar de Săndruț.

Anuța căuta să rămână cât mai în văzul lui Săndruț, pentru ca, atunci când vor începe lăutarii să-i fie la îndemână. În jurul lui Săndruț şi a lui Luca se strânse însă un grup de oameni şi Săndruț nu fu atent la începerea jocului. Luca, ce stătea ca la pândă, se şi îndreptă spre Anuța. Aceasta, ghicindu-i intenția, pentru a nu fi pusă în situație să-l refuze, îl prinse pe Pătruț de mână şi aproape îl imploră:

— Hai să jucăm, Pătruțule! Te rog!

Flăcăiaşul se împurpură, dar se simți nespus de fericit. N-ar fi îndrăznit încă să invite o fată la joc, dar nici când se vedea invitat să nu răspundă?

Luca sudui în gând şi-şi căută altă jucătoare. Asemenea şi Săndruț, care zâmbi, când o văzu pe Anuța jucând cu Pătruț.

Mai erau vreo două ore până a însera când lăutarii încetară, îşi luară rămas bun de la Toma, de la Creştina şi de la cine mai era prin preajma lor. Săndruț o căută din ochi şi pe Anuța, dar n-o mai văzu. Acelaşi lucru îl făcu şi Luca, şi nu-şi putu reține altă sudalmă.

Pătruț mergea înainte, urmat de Săndruț, Luca

rămânând ultimul. Privea cu ură la umerii largi ai lui Săndruț, la pasul lui sprinten, de parcă se unduia în ritmul unei muzici neauzite, la legănarea siluetei zvelte a acestuia. Ura şi mânia-i creşteau, îl înveninau. Regreta că-i sărise atunci în ajutor şi, cu riscul vieții, îl salvase. Să fi crăpat! Ce s-ar fi întâmplat? Desigur, ceilalți l-ar fi ales pe el căpetenie. I-ar fi înduplecat şi ar fi împărțit măcar o parte a comorii. Aşa, Săndruț i-o luase înainte! Toți îl ascultau. Nu era vorbă pe care s-o rostească Săndruț şi care să nu-i fie ascultată cu plăcere. Era deştept, e adevărat. Descurcăreț. Dar ce? El nu s-ar fi descurcat la o adică? Ce? El n-are cap? Capul lui nu judecă? Şi poate că mai bine ca al lui Săndruț. Crăişorul, auzi! Cum de s-au lăsat oamenii amăgiți de vorbele lui frumoase?! Ce Crăişor le mai trebuia dacă erau bogați?! Şi cu pecețile acelea; banii, galbenii aceia din ladă nu i-a numărat nimeni niciodată. Nu se ştie câți sunt. Dacă nu erau pecețile s-ar fi strecurat în tainiță. Ce? Numai o dată rămăsese singur în adăpost? De ce nu-i trecuse prin gând aşa ceva mai înainte? Ar fi fost bogat. Un galben din acela vechi, de la împărații aceia râmleni, trebuie să facă măcar douăzeci-douăzeci şi cinci de florini. Ar fi putut lua măcar o sută. Ce o sută? Şi o mie dacă ar fi luat tot nu s-ar fi cunoscut. Acuma, cu pecețile... Sta-i-ar în gât pecețile! Pe Anuța o va îmblânzi el. Trebuie să fie a lui. Şi aici i-o luase Săndruț înainte. Ce? Parcă n-a văzut cum o strângea Săndruț de mijloc si ei îi făcea plăcere? Pe el nu l-a lăsat! Ehei, cu aurul câte nu se pot face?

Trebuie să adune. Să aibă mult. Săndruț? El nu pune preț pe aur. Are să fie întotdeauna mai lipsit ca el. Când o vedea Anuța că Săndruț n-are bani şi el, Luca, este foarte bogat, are să-l uite. Dar dacă totuşi nu-l uită? Parcă poți şti ce-i în capul unei femei? Dar dacă Săndruț n-ar mai fi? Să presupună că a murit, că a fost ucis în luptă, cum era să i se şi întâmple, dacă nu era el, Luca, să-l salveze. Ce prostie! L-ar jeli o zi, ar mai tânji două şi după aceea, ea ar fi aceea care l-ar căuta. L-ar primi ca pe un salvator. Trebuie să mai treacă pe la Căzăneşti. Să-şi facă drum pe acolo cât mai des. Să mai vorbească cu ea. Dar de ce cu ea? Ce? Alte fete nu mai sunt? Sunt, sunt, dar ca ea nu. Cum de n-a băgat-o de seamă înainte de a vedea-o Săndruț? Unde i-au fost ochii? Totdeauna omul acesta îi va sta în cale? Ah! De l-ar mai vedea în primejdie de moarte! Ca atunci să-l vadă şi să se bucure, nu să-şi puie pieptul pentru el! De ce să mai sară în ajutorul unuia care totdeauna i-a stat în cale? Poate că Săndruț nici nu-şi dă seama că-i stă în cale? Fără să vrea îi stă. Dar nu-i totuna că-ți pune cineva piedică ori că te împiedică fără să vrea? De căzut tot cazi, ori aşa, ori aşa. Simte că-l urăşte. De moarte îl urăşte. Nu mai urâse pe nimeni, în viața lui, cum îl urăşte pe omul acesta. Ah! De l-ar vedea crăpând!

La fel de tăcut înainta şi Săndruț pe poteca îngustă, dar gândurile îi erau senine. Nu-i puteau pieri din imaginație genele acelea grele, ce tresăreau parcă precum aripile unei păsărele speriate, privirea limpede, ochii aceia care parcă râdeau, gropițele din

obraji ce se iveau numai la urma unui surâs precum şi buzele acelea plinuțe şi rumene ce parcă se îmbiau sărutate. „Am să te aştept, băciuț! Nimenea nu te-o aştepta aşa cum am să te aştept eu!" Zâmbi aducându-şi aminte. Gândurile îi erau curate, fără să-şi dea seama că numai la un pas, în urma lui, clocotea un cazan de ură. Îşi propuse şi el să mai treacă pe la Căzăneşti, dar când? Avea atâtea de făcut! Atâtea de pus la cale! Va încerca să mai vie într-o zi, cât mai devreme. Ar fi vrut să mai stea de vorbă cu fata, dar n-o mai văzu şi trebuiră să plece. Nici nu şi-a putut lua măcar rămas bun. Îl va trimite într-o zi pe Pătruț la Creştina, la soru-sa, să-i spuie ea Anuței, ca să nu fie supărată.

Poteca se strâmtase şi trebuiau să fie cu ochii în patru. În stânga se ridica un perete aproape vertical de stâncă, iar în dreapta un hău că te cuprindea amețeala privindu-i adâncimea. Dac-ar fi făcut vreunul un pas greşit s-ar fi prăbuşit în gol şi, până jos, ar fi ajuns numai fărâme.

Dacă ar călca greşit şi s-ar duce în fundul prăpastiei, ce-ar fi? Ar scăpa de el odată pentru totdeauna. Nu i-ar mai fi stat în cale, îşi continuă gândul Luca. Nici n-ar încerca măcar să întindă mâna să-l sprijine. Ducă-se! Dar dacă... Şi se înfioră la gândul care-i trecuse prin creier. O piedică, un brânci uşurel, nu-i trebuia mai mult ca să-l facă să-şi piardă echilibrul! Pătruț, din față, nici n-ar avea vreme să întoarcă ochii înapoi ca să vadă ceva. Ar căuta apoi amândoi o cale şi ar coborî în prăpastie, i-ar culege rămăşițele şi le-ar aduce la adăpost. S-ar

fi prefăcut îndurerat, ceilalți vor fi cu adevărat îndureraţi, l-ar îngropa cu mare cinste, şi mai mult ca sigur îl vor alege pe el căpetenie. Dar dacă-l aleg pe Ianoş, ori pe Serafim, ori poate pe Iovan, sau pe altul? Chiar aşa, şi tot ar fi mai bine. Pe ceilalți i-ar putea păcăli într-un fel. Cu timpul tot ar reuşi să ajungă căpetenie, şi atunci... Atunci va şti el ce să facă! Dar dacă se prinde de ceva? Dacă nu pică până jos? Dacă rămâne în viață?! Se înspaimântă la gândul acesta. Îl vor judeca. Îl vor ucide, îl vor ucide şi Anuța îi va rămâne lui, duşmanului! Aşa ceva nu trebuie să se întâmple! Îşi aminti de măciuca de plumb. Amețit, ori chiar mort, n-ar mai putea să se mai țină de ceva. Se va prăvăli ca un bolovan până-n fund. Dac-ar încerca? Lovitura, semnul rămas de pe urma ei, vor fi puse pe seama pietrelor şi stâncilor de care s-ar fi lovit până jos. Îşi strecură mâna uşor la subțioară, ca în joacă. Într-o clipă avea în palmă măciulia rotundă şi rece. O lăsă să alunece până simți în palma strânsă mânerul de corn. Tremura. Inima-i bătea mai-mai să-i spargă pieptul.

— Frate Luca...

Dar Săndruț nu-şi putu termina fraza. Auzi un urlet de groază, se întoarse fulgerător şi-l mai văzu pe Luca dând din mâini, ca o pasăre din aripi, căutând să-şi restabilească echilibrul în urma pasului greşit pe care-l făcuse, apoi prăbuşindu-se. Fulgerător se trânti pe burtă şi mai avu timp să înşface pulpana țundrei lui Luca. Atârnat între cer şi pământ, fără a mai putea măcar atinge peretele prăpastiei, Luca începu să se zbată ca apucat, fără

să-şi dea seama, că în felul acesta îi îngreuia lui Săndruț operația de salvare. Degetele subțiri, dar dure ca oțelul, ale lui Săndruț, apucaseră însă bine.

— Nu te mai zbate atâta, frățioare, că mă tragi şi pe mine! Lasă-te în seama mea!

Dar nu mai era nevoie. Luca leşinase şi atârna ca un bolovan. Săndruț văzu desprinzându-i-se ceva din mână şi căzând în hău. Era măciuchița de plumb. „Atâta pagubă" îşi zise. „Îi torn alta, numai să-l pot scoate!" Nici prin gând nu i-ar fi trecut că măciulia de plumb era pregătită pentru a-l zdrobi pe el. Crezuse că se desprinsese din gaica ei în timp ce Luca se zbătea.

— Pătrușule! îl strigă pe flăcăiandru. Aşează-te pe spatele meu ca să fiu mai greu. Prinde-te de ceva şi ține-te bine. Eu n-am de ce să mă țin şi nici cum, şi dacă-l ridic ar putea să mă tragă şi pe mine. E greu! Tare greu atârnă!

Flăcăiandrul se apropie cu grijă, i se aşează între umeri şi se prinse de o rădăcină. Săndruț se simți într-un echilibru mai stabil. Încet, cu un efort supraomenesc, Săndruț îşi încordă muşchii brațului şi începu să ridice. „Numai de nu s-ar trezi tocmai acuma, că la cea mai mică mişcare l-aş scăpa!" Îl ridică până la înălțimea potecii, dar mai mult nu putea. Loc, unde să-l aşeze, nu era. Simțea cum puterile îl lasă. Cu cealaltă mână, dac-ar fi încercat să facă cea mai mică mişcare, s-ar fi prăbuşit toți trei.

— Pătrușule, încetişor, vezi, nu poți să-l ajungi cu mâna şi să-l tragi uşurel peste mine? Eu n-am cum.

Nu mă pot mişca.

Flăcăiandrul, agil ca o maimuță, încercă rezistența rădăcinii de care se ținea cu stânga, reuşi să prindă țundra lui Luca şi începu să tragă uşor. Simți cum rădăcina de care se ținea începe să cedeze. Înlemni. Mişcarea rădăcinii se opri. Începu să tragă iar, încet, încet, reuşind să-l aşeze pe Luca deasupra lui Săndruț. Era în echilibru stabil.

— L-am aşezat, băciuț. Ce să fac?

— Trage-te încet înainte şi fă-mi loc! Am să încerc să mă târăsc cu el în spate până acolo unde călița se lărgeşte. Acolo încăpem amândoi. Încet, Pătruțule, să nu pici!

Se târî melceşte, pentru că n-avea cum să-l ție pe Luca şi la o mişcare mai bruscă s-ar fi prăbuşit din nou în prăpastie. Iar se gândi şi imploră în gând toate zeitățile cunoscute, ca nu cumva să se trezească din leşin tocmai atunci, până nu ajungea la acel mic platouaş, larg doar de un metru şi jumătate. I se păru un veac până ajunse. Extenuat, îşi aşeză capul pe brațul îndoit în față şi aproape că adormi. Pătruț îl trase uşor pe Luca la o parte, îl aşeză cât putu mai bine, ca nu cumva să se poată prăbuşi, şi începu să-i fricționeze încheieturile brațelor. Apă nu avea că ar fi încercat să-l trezească cu apă. După vreo zece minute Luca deschise ochii. Clipi speriat.

— Nu te mişca, stai locului, băciuț, îl sfătui băiatul.

— Ce-i? Ce-a fost? întrebă Luca uluit.

— Dacă nu te prindea băciuțu' Săndruț, erai mort

acuma! Ai picat în prăpastie. Te-a prins de țundră. Abia te-a mai putut aduce până aicea. De obosit ce-i, a adormit săracu'!

Abia acum își aminti Luca totul, în amănunt. Tocmai ridicase măciuca să lovească. În aceeași clipă auzi vocea lui Săndruț. Se sperie și călcă alături. Își mai aminti că ceva îl oprise în loc. Credea că vreo rădăcină sau altceva. Celelalte ce s-au mai întâmplat cu el nu și le mai amintea. Trase adânc aer în piept. Se simți în stare să se ridice. Pătruț îl lăsă și se apropie de Săndruț. Îi pipăi ușor fruntea. Nici nu simți. Răsufla liniștit. Era scufundat într-un somn adânc.

— Băciuț, îl scutură ușor de umeri. Băciuț! Trezește-te, băciuț!

— Ce-i? Unde-i Luca! întrebă Săndruț când se dezmetici.

— Aicea-s, frate, îți mulțumesc! Dacă nu erai tu...

— Dar cum credeai, nu-l lăsă să-și termine vorba Săndruț. Tu îți pui pieptul pentru mine, zaci trei săptămâni, și eu să te fi lăsat să te rostogolești în prăpastie?! Bine că te-am putut prinde. Tare greu a fost! Cred că am să dorm o zi și-o noapte! Hai să mergem!

XIII. IȘPANUL DĂ SOCOTEALĂ

În aceeaşi duminică, Pătru, hălmăgeanul, fusese să-şi vadă familia şi să lase femeii şi copiilor bani. Abia luni seara se înapoiase şi aducea veşti nu prea îmbucurătoare de la nana Lucreția, hangița din Hălmagiu. Işpanul Hollòki se prezentase la han şi îi pusese în vedere ca în fiecare zi întâi a lunii să aibă pus de-o parte tot câştigul, pentru a hotărî ce-i va mai lăsa şi ce i se cuvenea lui, işpanului. La prima vizită le luă aproape toți banii, lăsându-le doar atât cât să poată face față nevoilor stricte de cazare şi hrănire a oaspeților.

— Aha! exclamă Săndruț. A început să-şi dea arama pe față! La zi-ntâi vom fi şi noi pe acolo şi vom vedea ce-i de făcut. Nu mergem toți. De bună seamă că nu va fi pregătit să ne primească, nu va veni nici el cu oameni prea mulți, aşa că-i vom face o bucurie neaşteptată şi altădată n-are să-i mai calce piciorul pe la han. Care veniți cu mine? Încă trei-patru, nu mai mulți.

Se oferiră Ianoş, Luca, Iovan şi Iovuț. Ceilalți urmau să se ducă pe la cei ce trebuiau ajutați cu sumele pe care le hotărâseră. Erau multe nevoi de alinat şi oamenii nu trebuiau lăsați să aştepte.

Mai erau doar patru zile până la zi-ntâi, aşa că şi începură pregătirile. Săndruț urma să-şi poarte costumul de nobil, ceilalți trebuind să ia înfățişarea unor negustori de vite. Ca arme, aveau să poarte câte un harapnic, nelipsita sculă a negustorului de vite, şi ascunse, măciuchițele de plumb. Caii îi aşteptau la Dura.

Harapnicele, în aparență inofensive, erau să fie folosite ca arme de luptă. Şfichiul fiecăruia era împodobit cu câte o bilă de plumb. Făcură multe exerciții pe trunchiurile arborilor din pădure ca să se deprindă să le mânuiască în acest scop. Lovitura trebuia dată astfel încât capătul harapnicului să se înfăşoare de câteva ori în jurul gâtului duşmanului, putându-l doborî din şa şi, chiar strangulându-l. Nu le trebui prea mult timp ca să învețe să le mânuiască bine şi astfel, din simpli negustori de vite puteau deveni adversari primejdioşi. Săndruț se hotărî să poarte armele obişnuite, dar de data aceasta îşi luă şi iataganul.

Ajunseră la han cu o seară înainte de zi-ntâi şi fură întâmpinați cu bucurie de către hangiță şi flăcău. Săndruț o sfătui să se prefacă a nu-i cunoaşte, şi, a doua zi, cei patru trebuiau să stea tot timpul în sala comună a hanului, îndeletnicindu-se în aparență cu golirea olcuțelor cu vin, Săndruț urmând să rămână într-una din încăperile de sus şi să fie anunțat de Dorin, fiul hangiței, când va veni işpanul. Planul era dinainte stabilit, aşa că, în noptea aceea, se odihniră liniştiți în paturile din odăile de sus.

În sala mare a hanului, în afară de cei patru ortaci ai lui Săndruț, mai erau doi negustori de vite şi un călugăr franciscan. Călugărul nu era o raritate. La Baia de Criş era o mânăstire a franciscanilor şi aceştia umblau de colo-colo pentru a aduna ofrande destinate sfântului lăcaş, de la credincioşii romano-catolici din comitat, care, dealtminteri, nu erau prea numeroşi, şi adesea erau primiți chiar şi la curtea lui Hollòki, işpanul, care era bun prieten cu starețul mânăstirii.

— Hangițo! strigă işpanul după ce pătrunse în han, rotindu-şi privirea prin sală, fără a răspunde la salutul respectuos al consumatorilor.

— Să trăieşti, Măria Ta! se ivi femeia ştergându-şi mâinile de şorțul curat cu care era încinsă.

— Socoteala! Dar să nu încerci să mă păcăleşti că eu ştiu cât se poate câştiga într-o lună!

— Măria Ta, ne sărăceşti! Ai milă! Muncim ca robii din zori şi până-n seară şi nu ne alegem cu nimica! încercă femeia să-l îmbuneze.

— Vorba! Ce te tot văicăreşti atâta?! Ți-am spus să vii cu banii! porunci işpanul. Nu eşti mulțumită că trăieşti la scutul meu, că te apăr de tâlhari? Dac-ar veni Săndruțu' Tomii, banditul, ți-ar lua tot-tot! Nimic nu ți-ar lăsa. Ba, poate v-ar şi ucide!

În, clipa aceea, în capătul scărilor ce coborau de la camerele de sus, se ivi Săndruț.

— Minți, Măria Ta! Nu-i tocmai aşa! Eu nu prad şi nu ucid, aşa să ştii! Jaful e un năravul vostru, al domnilor, la fel cu omuciderea! Nu aveți nimic sfânt, tâlharilor, în afară de ban! De sute de ani asupriți şi

jefuiți oamenii! Eu nu fac altceva decât un strop de dreptate, pe cât îmi stă în putere! Iau de la jefuitori şi dau să uşurez, cât de cât, soarta celor pe care-i jefuiți!

— Cine eşti, netrebnicule?! se răsti işpanul.

— N-ai priceput, Măria Ta? Greu trebuie să mai fii de cap! Eu sunt Săndruțu' Tomii, de care ai pomenit. Văzând-o pe hangiță prefăcându-se speriată, precum o învățase, i se adresă: Nu te teme, femeie! Cu oamenii de treabă n-am nimic! Pe cât pot, îi ajut!

— Puneți mâna pe el, le porunci işpanul celor doi haiduci domneşti care-l însoțeau.

În aceeaşi clipă se desfăşurară două harapnice şi haiducii se pomeniră pe duşumea, încercând zadarnic să-şi desfacă legăturile de la grumaz. Cei doi negustori de vite şi călugărul se retraseră speriați într-un colț al încăperii.

— N-ai să-mi scapi, tâlharule! se repezi işpanul cu sabia asupra lui Săndruț.

Pe la jumătatea scărilor acesta îl întâmpină cu faimosu-i iatagan. Nu atacă, ci căută doar să pareze loviturile furioase ale işpanului ce cădeau ca grindina. Zâmbind le para, aproape nemişcat, doar din încheietura brațului mânuindu-şi teribila armă. Când se aştepta işpanul mai puțin, Săndruț încălecă parapetul scării, lăsându-se să alunece pe el, lovindu-l pe işpan cu botul cizmei şi făcându-l să se ducă de-a berbeleacul până la ultima treaptă. Când se ridică, furios, Săndruț âl şi aştepta cu iataganul pregătit. Putea să-i dea lovitura de grație, când

acesta se afla doborât la baza scărilor, dar nu aceasta-i era intenția. Nu dorea să-l ucidă, ci doar să şi-l facă supus şi ascultător. Işpanul lovea din ce în ce mai întărâtat, iar Săndruț, liniştit, ca în joacă, îi para doar loviturile, retrăgându-se spre centrul încăperii, ca să aibă loc.

— Te-am auzit, la Bălgrad, işpane, că-ți plac chipurile mutilate. Îți place să porunceşti să se taie nasurile, urechile, buzele...

— Ție am să-ți tai gâtul, tâlharule! rosti gâfâind işpanul.

— Asta, numai dacă ai să poți, işpane! încearcă! Dar să ştii că am gâtul oțelit. Încă n-au fost făurite nici sabia, nici securea care să mi-l poată tăia! Dar am o altă rugăminte la Măria Ta! Te-aş ruga să-ți scoți peruca, că-i păcat s-o stric! Văd că e de modă pariziană. Taie sabia mea ca briciul! Vreau să-ți iau, deocamdată, doar urechea dreaptă!

Işpanul nu răspunse, dar lovi cu atâta furie încât Săndruț cu greu putu para lovitura şi fu silit să facă un pas înapoi. Oțelele scăpărară. Oamenii lui Săndruț tresăriră speriați, dar acesta le spusese dinainte că, orice s-ar întâmpla, să nu intervie. Pe chipul lui Luca se ivi o umbră de zâmbet. Tare ar fi fost bucuros dacă işpanul l-ar fi răpus pe Săndruț.

Săndruț însă se înțepeni în loc, continuând cu aceeaşi agilitate să pareze loviturile. Işpanul gâfâia din ce în ce mai precipitat. Începuse să simtă oboseala. Asta şi aştepta Săndruț.

— Văd, işpane, că nu-ți pare rău de perucă, dar îmi pare mie! E **o** adevărată operă de artă, spuse

Săndruț continuând să pareze loviturile din ce în ce mai slabe ale ișpanului. Te servesc eu, sluga Măriei Tale! Şi cu o lovitură surprinzător de iute, făcu să-i zboare de pe cap, atât bicornul cât şi peruca.

Îi veni să râdă văzându-i chelia pergamentoasă şi zbârcită şi cele două smocuri de păr roşcat ce o încadrau.

— Tâlharule! se mânie cumplit ișpanul.

— Nu mai tâlhar ca tine, ișpane! Pe care ți-o rad? Stânga sau dreapta? întrebă, jucându-se.

Ișpanul nu răspunse, dar mai încercă, folosind ultimele rămăşițe de forță, o lovitură teribilă. Săndruț o pară fără să clintească.

— Nu răspunzi, Măria Ta? Am spus dreapta, dreapta să fie, continuă Săndruț, şi în clipa următoare, pavilionul urechii drepte a ișpanului căzu ca o frunză veştedă pe duşumea.

— Aaah! Câine! se repezi ișpanul, dar sabia îi zbură cât colo, înfigându-se cu vârful în duşumea. În aceeaşi clipă simți în beregată răceala oțelului iataganului lui Săndruț.

— Uşurel, Măria Ta, să nu te zgârii! N-aş dori-o, îl avertiză acesta, cu un zâmbet binevoitor.

Ișpanul încremeni. Culoarea îi pieri din obraji şi simțea cum i se prelinge pe gât sângele de la urechea tăiată.

— Un scaun pentru Măria Sa! porunci Săndruț, supraveghindu-l.

La poruncă, Iovuț apropie un scaun.

— Aşează-te, Măria Ta. Nu se cade să stai în picioare şi avem cam multe a ne spune!

— Tâlharule! Tot pun eu odată mâna pe tine! Ştreangul te aşteaptă! rosti mânios ispanul.

— Până atuncea mai e, Măria Ta! Deocamdată eşti în puterea mea! Aşează-te, dacă nu vrei să te aşez eu! se răsti.

Dealtminteri ispanul abia se mai ținea pe picioare. Numai furia îl mai menținuse. Se aşează, sau mai bine zis se lăsă să cadă pe scaun.

— Aşa, Măria Ta! Acuma putem sta de vorbă ea oamenii. Un scaun şi pentru mine! porunci. După ce se aşează, continuă. Ți-a mai rămas urechea stângă, aşa că ai să poți auzi ce-ți spun, ispane! Dacă mai aud că te legi de femeia aceasta, de hangiță, să ştii că ți-o iau şi pe aceasta! Rămâi ciul! Asta-i una! Până în trei zile, vezi că nu te zoresc, îți dau vreme să te mai şi gândeşti, aduci cinci mii de florini şi-i dai acestei femei! Aceştia-s pentru mine. Am să trec într-o zi să-i iau. Trei zile, ispane, nu mai mult! Asta numai dacă vrei să-ți păstrezi urechea ce ți-a mai rămas! Şi aşa le ții sub perucă şi tot nu-ți folosesc. Hangițo! i se adresă femeii. Dacă se mai leagă Măria Sa de câştigul hanului, să-mi dai de ştire. Au să treacă oameni de-ai mei pe aici şi au să te întrebe. Încă nu ştiu când am să pot trece şi eu, dar să-mi spui dacă Măria Sa a adus în trei zile banii ce mi se cuvin! Niciun ceas mai mult, Măria Ta, dacă vrei să-mi fii prieten! Acuma poți pleca în drumul dumitale! Dați-le drumul şi tâlharilor! Sloboziți-i! se referi la cei doi haiduci domneşti legați.

Oamenii îi dezlegară pe haiduci, dar le opriră armele.

— La cai! porunci Săndruț, şi în câteva clipe, toți cinci galopau înspre Arad.

Merseră aşa câteva mii de paşi, opriră, părăsiră drumul mare, şi, pe poteci ascunse, o porniră spre Baia de Criş.

— Eu zic că nu aduce banii, spuse Luca. Are să puie pe urmele noastre cătanele şi nu ştiu cum are să fie!

— Dacă nu-i aduce în trei zile, cum am poruncit, îl las şi fără urechea cealaltă şi în loc de cinci mii va plăti zece mii! rosti Săndruț.

— Şi crezi că ai să mai poți să te apropii de el? răspunse sceptic Luca. Are să umble cu o droaie de cătane şi de haiduci pe lângă el.

— Am să încerc totuşi. Îmi place să-mi țin făgăduiala, şi i-am făgăduit doar! spuse Săndruț nepăsător.

Spusele lui Luca se adeveriră. Peste câteva zile se întoarse şi Pătruț din peregrinările sale.

— Cum e, Pătruțule?

După ce le semnală câteva cazuri de familii care trebuiau ajutate, Pătruț începu şi cu veştile de la Hălmagiu:

— Hollòki, işpanul, i-a trimis vorbă nanei Lucreția că nu-i mai are baiu', da să-i deie de ştire când mai vii pe la han, băciuț. Nana Lucreția mi-a spus, ca să ştii, să te păzeşti. Florinii nu i-a adus precum i-ai poruncit. Pe capu' dumitale s-a pus preț de o sută de galbeni care te aduce viu ori mort. Castelu' işpanului e păzit straşnic şi de haiduci domneşti şi de cătane. Nu poate intra nimenea fără să fie căutat

dacă n-are cuțit, sabie ori pistol. Când merge undeva cu hincheu', pe scaunu' dinapoi, stau doi haiduci cu câte două pistoale încărcate şi câte o flintă gata pregătită, în juru' hincheului cinzeci de călăreți straşnic înarmați. Aşa a fost duminică la mânăstire, la Baia, unde merge de două ori pe lună să se roage. Asta-i, băciuțule, tot ce-am putut vedea şi auzi.

— Bine! Să faci bine şi să te hodineşti vreo două zile şi, după aceea, iar la drum! Va să zică, domnul işpan n-a binevoit să-mi asculte porunca! Şi zici că se are bine cu călugării de la mânăstirea din Baia. Bine! Fraților, li se adresă celorlalți, eu mă duc mâine la işpan să-i iau cei zece mii de florini şi să-l păgubesc şi de cealaltă ureche! Când spun o vorbă e bun spusă, şi nu ling unde scuip! Dacă-l îngenunchez pe işpan, ca să-mi ştie de frică, toți domnii din comitat şi de pe-alături îmi vor şti de frică şi nu-mi vor ieşi din vorbă!

— Cum?! se mirară. Singur?!

— Mai mulți tot n-am avea ce face. Din câte am aflat de la Pătruț, numai singur aş putea să mă descurc.

— Aş merge eu cu tine, se oferi Luca, da' trebuie să mă duc pe la ai mei, la Visca. N-am mai fost de mult şi poate că le mai trebuie bani.

— Singur nu te las! afirmă categoric Ianoş. Orice ar fi, te voi însoți! Poate că vei avea nevoie de vreun ajutor!

Ianoş se deprinsese să vorbească bine româneşte, mai păstrând doar un uşor accent al limbii materne.

— Nu, frate Ianoş! Oricare dintre voi m-ar însoți, m-ar încurca numai! Am un plan al meu care, sunt sigur, îmi va reuşi!

— Ştii ce, frate Săndruț? Dacă nu vrei să le spui şi celorlalți ce ai de gând să faci, spune-mi măcar mie! Poate că mai născocesc şi eu ceva ca să-ți poată veni în ajutor. Două capete judecă mai bine ca unul singur! nu se lăsă înduplecat Ianoş.

— Planul meu e cu primejdie, dacă nu-mi reuşeşte, şi n-am dreptul, ca o căpetenie ce m-ați ales, să primejduiesc şi viața altuia dintre noi. Dacă vor trece două zile şi vedeți că nu mai vin, să ştiți ca nu mi-a mers şi am picat în laba işpanului! Vă alegeți atunci altă căpetenie!

„Dă doamne!" gândi Luca.

Ianoş însă nu se lăsă până ce Săndruț nu-i dezvăluise planul ce şi-l întocmise.

— Nu-i rău, Săndruțule, dar eu zic că tot e mai bine să mai iei pe unul din noi, să fie prin preajmă.

— Astă nu, frate Ianoş! Dacă aş şti că am mai pus viața vreunuia dintre ortaci în primejdie m-aş mustra cât aş trăi! E treabă de unul singur, după cum ți-am spus. Ori reuşesc, ori pic! Altfel nu poate fi, şi nimeni nu m-ar mai putea scăpa din mâna işpanului dac-aş pica!

Zicând aceasta se şi apucă să-şi facă pregătirile. Îşi alese un pistol bun, un jungher, ce tăia ca briciul, şi măciuchița de plumb. Erau singurele arme cu care considera că s-ar putea strecura neobservat. Îşi privi iataganul şi oftă. Nu-l putea folosi.

Ianoş îl urmărea cât de liniştit îşi vedea de treabă, dar se hotărâse să nu-l lase singur. Trebuia să-l urmărească fără ştirea lui, şi să-i sară în ajutor în cazul că va găsi de cuviință că este necesar.

A doua zi de dimineață, Săndruț se şi afla la hanul din Hălmagiu. Îşi cercetă chipul în oglinda cu pete ca de pecingine, îşi mângâie mustața şi oftă. Tare-i venea greu să se despartă de o asemenea podoabă, mai ales că Pătruț îi şi spusese că-i şade mai bine cu mustață, dar n-avea încotro. Era hotărât să zdrobească îndărătnicia ispanului, şi cu aceasta pe cea a nobililor din întregul comitat. Îşi rase mustața. Arăta ca atunci când se găsea în preajma Crăişorului. Se dezbrăcă pe îndelete şi desfăcu o bocceluță ce o adusese cu el de la hanul lui Dura din Baia de Criş. Scoase o sutană cafenie de călugăr franciscan, nişte sandale ponosite şi scâlciate, două şnururi de mătase albă, din cele cu care umblau aceşti călugări încinşi peste sutană, la capătul cărora atârnă câte o cruciuliță din lemn exotic. Îşi ascunse pletele negre şi inelate sub o perucă ce avea tonsura rituală. Dichisit aşa se mai privi în oglindă şi-i veni să râdă. Singur nu se mai recunoştea. Îşi trase şi gluga peste perucă. Cu chipul, aşa, umbrit, ar fi fost greu să mai poată fi recunoscut. Ridică sutana şi-şi legă sub un genunchi pistolul, după ce mai înainte îi verifică încărcătura, şi sub celălalt jungherul, în teaca lui. Făcu câțiva paşi ca să constate satisfăcut că armele nu-i incomodau mersul, îşi îndoi un pic şira spinării, ca să pară mai în vârstă şi i se păru că totul e în regulă.

Deodată uşa se deschise pe neaşteptate şi apăru un strajameşter de dragoni, mustăcios şi perciunat, având tradiționala perucă cu codița împletită la ceafă.

— Mâinile sus! Tâlharule! Am pus mâna pe tine! Săndruț schiță un gest ca să-şi scoată pistolul de sub sutană, când îl auzi izbucnind în hohote. Era Ianoş.

— Bată-te norocul, Ianoş! Dacă nu izbucneai în râs, ca să te recunosc, zău că puteai ajunge la strămoşi! Dar ce-i cu tine îmbrăcat aşa?!

— Asta ar trebui să te întreb şi eu! Dar zău că-ți stă bine popă! Binecuvântează, părinte!

— Doominus! îi răspunse Săndruț ridicând degetele a binecuvântare.

— Dacă te întâlneam pe drum, Săndruțule, să ştii că n-aveam cum să te recunosc. Cred că are să meargă, dar, chiar şi fără voia ta, mă voi ține pe aproape. Ce ai de gând?

— Cum ți-am mai spus, mă duc la işpan să-i iau banii şi urechea. Fără astea nu mă întorc la adăpost! Dar trebuie să-mi continui pregătirile.

Îşi introduse măciuchița de plumb în mâneca sutanei şi agăță cureluşa de gaica dinainte pregătită.

— Acuma-s gata, declară liniştit.

— Cum ți-am mai spus, pentru orice împrejurare, sunt pe aproape. De aceea mi-am schimbat şi eu înfățişarea. Nu puteam să te las singur. Nici tovarăşii din adăpost n-au fost mulțumiți. S-au bucurat când au văzut că m-am hotărât să te însoțesc, chiar şi împotriva dorinței tale. Să nu te

superi!

— Nu mă supăr, frate Ianoş, dar n-aş vrea să-ți prime jduieşti viața. Destul că mi-o primejduiesc eu.

— Tu n-ai fi făcut-o dacă m-ai fi ştiut în primejdie?

— Netăgăduit, dar...

— Fără niciun dar. Am să fiu pe aproape. De voi vedea că eşti în primejdie îți vin în ajutor. Am un cal bun, neîntrecut la fugă, şi-l țin la îndemână dacă ți-o trebui. Eu, îmbrăcat aşa, am să mă descurc într-un fel.

Cei peste doi kilometri, Săndruț îi făcu pe jos, târându-şi paşii ca să-şi prăfuiască sandalele, pe care şi le pusese pe piciorul gol, şi poalele sutanei, să pară că vine de departe, tocmai de la Baia de Criş, pe jos. Ianoş, călare, se ținea pe aproape.

Ajuns la poarta castelului fu întâmpinat de un ofițer.

— Plecăciune, părinte! Cu ce prilej pe la noi?

— Sunt trimis de către părintele stareț la Măria Sa, cu treburi ce țin de mântuirea sufletului, fiule!

— Aşteaptă puțin, părinte, fără supărare, dar trebuie să-l anunț pe Măria Sa işpanul. Nu poate intra nimeni neanunțat. Ordin!

— Aştept, fiule, aştept, răspunse Săndruț cu voce blândă.

Peste câteva minute ofițerul se întoarse.

— Fără supărare, părinte, dar datoria înainte de toate! Trebuie să te laşi controlat ca să văd dacă nu eşti înarmat!

— Arme?! răspunse prefăcându-se mirat Săndruț. Arma mea e cuvântul Domnului, fiule! Şi sfânta

cruce, fiule, ridică el cruciulița de lemn pe care o avea atârnată de capătul șnurului cu care era încins. Dar, ca să fii cu sufletul împăcat că ți-ai făcut datoria, caută, mai spuse ridicându-şi mâinile.

Ofițerul îi pipăi bustul până la cingătoare şi convingându-se că, într-adevăr, nu poartă arme, se înclină ceremonios:

— Iertare, Sfinția Ta! Poți urca la Măria Sa. Te aşteaptă. Am să te conduc până la uşă.

Săndruț, condus de ofițer, ajunse la uşa cabinetului somptuos al ispanului. Când întră, acesta se ridică.

— Binecuvintează, părinte!

— Doominus! rosti Săndruț cu voce prefăcută, ridicându-şi degetele a binecuvântare, cum o făcuse şi cu Ianoş.

— Stai, părinte! Văd că eşti obosit de la drum. Cu ce prilej pe la noi? Care e dorința Sfinției Sale starețul?

— Sfinția Sa starețul a poruncit să-ți iau şi urechea stângă şi zece mii de florini, Măria Ta! spuse Săndruț, scoțându-şi pistolul de sub sutană.

Ispanul rămase o clipă uimit şi căscase gura să strige după ajutor.

— Fără gălăgie! porunci aspru Săndruț. Dacă scoți o vorbă eşti mort.

Ispanul îşi închise speriat gura.

— Vezi drăcovenia asta? E tare afurisită! Dacă aude voci mai răstite, nu ştiu cum se face, şi-i sare cocoşul pe negândite! Şi are un năravparşiv. N-aş vrea să-ți împodobească fruntea cu o găurice! N-a

dat niciodată greş! E văr bun cu săbiuța aceea cu care ți-am ras urechea. Vom vorbi liniştiți, ca nişte oameni cu treburi serioase ce ne găsim. Stai jos! Stai jos, n-auzi?! îi mai porunci o dată.

Se aşează şi el, îşi scoase gluga şi peruca, lăsându-şi pletele să-i cadă pe umeri.

— Mă recunoşti, Măria Ta?

— Şi în iad te-aş recunoaşte, tâlharule! şopti şerpeşte, ca să nu facă prea mult zgomot, ispanul, dar n-am să mă las până nu te voi vedea în ştreang!

— Îți urez gândul cel bun, Măria Ta! Dar să-mi spui de ce n-ai dus, precum ți-am poruncit, florinii unde trebuie?!

— Îmi porunceşti mie?! Ispanul unui comitat?!

— Uite, mi-am luat şi această îngăduință, cu voia Măriei Tale! Atâta timp cât nu sunt în ştreang, precum văd c-o doreşti cu atâta înfocare, am să-ți poruncesc! Şi să nu mai îndrăzneşti să-mi ieşi din cuvânt! Ai înțeles, Măria Ta? Acuma, scoate frumuşel zece mii de florini! Hai, fără zăbavă, că n-am vreme de pierdut!

— Era vorba de cinci mii, şopti înspăimântat ispanul.

— Cinci mii dacă îi duceai unde ți-am poruncit şi fără întârziere. Am fost destul de bun şi ți-am acordat trei zile pentru treaba asta! Ți-am spus de atunci că nu-ți dau voie să întârzii cu un ceas peste cele trei zile! Acum te costă! Două mii cinci sute pentru că m-ai obligat să intru în vizuina lupului şi tot atâta pentru frumusețea de mustață pe care m-ai făcut să mi-o rad! Nu mă vezi cum arăt? Parc-aş fi o

babă turcească! Hai, nu mai zăbovi şi scoate-i!

— Ai să mi-o plăteşti, tâlharule! scrâşni ispanul.

— Asta, când mi-o veni rândul, Măria Ta! Deocamdată e rândul Măriei Tale să plăteşti, vrei, nu vrei! Mişcă mai repede, Măria Ta, că, uite, afurisitul de cocoş a început să tremure, nu ştiu ce naiba l-a găsit! Parcă are mâncărime.

Ispanul mai privi speriat la găuricea prin care ştia că ar putea ieşi plumbul, se ridică, scoase din buzunar o legătură de chei şi descuie un sipet. Începu să aşeze pe masă, aliniate, fişicuri de câte o sută de florini. Săndruț îi urmărea mişcările, numărând.

— Ajunge, Măria Ta, rosti când văzu suma aliniată pe masă. Nu cumva ai şi o pungă? Doar n-o să-i duc în poala sutanei! Vezi, ce mi-e şi omul. La toate m-am gândit, dar la pungă, ba!

Ispanul scoase o pungă de piele şi începu să îndese, oftând, în ea florinii. Îi mai arunca câte o căutătură ucigaşă intrusului, sufocându-se de mânie abia stăpânită.

— Aşa, Măria Ta, acuma-i bine! Văd că începem să ne înțelegem. Ascute-ți urechea, cât o mai ai, ca să auzi bine ce-ți poruncesc! Dar din vorba mea să nu mai îndrăzneşti să ieşi! Ai priceput? Acum am să-ți iau şi cealaltă ureche! Am promis şi-mi place să mă țin de cuvânt! Dacă-mi mai ieşi din vorbă, bagă bine de seamă, urmează nasul, precum ai poruncit să i se facă lui Horea, la Bălgrad, – am fost acolo şi te-am auzit – la o altă neascultare urmează buzele, pentru o alta ochiul drept, apoi stângul, şi dacă nici aşa nu

te cumințesc, Măria Ta, voi fi silit să cobor cu o palmă mai jos, pe undeva pe lângă mărul lui Adam. Un țol mai sus ori mai jos, n-are importanță!

Ispanul îngălbeni. Înghiți de câteva ori în sec, dar nu putu rosti un singur cuvânt.

— Sunt omul păcii, Măria, Ta! Eşti stăpânul comitatului, dar să nu uiți că trei sferturi din acesta e împădurit, şi acolo eu stăpânesc! Nu stăpâneşti decât satele şi târgurile, şi asta numai dacă ți-oi da eu voie! Când nu mi-o mai plăcea de ochii Măriei Tale... dar, precum am spus, vreau pace! Ai să-mi dai de două ori pe an câte cinci mii de florini! O dată la Sâmedru şi altă dată la Sângiurgiu! Da' să nu cumva să uiți! Eu țin minte ce ți-am promis, Măria ta! Nasul, ochii, pe rând, şi... Asta-i! Nu-i aşa că am putea fi prieteni şi am putea stăpâni în tovărăşie comitatul? Ce zici, Măria Ta?

— Tâlharule! Trebuie să pun odată mâna pe tine! Ai să mă joci un an, ai să mă joci doi! Sunt silit să mă supun forței, dar mai mult nu! Ne socotim noi odată, n-avea grijă! Deocamdată am să fac precum zici! Unde să duc banii când vine sorocul?

— La „Fântâna Cerbului", Măria Ta! Dar fără capcane, că... îmi închipui că ai priceput? Acuma cască frumuşel gura, aşa, mai mare, bine!

Ispanul se uita speriat la țeava fiorosului pistol şi se supunea ca un copil cuminte.

— Aşa, frumuşelule! spuse Săndruț îndesându-i în gură un ghemotoc de câlți ce-l avea pregătit. Bine! Acuma leagă-te! Dar strâns! Aş face-o eu, dar vezi bine că am o mână ocupată. Degetul mi-a obosit de

când îl țin pe trăgaci şi, doamne fereşte! N-aş dori-o!

Îi întinse, tot cu stânga, o basma. Işpanul o luă, şi-o petrecu peste gură şi o înnodă strâns la ceafă.

— Mai fă-i un nod, Măria Ta, ca să fie mai sigur! Aşa, Măria Ta, murmură mulțumit, văzându-l cât de docil ascultă. Acuma întoarce-te frumuşel cu spatele şi dă-mi mâinile! Aşa!

Îşi desfăcu unul din şnururile, cu care era încins şi-i cetlui strâns işpanului mâinile la spate.

— Acuma, urechea! spuse, scoțându-şi jungherul.

Işpanul începu să se zbată mugind înăbuşit.

— Fii cuminte, Măria Ta, nu te mai zbate, ca nu cumva din greşeală să scap şi să iau mai mult decât urechea! Taie ca briciul drăcovenia aceasta! Nu mişca!

Işpanul se linişti şi închise ochii.

— Nu te teme, Măria Ta! E prima dată în viața mea când sunt silit să-mi calc cuvântul dat! Dar ține minte, altă dată n-am s-o mai fac! Am spus că-ți iau urechea, dar nu pot mutila un om legat. Dacă am fi față în față, cu armele în mână, nu m-aş sfii! Te-ai convins cred că mă pricep! Aşa nu pot! Ți-o las, dar să nu mai îndrăzneşti să-mi ieşi din cuvânt! Şi acum, Măria Ta, după atâtea emoții meriți un picuț de odihnă! Am să te ajut să te culci pe divan.

Îl conduse acolo, îi ajută să-şi găsească o poziție cât mai comodă, îi cetlui strâns şi picioarele şi părăsi încăperea, cu punga grea în mână, îndreptându-se spre poartă. Ofițerul când îl văzu îi făcu o plecăciune cuviincioasă.

— Mărinimos stăpân v-a hărăzit Dumnezeu, fiilor,

li se adresă celor de la poartă Săndruț. Uite ce danie a binevoit să acorde pentru ajutorarea săracilor! Dumnezeu să-l binecuvânteze! le arătă el punga.

Mai nestingherit de cum intrase, Săndruț părăsi castelul ișpanului. Văzându-l, Ianoș se îngrozi. „Ăsta-i diavolul”! Săndruț schiță și spre el semnul binecuvântării, făcându-i șiret cu ochiul, pornind-o spre han.

Ianoș era hotărât să mai aștepte să vadă ce se va petrece la castel. Mai bine de un sfert de oră îi trebui ișpanului, incomodat de legături, ca să poată ajunge la ușă și s-o izbească puternic cu picioarele. Apăru o slugă speriată. Când îl văzu în ce hal era, se apucă să-l dezlege și-i scoase călușul.

— Pe cai! Pe cai! După el! strigă ișpanul ca ieșit din minți.

În curte se stârni panică. Se făceau pregătirile pentru urmărire, curgeau poruncile răstite. Erau înșeuați caii și se pregăteau ostașii.

Ianoș nu mai așteptă, ci o porni în galop pe urma lui Săndruț. Încă nu apucase să iese din sat când îl ajunse.

— Sus, frate! Sus că-s pe urmele noastre! spuse, ajutându-i să se aburce, în spatele său, pe cal.

O porniră în galop nebun până ajunseră lângă pădure. Nici nu apucară bine să se afunde în desiș, că și auziră tropotele urmăritorilor. Trecură pe lângă ei, nălucă.

— O luăm înapoi, Săndrușule. Pe la han nu mai poți trece. Are să vie Pătruț după straie. Trebuie să ne ascundem pe undeva până înserează.

— Îți mulțumesc, frățioare! Pe toate le-am făcut cu cap, dar se vede că de legat, nu le-am legat cum trebuia! Dacă mă ajungeau...

— I-ai luat şi urechea? întrebă Ianoş.

— Nu! Era legat! Nu puteam să schingiuesc un om legat, dar i-am promis că altă dată n-am să mai țin seama de astfel de mărunțişuri. Domnii nu țin seama de ele şi ar trebui să învățăm de la ei câte un pic de neomenie! Cu omenia, e mai greu să-i facem să înțeleagă!

XIV.NUMĂRUL MEMBRILOR CETEI CREȘTE

Pătruț, trudit de drumurile sale, era singur în adăpost, îl lăsaseră să se odihnească. Căuta să-şi găsească o poziție mai comodă ca să poată adormi, dar îl supăra ceva. Încă de la început, de când veniseră, simțise că una din lespezile din care era alcătuit patul se mişca de câte ori se întorcea şi-l stingherea. Se sculă hotărât să facă ceva ca s-o înțepenească. Ridică blănile de animale cu care era aşternut patul, îndepărtă cetina şi rămaseră lespezile goale. Apăsă pe colțul uneia. Juca. „Asta-i cu pricina”, îşi zise, căutând ceva ca s-o înțepenească. Ciopli o pană de lemn şi încercă s-o introducă într-o crăpătură de sub lespede. Lespedea alunecă, prăvălindu-se, lăsând un gol întunecat. Privi în deschizătura ce părea să aibă o formă regulată, ca şi intrarea în peşteră. Se apropie de vatră, suflă în jarul de sub spuză şi aprinse o făclie. Deschizătura era destul de largă să pătrundă un om în toată firea, şi mai văzu, cioplite în piatră, nişte trepte. Nu îndrăzni să coboare. Trebuia neapărat să-l anunțe pe Săndruț, sa cerceteze şi să vadă ce-i. Singur, nu se încumeta. Se opinti şi împinse

lespedea la loc, acoperi patul cu cetină întinzând pe deasupra blănile, şi, cât era de obosit, o porni în căutarea lui Săndruț. Ştia doar că toți sunt la vânătoare, pentru că îi văzuse când îşi luară tolbele cu săgeți şi arcurile. Rătăci mult prin pădure până îi găsi. Când îl văzu, Săndruț îl şi luă la zor:

— Ți-am spus să te odihneşti! De ce n-ai astâmpăr? Până şi de Brânduş al tău am zis că ne îngrijim noi.

— Băciuțule, hai c-am să-ți spun ceva!

— Spune, ce mai aştepți?!

— Nu pot să-ți spun decât dumitale. Hai mai încolo!

Săndruț îşi închipui că flăcăiandrul, fie că fusese şi pe la Căzăneşti, fie că o întâlnise pe Creştina în piață, la Vața, avea să-i comunice ceva despre ai săi. Îi trecu prin gând că ar putea fi ceva în legătură cu fata aceea, cu Anuța, şi inima-i începu să zburde. Nici nu mai avusese timp să se mai gândească la ea, prins de atâtea treburi, şi trecuseră mai bine de trei săptămâni de când fusese ultima dată prin sat. Îl urmă.

— Băciuț, începu flăcăiandrul, când ajunseră la o distanță de unde ştia că nu-i pot auzi ceilalți, hai cu mine la adăpost!

— Ce-i? Ce s-a întâmplat?! se miră Săndruț, văzându-i chipul de pe care dispăruse orice urmă de zâmbet.

— Băciuț, am găsit ceva ce trebuie să vezi şi dumneata! Ar fi bine ca să nu mai spui nimănui de treaba asta, să rămâie o taină a dumitale, care ne

eşti căpetenie. Nici eu nu ştiu încă ce-i, da' hai!

Săndruț îl urmă. Coborâră în adăpost. Băiatul închise şi asigură intrarea, aşa că nimeni nu mai putea pătrunde.

— De ce-ai închis?! se miră Săndruț.

— Las' c-ai să vezi, băciuț.

Flăcăul aprinse o făclie, o fixă în perete şi începu să-şi desfacă patul. Trase de otgon şi închise luminatorul, luă făclia şi îi arătă lui Săndruț ceea ce descoperise.

— Să cercetăm şi să vedem despre ce-i vorba, spuse Săndruț. Te pomeneşti c-o mai fi vreo comoară! Lasă-mă pe mine să cobor şi tu vino în urma mea, cu feştila.

Se lăsă în deschizătură şi începu să coboare. Numără treptele. Erau treizeci şi două. De acolo se deschidea un tunel prin care putea trece doar un singur om, în picioare. Luă făclia din mâna lui Pătruț şi începu să păşească, atent, ferindu-se de eventualele capcane. Tunelul cobora în pantă nu prea mare, dar în afara faptului că în unele locuri se strâmta şi tavanul cobora simțitor, în aşa fel încât trebuiau să se aplece, ba, în câteva locuri fură siliți chiar să meargă în brânci, nu întâlniră nimic altceva. Coborau mereu. Abia după vreun sfert de oră lui Săndruț i se păru că întrezăreşte lumina zilei. Era deci o ieşire tainică din adăpost. Coborâră şi cei vreo douăzeci de paşi, ce le mai rămaseră, până văzură clar ieşirea la lumină, dar ultimii zece paşi trebuiră să se târască pe brânci. Era un perete de stâncă, în care se vedeau mai multe asemenea grote,

unde nu se putea intra decât pe brânci, – ba, unele în care nici nu se putea pătrunde, – iar dintr-una izvora un pârâu cu un debit destul de bogat. Vâna de apă era de grosimea unui om şi izbucnea clocotind, din sânul stâncii. În afara grotei din care izvora pârâul, celelalte erau ascunse de frunze mari de lipan şi tot felul de alte plante, asemănătoare cucutei şi bozului, care creşteau în voie:

— Ar trebui să ştim unde ne găsim, Pătruțule, îi spuse Săndruț. Caută şi vezi până unde ajunge acest tunel. Eu o iau înapoi pe unde am venit.

— Băciuț, intră în adăpost, pune la loc totul cum a fost şi numai după aceea deschide. Ar fi bine să nu mai ştie nimenea de ieşirea asta tainică.

— Dar de cine şi de ce să ne ferim, Pătruțule? Nu suntem cu toții frați de cruce? N-am jurat?

— De jurat am jurat, da' să ştii, nu toți sunt cu inima curată!

— Ce?! Cum?! se miră Săndruț.

— Să ştii că băciuțu' Luca te duşmăneşte!

— Ai bolunzit, pruncuțe? Cum să mă duşmănească?! Pentru ce? Nu m-a scăpat el de la moarte? Să nu te mai aud cu vorbe din astea! De unde ai mai scos-o?

— M-am întâlnit cu Creştina, băciuț. Băciuțu' Luca a mai fost de patru ori până acuma la Căzăneşti şi-i dă târcoale nanei Anuța. Aşa să ştii! Dacă ți-e prieten, n-ar trebui să facă una ca asta!

Săndruț simți un ghimpe în inimă. Se linişti însă imediat. La urma urmei, ce avea el cu Anuța aceea? Că o jucase pentru întâia oară şi, precum era

obiceiul, era considerat drept logodnicul ei? Dar nici nu mai apucase să vorbească ceva cu ea. Plecaseră în pripă. Să strici prietenia cu un om numai pentru atâta? De unde putea şti că fata nu-l îndrăgise pe Luca? Doar jucase şi el cu ea. Ce era de mirare? Nu era şi el flăcău arătos, falnic, la care merita să privească orice fată? Nu! Pentru atâta lucru, oricât l-ar durea, nu trebuia să se mânie.

— Vezi-ți de treabă, pruncule! Nu mai umbla cu prostii! Dacă l-o fi îndrăgit fata, ce-i el de vină?

— Asta-i, băciuț, că nu l-a îndrăgit! Pe dumneata te-a îndrăgit! Dumneata i-ai intrat la inimă. Şi i-a şi spus-o. De ce n-o lasă în pace? Mi-a spus Creştina tot. Nana Anuța i-a spus Creştinei ca să-ți deie de ştire că n-o lasă în pace.

— Pentru atâta nu pot să mă amărăsc pe un prieten. Dacă mă place Anuța, nu l-o băga în seamă şi gata! Dacă are să-i placă mai mult de el, atâta pagubă! Fete mai sunt. Şi, afară de asta, numai a umbla după fete n-am vreme! Avem atâtea de facut!

Dar în gând îşi şi propusese să se repeadă, când va avea un pic de răgaz, până-n sat, ca să vadă ce-i.

— Băciuțule, ascultă-mă pe mine! Nu mai dezvălui nimănui taina! Cine ştie? Poate că odată are să-ți prindă bine. Oricum, adăpostul e sigur. Pe sus nu poate pătrunde nimeni, da' dac-ar şti cineva şi de intrarea asta, şi acel om ne-ar fi duşman, n-ar fi bine! Dac-o fi nevoie, cândva, le vei destăinui şi celorlalți ceea ce-am aflat. Dacă nu, şi aşa n-are la ce să le folosească.

Săndruț rămase câteva clipe pe gânduri. Până la

urmă găsi că sfatul flăcăiaşului nu era rău. Nu pricinuia nimănui niciun fel de supărare dacă taina rămânea cunoscută doar de el şi Pătruț.

— Bine, Pătrușule. Am să tac. Poate că ai şi tu dreptate. Du-te şi vezi unde am ieşit şi cum se poate ajunge la intrarea în adăpost! Eu mă întorc tot pe aici, cum am spus şi nu desfac gura adăpostului până nu-ți aştern la loc patul.

— Am a-ți mai spune unele lucruri, băciuț, da' asta o pot face de față cu ceilalți, aşa că îți spun când ne întâlnim.

O porniră fiecare pe alt drum, ca să se reîntâlnească în peşteră. Între timp sosiseră şi ceilalți de la vânătoare. Găsiră gura adăpostului închisă şi se cam mirară. Când Săndruț le deschise, Iovuț întrebă:

— Trebuie să ne temem de ceva, frate Săndruț, de te-ai ferecat singur înăuntru?

— Nu, frate. Am încercat şi eu cum mai merge drăcovenia asta. De mult n-am mai închis-o şi eu zic că măcar pe timp de noapte e bine să închidem ca lumea, să nu ne cadă cumva, ceva în adăpost. De o bucată de vreme n-am mai făcut-o.

Nu zise nimeni nimic, doar Luca strâmbă din nas, luă o făclie şi o apropie de pecețile tainiței, ca să se convingă că nu fuseseră desfăcute.

— Ori oi fi crezând că am intrat acolo, frate Luca? îl întrebă Săndruț. Doar am spus de la început că acela care ar încălca această regulă, adică va pătrunde în adăpost fără de cei care păstrează pecețile, nu poate aştepta altceva decât moartea!

— Nu de asta, frate! M-am uitat şi eu, aşa... se scuză Luca.

Săndruț îşi dădu însă bine seama că Luca bănuise că de aceea închisese el adăpostul în plină zi, pentru a pătrunde singur la comoară. „Poate că are dreptate pruncul", îşi zise, „unul care începe să te bănuiască pe nedrept are de ascuns ceva! Poate că tocmai el umblă cu gânduri necurate? Dar pentru o fată, nu se face. De ce nu-mi spune cinstit, în față, că, o vreme, până nu şi-ar aranja treburile cu ea, nici n-aş mai călca prin Căzăneşti, măcar că...", nu-şi termină el gândul.

Între timp sosise şi Pătruț. Ştia acum cu precizie unde dădea cea de a doua ieşire şi cum se putea ajunge acolo. Nu spuse însă nimic cu privire la aceasta, rămânând să-i comunice doar lui Săndruț ce constatase. Începu să le dea raportul, să le spuie ce auzise şi ce văzuse în ultimul său drum. Înşiră oamenii ce meritau să fie ajutorați, stabiliră de comun acord care şi cât va primi, precum şi cine le va înmâna ajutorul. Povesti câteva cazuri de silnicii săvârşite de unii nobili şi stabiliră şi pentru pedepsirea acestora unele măsuri. Orice silnicie trebuie pedepsită, şi aceasta era o principală menire a cetei.

— Şi am mai pățit ceva, i se adresă direct lui Săndruț. La Baia, s-a ținut de capul meu un om. De unde, cum, nu pot să-mi dau seama, da' ştie că sunt omul dumneavoastră. Asta nu-i bine!,

— Şi cine era omul acela? întrebă Săndruț. Să nu fie cumva vreo iscoadă de-a domnilor!

— La chip n-ar arăta să fie iscoadă, băciuț. Pare un om cumsecade, da' tot nu-i bine că a ghicit cine sunt. Mi-a spus că de multă vreme-i pe urmele mele, de mult caută pe cineva care să-i înlesnească să vă întâlniți, băciuț. I-am spus că nici nu te cunosc. Nici n-a băgat în seamă. „Pe mine nu mă păcăleşti, pruncule!" mi-a zis. „Spune-i Săndruțului că-l aştept joia viitoare la Brad. Să mă caute la birtu' lui Trandafir, că-l aştept. Dacă încă nu-s venit să mă aştepte el, că eu am a-i spune unele lucruri de seamă!" „Degeaba-mi spui, că tot nu-l cunosc", i-am răspuns. „Poate că-i aşa cum zici şi nu-l cunoşti, da' dacă-l cunoşti să-i spui că-l aşteaptă Groza Todor, ştie el cine-s" şi s-a dus.

— Groza, Todor ai zis?!

— Da. Aşa zicea că-l cheamă.

— Păi, ăsta a fost unul din cei mai de nădejde căpitani ai Crăişorului, spuse Săndruț.

— Îl cunosc, afirmă şi Pătru.

— Şi eu, spuse Serafim. Ăsta n-ar strica să fie cu noi. Şi aşa mai avem loc de trei oameni.

— Parcă nu suntem destui! ripostă Luca. O să ne apucăm să-i strângem pe toți nepricopsiții!

— Ba nu-i nepricopsit, frate Luca! Îl cunosc bine. Ce mai? Sâmbătă voi fi acolo! se hotărî Săndruț.

— Iar singur? îl mustră Ianoş. Mai ia-ți pe careva!

— De data asta chiar că nu mi-ar ajuta la nimic. Nu mă mai bag în vizuina lupului, ca data trecută. Să nu vă îngrijorați!

Zis şi făcut. Joi, la ora scăpătatului, Săndruț se şi găsea instalat lă o masă a birtului, fiind atent la

intrarea oricărui nou-venit, ca să-şi vadă intrând prietenul. Nu era înarmat decât cu măciuchița de plumb şi în carâmbul cizmei purta un jungher.

De cum intră, însă, şi fu recunoscut. Nici nu băgase de seamă că o pereche de ochi nu-şi dezlipeau privirea de la el. Era atent doar la cei ce intrau. Omul îl studie o bucată de vreme şi-i fu greu să se hotărască la fapta mişelească ce-i dădea ghes. Era un fost cetaş de rând din oastea Crăişorului, unul Ioan Sava, şi avusese prilejul să-l vadă de multe ori pe Săndruț, în preajma acestuia. Era un om cinstit, dealtminteri, sau cel puțin aşa fusese până în clipa aceea, şi cinstit putea să şi moară dacă nu-i orbea mintea mirajul celor o sută de galbeni puşi pe capul lui Săndruț. Cumpăni mult. Aproape un sfert de oră duse lupta cu sine însuşi, dar, până la urmă, lăcomia învinse. Era sătul de sărăcie. I se ivise singurul prilej când putea s-o rupă cu aceasta, o dată pentru totdeauna. Se strecură uşor afară, după ce plăti birtaşului ceea ce consumase, şi nu se opri decât la solgăbirău. Săndruț nici nu bănuia cât de aproape era primejdia.

Cum află ştirea, solgăbirăul porunci ca şase ostaşi să se ducă şi să-l aresteze pe răzvrătit Se aştepta şi el la o recompensă binemeritată. Aflând că Săndruț e singur şi neînarmat, socoti că şase oameni erau de ajuns ca să-l poată aresta.

Caporalul, ce conducea patrula, postă la intrarea birtului doi ostaşi cărora le porunci să nu mai lase pe nimeni să iasă, oricare ar fi încercat să fie oprit, şi cu ceilalți trei, intră. Trădătorul i-l indică din ochi

pe Săndruț şi se prefăcu a mai cere ceva de băut. Săndruț, însă, cum îi văzu intrând pe ostaşi, intră în alertă. Îşi duse stânga la subțioară, ca pentru a se scărpina, şi se linişti când simți în pumn bila rotundă de plumb. Îşi pipăi şi carâmbul cizmei, verificându-şi jungherul. Se făcea că nu-i bagă în seamă, dar era cu ochii în patru. Caporalul se prefăcu şi el că se uită în altă parte, îl întrebă ceva pe birtaş, ca să se afle-n treabă, ceva fără importanță, dar nu-l mai slăbea din ochi pe Săndruț. Se convinse că, într-adevăr, nu era însoțit şi nici înarmat, înainte de a acționa.

— Dumneata, de colo, Săndruțu' Tomii parcă-ți zice?

Săndruț se prefăcu că nu-l aude, dar toate privirile se îndreptară asupra lui.

— Hei! N-auzi?! Eşti surd? se răsti caporalul. Ia să faci bine să te scoli şi să vii cu noi! Are o treabă cu dumneata Înălțimea Sa solgăbirăul!

— Cu mine vorbeşti?! întrebă Săndruț părând indiferent.

— Cu cine dară?! Hai, că n-am vreme! Ia-o înainte!

Săndruț se sculă şi prefăcându-se mirat se apropie de caporal. Socoti bine cum ar putea face să doboare măcar doi din ostaşi, ca să-şi poată croi drum spre ieşire, fără să ştie că afară-l mai aşteptau doi. Fulgerător ridică brațul şi lovi. Caporalul se lăsă moale în brațele unuia din ostaşi. Îl lovi şi pe acesta cu măciuchița, doborându-l, şi cu stânga, înfipse jungherul într-al treilea. Cel ce mai rămăsese holbă ochii a mirare, nemaiavând curajul să se apropie.

Săndruț nu mai stătu pe gânduri şi o zbughi spre uşă. Cum păşi însă de pragul birtului îşi simți dreapta apucată ca într-un cleşte şi cineva îl trase cu putere, făcându-l aproape să se împiedice.

— Hai! Nu mai sta! auzi vocea cunoscută a lui Groza, care îl trase spre o străduță lăturalnică.

Mai avu timp să vadă încă doi ostaşi ce zăceau în nesimțire pe treptele de la intrarea birtului. Începu să priceapă. Nici nu ezită să-şi urmeze prietenul.

Când Todor Groza se apropia de birt, auzi paşii cadențați ai ostaşilor în urmă-i. Îşi încetini mersul lăsându-i să-l depăşească. Când îi văzu încotro se îndreaptă îşi dădu seama că Săndruț e în primejdie. Avea sub țundră, la spate, petrecută pe după chimir, o măciucă de corn, şi, fără să stea mult pe gânduri, îi lovi pe neaşteptate pe cei doi ostaşi ce păzeau uşa. Atât de năprasnice fură loviturile, încât se prăvăliră ca trăsniți. Tocmai când se hotărâse să pătrundă înăuntru, pentru a încerca să-i vie în ajutor lui Săndruț, văzu cum acesta îi imobilizase pe cei trei ostaşi şi cum se îndreptă în fugă spre uşă.

N-apucară să cotească bine pe după colțul străduței, că şi auziră din urmă paşii urmăritorilor. Reuşiseră însă să ia o distanță de 60—70 de paşi. Străduța era destul de întunecoasă, dar noaptea nu era din cele de nepătruns. Siluietele lor se deosebeau bine la acea distanță. Nu-şi puteau închipui de unde mai apăruseră urmăritori, căci din cei şase ostaşi doar unul mai rămăsese neatins. Acestuia îi veni în ajutor întâmplarea. Tocmai intrară în birt patru gornici, care auzind despre ce-i

vorba, aşteptându-se bineînțeles la o recompensă, îi săriră în ajutor. Deci, pe urma fugarilor se aflau cinci hăitaşi.

Săriră un gărduț scund, pătrunseră într-o curticică îngustă şi bătură în uşa unei căsuțe nu prea arătoase. De parcă ar fi fost aşteptați, uşa se deschise şi-i primi un bătrân, cu pieptul dezgolit, ce purta cămaşa pe spate, cu mânecile înnodate pe după gât.

— Suntem urmăriți! mai apucă să rostească Săndruț.

— Intrați în cămăruța aceea, auzi vocea bătrânului care le arătă o uşiță scundă.

Cei doi, Săndruț şi Groza, nu stătură pe gânduri. Se repeziră spre uşa indicată, mai având timp să vadă că, în încăpere, bătrânul nu era singur, ci cu un tânăr. Auzindu-l însă pe bătrân dându-i nişte indicații tânărului, Săndruț se linişti. Nu se mai temu.

— Am nimerit-o bine, frate Todore! Îs oameni de treabă. I-a spus flăcăului să facă cum o şti numai să-i îndepărteze pe urmăritori de pe aici.

Aron, pentru că aşa auzise Săndruț că-l numise bătrânul, ieşi la colțul casei, la pândă. Urmăritorii se apropiau cu repeziciune. Se ascunse şi aceştia nu-l zăriră când intrară în curte. Începură să bată puternic în uşă. Bătrânul se moşmoli mult până trase zăvoarele, prefăcându-se mirat. Dar n-apucă să deschidă bine uşa, că afară se auzi un tropot de fugă. Erau paşii dinadins tropotiți ai lui Aron. Urmăritorii nici nu apucară să mai întrebe ceva,

când auziră paşii se şi repeziră pe urma fugarului, fiind sigur că-i Săndruț.

Aron avusese însă timp să ia un avans bunicel Fugi până la încrucişarea a două ulicioare şi-şi încetini paşii, prefăcându-se obosit. Când se apropiară urmăritorii, văzură că nu-i cel urmărit.

— Ce-i cu tine?! se răstiră.

— Hoții! rosti gâfâind Aron. Doi hoți or intrat la noi în ogradă şi m-am luat după ei! Ce să fac? Unu' a luat-o pe aici şi altu' pe cealaltă uliță, minți.

Gornicii nici nu mai statură pe gânduri, se împărțiră în două, luând-o pe cele două ulițe indicate, continuându-şi urmărirea.

Liniştit, Aron se îndreptă spre casă.

Între timp, în cămăruța în care intraseră Săndruț şi Groza, începură să se înțeleagă:

— Dacă ştiam că are să se întâmple aşa ceva, nu te mai căutam, Săndruțule. Am zis şi eu că fac bine şi uite ce era să pățim!

— Deocamdată-i bine, frate Todore. De ce m-ai căutat?

— Să mă iei în ceata ta. Acasă nu mă pot întoarce. Am început să fac ce pot, de unul singur. Da' văd că nici aşa nu-i bine. Despre ceata ta s-a dus vestea. Eu ce-am putut face? Am dat foc câtorva hambare domneşti, am prins la strâmtoare un sameş domnesc şi l-am vămuit, ia, nişte treburi de astea care nu-s de nasu' unui fost căpitan de-al Crăişorului. Voi sunteți mulți. Se zice că peste o sută, de aceea te caut. Să mă primiți şi pe mine. Mai ales de când i-ai scurtat urechea lui Hollòki,

ișpanul, de când l-ai vămuit cum se cuvine, m-am gândit că numai lângă voi mi-ar fi locu'.

— Nu suntem atâția, frate Todore! Cu totul suntem unsprezece şi mai putem primi trei. De mai mulți n-avem loc.

— Cum se poate aşa ceva?! Numai atâția şi ați băgat spaima în toată domnimea?!

— Mai mult cu şiretenia decât cu puterea, Todoruțule! Că ştiu că suntem o sută, las' să ştie! Să se teamă! Să ne creadă şi o mie şi mai mulți! Dar cum ai dat de urma noastră? Cum de l-ai dibuit pe prunc?

— Pe prunc îl cunosc. Şi pe tat-său, fie iertat. Ştiam că nu mai are pe nimeni-şi am văzut că prea rău n-o duce. Oricum ar fi făcut, numai cu fluierițele lui nu s-ar fi putut descurca. A trebuit să mă gândesc mult ca să-mi pot da seama că-i sprijinit de cineva. Abia după ce-am băgat de seamă că-i numai ochi şi urechi, mi-a dat prin gând că-i iscoadă. Şi numai a ta putea să fie. Se vedea bine că nu lucrează pentru domni. Ar trebui să mai vândă şi altceva, c-am văzut că are şi măgar; nişte donițe, că-i mărişor, ce mai, fecior aproape, şi să nu bănuiască vreun duşman ce treabă face.

— Hmm! Ai dreptate! Trebuie să facem ceva. Dar să vedem cum ne-om descurca acuma. Dacă ştiu că-s în târg, au să scotocească peste tot. Numai dacă o fi reuşit să-i păcălească Aron, ăsta, cine o fi, flăcăul pe care l-am văzut în casă, cu bătrânul. L-a trimis bătrânul să facă ce-o şti, numai să-i păcălească. Aşteptăm. Cu tine, să vedem ce zic şi ortacii. Eu zic

că are să fie bine, numai că noi avem nişte taine ale noastre, pe care nu le poate cunoaşte cineva, decât după ce a jurat. Ş-apoi, mai e o socoteală. Noi nu ne războim decât cu domnii şi nu cu hambarele lor. Acolo-i pită, mălai. E munca oamenilor, nu a domnilor. Trebuie numai să le scoatem de la domni şi să-i ajutăm pe cei ce n-au, nu să le ardem. Să-i ardem numai pe domni la inimă, nu şi pita ori mălaiul, că acestea nu-s ale lor. Să facem să ajungă la cei ce-au trudit să umple hambarele. E păcat să ardem grâul ori cucuruzul. Atâta sudoare de-a fraților noştri! Sudoare de rob!

— La asta nu m-am gândit, frate, ziceam că fac bine. De, unde-s mai mulți e şi minte mai multă! De aceea nu mai pot sta de unul singur. Orice jurământ m-ați pune să fac, să ştiți că am să vă fiu ca un adevărat frate!

— De asta nu mă îndoiesc. Te cunosc. Dacă nu te-aş fi cunoscut, nici nu veneam să te caut.

Se auzi o bătaie uşoară şi uşa se deschise.

— Puteți să ieşiți, se auzi vocea bătrânului.

Intrară în încăperea sărăcăcioasă şi abia atunci văzură că era un atelier de cizmărie. Ferestrele erau bine înfundate, ca să nu pătrundă fir de lumină în afară, şi uşa bine zăvorâtă. Flăcăul amesteca ceva într-un blid.

— Aşezați-vă pe unde puteți, le spuse, până gat eu să-l oblojesc pe taica. Tocmai începusem când ați bătut în uşă. I-am păcălit. Să nu vă mai temeți, oameni buni! Nu ştiu cine sunteți, dar se vede bine că numa' lotri nu! Eu aşa gândesc, sunteți de-ai

Săndruțului. Şi dacă e aşa, nu-mi pare rău că v-am ajutat!

— Ți-e tată? întrebă Săndruț, arătându-l pe bătrân.

— Da. E tatăl meu.

— Dar ce-a pățit de trebuie oblojit? întrebă Groza.

— A pus solgăbirău' să-i dea cincizeci de corbace, la stâlp, în piață. Mai mare ruşinea! Câinele!

— Dar cum?! Pentru ce? se miră Săndruț.

— Taica i-a făcut o pereche de cizme. Cizme bune, frumoase, scumpe. Cel mai bun material pe care l-a avut l-a băgat în ele. Ca să nu-i plătească, a zis că-l strâng şi că nu le poate încălța, da' l-am văzut cu ele în picioare şi văd că n-are nici pe dracu'. Asta numai ca să nu plătească. Adică, de plătit i-a plătit în felu' domnilor, cu corbaciu'.

Bătrânul, între timp, îşi dezlegase mânecile cămăşii din jurul gâtului, dezvelindu-şi spatele. Era-numai dungi însângerate. La fiecare atingere a degetelor flăcăului tresărea. Gemea surd, dar răbda. Îi ungea rănile cu un fel de alifie cafenie, care emana un miros plăcut. După ce se lăsă oblojit, bătrânul se aşeză pe marginea patului şi oftă.

— Dacă-l cunoaşteți pe Săndruțu' Tomii, dacă sunteți oamenii lui, luați-ne şi pe noi. Eu cu Aron nu ne temem de nimica. Ştim să luptăm cu domnii! Am luptat şi în oastea Crăişorului.

— Nu cred că se poate, baciu... dar nici nu ştiu cum te cheamă.

— Manole mă cheamă, moş Manole, aşa-mi zice lumea, spuse bătrânul. Da' de ce nu se poate?

— Noi ducem o viață grea, moș Manole, dumneata eşti bătrân şi nu ştiu dacă ai să poți...

— Acolo unde stați vă trebuie şi demâncare. Eu mă pricep. Am fost o vreme bucătar la grof, după aceea m-am apucat iar de şusterie. Ştiu să fac şi pită bună. Afară de asta, voi vă bateți, s-ar putea ca unul din voi să fie rănit. Cine să-l îngrijească? Mă pricep şi la asta. Cunosc tot felul de ierburi tămăduitoare. Vedeți unsoarea cu care m-a uns Aron? În două zile, cât mi-ați văzut spinarea de însângerată şi zdrobită, va fi ca pielea pruncului nounăscut şi nici n-o să mă doară. Mă pricep şi la leacuri, cum s-ar spune. Aron, nu se teme de nimica. E şi el un răzvrătit. Suntem oameni slobozi, nu iobagi, da' traiul săracului e la fel, ori că-i slobod ori că-i iobag. S-a săturat şi el de lucru în baie ca să scoată auru' pentru domni.

— Luați-ne, interveni şi Aron. Taica nu-i nici aşa bătrân precum pare. E încă tare. N-are decât patruzeci şi opt de ani. Traiu' rău l-a îmbătrânit. Ați fost în cămară şi ați văzut. N-avem nici măcar un dărăbuț de pită, să vă punem pe masă ca unor oaspeți!

— Bine! hotărî Săndruț. Veți veni cu noi. Dar nu ştiu cum să facem. Trebuie să ne asigurăm că drumu-i slobod. Ar trebui să mai ieşi şi să mai iscodeşti, Aroane, propuse Săndruț.

— Până mâine dimineață stați la noi. Dacă-i nevoie şi mâine toată ziua. Aici n-au să vă mai caute. Am să umblu şi am să caut să văd ce-i de făcut. Mâine, în târg am să aud ce mai spune lumea,

am să văd dacă nu umblă caraule. Acuma ar fi bine să vă hodiniți, propuse Aron.

— Şi cu domnul solgăbirău cum rămâne, moş Manole? întrebă Săndruț. Ai de gând să-l laşi în pace? Îl ierți?

— Cu el am să mă socotesc eu! spuse hotărât Aron. De iertat n-am să-l iert! Taica e prea bătrân pentru aşa ceva, da' eu...

— Veți veni cu noi şi vom vedea ce-i de făcut! Parcă mi-a şi venit ceva în minte. Ştii ungureşte, moş Manole, dacă zici că ai fost bucătar la grof?

— De bună seamă! Şi am învățat să vorbesc aşa, mai domneşte, cum s-ar zice.

— Dar un corbaci l-ai putea mânui la nevoie, moş Manole? Dacă ai vedea în față spinarea goală a solgăbirăului, ce zici, ai putea să-i dai tot atâtea corbace câte ți-a dat gâdea din porunca lui? Vezi, noi n-avem călăi ca să le poruncim şi trebuie să ne facem treaba singuri.

— Asta ar fi tare greu! Cum o să ajungă solgăbirău' cu spatele gol în fața corbaciului meu?! Da' dac-ar fi aşa, n-ai grijă, nu m-aş lăsa mai prejos ca gâdele!

— La trebuşoara asta am să mă mai gândesc, moş Manole. Eu aş crede că are să se dezbrace singur de cămaşă şi să aştepte loviturile. Să ne odihnim, cum a zis Aron şi vedem noi mâine ce-i de făcut.

XV. SOLGĂBIRĂUL BICIUIT

Luca se simți lezat în interesele lui de primirea în ceată a celor trei, dar, fățiș nu arătă niciun fel de opoziție. Ura lui ce mocnea tăcut împotriva lui Săndruț crescu, dar din acea clipă, văzând că ceilalți îi erau devotați, începu să-i urască pe toți. Își măcina pe tăcute veninul, clocind gândul trădării. Încă nu era hotărât cum să acționeze şi îşi făcea fel şi fel de planuri, dar în aşa fel, încât să aibă de câştigat. În acțiunea propusă de Săndruț, pentru pedepsirea solgăbirăului din Brad, care-l maltratase pe nedrept pe moş Manole, se oferi voluntar. Participau doar cinci oameni.

Şi într-o dimineață, de pe poarta largă a hanului din Hălmagiu ieşi o trăsură elegantă, pe capra căreia, în chip de vizitiu, se lăfăia Luca. În cupeul închis, în ținută de nobili, Săndruț şi moş Manole, iar pe bancheta din spate, rezervată valeților, în chip de haiduci domneşti, bine înarmați, Serafim şi Aron.

Pe întregul parcurs al drumului, echipajul era salutat de trecători, țăranii trăgându-se în marginea drumului şi aplecându-şi fruntea în pulbere, iar domnii, cu respectul cuvenit unui atât de elegant echipaj. Înainte de prânz, trăsura opri în fața

reşedinţei solgăbirăului. Cele două santinele ce păzeau intrarea îl chemară pe comandantul gărzii, care se prezentă ceremonios nobililor din trăsură.

— Anunţă-l pe înălţimea Sa solgăbirăul, că e căutat de baronul von Karpp şi contele de Szolnok, inspectori imperiali! porunci Săndruţ.

Fură întâmpinaţi de solgăbirău cu plecăciuni adânci, chiar pe prima treaptă din cele opt de la intrare. Solgăbirăul îi invită într-o încăpere ce putea servi de salon sau de sufragerie, modern mobilată, împodobită cu tablouri scumpe. Serafim şi cu Aron se postară în chip de santinele la uşa încăperii, supraveghind orice mişcare a slugilor.

— Desigur, sunteţi obosiţi şi flămânzi, Măriile Voastre, li se adresă curtenitor solgăbirăul celor doi nobili. Am poruncit ca în cel mult un sfert de ceas să fiţi serviţi.

— Nu era cazul să te deranjezi, domnule, spuse Săndruţ. Suntem doar în trecere. Mergem spre Deva, dar, desigur, ne vom informa şi de felul cum merg treburile pe aici. Ce greutăţi aveţi de întâmpinat? Cum reacţionează populaţia în urma executării căpeteniilor răzvrătirii? Acesta e temeiul în baza căruia am fost trimişi de către Majestatea Sa, să ne informăm şi să-i raportăm..

— Oamenii s-au potolit, în general. Fiecare îşi vede de treburile lui şi nu s-au ivit cazuri de nesupunere. Există însă o bandă de tâlhari, condusă de un oarecare Săndruţu' Tomii, o bandă bine organizată, care a început să terorizeze nobilimea din întreg comitatul.

— Am fost informați de aceasta. Chiar Măria Sa ișpanul Hollòki ne-a informat. Ce măsuri ați luat ca să stăviliți acțiunea bandei și să-l prindeți pe capul răzvrătiților?

— După cum vedeți, reședința e bine păzită și aici nu poate pătrunde. Alaltăieri eram pe cale să pun mâna pe el, dar a reușit să mi se strecoare printre degete. Dacă se mai ivește prin târg, în mod sigur, pun mâna pe el. Am luat toate măsurile. Are însă o bandă foarte puternică. Se spune că sunt peste o sută de călăreți, bine înarmați.

— Și cum de n-ați reușit să puneți mâna pe ei până acuma?! Ce păziți?! Asemenea vești nu-l vor încânta pe măritul împărat!

— Se ascund în păduri, și cu toate că am trimis tot felul de iscoade, n-am putut dibui locul unde se adăpostesc; dar vă garantez că în câteva zile le vom da de urmă! Toate autoritățile din comitatul Zărandului acționează în acest sens. Vă rog să-l informați pe Majestatea Sa împăratul că ne dăm silința.

— Nu se prea vede, domnule solgăbirău!

Între timp intrară slugile cu tăvile pline de tot felul de bunătăți, așezându-le pe masă.

— Vă propun să vă îndestulați mai întâi din sărăcia noastră, Măriile Voastre, ca niște adevărați oaspeți dragi ce-mi sunteți. Vă veți convinge după aceea că ne străduim cu toții. În ceea ce mă privește, vă asigur că voi face totul ca să pun mâna pe tâlhar!

— Aceasta și așteptăm, dar, cu ceea ce ați făcut până acuma nu prea vă puteți lăuda! Domnule

conte, i se adresă Săndruț şi lui moş Manole, să cinstim mai întâi masa gazdei, aşa se cade, şi după aceea vom continua discuțiile oficiale.

Începură să guste din bucate. Se vedea că era bine garnisită cămara solgăbirăului. Deşi pregătite în pripă, bucatele servite puteau mulțumi orice pretenții os. Mâncau în linişte, dar ochii lui moş Manole nu se mai dezlipeau de pe cizmele solgăbirăului. Îl coti de câteva ori pe Săndruț, şi aceasta nu mai ştia cum să-i potolească nerăbdarea. Slugile mai apărură o dată, aducând pe masă, în carafe aburite, câteva soiuri de vin, din cele mai alese.

— Porunceşte să nu mai intre nimeni! Să nu mai fim deranjați până la terminarea mesei, pentru că avem să discutăm chestiuni de stat, care nu trebuie auzite şi comentate! Îți atrag atenția, domnule solgăbirău, că tot ce vom pune la cale trebuie să rămâie între noi!

— De bună seamă, Măriile Voastre, aprobă solgăbirăul şi porunci să nu mai intre nimeni în încăpere fără să fie chemat.

Aceeaşi poruncă o dădu şi Săndruț celor doi ce păzeau la uşă. Dealtminteri, ştiau dinainte ce aveau de făcut.

— Frumoase, cizme, domnule solgăbirău! se minună Săndruț. Nu te strâng?

— Să mă strângă?! Măria ta! Sunt lucrate din cea mai fină piele! Avem un meşter neîntrecut în târg. Eu cred că nici la Viena nu i se poate găsi pereche!

La aceste vorbe, moş Manole nu se mai putu

stăpâni.

— Atunci de ce, tâlharule, ai pus să mă biciuiască? se răsti, smulgându-şi mustața falsă şi barbişonul.

Solgăbirăul căscă uimit ochii, recunoscându-l pe cizmar, bărbia îi tremură şi deschise gura să strige. Dar nu mai apucă. Deşi nu era pregătit pentru aceasta, moş Manole grăbind fără să vrea treburile, Săndruț apucă dintr-o fructieră de argint un măr mare, frumos, şi i-l înfundă în gură. Solgăbirăul nu reuşi decât să mai scoată un uşor geamăt nazal. În aceeaşi clipă şi văzu, îndreptată spre el, țeava pistolului scos de moş Manole.

— Dacă ții la viață, tâlharule, i se adresă Săndruț, să nu faci nicio mişcare! Altfel, într-o clipă ajungi în iad! Aşa, va să zică, cizmele nu te strâng! Sunt bune, din piele fină precum le-ai lăudat. Dar cele cincizeci de corbace pe care le-a îndurat omul acesta, nevinovat, îți vor fi înapoiate! Bătrânul ți-e dator cu ele! Acuma stai frumuşel, cuminte, că te spintec dacă mai îndrăzneşti să faci vreo mişcare, îl amenință Săndruț, scoțându-şi jungherul, când îl văzu încercând o mişcare pripită.

Îi legă strâns peste gura înfundată, o băsmăluță şi-i porunci:

— Ia să faci bine şi să-i plăteşti omului ce-i datorezi! Hai! Nu mai sta pe gânduri, că te jupoi de viu!

Solgăbirăul deschise un sipet din care scoase doisprezece florini pe care îi întinse, cu mâna tremurândă, cizmarului. Săndruț îi făcu semn lui

moş Manole să-i primească. Era un drept al său. Cizmarul şi-i înfundă în buzunar.

— Eşti cam zgârcit, solgăbirăule, de aceea-ți tremură mâna. Ori îți tremura şi la luat, tot aşa? Stai, nu închide, că mai avem o micuță socoteală, domnule! i se adresă când văzu că-i pe cale să închidă scrinul. Pentru osteneală, pentru că m-ai făcut să vin până aici, mai scoate cinci mii de florini! Poate că nici nu mă cunoşti încă? Am să-ți spun şi cine sunt. Eu sunt Săndruțu' Tomii, acela pe care ții neapărat să pui mâna!

Solgăbirăul se cutremură auzindu-i numele. Cunoştea, precum ştia întregul comitat, pățania işpanului, şi-şi dădu seama că nu poate face altceva decât să asculte. Scoase suma cerută şi o aşează pe masă.

— O pungă, frumuşelule! Hai, hai, că n-avem vreme de pierdut!

Negăsind o pungă la îndemână, solgăbirăul scoase o casetă de lemn de trandafir, încrustată cu fildeş şi sidef.

— E bună şi asta, spuse Săndruț, aşezând banii în casetă. Acuma, scoate-ți surtucul, şi cămaşa şi aşază-te frumuşel pe masă! porunci.

Solgăbirăul încercă să se opună, dar se convinse că-i zadarnic, când simți lama jungherului zgâriindu-i beregata. Se dezbrăcă, se întinse docil pe masă, lăsându-şi spinarea dezvelită. Săndruț smulse nişte şnururi de la o draperie, ce masca o uşă, îi legă o mână, petrecu şnurul pe sub masă prinzându-i-o şi pe cealaltă, atât de strâns încât să nu mai potă

face vreo mişcare. Cu alt şnur îi fixă şi picioarele.

— E adevărat, e mai comod ca la stâlp, dar nu-i rău nici aşa! Alțoieşte-l, moş Manole!

Bătrânul îşi petrecu pistolul pe după cingătoare, scoase din mâneca surtucului un bici, dinainte pregătit, şi începu să lovească. Lovea rar, ritmic, aşa cum fusese şi el lovit, învățase ceva de la călău. Carnea puhavă de pe spinarea solgăbirăului tresărea la fiecare lovitură, dar altă mişcare nu mai era în, stare să facă. Mugea înăbuşit pe nas, căluşul împiedicându-l să scoată alt sunet. După vreo cincisprezece lovituri, rămase inert. Leşină. Lovise zdravăn bătrânul.

— Eu zic că-i ajunge, Săndruțule! Mi-am sărat inima! N-a mai gustat în viața lui aşa o papară! Dacă-i mai dau vreo două, îi gata! S-a dus! N-aş vrea să-l ucid, păcătosu'! Acuma, ştiind cum ustură corbaciu', eu cred că s-o gândi mult înainte de a porunci o asemenea pedeapsă!

— Te-a apucat mila, moş Manole? Ar merita să crape ca un câine, dar e mai bine să vadă că noi, tâlharii, cum ne numesc, suntem oameni! Mai oameni decât sunt domnii! Să-l dezlegăm!

Îl dezlegară şi Săndruț fu nevoit să-i plesnească nişte palme zdravene ca să-l poată vedea deschizând ochii. Solgăbirăul clipi speriat şi mugi înfundat, ca muții.

— Linişteşte-te! porunci Săndruț. Slabi mai sunteți de înger, voi, domnii! Te-ai muiat ca o balegă şi n-ai primit decât vreo cincisprezece lovituri! Ce să mai spuie bătrânul acesta, nevinovat, pentru că

trebuie să recunoşti că nu ți-a pricinuit niciun rău, căruia călăul, din porunca ta, i-a dat cincizeci de lovituri?! Măcar la părul cărunt să te fi uitat, solgăbirăule! Dar voi, n-aveți nimic sfânt! Ascultă! Dacă mai aud că porunceşti asemenea pedepse, să ştii că iar te caut! Numai bine n-are să-ți meargă! Bucură-te că ai scăpat numai cu atâta! Acuma, îmbracă-te!

Solgăbirăul îşi trase cămaşa peste spinarea însângerată. Pete purpurii colorară albeața imaculată a cămăşii. Îşi trase şi surtucul, dar orice mişcare îl făcea să sufere şi gemea surd.

— Acuma, am să-ți scot căluşul. Dacă îndrăzneşti să strigi, ceea ce ai pățit până acuma-i floare la ureche! Ai să te urci cu noi în trăsură şi ai să ne însoțeşti o bucată de drum, ca pe nişte adevărați trimişi ai împăratului! Ai înțeles?

Solgăbirăul confirmă, muteşte, dând din cap. Săndruț dezlegă basmaua ce i-o înfăşurase peste gură. Solgăbirăul scuipă resturile de măr, pe care-l zdrumicase în timpul supliciului, dar nu îndrăzni să scoată o şoaptă. Se uita doar speriat spre lama lucioasă a jungherului, pe care-l ținea Săndruț în mână.

— Fără să faci altceva, decât ce-ți poruncesc, urmează-ne! Adică, ieşi după Măria Sa contele, pentru că eu am să te urmez şi la cea mai mică mişcare suspectă te străpung! Le spui caraulelor să rămâie la locurile lor, precum i-am găsit, şi că ne conduci o bucată de drum! Porunceşte ca deseară să vie să te ia cu hincheul de la hanul lui Dura din Baia, că

acolo te vom lăsa! Dar fă o mutră mai veselă că acum te leg şi-l pun pe moş Manole să-ți mai dea şi celelalte lovituri cu care ți-a rămas dator!

Solgăbirăul zâmbi silit, din ochi nu-i dispăruse groaza, dar urmă cu sfințenie instrucțiunile primite de la Săndruț. Santinelele de la ieşire le prezentară armele pentru onor, se urcară în trăsură, Serafim şi Aron îşi reluară locurile pe bancheta din spate şi Luca biciui caii. În zgomot de roți şi tropot de copite, elegantul echipaj se puse în mişcare.

Luca era mirat cum de reuşiseră să facă totul fără zgomot. Se şi hotărâse ca, la cel mai slab semn de alarmă, să dea bici cailor şi să fugă lăsându-i pe ceilalți în plata domnului. Avea pregătit dinainte un costum de negustor şi-şi luase la el toți banii ce-i agonisise până atunci, pentru orice eventualitate. Se hotărâse ca, în caz de nereuşită, ştiindu-l pe Săndruț şi pe ceilalți prinşi, să-şi piardă pentru un timp urma şi, după aceea, să facă în aşa fel, încât să fie prinşi şi ceilalți, rămânând singurul cunoscător al tainei comorii. Gândul trădării i se încuibase în creier ca un şarpe veninos. Reuşita acțiunii îl învenina. Tot drumul până la adăpost fu posomorât şi când îşi primi partea ce-i revenea din pradă, nu simți ca altă dată mulțumire. Prea era puțin. Se socotea frustrat. Nu se mai putea mulțumi doar cu picăturile ce-i cădeau. Şi toate acestea i le datora numai acelui afurisit de Săndruț, care orice întreprindea, orice acțiune, cât de temerară, îi reuşea. Aproape toți nobilii din ținut îi deveniseră tributari. Cei mai mulți nici nu mai încercau să i se

opună, cunoscând că orice împotrivire le dubla suma. Când primeau somația cu suma fixată, duceau banii la „Fântâna Cerbului”, fără a îndrăzni să urmărească pe cel ce venea să-i ia, avertismentul lui Săndruț fiind categoric. Cei ce încercaseră să supravegheze locul sau nu duseseră la timp banii la locul stabilit, trebuiră să plătească îndoit şi, de fiecare dată, Săndruț găsea mijlocul de a intra în posesia sumei dublate. Intrase panica în întreaga nobilime din comitat, ba şi dincolo de hotarele acestuia. Se țineau consfătuiri, se întindeau capcane, dar zadarnic. De obicei, Săndruț nu se lega aşa, din senin, de nobilul respectiv, ci numai în urma informațiilor pe care le aducea Pătruț, ca represalii la câte o samavolnicie. Or cum nu exista nobil care să nu fi nedreptățit sau asuprit pe vreunul din supuşi, puțini mai rămăseseră nevămuiți.

Procedeul era simplu. Un trimis al lui Săndruț slobozea o săgeată în jurul căreia era înfăşurat un mesaj, o scrisoare, prin care se indica suma şi locul unde trebuia depusă. Nu lipsea amenințarea că în caz de refuz suma va fi dublată. Locul în care de obicei erau lăsați banii era „Fântâna Cerbului”, o fântâniță de la marginea drumului mare, în pădure, la umbra unui gorun uriaş. Debitul izvorului era mic, din fântână abia prelingându-se un firicel de apă, şi dacă era complet golită îi trebuia aproape o zi întreagă ca să se umple. Era un găvan scobit în stâncă. Apa era atât de limpede, atât de răcoritoare, încât era cunoscută aproape de toți trecătorii. Rar să

fi trecut cineva pe acolo şi să nu fi gustat din căuşul de lemn pus anume pentru aceasta. Pătruț îşi împletise în stejar un cuib de vultur. Putea sta acolo zile întregi dacă era nevoie, fără să simtă oboseala, văzând tot ce se petrecea în jur, dar de jos, nicio privire, cât ar fi fost de ageră, n-ar fi putut descoperi locul de pândă. După ce banii erau lăsați acolo, urmărind din cuib toate mişcările aducătorului şi numai după ce se asigura că acesta plecase şi nu rămăsese nimeni la pândă, Pătruț dădea semnalul, aprinzând o torță fumigenă, anume făcută, care lăsa un fum gros. Omul lui Săndruț ştia că se poate apropia fără teamă să ridice banii. Uneori îi lua chiar Pătruț, dacă nu era silit să mai urmărească ceva din observatorul ce şi-l amenajase. Fuseseră cazuri, la început, când cel ce aducea banii era însoțit de oameni înarmați, care pândeau mult timp după aceea, dar treceau ore în şir şi nimeni nu se apropia să-i ia, în schimb, urmau represaliile. Taina era de nepătruns. Nu-şi puteau închipui nobilii, cum, atâta timp cât rămânea măcar un singur om la pândă, nu se apropia nimeni să ridice banii. I se atribuiau lui Săndruț puteri supranaturale, vrăjitoreşi, chiar legătura cu diavolul, şi câte şi mai câte.

De multe ori Luca era acela ce trebuia să ridice banii de la „Fântâna Cerbului". Fusese chiar ispitit, – în ziua aceea era vorba de zece mii de florini, o sumă apreciabilă, – să-i ia şi să se facă nevăzut, să plece undeva departe, unde nu l-ar fi cunoscut nimeni, să-şi facă un rost, după aceea s-o

ademenească şi pe Anuța, dar nu se putea depărta de comoară. Dac-ar fi plecat, o considera, pentru el, cu desăvârşire pierdută, pentru că se temea de răzbunarea lui Săndruț şi a celorlalți ortaci, care n-ar fi precupețit nimic ca să-i dea de urmă. Socoti că e mai bine să rămână, că, poate tot i se va ivi prilejul să ajungă în stăpânirea bogățiilor de acolo, fiind sigur că, odată, Săndruț va cădea. Vor mai cădea şi din ceilalți şi dacă vor rămânea câțiva va găsi el un mijloc pentru a-i pierde. Numai de-ar putea scăpa de Săndruț, ar fi bine. Aşa considera. Pe ceilalți...

XVI. DE DRAGOSTE

Greu îi fu lui Săndruț să se hotărască să-şi mai viziteze familia. Cu toate că îi era dor de ai săi, se gândea şi la Anuța, dar era hotărât s-o lase în pace până ce ea singură se va decide, să aleagă între el şi Luca. Intrase în sat pe înserat şi nu se opri nicăieri până acasă. Nici n-apucase să schimbe câteva vorbe cu ai săi, că şi apăru Anuța.

— Seara-bună, le ură, îmbujorându-se. Am venit numai cu graba. Suratã, i se adresă Creştinei, nu poți să-mi dai cu împrumut o sită de făină de cucuruz, că noi abia mâine ducem la moară şi am rămas fără făină.

— Îți dau, Anuță, cum să nu-ți dau? răspunse bucuroasă Creştina, luându-i sita din mână şi îndreptându-se spre cămară.

Fata rămase în picioare, lângă uşă, răsucindu-şi între degete un colț al basmalei şi furându-l din ochi pe Săndruț. Dacă ar fi fost singur poate că ar fi îndrăznit să scoată vreo vorbă, dar era de față şi bătrânul, Toma, şi se simțea tare încurcată. Săndruț îi aruncă la rându-i o privire cercetătoare. Observă că e emoționată şi că făina aceea de porumb nu era altceva decât un pretext ca să-şi facă drum pe la ei,

să-l vadă. Se bucură. Dacă l-ar fi îndrăgit pe Luca, nu venea pe acolo, ştiindu-l acasă, c-o zărise când trecuse pe la poarta ei. Ca s-o scoată din încurcătură, rupse el tăcerea, ce începuse să devină stânjenitoare:

— Şezi, Anuţă! De ce-ai rămas în picioare?

— Mi-i grabă, băciuţ! Tare mi-i grabă, îi rostiră buzele, dar o dezmințea atitudinea. Mă aşteaptă maica.

Cu toate acestea se aşează sfioasă pe marginea laviței de lângă pat.

Bătrânul Toma zâmbea pe sub mustață. Tinerii continuară să se cerceteze pe furiş, până se ivi Creştina cu sita plină.

— Poftim, Anuţă! îi întinse sita.

Aceasta o luă, o acoperi cu şorțul, dar, cu toată graba pretextată nu-i venea să se mişte din loc. Mai rămaseră un timp tăcuți. Creştina încercă să lege o discuție, dar nu reuşi. Parcă nu găseau ce să-şi spună. De câteva ori încercă Anuța să se ridice, renunță, dar până la urmă – o cerea buna-cuviință – se hotărî.

— Sănătate-bună! le ură, dar paşii ce-i făcu până la uşă erau ca împiedecați. Nu-i venea să se rupă din loc.

Fără nicio vorbă, Săndruț o urmă. Se opriră la poartă. Deşi amurgise, chipurile li se mai desluşeau.

— Ai spus că mai vii, băciuţ! îi reproşă fata. Te-am aşteptat!

— Am venit, Anuţă! Iacă-mă-s!

— Da' cât a trebuit să te aştept? Dac-ai şti ce-i în

sufletu' meu! Gându' mi-a fost numai la dumneata!

— Am auzit că mai vine Luca pe aici, prin sat, şi să ştii că nu mi-a plăcut să fiu niciodată a cincea roată la căruță! Te-a îndrăgit omul şi nu se cădea să...

— Da' pe mine m-a întrebat cineva? îl întrerupse fata. Ce sunt eu? Vacă, capră, ori oaie? Eu n-am nimica de zis? Nu mi-i drag, băciuț! Numai dumneata-mi eşti drag, şi ai să-mi fii întotdeauna! Numai pe dumneata te ştiu!

— Te-ai gândit bine, Anuță? Ştii ce viață duc!

— M-am gândit! Ştiu! Poate de aceea-mi eşti şi drag că nu-i altu' ca dumneata! Da' văd că nici nu-ți pasă!

— De unde ştii că nu-mi pasă?

— Aşa, bine! Cât a trecut de când n-ai mai dat prin sat? Dacă-ți păsa, îmi trimiteai măcar o vorbă! De câte ori n-a trecut Pătruț pe aicea? De câte ori nu l-am văzut la Vața? În fiecare vinere îmi fac drum şi mă duc şi eu cu Creştina, la Vața, cu treabă ori numai aşa, să mai aud ceva despre dumneata!

— Dar ce viață ar putea fi asta, a noastră, dacă ne-am lua? Te-ai gândit? Eu, mai mult dus. Tu, mai mult singură, ca văduvoaiele.

— M-am! M-am gândit bine! Numai dumneata să vrei! Dacă-ți place de mine... Eu ştiu ce să mai zic? Dacă-ți plăcea nu lăsai să treacă atâta vreme şi să nu-mi dai niciun semn!

— Mi-eşti dragă, Anuță! Nici nu ştii cât îmi poți fi de dragă! Nu mi-a fost dragă nicio fată cum îmi eşti tu. Dar, cum ți-am spus, ce viață ar fi asta? şi-i

aşează uşor palmele pe umeri, căutându-i privirea în semiîntuneric. Fata nu şi-o feri.

— Ce fel de viaţă? Frumoasă, băciuţ! Nici nu se poate mai frumoasă! Ţi-aş creşte pruncii şi te-am aştepta! Mereu te-am aştepta! De câte ori ai să poţi veni are să fie sărbătoare. Ştii, băciuţ, am auzit de oamenii aceia, de corăbieri, care nu dau cu anii pe acasă, şi femeile lor îi aşteaptă şi le sunt credincioase. Ţi-am mai spus că nimenea n-are să te aştepte vreodată cum am să te aştept eu, şi dacă... şi pruncii noştri au să te aştepte cu acelaşi drag! Cândva, când îi îmbătrâni şi nu-i mai putea duce viaţa asta, tot ai să te tragi pe lângă casă şi-are să fie bine. Băciuţ! Doară n-o să duci viaţa asta până la... şi se întrerupse.

— Spune, Anuţă! Nu te sfii! Până la moarte, ai vrut să zici.

— Nu se cade să pomenim vorba asta! Nu trebuie să ne gândim la aşa ceva. La viaţă să ne gândim, băciuţ! La viaţa noastră, băciuţ, îi trecu ea braţele pe după gât, după ce aşează sita pe jos, ca să n-o verse.

— Te-ai gândit bine, Anuţă? Cu aşa ceva nu se glumeşte!

— Altfel, cu altcineva, nici n-aş putea trăi, băciuţ! Nu-mi trebuie altul şi nici n-are să-mi trebuiască vreodată!

Flăcăul o cuprinse în braţe, îşi apropie obrazul de al ei. Îl ameţea aroma florilor de munte ce parcă-i izvora din sân, din întreaga ei fiinţă. Se sărutară pierduţi amândoi în uitare.

— Numai pentru tine am venit, Anuță, îi mărturisi Săndruț, după ce se desprinseră din îmbrățoşare. Numai pentru tine, şi, de azi, am să caut să vin de câte ori voi putea. Mai ales în sărbători. Tare am mai îndrăgit „țarina", şi când o joc cu tine, Anuță, parc-aş zbura prin nori! Ca un fulg, aşa eşti de uşoară-n joc!

— Da' ai să te ții de vorbă, băciuț? căută să se asigure fata. Când n-ai să poți veni, să-mi trimiți măcar o vorbă prin Pătruț! Te rog.

— Da, Anuță! Aşa am să fac. Apele s-au limpezit. N-am vrut să zică cineva că m-am vârât cu sila! Am auzit că Luca...

— Luca! Luca poate să zică câte-o zice, nu-mi pasă! Nu-mi place şi nici nu mi-a plăcut vreodată! De dumneata mi-a plăcut de cum te-am văzut, atuncea, la joc, şi altu' n-are cum să-mi mai placă! I-am şi spus să nu mai umble-n călcâiele mele, că-i degeaba. Are o uitătură... Să te păzeşti, băciuț! Bine-ar fi să-ți fie prieten, cum îl crezi, da'...

— Până aici, Anuță! Omul ăsta m-a scăpat de la moarte! Dacă nu era el poate că nici nu m-ai fi văzut vreodată. Nu-i pot purta duşmănie pentru că te-a îndrăgit! Eşti frumoasă, Anuță! Cine nu te-ar îndrăgi?

— Da' am auzit că şi dumneata l-ai scăpat o dată de la moarte, chiar atuncea, după ce ați plecat din sat.

— Cine ți-a spus?! se miră Săndruț.

— Cine, cine! Pe cine l-am întrebat întotdeauna de dumneata, ce faci, cum o duci, dacă eşti sănătos...

Pătruț. El ne-a povestit mie şi Creştinei.

— Asta a fost altceva. Doar nu era să-l las să se facă fărâme! Oricare din ortacii noştri să fi fost şi nu-l lăsam, darmite pe el, care şi-a pus viața în joc pentru mine! Suntem legați prin jurământ, cu toții. Suntem ca frații. Şi chiar dacă n-ar fi aşa, datoria, oricăruia e ca să nu-l lase pe altul în impas, dacă-l poate ajuta!

— Eşti om bun, băciuț, şi-i crezi pe toți la fel ca dumneata, Da' poate că nu toți sunt aşa? E mai bine să te păzeşti, chiar de acest prieten jurat, sau frate, cum îl numeşti! Să nu le ştie pe toate! Numai cât îți aude numele şi scrâşneşte din dinți! Şi asta numai din prea mare dragoste, nu?

— Anuță!

— Băciuț! Văd că te-ai amărât! Să ştii că inima unei femei simte! Mai ales a uneia care iubeşte! Şi-mi eşti drag, mai drag ca lumina ochilor îmi eşti! Omu' ăsta te duşmăneşte! Din ce pricină nu pot şti, da e bine să nu te prea încrezi în el!

— Cine ştie? se îndoi Săndruț. Poate că ți s-o fi părut numai? Aşa e el, cam ciudat de felul lui, bănuitor, puțin cam lacom, o ştiu, dar ca să ajungă până acolo încât să mă urască de moarte, n-aş crede-o! Atunci de ce şi-ar mai fi riscat viața pentru mine? Asta nu pot înțelege! Nu, uita, Anuță, că nu e om sfânt pe lume! Fiecare are câte o meteahnă, dar omul cu adevărat om ştie să-şi înfrâneze slăbiciunile! Să se aşeze mai presus de ele!

— Faci cum crezi, băciuț, da' eu tot zic că-i mai bine să fii cu ochii în patru. N-ai băgat de seamă că

nici nu poți şti ce gândeşte omu' ăsta!

— Dar cine poate citi gândurile cuiva, Anuță?! Cine?

— În ochii dumitale numai dacă mă uit şi-ți citesc până-n fundu' sufletului, băciuț! El e o fire închisă, niciodată nu poți şti ce-i cu el. Te rog eu, fii cu mare băgare de seamă! Tare aş vrea să fie bun, aşa cum îl crezi. Nu ți-am spus să-l urăşti, nici să-l bănuieşti măcar, fii numai cu băgare de seamă! Să nu-ți deschizi sufletu' în fața lui! El n-o face!

—- Poate că ai şi tu un picuț de dreptate, spuse mâhnit Săndruț.

Mai vorbiră mult, până după miezul-nopții, când se despărțiră cu greu, promițându-şi să se revadă cât de curând.

Luca nu-şi mai găsea locul. Ştia că Săndruț trecuse pe la ai săi, pe la Căzăneşti, şi tare ar fi vrut să ştie dacă o întâlnise pe Anuța. Îl înțepa acelaşi ghimpe în inimă. O întâlnise sau nu? Pe el, fata-l ținea la distanță cu toate promisiunile pe care i le făcuse. Într-un rând se decise chiar s-o lase în pace, dar nu-şi putu ține hotărârea. Măcar de l-ar fi îndrăgit pe altul, nu pe Săndruț, poate că s-ar fi liniştit, ar fi renunțat, dar aşa, nu putea. Se frământă mai mult de o jumătate de zi. Nu putu afla dacă o văzuse Săndruț ori nu, dacă îşi vorbiseră. Îl iscodise pe Pătruț, dar nici de la acesta nu putu afla nimic. Deşi Săndruț nu-i impusese lui Pătruț să facă o taină din trecerea lui prin sat şi de întâlnirea cu fata, acesta simți de ce se interesa Luca să afle

adevărul. Doar fiecare din ei îşi vizita, mai des, sau mai rar, familia şi satul. Până şi Ianoş lipsi vreo două săptămâni reuşind să se strecoare până la ai lui, la Gherla, cu toate riscurile pe care le implica un asemenea drum. Aşa că nici Săndruţ n-ar fi făcut o taină din trecerea lui prin Căzăneşti.

— Ai fost prin Căzăneşti? îl întrebă Luca, aparent nepăsător.

— Am fost aseară. N-am mai fost de-atunci şi-mi era dor de ei.

— Numai de ei? zâmbi Luca, forţat.

— Ei, de ce şi de cine să-mi mai fi fost dor?

— Pe Anuţa aceea, fata cu care ai jucat atunci, ai întâlnit-o? întrebă, căutând să pară indiferent, dar lui Săndruţ nu-i scăpă interesul vădit ce-l pusese Luca în această întrebare. Deveni atent.

— Am întâlnit-o, în treacăt. Ei, fată ca toate fetele. A trecut pe la soru-mea. Sunt prietene. I-a cerut nu ştiu ce cu împrumut.

— Numai atâta? se miră Luca.

— Dar ce-ai mai fi vrut? Ele, cu treburile lor. Ce-mi pasă mie?

Lui Săndruţ îi păru rău că trecuse prin sat. Nu era mai bine să fi lăsat să mai treacă un timp, să se mai limpezească lucrurile? Prea-l vedea aprins şi parcă-i părea rău de el. Era convins că, oricât ar fi stăruit, fata l-ar fi respins, şi-l compătimea. Dar mai era şi altceva. Simţea că nici el n-ar mai fi putut fără ea. Căută totuşi să nu-l amărască pe Luca, prefăcându-se că nu-i pasă de fată.

— Păi, n-ai vorbit cu ea? Nu ţi-a spus nimica? Din

câte am băgat de seamă te-a îndrăgit.

— Parcă n-aş crede, răspunse Săndruț indiferent. Sau, cel puțin nu m-a lăsat să înțeleg aşa ceva. N-am putut sta de vorbă numai noi doi. Era taica, era şi Creştina, soru-mea... căută Săndruț să-l liniştească.

Luca oftă şi-şi văzu de treabă, dar înainte de a însera, le spuse că are de gând să treacă pe la ai lui, pe la Visca, şi plecă. Săndruț îl văzu bine că minte. Era sigur că spre Căzăneşti îl purtau paşii, dar se jenă să-i trimită în urmă-i pe Pătruț, cum îi trecuse o clipă prin minte. La urma urmei, de ce nu s-ar fi dus şi la Căzăneşti? Îi părea numai rău că de acolo va veni iar amărât şi va fi iar posac şi neprietenos, o vreme. De sentimentele Anuței era sigur. Se convinsese de aseară. Dar îi părea rău şi de acest flăcău viteaz, dorindu-i o soartă mai bună. S-o uite pe Anuța, să-şi găsească altă fată, că erau atâtea... Creştina, soru-sa, nu era deloc urâtă. Şi l-ar fi dorit de cumnat. Dar... sau i s-o fi părut numai? Pruncul acela, Pătruț, aşa neîmplinit cum era încă... ori o fi doar o joacă de copii? Creştinei nu părea să-i fie indiferent. Flăcăiaşul se dezvoltase bine şi Creştina, până la măritiş, ar mai avea. În doi, trei ani, Pătruț e flăcău în toată legea şi ea fată mare. Surâse. Îi era drag Pătruț. Era isteț şi netemător. Se deprinsese să mânuiască armele cu îndemânare. Sabia, pistolul, chiar şi arcul cu săgeți. Prindea binişor băiatul, dar e adevărat, încăpuse pe mâini bune. Toți erau luptători călițI. Mai bine să lase lucrurile să se desfăşoare de la sine. N-avea rost să intervină. Luca,

dacă va vedea că până la urmă Anuța nu-l mai bagă în seamă, va trebui să se lase păgubaş, îşi va găsi şi el pereche. El, Săndruț, nu i-a stat în cale. A fost loial, dar n-avea nicio vină; fata pe el îl îndrăgise şi nu pe Luca. Îşi dădea seama că dacă ar fi făcut chiar sacrificiul de a renunța la Anuța, de dragul prieteniei, cât l-ar fi durut aceasta, fata n-ar fi încetat să-l aştepte.

Luca păşea sprinten şi cu paşi siguri. Dorea să facă orice numai să zădărnicească dragostea fetei pentru Săndruț. Nu se putea împăca cu gândul că Săndruț i-o ia totdeauna înainte. Orice s-ar întâmpla, numai asta, nu! Ajunsese pe înserat, cam pe la aceeaşi oră cum ajunsese Săndruț cu o zi înainte. O văzu în curte, hrănind păsările. O strigă. Fata se apropie de poartă.

— Seara-bună, Anuță!

— Seara-bună, băciuț!

— A fost aseară Săndruț pe la tine, aşa am auzit.

— Dumneata auzi multe, băciuț, da' să ştii că n-a fost! Am fost eu pe la el, dacă vrei să ştii! Nu l-am mai văzut de atuncea şi mi-a fost dor! Asta-i! i-o tăie scurt.

— Va să zică, tot nu ți-ai luat gându' de la el! Tu nu vezi că nici nu te bagă-n seamă? De câte ori a mai fost prin sat de atuncea? Dacă-i era şi lui dor de tine mai venea! Venea cum am venit eu de atâtea ori, da' văd că nici nu vrei să te uiți la mine!

— Parcă poți să-i porunceşti inimii, băciuț! Ce să fac dacă numai el mi-a picat drag? Sunt eu de vină?

Uite, fără el nu pot şi gata!

— Mai gândeşte-te, Anuță, să nu-ți pară rău mai târziu!

— Sunt gândită gata, băciuț! Nu mai am cum să mă mai gândesc altfel! Numai la el mi-i gându'! Ți-am mai spus să nu mi te ții de urmă că-i degeaba! Ce? Nu mai sunt fete? La urma urmei poate că mai bogate, mai cu stare. Noi, ce avem? Ia, ce se vede!

— Am eu, Anuță! Am pentru amândoi, numai să mă asculți! Pe Săndruț n-ai să-l poți face om de casă! El numai una ştie: socoteala cu domnii! E bună şi asta, nu zic, da' de la o vreme omu' trebuie să se mai gândească şi la el! La viața lui. El tot aşa are să-şi ducă traiu', tot prin păduri, tot ascuns. Ce viață-i asta? Ce-ți trebuie un om ca el?

— Da', din câte ştiu, toți sunteți aşa! Toți ați jurat să n-aveți hodină până n-au să mai fie domni!

— Omu' jură multe, da' până la urmă... şi de fapt, ne-am înțeles că acela care vrea să plece-i slobod. Am să plec, când oi crede de cuviință, şi gata!

— Şi crezi că aşa mi-ai plăcea mai mult? Ori crezi că-mi trebuie bărbat să-mi toarcă şi să-mi depene? La asta mă pricep eu şi singură!

— Am să-ți plac, Anuță! Cu vremea am să-ți plac! Săndruț ăsta, nu-i nimica de capu' lui! N-are să puie niciodată ban pe ban. Sărac a fost şi sărac are să moară. Eu, dacă vrei, te scald în aur! Auzi? Te îmbrac în aur din cap până-n picioare! Ăsta-s eu! El n-ar face asta niciodată pentru tine şi nici pentru nimeni altul. Nici pentru el, măcar!

— Şi ce mi-ar ajuta dacă m-ai scălda ori m-ai

îmbrăca în aur? Auru-i rece! Vreau să fiu îmbrăcată în căldura ochilor celui care mi-i drag, şi-mi ajunge! De murit de foame, n-ai grijă, n-om muri, şi nici de la altu' n-om cere!

— Te fac doamnă! înţelegi? Doamnă! Te duc la Buda ori la Beci, îţi cumpăr palate domneşti, ai să ai slugi care să te spele şi pe picioare! N-ai să mai pui mâna pe nimica! Doamnă, Anuţă! El n-ar fi în stare să facă aşa ceva pentru tine!

— Doamnă?! Şi crezi c-aş putea sta aşa, să nu fac nimica?! Să mă spele altu' pe picioare? Da' ce-s, beteagă, oloagă, feri-doamne?! Ce viaţă ar mai fi şi asta?! Eu cred că numa' două zile dac-aş sta să nu fac nimica, aş muri de urât, m-aş betegi!

— Ai să faci ce-i vrea şi cum îi vrea, Anuţă, numai ascultă-mă! Nimenea n-ar fi în stare să facă asta pentru tine! Nici douăzeci de Săndruţi! Numa' unu', Luca, pe care-l ai în faţă, el şi numai el îi în stare de aşa ceva! Îţi pun la picioare tot ce am!

— Da' de unde ai atâtea?! se miră fata. Dacă ai, înseamnă că aveţi toţi! Numai aşa poate fi. Dacă-i altfel... nu ştiu ce să zic? Mai bine ia-ţi gându'! Mi-i drag unu, aşa cum îi, şi nu pot face altfel!

— De unde am? Am! Mulţumeşte-te cu atâta! Săndruţ n-are şi nici nu s-o strădui să aibă. E prea prost pentru aşa ceva.

— Bine că te-ai găsit dumneata deştept! Aşa cum îi de prost, mi-i drag! Nu-mi trebuie altul! Aşa să ştii! Pe la poarta mea să nu mai dai că nici nu mă mai uit la dumneata! Caută-ţi alta, îmbrac-o cum îi vrea, cumpără-i scumpeturi, fă-o doamnă! Eu n-am de

gând să mă domnesc! Săndruț s-a ridicat împotriva domnilor şi eu... doamnă! Bine mi-ar mai sta doamnă, n-am ce zice!

— Da' dacă Săndruțu' tău ar muri?

— Ai fi în stare... dar n-apucă să-şi termine vorba că Luca, speriat de ceea ce rostise, reveni.

— La ce te gândeşti, fată?! Da' nu ştii ce viață ducem? Poate că nu ştii că, odată, dacă nu eram eu, ehei...

— Ba ştiu. Mi-a spus. Da' am mai auzit că şi el te-a scăpat o dată de la moarte! Mi-a spus Pătruț.

— Mai bine mă lăsa să crap, atuncea! Tot n-am noroc!

— Nu mai vorbi aşa, băciuț, i se muie inima fetei. Ştii bine că dragoste cu sila nu se poate! Sunt atâtea fete, şi mai frumoase ca mine... Ce? Parcă numai eu?... Dacă mi-i drag el, ce să fac? Să-mi rup inima? N-ai băgat de seamă cum se uită fetele la dumneata? Alege-ți! Spune-i numai o vorbă şi oricare...

— Nu-mi trebuie alta, înțelegi? Numai tu îmi placi! Şi, zi, asta-i hotărârea ta? Să nu mai vin? Să nu te mai caut, Anuță? şi din glasul omului se desprindea atâta durere, încât fata oftă.

— Vino, băciuț, da' în cinste şi omenie! Nu se cade să te legi de fata pe care, ştii bine, a îndrăgit-o un prieten bun! Că m-a îndrăgit şi el, băciuț. Orice-ar fi, nimica nu ne mai poate despărți.

— Are să-ți pară rău, Anuță, amenință Luca. Ai să mă cauți, şi n-ai să-mi mai trebuieşti!

— Dacă zici că n-am să-ți mai trebuiesc, înseamnă că poți să trăieşti şi fără mine! Săndruț n-ar fi fost în

stare să rostească vorbe ca astea! Caută-ți alta şi are să fie bine, băciuț! Ai să vezi.

Flăcăul îi întoarse spatele şi o porni amărât spre pădure. Cunoştea bine poteca, nu-i mai era teamă că va cădea în prăpastie.

XVII.FÂNTÂNA CERBULUI

Noi veşti aduse Pătruț în adăpost. Baronul Werner, din Tătăreştii de Criş, pusese ochii pe Vârsava lui Ispasu' Cucului, o fată de vreo 16 ani, mult lăudată pentru frumusețea ei. Îi trimise vorbă de vreo câteva ori ca să vie pe la castel, dar fata refuzase. Atunci, baronul trimise trei haiduci domneşti ca s-o aducă cu sila. Ispas puse mâna pe secure şi fata mai avu timp să se strecoare la adăpostul pădurii, dar fu prins, legat şi adus la curte. Cincizeci de bice porunci baronul pentru Ispas. Când fu slobozit abia se mai ținea pe picioare, bietul om. Acuma zăcea. De trei săptămâni zăcea şi nu mai putea lucra nimic. Fata se ținea mai mult ascunsă şi, Catrina, nevasta lui Ispas, nu mai pridideа cu lucrul şi cu îngrijirea omului suferind.

La această veste, în adăpost se făcu tăcere. Baronul, până atunci nu fusese pus la gloabă. Nu i se găsise pricină pentru aşa ceva. Pricina se ivise şi nu trebuia lăsată. Nu scotea nimeni nicio vorbă. Pe lângă altele, baronul era unul din cei mai încăpățânați nobili şi se şi lăudase, nu o dată, că va pune mâna pe Săndruț, cu oamenii lui şi-l va duce la spânzurătoare. Işpanul, neîncrezător, îi ură

succes, dar se îndoia că baronul va reuşi. Câte nu încercase el, în calitate de conducător al comitatului, dar pe Săndruț, ori măcar pe vreunul din oamenii lui, nu-i putuse prinde.

Fără vorbă, Săndruț scoase din geantă o bucată de hârtie, îşi ascuți o pană şi scrise:

„Măria Ta! Până mâine seara îi vei duce lui Ispasu' Cucului, pe care l-ai betegit, şase saci de grâu, zece de cucuruz şi un porc gras! Pentru noi, poimâine dimineața, la Fântâna Cerbului, vei lăsa într-un săculeț ori lădiță, cum vei crede de cuviință, zece mii de florini! A doua: să nu te mai legi de fata lui Ispas, Vârsava, s-o laşi în pace, că va fi vai de tine! Aşa să faci, şi nu altfel, că vei plăti prețul îndoit! Cu cele cincizeci de corbace îți rămân dator pentru altă dată! Săndruțu' Tomii".

Înfăşură răvaşul pe coada unei săgeți şi-l trimise pe Iovuț, care se oferise, să-i dea drumul.

— Degeaba, spuse Serafim. Ăsta n-are să facă ce i-ai scris, ca ceilalți domni! Îl ştie toată lumea cât e de încăpățânat. Numai cu sila, dacă-l călcăm pe timp de noapte, să ne putem lua singuri cele cerute.

— Să primească răvaşul şi-mi ajunge, spuse Săndruț. Dacă nu face cum îi poruncim, să nu se vaiete pe urmă! Au mai încercat-o şi alții! Găsim noi ac şi pentru cojocul lui.

— Asta-i omu' dracului, interveni Luca. Are neamuri tocmai pe la Beci, îl cunoaşte până şi împăratu'! Mai bine l-am lăsa în pace că nu se ştie! Prea te crezi de nerăpus, Săndruțule!

— Am planul meu şi trebuie să-mi reuşească,

afirmă sigur de sine, Săndruț. Dacă nu va răspunde în niciun fel, îl călcăm la el acasă, cum am făcut-o la Caraci! Pătrușule, tu ia-ți locul în cuibul tău din gorun şi ai să ne faci semn. Dacă pune banii şi pleacă, e bine, dar eu cred că va sta la pândă cu oamenii lui. Stă la pândă, stăm şi noi! Cât vor putea pândi? Şi mi-ia mai venit ceva în minte: moş Manole, i se adresă bătrânului, care o făcea pe bucătarul, spuneai dumneata că te pricepi să faci o băutură, din care, dacă bea cineva, doarme câteva ceasuri, tun. Ai cu ce s-o faci?

— Am, răspunse bătrânul. Am atâta cât să pot adormi un sat.

— Nu mi-ar trebui decât pentru douăzeci-treizeci de oameni. Cu mai mulți tot nu vine baronul. Golim apa din fântână, turnăm acolo fiertura, şi, dacă vor sta la pândă mai multă vreme, li se va face foame. După ce vor mânca, are să-i rupă setea. Vor bea apă din fântână şi gata. Că de pândit, vor pândi. De mult se laudă că are să mă prindă şi prilej mai bun ca ăsta tot n-are să găsească. Numai că, parcă-l văd pe baron legat.

— Da' dacă trece vreun drumeț? întrebă Groza. Poate bea apă şi adoarme şi el.

— Moş Manole, îl întrebă Săndruț, băutura dumitale e vătămătoare?

— Da' de unde? Dimpotrivă-i tămăduitoare. O dau să bea celor răniți să le aline durerile. Doarme omu' şi când se trezeşte-i mai hodinit ca după un somn bun.

— Atunci e bine! Apucă-te şi fierbe-o. Mâine

dimineață are să ne trebuiască. Pătruțule, tu ai să faci trebuşoara asta înainte de a te urca în cuib! Când vei vedea că au adormit toți, ori dacă rămâne treaz numai unul sau doi, dacă n-or bea, ne dai de ştire cu fumul! Asta-i!

Nici nu se iviseră zorile şi Pătruț era la locul lui, în cuib. Golise jumătate din apa fântânii, turnase fiertura şi-şi luă locul de pândă. Cum debitul izvorului era mic, fântâna se umplea la loc aproape într-o zi întreagă.

Nu trecuse un ceas de când se urcase în cuib şi văzu pe şosea un grup de călăreți, apropiindu-se. Erau şaisprezece, dar bine înarmați. În frunte călărea însuşi baronul. Îşi făcuse socoteala că Săndruț va veni personal să ridice banii, ori dacă va trimite pe altcineva, nu va trimite mai mult de doi-trei oameni pentru aceasta. Odată prinşi va şti el cum să scoată de la ei tot ce ştiau în legătură cu Săndruț, unde se adăposteşte, cum e păzit locul şi tot ce trebuia să ştie, ca să-l poată lua fără veste. Dacă va socoti că în urma informațiilor pe care le va smulge oamenilor lui Săndruț nu-i vor ajunge haiducii, va cere de la işpan. Atât îi trebuia să ştie, locul adăpostului şi felul cum e păzit şi apărat. Îşi făcuse socoteala şi că Săndruț va veni poate cu întreaga bandă şi atunci nu i se va putea opune. În cazul acesta se va retrage cu oamenii, fără să angajeze lupta, neavând nimic de pierdut, pentru că în lădița în care trebuiau să fie florinii, pusese pietre.

Pătruțr de sus, urmări întreaga desfăşurare. Doi

haiduci duseră lădița, ce părea destul de grea, şi o aşezară lângă fântână. După aceea, fiecare îşi ocupă câte un loc de pândă bine ales, în aşa fel încât să nu fie văzut nici dinspre şosea, nici dinspre pădure. Se aranjaseră astfel încât să-i poată împresura cu uşurință pe oamenii lui Săndruț dacă vor fi mai puțini, dar să se şi poată retrage nevăzuți dacă ar fi nevoie.

Lungă fu aşteptarea. Pândiră mai mult de o jumătate de zi şi oamenii Săndruțului nu se mai arătau. Nu venea nimeni să ridice banii. Baronul începu să se îngrijoreze. Desigur, gândi, Săndruț aşteaptă să se lase întunericul pentru a lua lădița. Nu-i va face pe plac. Îl va aştepta oricât. Începuse să-l necăjească foamea. Chemă pe unul din haiduci şi-i porunci să le spuie oamenilor să mănânce toți, pe rând, dar să fie pregătiți pentru orice. După ce mâncară, câte unul, şi numai după ce se asigurau că se pot apropia de fântână fără a fi văzuți, băură. Pătruț îi urmări pe toți. Nu rămăsese niciunul neadăpat în afară de baron.

— E bună? îl întrebă pe unul din haiduci, baronul.

— Foarte bună, Măria Ta! Rece ca gheața!

— Adu-mi şi mie, porunci, aruncându-i un bidon din cele ce se folosea în mod obişnuit la vânătoare. Baronul bău şi el pe săturate. Se lăsă iar liniştea. Pe rând, începură să cadă în toropeală şi adormiră buştean. Ultimul adormi baronul. Abia după ce se asigură că niciunul nu mai mişcă, Pătruț aprinse feştila fumigenă. În câteva minute apărură oamenii lui Săndruț, ferindu-se totuşi, pentru orice

eventualitate. Nu le trebui mult să-i dezarmeze şi să-i lege pe oamenii baronului. Se apropiară de lădiţă şi-i ridicară capacul. Săndruţ izbucni în râs.

— Mă gândeam eu că poate fi şi aşa. Nu-i nimic. Ne va aduce douăzeci de mii, şi aşa abia ne ajung banii pentru a îndestula nevoile. Are de unde, tâlharul!

Îi târâră pe toţi într-o poiană nu prea îndepărtată. Abia după vreo câteva ceasuri începură să facă ochi. Înseră aproape. Se deşteptă şi baronul. Deschise ochii mirat şi dădu să se mişte. Abia atunci băgă de seamă că mâinile şi picioarele îi erau bine legate.

— Bună-seara, Măria Ta! îl salută Săndruţ ceremonios, ridicându-şi pălăria şi făcându-i în batjocură o plecăciune adâncă. Vezi, am fost om de cuvânt şi am venit. Dar am băgat de seamă că nu m-ai ascultat, şi asta nu-i bine, Măria Ta! Nu ştiu cum ne-om împăca? Taci, Măria Ta? îl întrebă. Ţi-a pierit graiul? Parcă te băteai în piept că mă prinzi! Vezi, niciodată nu-i bine să te lauzi! Nu-i frumos!

Baronul tăcea. Îşi aruncă privirile în jur, dar constată că toţi oamenii îi fuseseră legaţi. Abia atunci îşi dădu seama că se află neputincios, la discreţia brigandului, cum îl numea.

— Poate că nu mă cunoşti, Măria Ta? continuă Săndruţ. Sunt Săndruţu' Tomii, cel cu răvaşul. Rău îmi pare că nu ne-am putut înţelege! Ce ţi-am scris, Măria Ta, şi ce-ai făcut! Ţi-am cerut florini, mi-ai adus pietre. Şi măcar să fi fost din cele preţioase, că nu era bai. Dar sunt pietre de rând ca toate pietrele. Din acestea nu ne trebuie.

— Tâlharule! se dezmetici baronul.

— Nu mai mult ca Măria Ta! N-am siluit pe nimeni, n-a fost biciuit niciun om din porunca mea, n-am luat nimic de la cei săraci, precum faci Măria Ta! Judecă şi singur şi vezi care-i tâlharul!

— Tot ai să-mi pici în mână, şi atunci…

— S-au mai lăudat şi alții, Măria Ta, şi nu erau legați. Ți-oi pica, să nu zic într-un ceas rău, dar, deocamdată, mi-ai picat! Din câte văd cum ai procedat cu lădița, în loc de bani aducându-mi pietre, cred că şi celelalte porunci ale mele le-ai nesocotit. Ai trimis porcul, grâul şi cucuruzul, nenorocitului aceluia de Ispas?

— Nu şi nici nu le-oi trimite, tâlharule!

— Asta rămâne de văzut. Ia dezbrăcați-mi-l! porunci. Aron şi cu Groza îi dezlegară mâinile scoțându-i surtucul şi cămaşa.

— Aşa, frumuşelule! Tare bine-ți şade! Tot în răvaş era vorba şi de cincizeci de corbace, cele pe care le-ai poruncit pentru Ispasu' Cucului. Am zis că ne-om întâlni cândva şi pentru trebuşoara asta, dar văd că te-ai grăbit. Te mânca pielea, frumuşelule! Cine ştie când ne mai întâlneam, dacă aduceai banii şi executai şi celelalte porunci, îți rămâneam datornic. Aşa, mi-ai venit singur la mână. Ia prinde în brațe fagul ăsta, dar strânge-l bine! Ca pe o drăguță să mi-l strângi!

Baronul nu schiță niciun gest de supunere.

— Aaa! Nu asculți! Biine! spuse Săndruț şi se şi auzi şuieratul harapnicului. Asta-i pe deasupra, frumuşelule! Mai ai cincizeci! Strânge-l în brațe când

îți poruncesc!

Când simți usturimea, baronul şi îmbrățişă arborele. În câteva clipe fu bine legat.

— Acuma să stăm de vorbă ca oamenii, frumuşelule! Porunceşte unui om de-al dumitale să aducă numaidecât douăzeci de mii de florini! Ştiai că aşa va fi dacă-mi pici în mână! Tot acelui om să-i porunceşti ca să i se ducă, fără zăbavă, cele ce le-am poruncit lui Ispasu' Cucului. Un om de-al meu îl va însoți. Trebuie să mă conving că toate se vor face de data asta cum am poruncit! Dacă nu se va face aşa, doamna, baroneasa, nu va mai primi acasă decât un eunuc. Te va lăsa şi-şi va căuta altul. Ce să mai facă cu un scopit? Îl vezi? îi arătă jungherul. Taie ca briciul! Te-am văzut la Bălgrad, lângă işpan, când l-ați ucis pe Crăişor! Îți plăcea! Eu n-am să te ucid. Am să te fac neom! Care merge cu omul Măriei Sale?

— Mă duc eu, se oferi Pătru.

— Ascultă, frumuşelule! Dacă acestui om al meu i se va clinti un singur fir de păr, şi dacă până la miezul nopții nu-i aici cu florinii şi cu vestea că şi celelalte au fost împlinite, fără supărare, ai să te întorci la mărita doamnă cum am spus, şi tare mă tem că n-are să stea măcar să te oblojească. Asta până la miezul nopții! Dacă trece, nu-ți va vedea decât capul înfipt într-o țepuşă din cele cum ai văzut la Bălgrad, în care a fost înfipt capul Crăişorului. Alege-ți omul şi porunceşte!

Baronul îl chemă pe maimarele haiducilor şi-i porunci ce are de făcut. Pătru îl însoți. Ceilalți rămaseră legați.

Aşteptară în jurul focului. Pe baron, care era legat de fag, începură să-l supere țânțarii. Se rugă să i se îngăduie să-şi pună măcar cămaşa. Săndruț nu se lăsă înduplecat. Până la întoarcerea lui Pătru era hotărât să aştepte. Râdeau şi glumeau pe socoteala prinşilor. După trei ore de aşteptare se auziră tropote de cai în galop. Săndruț îşi ascuți auzul. Distinse că erau doi călăreți. Nu puteau fi decât cei aşteptați. Omul pus de pază lângă fântână îi recunoscu şi-i aduse. Veniseră cu cei douăzeci de mii de florini şi Pătru confirmă că şi celelalte porunci fuseseră îndeplinite.

— Mai rămâne cealaltă datorie, Măria Ta! Corbaciul. Cele cinzeci de lovituri!

— Nu mă umili! Nu-ți ajunge?! Ți-am dat ce-ai cerut! Ce mai vrei?

— Ai dat, Măria Ta, dar când şi cum? Zici că te umilesc. Recunoşti dar că bătaia umileşte! Ori poate consideri că umileşte numai fețele simandicoase, pe domni? Află de la mine, Măria Ta, bătaia umileşte pe oricine, fie nobil fie rob! Care-i tâlharul căruia i-ai poruncit să-l biciuiască pe Ispas? El va fi cel ce te va lovi, Măria Ta! Bătaia e la fel de umilitoare şi pentru cel ce loveşte! Nu vreau să-mi murdăresc mâinile!

— E Scăpău, răspunse baronul, dar încă o dată te rog, nu mă umili!

— Ce să facem, fraților, îi consultă Săndruț pe ceilalți?

— Eu aş zice că dacă Măria Sa, baronul, făgăduieşte că în viața lui nu va mai porunci ca oamenii să fie biciuiți, să-l iertăm! Dacă nu s-o țină

de vorbă, avem noi grijă! Tot îl prindem când vrem! propuse Iovan musăreanul. Ce ziceți, fraților, bine am vorbit?

— Bine, da' să făgăduiască! confirmară şi ceilalți.

— Făgăduieşti, Măria Ta? îl întrebă Săndruț pe baron.

— Făgăduiesc, răspunse aceasta, dar nu pentru că mă sileşti! Dacă vrei poți să mă şi bați, că ai să-mi pici odată în mână şi n-am să ți-o iert! Dacă făgăduiesc este numai pentru că, într-adevăr, îmi dau seama că ai dreptate. Bătaia e umilitoare pentru orice om. Dar să ştii că-ți rămân cel mai înverşunat duşman! De mine n-ai să scapi, numai dacă mă ucizi!

— N-am să te ucid, Măria Ta. Dacă mi-ai fi spus că-mi rămâi prieten tot nu te-aş fi crezut, aşa îmi place că mi-ai spus-o pe față. Rămânem duşmani pe mai departe, Măria Ta! Dezlegați-l! porunci.

Baronul fu slobozit din legături.

— Şi încă ceva, Săndruțu' Tomii, mai spuse baronul. Dacă te prind, ştii ce soartă te aşteaptă! Voi fi făr' îndurare!

— Dacă voi fi prins nici n-am să vă cer îndurare! Puțin îmi pasă de îndurarea voastră, a domnilor, dar să nu uitați că n-ați fost de când lumea, şi nici nu veți dăinui în veci! Am citit. La începutul începutului fiecare om era stăpân pe capul lui! Cunosc şi istorie, Măria Ta, şi am mai studiat şi altele! Voi, domnii, n-ați fost de când lumea, o repet. Anumite împrejurări v-au ridicat deasupra mulțimii, însăşi mulțimea v-a făcut ceea ce sunteți, pentru anumite merite. V-ați

crezut îndreptățiți să transmiteți aceste merite urmaşilor voştri şi ați greşit. Au greşit şi acei oameni ai începuturilor care v-au lăsat să-i îngenuncheați. Şi nu e drept, Măria Ta! Aşa s-a ajuns ca unele împărății să fie conduse de nişte becisnici, în loc să fie puşi la conducerea noroadelor oameni aleşi, cei mai pricepuți. Oamenii se răzvrătesc, Măria Ta! Au început să vadă că şi sângele vostru, al domnilor, e roşu şi nu albastru cum pretindeți! Va veni şi vremea când nu veți mai fi, precum a fost şi vreme când n-ați fost.

— Te sumeţeşti! Crezi că tu, cu mâna ta de oameni, vei reuşi să întorci crugul vremii?

— Dacă astăzi suntem puțini, să ştii, Măria Ta, că vom fi mulți! Nu sunt singurul. Şi dacă nu veți conteni cu asupririle ne vom înmulți mai iute. Vom spori! Va veni vremea când se va scula tot robul, Măria Ta! Ține minte! Te-am avut în puterea mea şi te-aş fi putut ucide. Nu-mi place. Vreau numai să vă fac să înțelegeți că atâta vreme cât trăiesc am să vă stau în coastă! După aceea copiii noştri, nepoții, tot vă vor stârpi sămânța!

— Te văd om învățat. Aş avea puterea să pun o vorbă bună şi în scurt timp ai ajunge mare conducător de oşti. Lasă-te de tâlhărie! Credeam că eşti un om de rând. Cine eşti?

— Săndruțu' Tomii, precum ți-am mai spus, Măria Ta. Sunt un om de rând. Va veni vremea când toți oamenii de rând vor fi ca mine, vor putea citi. Vor înțelege, şi ceasul nu-i departe. Pe Crăişor l-ai văzut cum a murit. Am învățat şi vor învăța şi ceilalți să

moară astfel, şi atunci să vă temeți, că suntem mulți! Ca nisipul mărilor de mulți! Pe toți nu ne veți putea ucide, şi atâta vreme cât vor fi domni se vor naşte şi Crăişori! Să vă temeți!

— Mai gândeşte-te! Ai putea ajunge om mare. Dacă te vei hotărî, să mă cauți! Nu-ți voi purta pică, numai părăseşte drumul pe care ai pornit!

— Asta nu se poate, Măria Ta! Fiecare cu drumul lui şi fiecare cu crezul lui. De moarte nu mă tem. Am prins putere din puterea Crăişorului! Ai putea să mori cum a murit el, Măria Ta?

— El a fost un fanatic, altfel nu-mi pot explica!

— Dar ceilalți? Cloşca, în special.

— Nu ştiu ce să-ți răspund. N-am să pot uita niciodată ce-am văzut acolo, la Bălgrad! Dar câți sunteți aşa?

— Vom fi toți, Măria Ta! Toți robii, toți asupriții! Au început oamenii să priceapă că e mai uşor să mori aşa şi încă mai lesne în luptă, decât stors de vlagă, zi de zi, ca vitele, cu jugul de grumaz.

— Chiar dacă aş înțelege eu, ceilalți nobili tot nu vor pricepe asta şi nu vă va fi uşor să ne doborâți. Suntem tari. Nespus de tari.

— Sunteți încă, dar nu veți mai fi. Pe măsură ce ne vom întări noi, robii, puterea voastră va scădea, şi atunci nu veți mai fi, aşa cum a poruncit Crăişorul! De la el am învățat să nu ne temem de moarte şi că se poate muri frumos!

Baronul dădu a lehamite din mână şi plecă însoțit ele ceata cu care venise, doar că fără arme. Acestea rămaseră la oamenii Săndruțului. Era poate unul

din primii domni care începuseră să priceapă ceva. Sunt tari şi robii! Din ce în ce mai tari. Nu se vor lăsa umiliți şi bătuți la nesfârşit. Şi atunci? Atunci ce se va întâmpla cu ei, nobilii? Vor ajunge ei robi şi ceilalți stăpâni? Asta nu se putea. Erau prea puțini. Atunci cum va fi? Se vor contopi cu gloata? Grea va fi contopirea dacă va fi să se săvârşească vreodată. Studiase la Paris. Avea cunoştință de unele curente ce începuseră să circule chiar şi în rândul unor tineri nobili, cum era şi el. Curente liberale. Din ce în ce se ridicau mai multe voci pentru abolirea iobăgiei. Oficial fusese chiar desființată, dar în practică? Nu rămăseseră tot dependenți de marii latifundiari? Ce va mai fi? Încotro se îndreaptă omenirea? Omul acesta, Săndruț, îi dădea de gândit. Chiar dacă va fi prins, ar trebui ucis în taină, în temniță, fără martori. Dacă va fi suit pe eşafod, în văzul mulțimii, cum făcuseră cu cei de la Bălgrad, se vor ridica alții şi mereu alții, tot mai mulți, şi atunci ce va fi? Teama, nu numai pentru el, pentru întreaga tagmă a nobilimii, îl cuprinse. Cum va fi atunci când nu vor mai fi nobili. Cine are să conducă noroadele? Cine... mă mai întreb cine? Oameni ca acest brigand, aceştia vor sta în fruntea mulțimilor. Se vor ridica alți nobili? Aşa s-au ridicat şi ei la vremea lor. Nu. Aşa ceva nu se va mai putea întâmpla. Robul, odată jugul scuturat, nu se va mai lăsa înjugat şi-l va strivi pe cel ce va încerca s-o facă. Istoria nu se repetă, a rămas doar vorba. Dar cum va fi? Dacă nu vroiau să piară, nobilii trebuiau să facă ceva. Dar ce? Cu biciul, robii nu mai puteau

fi ținuți în frâu. Trebuia găsit altceva. Aceste gânduri îl purtară până acasă, dar cât judecă, cât socoti, nu putu dezlega taina viitorului. Era prea opacă. Înțelegea doar că lumea se schimbă, se transformă oamenii, şi pentru nobilime se prezenta un viitor nebulos. Nu-l putea întrevedea. Să fugă! Dar unde să fugă? Şi putea oare omul fugi de el însuşi?

XVIII. ASEDIUL

De când descoperise ieşirea tainică, Săndruț nu le mai dădea oamenilor atâta zor cu aprovizionarea. Socotea că măsura, care la început era bine venită, de a aproviziona adăpostul pentru un timp cât mai îndelungat, nu-şi mai avea rostul. Era sigur că, oricând, se putea strecura cineva din adăpost pentru a-i aproviziona cu ce le trebuia în cazul unui asediu prelungit. Gândise şi se socotise mult dacă nu era cazul să le dezvăluie taina şi celorlalți membri ai cetei şi până la urmă se convinse că Pătruț avea dreptate. Taina era bine să fie încredințată doar căpeteniei şi transmisă din căpetenie în căpetenie. Se sfătui mult cu Pătruț în această privință, şi acesta fu de aceeaşi părere, angajându-se ca, în eventuala cădere în luptă ori capturării actualei căpetenii, să nu-i încredințeze taina decât celui care va fi ales la conducerea cetei. Dealtminteri nici nu-şi pusese problema descoperirii tainei adăpostului, aceasta fiind greu de dibuit când intrarea era deschisă, darmite cu ea asigurată. Numai trădarea vreunui membru al cetei l-ar fi putut aduce pe duşman în apropierea adăpostului, dar şi atunci, odată intrarea baricadată, puteau

duşmanii să aştepte mult şi bine ca ceata să se predea, cu forța neputându-se intra în adăpost.

Serafim şi Ianoş îi atraseră într-o zi atenția lui Săndruț că proviziile se împuținează şi în eventualitatea că locul adăpostului ar fi descoperit din întâmplare şi ieşirea păzită timp mai îndelungat, ar fi fost siliți ori să se predea, ori să forțeze prin luptă încercuirea. Săndruț era cât pe ce să le dezvăluie taina ieşirii tainice, dar renunță, urmând sfatul lui Pătruț. Le răspunse simplu că adăpostul n-avea cum să le fie descoperit, chiar şi din întâmplare, căci nimeni nu se încumeta să vie în pustietatea acelor meleaguri, grijile ce şi le făceau, fiind zadarnice.

De față la discuție fu şi Luca. La început susținu şi el necesitatea sporirii proviziilor. Aproape că o socoti ca pe o lipsă de prevedere dăunătoare părerea lui Săndruț, şi chiar îl acuză că în calitate de căpetenie a cetei era primul lucru la care trebuia să se gândească, afirmând că dacă el ar fi fost ales căpetenie se asigura în primul rând de îngrămădirea unei cantități cât mai mari de rezerve. Îşi arătă fățiş nemulțumirea, căutând să demonstreze incapacitatea de conducător al lui Săndruț, insinuând că acesta n-ar fi căpetenia tocmai potrivită dacă neglijează una din cele mai de seamă condiții de securitate a cetei. Spera, intenționa chiar, să-i submineze autoritatea pentru a-i sili pe ceilalți să-l aleagă pe el căpetenie. Membrii cetei însă nu-l prea băgară în seamă. Aveau prea multă încredere în capacitatea de conducător a lui Săndruț şi Luca

îşi dădu seama că oricât va încerca, atâta vreme cât Săndruț trăia, pe această cale nu-l va putea doborî. Tot timpul zilei rămase posac. Dealtminteri, membrii cetei se deprinseseră cu atitudinea aceasta a lui Luca. Din zi în zi devenea tot mai tăcut şi mai întunecat. Atât era de amărât, încât răspundea în răspăr când era întrebat câte ceva ori nici nu se ostenea să răspundă. Oamenii o puneau pe socoteala unor greutăți şi supărări familiale, şi când văzură că zadarnic încearcă să-i alunge gândurile negre, se lăsaseră păgubaşi. Seara, după ce se culcă, nu putu da geană-n geană. Îl măcina veninul inferiorității, îl pizmuia pe Săndruț pentru autoritatea necontestată ce şi-o câştigase asupra cetei şi ura, care mocnea tăcută de atâta vreme, începu să se reverse, ca un râu în urma unor ploi torențiale. Dar de data aceasta ura nu-l atingea doar pe Săndruț, ci pe toți membrii cetei. Îi ura şi pe ei numai pentru faptul că se supuneau orbeşte, – aşa considera el – la orice propunere ce venea din partea lui Săndruț. Or, dacă ceata îi aproba până şi cele mai temerare hotărâri, pe care niciodată nu le lua de unul singur, era că toate acțiunile propuse se dovediră a fi înțelepte, bine chibzuite, şi avuseseră succes, şi, în toate aceste acțiuni, sarcina cea mai grea, cea mai primejdioasă, şi-o lua căpetenia. Nu era, ceea ce socotea Luca, supunere oarbă. Frământându-se astfel în culcuş îi veni în gând, strecurată cu perfidie, ideea trădării. În definitiv ce-l lega pe el de aceşti oameni? Jurământul pe care-l făcuse? Dacă se gândea bine, jurase numai de

teama să nu fie exclus din ceată; să rămâie în preajma acelor avuții inestimabile pe care le cuprindea comoara. Abia acum îşi dădea bine seama ce-l făcuse să jure. Care era temeiul jurământului? Păstrarea unei taine pe care o considera lipsită de sens. Crăişor? Despre ce Crăişor putea fi vorba? Numai mintea înfierbântată a lui Săndruț putea să viseze la un Crăişor. Se mira cum de şi ceilalți ajunseseră să creadă cu atâta tărie în acest homeric Mesia. „Trădătorul va fi dat morții!" suna jurământul. Dar cine l-ar mai putea da morții dacă din ceată nu va mai rămânea unul? Cine ar rămâne singurul cunoscător al tainei ar fi totodată şi stăpânul comorii. L-ar putea sfida pe însăşi împăratul, dispunând de o asemenea bogăție. Dar ce avea el cu împăratul ca să i se opună? Ce avea el cu domnii, dacă va fi mai bogat, mai puternic decât ei? După ce nu va mai rămânea niciun Supraviețuitor al cetei, ar lua aur din comoară cât ar putea, şi-ar face un rost undeva, departe, unde nu l-ar cunoaşte nimeni, şi, treptat, cu un cal de munte ori asin, ar căra întreaga avuție unde s-ar stabili. Şi Anuța? Odată Săndruț mort, ce-ar mai avea de făcut? Ar minți-o că întreaga ceată a căzut în luptă şi doar el avusese norocul să scape. Dacă va şovăi de la început, până la urmă tot va fi silită să-l creadă. Ştiindu-l bogat... Se înspăimântă la gândul că numai ceea ce-i trecuse prin gând era o crimă monstruoasă, dar aducerea ei la îndeplinire... Oamenii aceştia se încredeau în el ca într-un adevărat frate. Dar frământarea aceasta nu dură

mult. Perspectiva intrării în stăpânire a conținutului întregii comori îl ameți. Gândul trădării, odată încolțit, începu să prindă rădăcini. Rădăcini viguroase, de buruiană otrăvitoare, pe care nu le mai putea smulge. În definitiv cine-l va mai putea condamna, ori bănui numai, dacă va rămâne singurul cunoscător al tainei? Cine ar mai fi putut dezvălui monstruoasa crimă săvârşită? Trebuia să facă însă în aşa fel, să găsească momentul cel mai potrivit, încât la ceasul când ar fi asediat adăpostul să fie toți acolo. Numai unul de va rămâne afară, i-ar putea zădărnici întregul plan. Provizii, socoti el, mai aveau pentru o săptămână. Trebuiau împuținate şi acestea. Să nu rămâie în adăpost mai multe provizii decât pentru o zi-două. În cazul unui asediu, reducându-şi rațiile, ar putea rezista o săptămână; nu mai mult. Numai cu apa nu-şi vor putea amăgi foamea, şi erau siliți ori să moară, ori să se predea. Oricare din aceste alternative echivala cu moartea. Să aştepte să scadă bine proviziile. Din câte îşi dădea seama, Săndruț nici nu se gândea să le sporească. Prea se încredea în faptul că peştera era aproape imposibil de descoperit. Dar va avea răbdare să aştepte atâta? Nu! Trebuia să caute altceva. Să facă în aşa fel încât proviziile să scadă deodată. Dar cum? Moş Manole, aproape că nu părăsea adăpostul. Cum să facă? Cea mai mare parte a proviziilor consta din vânat. Carne afumată ori uscată, adăpostul având condiții ca păstrarea acesteia, practic, să dureze la infinit. Nici nu se putea pune problema alterării. Nu găsiseră cadavrul

acela după o mie cinci sute de ani, mumificat? Sau vor fi doar minciuni de-ale lui Săndruț? Se poate să fi trecut atâta vreme de la moartea omului?! Oricum ar fi, de când foloseau adăpostul, nu li se alteraseră niciun fel de provizii. Până şi făina se păstra proaspătă, de parcă atunci era adusă de la moară. Trebuia să găsească ceva. Toată noaptea nu făcu altceva decât să-şi construiască fel şi fel de ipoteze pentru a-şi putea pune în practică mârşava trădare. Trebuia să facă orice, numai să rămână singur în adăpost, să găsească un pretext oarecare pentru aceasta.

A doua zi, chiar în zori, apăru Pătruț cu o veste care puse în alertă întreaga ceată. În ziua următoare, trebuia să treacă dinspre Arad un transport de pulbere şi plumbi pentru garnizoanele din apusul Transilvaniei. Convoiul era însoțit doar de cincisprezece călăreți şi se deplasa pe drumul ce urma cursul Mureşului. Pentru a ajunge la timp, trebuiau să pornească chiar din ziua aceea şi să organizeze ambuscada. Săndruț îşi şi întocmise planul, de bătaie. Urma să se deplaseze întreaga ceată până la Ilia, unde aveau cai şi ce le mai trebuia la unul din hangii. Îşi pregătiră armele şi după-amiază o şi porniră. La coborârea unei pante, nu făcuseră decât câteva sute de metri de la gura adăpostului, Luca alunecă şi-şi scrânti piciorul. Încercă să mai păşească, dar, zadarnic. Orice pas îi stârnea dureri de nesuportat. Întreaga ceată se opri.

— Ce-i, frate Luca? se apropie Săndruț. Ce-ai pățit?

— Nu mai pot, fraților! Nu ştiu cum naiba am călcat şi mi s-a sucit laba piciorului.

— Poți să ajungi singur la adăpost? îl întrebă Săndruț sincer îngrijorat.

— Nu ştiu, frate, am să încerc.

— Îl ajut eu, se oferi Groza. Dacă mergeți mai încet, într-un ceas vă ajuns din urmă. Nu-l putem lăsa aşa!

— Îți mulțumesc, frate, spuse Luca.

Ceata se deplasă încet, aveau tot timpul să ajungă la vreme, şi Luca, simulând dureri îngrozitoare, se lăsă ajutat până la gura adăpostului. Ajutat de Groza şi de moş Manole coborî scara şi se întinse în pat. Groza se grăbi să-şi ajungă din urmă tovarăşii, iar moş Manole începu să-l doctoricească pe Luca. Îi trase uşor cizma, Luca scoțând gemete de parcă era înjunghiat, îi scoase obiala şi ciorapul şi începu să-i fricționeze cu atenție piciorul cu nişte alifie special preparată de el pentru asemenea cazuri. Se pricepea bătrânul la treburi din acestea. Cunoştea fel de fel de buruieni de leac. Era un concurent de seamă al lui Florea, vrăjitorul din Băgara.

— Nu pare să fie nimic! Zău dacă pricep?! se miră.

— Nu mai pot, moş Manole! Nici nu ştii cum mă doare! Doar n-oi fi crezând că mă prefac?!

— Da' cine zice aşa ceva?! Numai că am tras multe picioare scrântite da' aşa scrântitură n-am mai întâlnit! Stai aşa şi nu mişca! Rabdă! Am să smucesc o dată şi să ştii că vine la loc.

— Rabd, moş Manole, orice, numai să-mi treacă! Uite, ortacii îşi pun capu' în joc şi eu...

— Lasă, lasă! Oricui i se poate întâmpla. Rabdă! Acuma! spuse bătrânul şi smuci.

Luca scoase un urlet ca de fiară şi se linişti.

— Parcă nu mă mai doare, Moş Manole! Zău! Eşti mare meşter!

Se sculă, puse încet piciorul pe vatră şi călcă, prefăcându-se că tot îl mai supără puţin.

— Parcă tot mă doare, da' nu aşa tare. Pot călca. Eu zic că dacă mă hodinesc un ceas aş putea merge după ei. Ştiu drumu'. Îi ajung.

— Nu-i slobod, Luca, băiete! Măcar două zile trebuie să stai aşa!

Luca se prefăcu resemnat şi-i ascultă sfatul. Bătrânul însă nu se simţea în totul convins că într-adevăr avusese de ce-l lecui. La smucitură nu-simţise, ca de obicei, acea trosnitură ca atunci când tendoanele şi oasele se aşază la loc, dar până la urmă nu se mai întrebă de ce. Cine ştie? Sunt scrântituri şi scrântituri. Poate că e un caz cum nu mai întâlnise niciodată. Omul se vedea că suferă. Doar n-avea niciun rost să se prefacă. De ce ar fi făcut-o?

În noaptea aceea Luca dormi bine. Planul era gata întocmit. Mai avea de stăruit doar asupra câtorva amănunte, printre care şi ieşirea bătrânului din adăpost, măcar pentru un ceas-două. Dimineaţa se sculă odihnit şi simula doar uşor că şchiopătează. Bătrânul văzând că poate să se ţie pe picioare se gândi că i-ar putea fi de un ajutor. Vroia să le pregătească flăcăilor o cină pe cinste, precum meritau după efortul pe care-l făceau, – nici nu se

gândea ca acțiunea să nu le reuşească – dar era tocmai perioada când era bună de cules planta din care se pregătea băutura aceea adormitoare, pe care o folosea dealtminteri pentru cazuri, când vreunul din bolnavi avea dureri insuportabile şi nu se putea odihni, drept calmant. De când venise el o făcea pe vraciul cetei, nemaifiind siliți să mai apeleze la renumitul Florea. Până atunci nici nu fusese nevoit să îngrijească de vreunul, nefiind nici răniți, nici bolnavi. Îşi pregătea, însă de toate, pentru orice eventualitate.

Dacă zici că nu te mai doare aşa tare, poți să mă ajuți? îl întrebă bătrânul pe Luca.

— Păi, moş Manole, de ce nu?

— Vreau să le pregătesc băieților o cină bună, da' trebuie să mă şi duc în pădure să culeg nişte buruieni. Dacă las să mai treacă câteva zile nu mai e bună de nimica buruiana care o caut. Acuma-i toiu'. Poți să ai grijă de mâncare?

— Spune-mi numai ce trebuie să fac, moş Manole! se bucură Luca.

Bătrânul îi dădu instrucțiuni şi plecă fără grijă.

— Cât mai stai, moş Manole? îl întrebă Luca. N-aş vrea să greşesc cumva şi să stric toată mâncarea.

— Dacă faci cum ți-am spus nu strici nimica. Eu, mai devreme de trei-patru ceasuri nu pot veni. Buruiana e rară, trebuie căutată şi aş vrea să strâng cât mai multă. Nu se ştie când şi la ce ne-o trebui. Mai am, da' nu strică să mai fie.

— Atuncea, mergi fără grijă, moş Manole, mă descurc eu! îi răspunse Luca bucuros.

Lăsă să treacă vreo jumătate de ceas, ca nu cumva să-i treacă prin gând bătrânului să se întoarcă, şi trecu la fapte. Carnea conservată era aşezată pe o culme chiar deasupra vetrei. Dacă s-ar fi rupt culmea, ar fi căzut pe foc şi s-ar fi scrumit toată. Lui Luca nu-i fu prea greu să facă în aşa fel încât să pară ruptă de la sine, ca din întâmplare. Avu grijă ca focul să mistuie aproape toate proviziilev făcându-l să se întindă chiar până la sacii cu făină. Din ce mai rămăsese bun de folosit, dacă le-ar fi ajuns pentru o zi-două. Era mulțumit.

Când se întoarse bătrânul îl găsi văicărindu-se:

— Moş Manole, să mă bată Dumnezeu dac-am vrut! Astă-noapte n-am putut dormi aproape deloc şi m-a prins somnu'. Cum s-o fi rupt culmea, dracu' ştie, că nici n-am simțit! M-am deşteptat numai când am simțit că mă arde ceva la picior, îi arătă el cioarecii, anume pârliți de flacără. Ce ne facem acuma? Trebuie să vie ortacii şi noi n-avem mâncare!

— Ce să-i faci? Se mai întâmplă. Las' că fac eu ce s-o mai putea din ce-a mai rămas. Mâine au să se hodinească, c-or fi osteniți, şi poimâine, dacă ies cu toții la vânătoare, aduc pentru o săptămână ori două. Mai aduce şi Pătruț nişte făină cu măgaru' şi treaba-i bună. Bine c-ai scăpat tu. Cum erai adormit, puteai lua foc, doamne feri!

Lui Luca îi venea să zboare de fericire. Îi reuşise stratagema. Nimenea nu l-ar mai fi putut bănui. Abia aştepta să se reîntoarcă oamenii din acțiune, ca să găsească un pretext să părăsească tabăra. Era

sigur că a doua zi, şi în noaptea următoare, nimeni nu va lipsi din adăpost, fiind cu toții prea obosiți, şi nici nu se putea un prilej mai bun ca să-i poată prinde pe toți.

Spre seară, se înapoie întreaga ceată. Erau bucuroşi. Acțiunea le reuşise fără ca vreunul din ei să fie vătămat. Aduceau douăsprezece butoiaşe de pulbere, plumbi, flinte, săbii şi, pe deasupra, vreo şapte mii de florini. Banii fură împărțiți chiar atunci, după vechile criterii, primindu-şi şi Luca partea.

— Tocmai la vreme mi-au picat şi florinii ăştia. Erau la mare ananghie ai mei! Mâine dimineață plec să-i duc.

Oamenii, găsindu-l refăcut, erau mulțumiți că-i făceau o bucurie. Cine putea să bănuiască ceva? Doar Săndruț îl privi cu oarecare neîncredere. „Ăsta numai la Căzăneşti se opreşte! Îi ard călcâiele după Anuța, şi, dacă nu poate altfel, crede c-o va încânta cu daruri!" gândi, dar nu-şi făcu griji. Ştia el ce ştia.

Nici nu mijiseră zorile şi Luca era la drum. Nu se îndreptase nici spre Visca, la ai lui, nici spre Căzăneşti, cum bănuise Săndruț, ci o luă spre Baia de Criş. Îi ceru lui Dura, care îl cunoştea, un cal bun şi mai mult în galop o ținu până la Hălmagiu, la işpan. Nu-şi luase niciun fel de arme. Pentru treaba la care pornise nu-i erau necesare. Numai graba ca să-i poată surprinde pe toți în adăpost, încă în noaptea aceea, că, dacă întârzia, nu era exclus ca măcar Pătruț să plece la drum, cum obişnuia, numai graba-i era de folos. De data aceasta era obosit, participase şi el la luptă, şi era mândru

nevoie mare.

Ajuns la poarta castelului fu cercetat cu amănunțime. După ce se constată că e neînarmat, fu anunțat ișpanul. Acesta porunci să-i fie adus sub pază. Deși nu se mai temea atâta de Săndruț, pentru că de când o pățise nu-i mai ieșise din vorbă, măsura de precauție o socotea necesară.

— Cine eşti? îl întrebă aspru, după ce Luca fu introdus în cabinet.

— Sunt haiduc domnesc, Măria Ta! şi mințI că e în slujba grofului de la Ilia, la care, într-adevăr, slujise cândva.

— Şi cu ce treabă pe la mine?!

— Am venit, Măria Ta, să ți-l dau pe mână pe Săndruțu' Tomii! spuse fără să ezite trădătorul.

Ișpanul ridică mirat din sprâncene, nevenindu-i a crede.

— Pe Săndruțu' Tomii?! se miră. Nu cumva eşti unul din tâlharii lui? se sperie.

— Dacă eram omul lui nu veneam aici şi încă neînarmat, Măria Ta! M-a trimis Măria Sa grofu' la Baia cu nişte treburi. Am luat-o prin pădure, că ştiam locurile şi am văzut un om înarmat. L-am urmărit, fără să bage el de seamă. L-am văzut coborând într-o hudă din nişte steni. Am pândit. Unii intrau, alții ieşeau. Toți, înarmați până-n dinți. Mi-a dat prin gând că nu pot fi decât oamenii Săndruțului. M-am prefăcut beteag şi că m-am rătăcit. M-au băgat în peştera lor şi am văzut tot.

— Măi tâlharule, tu minți! Cum era să te bage în peşteră?! Ce-s bolunzi ca să facă una ca asta?!

— Măria Ta, să mă trăsnească Dumnezeu dacă mințăsc! Spun numai ce-am văzut cu ochii mei. Săndruț îi ajută pe nevoiaşi şi m-a crezut unul din ei. M-au văzut beteag.

— Câți sunt? întrebă ispanul.

— Treisprezece, Măria Ta.

— Iarăşi minți! Cum să fie numai atâția?!

— Nu mințăsc, Măria Ta! să mă…

— Ori vrei să pui mâna pe suta de galbeni, numai aşa. Aia n-o vezi până nu-l prindem!

— Nu-mi trebuie, Măria Ta! Nu pentru galbenii aceia o fac! Cu Săndruț am eu altă socoteală. Am avut şi eu o drăguță la Căzăneşti. Acuma s-a încurcat cu el, şi nu se mai uită la mine. Vreau să-l văd spânzurat, Măria Ta! Asta-i!

Cu atâta patimă vorbise, încât ispanul îşi dădu seama că într-adevăr îl urăşte pe Săndruț. Dealtminteri n-ar fi fost pentru prima dată când o femeie trezeşte ura neîmpăcată între doi rivali.

— Atunci, vei rămâne aici până mâine şi ai să ne duci acolo!

— Mâine-i prea târziu, Măria Ta! La noapte! Numai la noapte-i putem prinde pe toți!

— De unde ştii?

— Tocmai veniseră dinspre Murăş, unde au prădat o cocie de-a măritului împărat. Azi şi la noapte hodinesc, aşa i-am auzit. Numai unu' dacă scapă neprins poate să-i vestească şi pe alții. Cine ştie câte cete or mai fi având şi pe unde se ascund, minți Luca, căutând să-i forțeze mâna ispanului. Dacă le vine altă ceată în ajutor…

— Cum se poate pătrunde acolo? Mai au vreo ieşire?

— De ieşit nu mai au pe unde ieşi, Măria Ta, da nici de intrat cu sila la ei nu se poate. Dacă se închid pe dinăuntru nici cu toate cătanele din lume nu-i mai scoți! Da' nu prea au demâncare. Să aibă pentru o zi ori două. Dacă s-or simți pândiți au să facă să le ajungă pe mai multe zile, au să mănânce mai puțin. Hai să zic, să le-ajungă pe o săptămână, mai mult nu. Apă au acolo, da' numai cu apă n-au să poată trăi, şi atuncea trebuie să iasă de acolo, când i-o rupe foamea. Cătanele să aibă cu ele ce trebuie pentru mai multă vreme.

— Cu vreo patruzeci de oameni, i-am putea prinde? Ce zici?

— Cred că atâția ajung, Măria Ta?

— Ai să-i duci acolo!

— Asta n-o pot face, Măria Ta! Dacă scapă vreunu', zilele mi-s numărate! Parcă nu ştii cine-i Săndruț ăsta?

— Trebuie, măcar să le arăți locul! Nu-i musai să rămâi acolo. Dacă ne pică în mână, să vii să-ți iei suta de galbeni! Dacă vrei te iau şi în slujba mea, tot ca haiduc. N-are să-ți fie rău!

— Numai să-l prinzi, Măria Ta, că nu-mi trebuie nimica! Poate că am să intru în slujba Măriei Tale, la asta am să mă mai gândesc.

Fu pregătit la repezeală un detaşament de patruzeci de ostaşi, comandați de un ofițer. Luca îi conduse până la intrarea în adăpost. Înserase şi era blocată.

— Minți! se răsti ofițerul, luminând locul cu făclia. Stâncă goală! Nu se vede niciun fel de intrare.

— Aicea e, înălțimea Ta! Dacă pândiți bine, mâine dimineață trebuie să încerce să iese vreunul afară şi-i vedea!

— Dacă minți şi ne-ai atras într-o capcană, spânzurătoarea te aşteaptă! Auzi?

— Nu mințăsc, înălțimea Ta! Mă jur!

— Rămâi cu noi! porunci ofițerul.

— Nici tăiat, înălțimea Ta! Mai bine mă omorâți da' asta n-o fac! Dacă mă vede vreunu' şi mă cunoaşte şi dacă nu puteți pune mâna pe ei, gata! Mă omoară! Numai unu' dacă scapă... Îngrijiți-vă numai să nu vă scape vreunu'. În câteva zile se dau ei prinşi!

Ofițerul aproape că se convinse că nu mințea şi după câteva momente de ezitare îl lăsă să plece. Înconjură locul şi puse caraule. Stabilise ca să se doarmă cu schimbul, în aşa fel, ca o treime din efectiv să fie în permanență de strajă. Ofițerul nu dormi nici el. Era cu ochii ațintiți asupra locului indicat de către Luca, neîncrezător totuşi. Cum de se putea închide atât de perfect intrarea unei peşteri, încât să nu se poată vedea nimic? Dar, la lumina zilei, poate că totuşi va vedea ceva. Într-adevăr, nici nu se luminase bine de ziuă şi-i atrase atenția un uşor zgomot. Îşi încordă privirea. Ca răsărit din stâncă, apăru bustul unui bărbat. Era chiar Săndruț.

— Stai! se auzi vocea poruncitoare a ofițerului. Săndruț mai avu timp să-şi rotească privirea ca să-şi poată da seama de situație şi intră ca în pământ.

Se auzi acelaşi zgomot. Ofițerul trase un foc de pistol, dar prea târziu ca să-şi lovească ținta. Se apropie de locul unde văzuse pentru câteva clipe chipul omului. Cu câtă atenție îl cercetă nu putu deosebi o crăpătură care ar fi putut indica intrarea. Aduseră un buştean şi începuseră să lovească în stâncă. Niciun efect. Se mutară mai la dreapta, mai la stânga, mai înainte, mai înapoi, dar zadarnic. Până la urmă ofițerul nici nu mai era sigur de locul în care văzuse apărând chipul acelui om. Ar fi crezut că era doar o halucinație, dacă doi dintre ostaşi n-ar fi văzut şi ei chipul. Convins că n-avea altceva de făcut decât să ție sub pază severă sectorul, ofițerului nu-i rămase altceva decât s-o asigure, caraulele fiind schimbate din oră în oră, pentru a fi cât mai odihnite.

Pentru câteva clipe, la vestea pe care o aduse Săndruț, în adăpost se stârni panică.

— Ai văzut bine, Săndrușule, ori ți s-o fi părut? îl întrebă Groza.

— Ce să mi se pară? Ce, am uitat cum arată cătanele la chip?

— Şi-s mulți? îl întrebă Ianoş.

— Parcă am mai avut vreme să-i număr! Din câte am văzut în față, să fi fost vreo şapte-opt. Dacă facem o socoteală ar putea fi ca la treizeci, ori poate şi mai mulți.

Se auziră bubuituri înfundate la intrare. Era de netăgăduit că Săndruț văzuse bine.

— Vezi, Săndrușule, începu Groza mai ieri-alaltăieri îți spuneam parcă să mai facem rost de

merinde. Acum cine ştie cât au de gând să ne steie pe cap?! Dacă stau mai mult de cinci-şase zile murim de foame, că de ieşit, eu unul n-am să ies!

— Principalul e că nu se pot băga aici. Poate avem noroc cu Luca, a rămas pe dinafară şi dacă-i vede, cine ştie, s-o pricepe să-i amăgească cumva, să-i îndepărteze de aici, şi am putea ieşi. Odată ajunşi afară, am vedea noi ce-i de făcut, spuse Serafim.

— Hmm! făcu Săndruț, fără a le destăinui că tocmai pe Luca-l bănuieşte de trădare. Nu el distrusese proviziile? De unde putea şti că nu o făcuse intenționat? Numai că pe chipul lui nu se citea niciun fel de îngrijorare, aşa că oamenii se mai liniştiră. Se gândiră că până la urmă Săndruț va găsi o cale, va reuşi să-i scoată din impas.

Săndruț era cât pe ce să le dezvăluie taina celei de a doua ieşiri, pentru a-i linişti, dar se răzgândi. Dacă, într-adevăr, Luca trădase, cum bănuia, de unde putea şti că nu se va ivi vreodată şi alt trădător? Şi câtă încredere avusese în Luca! Nu era încă sigur, n-avea certitudinea că acesta trădase, şi se mustră pentru acest gând, dar se convinse încă o dată că era mai bine să păstreze taina pentru el. Pătruț, era sigur de aceasta, nu va vorbi nimănui despre descoperirea pe care o făcuse. Se va sfătui cu el şi va ve dea ce-i de făcut. Numai ei doi puteau face ceva în condițiile în care se găseau. Trebuia cercetat locul, văzut câți ostaşi erau, cum erau înarmați şi tot ce se mai putea şti. Or, cum Pătruț era o iscoadă încercată, nimeni nu putea face treaba asta mai bine ca el. Dar cum să-l scoată fără să bage de seamă

ceilalți? Se gândi, se gândi, şi-i veni ideea:

— Fraților! Nu se ştie cât vom trebui să stăm aşa, cu duşmanul deasupra capului, şi v-aş ruga să mă ascultați! De pătruns, ați văzut şi voi destul de bine că n-au cum pătrunde cătanele până la noi, dar ne pot face să murim de foame. Cine doarme, mâncare nu cere! Să ne pregătească moş Manole un picuț de zeamă de aceea adormitoare, şi cât veți dormi, am să mă gândesc la ce-i de făcut. Dacă reuşim să dormim măcar jumătate din timp, ne-ar ajunge mâncarea pentru aproape două săptămâni, şi, până atunci, ori se satură ei de pândă, ori găsim noi o salvare!

— Nu-i rău, aprobă Pătru. De dormit putem dormi fără grijă. Poate că dacă văd că nu mai iese nimeni ne lasă şi ei în pace. Se satură de pândă şi se duc dracului.

— N-ar fi rău, aprobară şi ceilalți.

Moş Manole se şi apucă de lucru.

— Să fierbi mai multă, moş Manole, să fie! îl rugă Săndruț.

— Am atâta că poți adormi un târg întreg pe o lună! se lăudă bătrânul.

Auzindu-l, Săndruț rămase mulțumit. Ştia ce are de făcut. Mai întâi îi trebuiau informații de afară.

Când fiertura fu gata, băură. Săndruț îl trase de-o parte pe Pătruț şi-i şopti:

— Să nu bei! Prefă-te numai!

— Ştiam eu, băciuț! Am priceput de la început ce gând ai! Bine faci! Nu trebuie să ştie nimeni pe unde ies şi când vin! Am să ies să văd ce-i!

Nu trecu multă verme şi cu toții se scufundară

într-un somn adânc. Săndruț şi Pătruț îndepărtară lespedea şi băiatul o porni la drum. Mai bine de două ceasuri aşteptă Săndruț cu sufletul la gură să se înapoieze flăcăiaşul. Începuse să se îngrijoreze, când, îl auzi.

— Ce-i, Pătrușule? îl întrebă interesat.

— Îs patruzeci, băciuț, şi unu-i maimarele lor. Au săbii şi puşti. Veghează cu schimbu'. Doisprezece-treisprezece veghează, ceilalți se hodinesc. Cam la un ceas se schimbă caraulele. Lângă mormântu' ăla, al dacului, au cazanu' unde-şi fierb zeama ori ce au ei de mâncare. Unu', ca moş Manole, da' tânăr, nu face altă treabă. Numa' lângă cazan.

— Tocmai asta vroiam să ştiu, de unde beau apă, dar tot cu cazanul de mâncare-i mai bine. Poate că nu-s toți însetați. Cam cât să mai fie până înserează?

— Să tot fie două ceasuri bune, băciuț.

— Trebuie să mai aştept. Numai pe întunerec pot ieşi.

— Vin şi eu, băciuț!

— Numai până mă scoți în apropierea locului, Pătrușule, că eu nu ştiu drumul. După aceea vii înapoi, să ai pregătită zeamă de somn, şi pe care-l vezi că se trezeşte, să-i mai dai câte o înghițitură, dar nu mai mult! Dacă întreabă de mine spune-le că dorm şi eu. Bine?

— Aşa am să fac, băciuț, da' să nu pățeşti ceva! Eu zic că-i mai bine să fiu cu dumneata.

— Ba-i mai bine cum zic eu. Ai să vezi. Nimeni din adăpost nu trebuie să ştie c-am ieşit, şi dacă nu eşti

acolo să-i îmbii cu câte o înghiţitură de fiertură, să adoarmă iar, taina nu mai rămâne taină.

Înserase de-a binelea când ieşiră din adăpost. Pătruţ îl conduse până în apropierea taberei şi se înapoie. Săndruţ nu avea ca armă decât măciuchiţa de plumb. Urmări cu atenţie mişcarea caraulelor. Nu trecu mult şi acestea fură schimbate. Unul din cei de pază îşi scoase din carâmbul cizmei pipa, o îndesă cu tutun şi se apropie de cazanul bucătăriei. Săndruţ îl urmări atât cât fu nevoie ca să vadă şi să audă.

— Care eşti? se auzi vocea somnoroasă a bucătarului.

— Eu sunt, Fritz. Am venit să-mi aprind pipa.

— Mai pune un lemn pe foc, Fritz, ca să nu mă mai scol, îl rugă bucătarul.

Fritz se aplecă şi băgă sub cazan câteva bucăţi de lemne, îşi aprinse pipa şi se îndepărtă. Săndruţ se apropie pe nesimţite, şi, cu măciuchiţa, îl lovi scurt în creştet. Ostaşul se lăsă moale. Săndruţ îl prinse uşor în braţe şi-l târî după un tufiş, ferindu-se să facă prea mare zgomot. Îl dezbrăcă, se îmbrăcă în hainele ostaşului, îl legă, îi luă armele şi se apropie iar de cazanul care fierbea.

— Care eşti? se trezi bucătarul.

— Tot eu. Mi s-a stins pipa, rosti Săndruţ, căutând să imite vocea lui Fritz.

— Ai pus pe foc? mai întrebă bucătarul, fără să-şi scoată capul de sub pătura cu care era învelit.

— Pus, zise Săndruţ şi deşertă în cazan conţinutul unui ulcior plin cu miraculoasa băutură pe care-l

adusese din peşteră.

Rămase în post până îi veni schimbul. Pe întuneric, soldatul nu-i putu vedea chipul.

— Ai observat ceva? îl întrebă.

— Nu-i nimic! Fii fără grijă, îi răspunse morocănos, cu voce somnoroasă, Săndruț, şi se îndepărtă, dar nu spre tabără, ci căutându-şi un loc de pândă.

Pândi până în zori. În tabără începu forfota. Bucătarul se sculă cel dintâi şi începu să mestece în cazan. Pe rând, într-o anumită ordine, ostaşii se apropiară să-şi primească porțiile. Unul îi duse şi ofițerului. După ce mâncară fură schimbați şi cei din posturi ca să-şi primească rația. Unii şi începuseră să adoarmă, din mers aproape. În scurt timp, puteai trage cu tunul şi n-ar mai fi mişcat unul. Abia atunci se îndreptă Săndruț spre adăpost.

— S-a trezit vreunul? îl întrebă în şoaptă pe Pătruț, astupând intrarea tăinuită.

— Numai băciuțu' Pătru şi băciuțu' Groza. Le-am mai dat câte un pic, numai să guste şi iar or adormit.

— Hai să-i trezim, Pătruțule, că avem de lucru!

— Ce-i? Ce-avem de lucru? se miră copilul.

— Le-am turnat în cazanul cu mâncare fiertură de-a noastră. Toate cătanele dorm buştean. Trebuie să ieşim, să-i dezarmăm, să-i dezbrăcăm şi să-i şi cărăm de aici.

Cam greu fură treziți oamenii, dar până la urmă se dezmeticiră. Nu simțeau niciun fel de greutate. Se treziseră ca după un somn obişnuit, dar mai odihniți

parcă.

— E vremea să ieşim, fraţilor, le spuse Săndruţ după ce-i văzu pe toţi pe picioare.

— Ai bolunzit?! Şi cătanele?! se miră Serafim.

— Dorm, cum am dormit şi noi. Or fi nimerit prin cazan vreun fir de buruiană de-a lui moş Manole şi-s buştean.

— De unde ştii? se mirară.

— S-a suit pruncul ăsta pe frânghiile ce duc la ferestruică şi i-a văzut, minţi Săndruţ.

— Iar isteţu'! se minună Pătru. Ăsta-i prunc de aur! Ce mai? Mai scump ca auru'!

— Dracu' ştie cum s-o fi întâmplat, nu se dumirea moş Manole. Buruiana asta, cine ştie? Poate că n-am văzut-o eu? Da' n-am dat de ea pe aproape. Drept că seamănă cu leuşteanu', da' n-are niciun gust. Aţi văzut doară.

— Poate că ăsta să ne fi fost norocul şi să ne fi venit prin somn, continuă Săndruţ. Acuma, la treabă, că avem destulă!

În scurt timp, toate hainele şi armele ostaşilor şi a ofiţerului se găseau în adăpost. Erau mulţi şi greu de cărat. Improvizară din crengi un fel de targă şi încărcară pe ea câte zece-doisprezece odată; Brânduş trăgea de se spetea, iar ceilalţi împingeau. Patru transporturi făcură şi le luară aproape toată ziua. Le mai turnară fiecăruia cu pâlnia pe gât câte o porţie bună de zeamă, şi-i înşirară, aşa cum erau, în cămăşi numai, de-a lungul şoselei. Dădură peste ei primii călători care se nimeriseră la drum şi anunţară autorităţile. Işpanul turba de mânie. Fiind

convins că Luca nu era decât omul lui Săndruț care le întinsese cursa, pusese şi pe capul lui un premiu de cinzeci de galbeni. Luca era la hanul lui Dura când auzi vestea şi se înspăimântă. De autorități era căutat, dar se temea să se apropie şi de adăpost, temându-se să nu fie bănuit de trădare.

XIX.JUDECATA LUI DUMNEZEU

Greu se hotărî Luca să se înapoieze la adăpost. Nu se putea însă lăsa păgubaş, oricât ar fi riscat. Îl durea înfrângerea şi nu-şi putea explica prin ce miracol reuşiseră să se despresoare şi încă într-un fel atât de spectaculos. Îi venea să creadă că Săndruț posedă într-adevăr unele puteri supranaturale, vrăjitoreşti, de reuşea să se descurce din orice situație, cât ar fi fost ea de desperată. Se hotărâse să ducă totuşi lupta mai departe, pentru a reuşi măcar să-l discrediteze şi să-şi câştige încrederea cetei, ajungând căpetenie. Ajuns la peşteră o şi începu cu minciunile:

— Bine că v-ați descurcat fraților! Nu ştiam ce să mai fac ca să vă pot veni în ajutor! Precum v-am spus, m-am repezit până acasă. Când vin, dimineață, de jur împrejur, cătane! M-am ascuns ca să văd ce gânduri au. Erau puşi pe şedere lungă. Îşi aduseseră de toate. Ştiindu-vă fără mâncare eram tare îngrijorat. M-am repezit în fugă la Baia şi i-am cerut lui Dura un cal. M-am repezit până la Hălmagiu ca să văd ce şi cum s-a întâmplat. Numai acolo puteam vedea ce-i, că acolo stă işpanu'. L-am tras de limbă pe unu', pe altu' şi am prins de veste

că cineva s-a luat într-o zi după pruncu' nost', după Pătruț, şi i-a luat urma până la adăpost. Lăcomindu-se la suta de galbeni, s-a dus drept la işpan! N-am putut afla cine-i, că nu scăpa cu zile, da' tot pun eu mâna pe el!

— Şi, zici că abia dimineață când te-ai întors ai văzut cătanele? Hmm, făcu Săndruț. Uite că eram pe cale sa bănuiesc că nu eşti străin de trebuşoara asta, frate Luca. Să mă ierți, dar toate faptele duceau la gândul ăsta. Tu erai în adăpost când ni **s**-au ars bruma de bucate ce le mai aveam, tot tu, cum am venit te-ai grăbit, să ne părăseşti... De unde putem şti că ai fost la Visca şi nu în altă parte?

— Mă bănuieşti, frate Săndruț?! Numai de azi ori de ieri mă cunoşti? se prefăcu indignat Luca. Poți trimite pe cineva să întrebe dacă n-am fost la Visca. Poți trimite şi la Dura, că-i mai aproape, să-ți spuie el dacă nu i-am cerut un cal!

— I-a cerut, băciuț. Am fost la Baia şi mi-a spus Dura, confirmă Pătruț. Da' nu mă pot dumiri cine şi când mi-a putut lua arma! De câte ori mă întorc din drumurile mele sunt cu ochii în patru şi niciodată nu vin tot pe aceeaşi cale.

— Lasă că-i dăm noi de urmă duşmanului, îl linişti Săndruț. Dacă nu altfel, mă duc la işpan şi-l silesc să mi-l spuie!

Luca păli. Îl credea în stare de asemenea lucru. Dacă o făcea, era pierdut. Nu-i mai rămânea decât să-şi piardă urma, dar cum era Săndruț de neînduplecat, ar fi fost o treabă foarte grea. L-ar fi urmărit fără preget.

— Uite, fraților, am să fac eu pe dracu' în patru şi am să-l găsesc pe vânzător! se oferi el. Din pricina lui mă bănuiți pe mine!

— Dac-ai fost la Dura, pentru că aşa zice şi Pătruț, şi i-ai cerut calul, cine să te mai bănuiască, frate Luca? Ai putea să mă ierți! Tu să fi fost în locul meu şi n-ai fi crezut altfel. Nu-i aşa, fraților? îi consultă şi pe ceilalți.

— De bună seamă! răspunseră.

Astfel incidentul fu încheiat şi viața cetei continua să se desfăşoare ca mai înainte. În primul rând căutară să se asigure de aprovizionarea cu de-ale gurii pe timp mai îndelungat.

Toți nobilii din împrejurimi ajunseseră tributari ai cetei lui Săndruț. De la întâmplarea baronului Werner din Tătăreşti, niciunul nu mai încercă vreo opunere. Când primea cunoscuta somație, plătea, ca să se simtă în siguranță. Numărul nevoiaşilor ajutați creştea şi toate treburile le mergeau cu spor. Numai convoaiele împărăteşti ce transportau soldele sau armamentul şi muniția necesare garnizoanelor, îşi schimbară ruta. Ocoleau atât drumul ce însoțea valea Mureşului cât şi pe cel ce trecea de-a lungul Crişului, ambele controlate de Săndruț. Despre acțiunile temerare ale cetei lui Săndruț se dusese vestea până la Viena, la împărat, şi acesta îl admonesta în câteva rânduri pe Hollòki, işpanul comitatului Zărand, pentru incapacitate, amenințându-l cu destituirea.

Analizând mai amănunțit lucrurile, ca să-i

găsească lui Săndruț motiv de gâlceavă, să-l discrediteze în fața cetei, Luca ştiind că singurul nobil din regiune, de care Săndruț nu se atinsese, era Francisc Gyulai din Luncă începu să strecoare bănuiala din om în om, că Săndruț umblă cu gândul trădării şi că e în legătură cu acesta. Oamenii, bineînțeles, erau departe de a crede una ca asta, dar pentru a lămuri situația pe față, fără ocolişuri, Groza, într-o zi când erau toți în adăpost, îl întrebă pe Săndruț:

— Săndruțule, da' cu Gyulai din Luncă nu i-a venit vremea să ne răfuim? S-ar crede că îl părtineşti, şi nu-i bine! Ți-o spun în față că aşa sunt eu. Nu-mi place să umblu cu ocolişuri.

— Gyulai? îngână Săndruț. Uite, vă las mână liberă. Faceți ce vreți cu el! Eu, unul, nu pot uita că i-am mâncat pita atâția ani şi că, dacă am ajuns să ştiu carte şi să ştiu a mă bate, datorită lui am învățat!

— Nu aşa, frate! se oțărî Luca. De aicea şi până la vânzare nu-i decât un pas! Dacă ne-am ridicat împotriva domnilor, ne-am ridicat împotriva tuturor domnilor, nu că ăla-i aşa şi ăla-i altfel! Dacă ne eşti căpetenie, căpetenie să ne fii, că de-aceea te-am ales! Dacă nu, fă loc altuia mai vrednic! Aşa e drept!

— Fraților, n-am nimic împotrivă. Dacă socotiți că nu mai sunt vrednic, mă dau în lături şi alegeți-l pe altul. Pe Luca de pildă.

— Asta nu! strigară în cor. Te-am ales căpetenie, să ne fii! Nu-i altul mai vrednic ca tine şi ai dovedit-o, îl susținu Ianoş. Şi dacă e vorba de Gyulai, pentru

că nu te-ai legat până acuma de el, dovedeşti că eşti un om adevărat. Da' nu trebuie să uiți că dacă i-ai mâncat pita, dacă ai învățat atâtea, te-au costat tot atâtea umilințe... Nu spuneai singur că te-a jucat şi la cărți? Şi binele pe care ți l-au făcut Gyuleştii nu ți l-au făcut de drag. La început ai fost măscăriciul ăluia mic, şi dacă ai învățat ceva, să ştii că n-a fost în gându' lor asta. Singur ai spus că te prefăceai mai prost, ca să nu bage de seamă. Dacă a ajuns să aibă atestate, ori cum le-ai spus, atestatele acelea tu le meritai! Deci, într-un fel, te-ai plătit de ceea ce le datorai pentru pita pe care le-ai mâncat-o, slujindu-i cu mult mai mult decât ți-au dat! Nu le mai eşti dator! Gândeşte-te bine şi ai să vezi că-i aşa!

Într-un fel avea dreptate Ianoş. Pentru pâinea ce le-o mâncase, pentru hainele ce le purtase, îi servise. Cât priveşte învățătura, într-adevăr, aceasta era un merit al lui şi numai al lui. Dacă nu i-ar fi fost dragă cartea n-ar fi învățat nimic. Şi cu toate acestea parcă stătea la îndoială. Se gândi mult până luă o hotărâre.

— Fraților, din câte am auzit e acasă şi Ferentz, feciorul grofului, cel cu care am copilărit şi pe care l-am slujit. Pe fete, de când cu răscoala, le-a trimis la Beci la nişte neamuri. Ei bine, am să mă bat cu el. Îl voi lăsa să-şi aleagă armele. Judecata lui Dumnezeu! Care va fi mai tare, de partea aceluia va fi dreptatea! Veți fi de față. Să nu vă amestecați! Dacă va fi să fiu răpus, vă alegeți altă căpetenie! Dacă-l răpun, înseamnă că dreptatea a fost de partea mea şi-i punem şi pe ei la gloabă! Să

plătească, dacă l-oi înfrânge!

— Ca o căpetenie ce ne eşti, n-ai avea dreptul să iei această hotărâre! Să nu uiți că eşti al nostru, ai jurat! interveni şi Groza, da', oricât, omeneşte, şi ca să fii cu sufletu' împăcat, eu cred că-i bine cum ai hotărât! Ce ziceți, fraților? Îl lăsăm să se bată?

— Să-l lăsăm! Trăiască Săndruțu' nost'! strigară şi ceilalți.

Luca scrâşni doar din măsele. Şi de data aceasta îl înfrânsese Săndruț.

Ca de obicei, Pătruț plecă în cercetare. Săndruț vroia să găsească un mijloc ca să poată pătrunde nestingherit, împreună cu întreaga ceată, în castelul grofului. Află de la Pătruț că, a doua zi după-amiază, va fi cărat fânul din lunca Crişului la castel.

Îşi pregăti tot ce-i trebuia pentru scris şi se apucă:

„Măria ta! Până acuma nu ți-am avut baiul. Am considerat că-ți sunt întrucâtva îndatorat pentru pâinea cu care m-ai hrănit timp de aproape cincisprezece ani. Totuşi, socotesc că am plătit-o în felul meu, cu umilințe şi amar. Pâine de slugă. Pentru că toți nobilii mi s-au supus, de voie ori de nevoie, nu te pot lăsa de-o parte! M-am ridicat împotriva domnilor şi între noi nu poate fi pace! N-am dreptul să fac deosebire între unul şi altul. Gândindu-mă totuşi că, poate, mă veți socoti nerecunoscător pentru pâinea cu care m-ați hrănit, cer judecata lui Dumnezeu. La miezul nopții voi fi în sala mare a castelului. Mă voi bate cu fiul Măriei Tale, Ferentz! Îi las libertatea alegerii armelor cu care să mă înfrunte: sabie, pistol sau ce va găsi de

cuviință. Dacă voi fi înfrânt însemnează că aceasta a fost voia soartei; dacă îl voi înfrânge, vei plăti, ca şi ceilalți domni, pentru ca măcar o parte din cele jefuite de la oropsiți să li se înapoieze. Săndruțu' Tomii".

Cetaşii, curioşi, îl rugară să le citească cele scrise. Săndruț se supuse.

— Prea te încrezi în noroc! îl sfidă Luca. Vezi că, la miezu'-nopții, porțile castelului ți se vor deschide şi vei fi primit cu sunete de trâmbițe! Cum crezi că ai să poți intra? Are peste douăzeci de haiduci, şi dacă primeşte răvaşul va aduce şi cătane.

— Îmi place să mă țin de cuvânt, frate Luca! N-ai băgat de seamă până acuma? Dacă am spus că la miezul nopții vom fi în sala mare a castelului, vom fi! Mai întâi mi-am întocmit planul şi abia după aceea m-am apucat de scris!

Înfăşură răvaşul pe coada unei săgeți şi, de data aceasta, el fu acela care îl duse. El, cu mâna lui, slobozi săgeata din arc, lăsând-o să se înfigă în poarta castelului. Mai apucă să vadă cum un haiduc domnesc o desprinse intrând cu ea în curte.

Când primi săgeata, grofului nu-i fu greu să ghicească ce e cu ea. Ştia, cum ştiau toți nobilii din împrejurimi, că era răvaşul Săndruțului. Se mira doar de ce atâta timp fusese lăsat în pace.

— Citeşte, îi spuse lui Ferentz, întinzându-i răvaşul.

Cum îşi aruncă o privire asupra caracterelor scrisului, acesta rămase uimit:

— Tată, ăsta-i scrisul lui Şandor, fostul meu valet!

Deci el e vestitul Săndruț al Tomii!

— Care Şandor? întrebă nedumerit groful.

— Acela pe care l-ai luat de mic de la un țăran din Căzăneşti şi i-ai dat scrisoare de slobozenie. Îl credeam la Viena. Avea perspective să devină cineva! În scurtul timp cât a lucrat acolo, ajunsese la acelaşi rang cu al meu, măcar că n-avea diplome! Dacă rămânea, putea ajunge şi consilier imperial. Era foarte capabil. Ce l-o fi găsit să se transforme în şef de bandă de briganzi?

— Acuma-mi explic de ce ne-a lăsat atâta vreme în pace! În afară de atacul de la Caraci, care propriu-zis nu ne viza pe noi, ci pe sameş, pe Willi. Al dracului! Citeşte!

Când Ferentz isprăvi de citit, bătrânul izbucni furios:

— Uite-a dracului lepădătură! Îşi dă aere de nobil! Te provoacă la duel, cu alte cuvinte! Las' că-i arăt eu duel! Cu noi şi-a găsit naşul!

— Ori vrei să-l înfrunți, tată?! Nu te-aş sfătui!

— Păi cum?! Să mă las umilit de o fostă slugă?!

— Au încercat şi alții şi au fost umiliți. E de o inteligență sclipitoare! Nici n-ai zice că-i feciorul unui nenorocit de iobag!

— Şi ai primi lupta?! Nu te-ai simți umilit?! se miră groful.

— Dac-aş primi-o aş fi înfrânt. Îl cunosc, ştiu ce poate. Cu pistolul, de la douăzeci de paşi, dacă arunci cu florinul în sus, îl găureşte! Din zbor îl găureşte! La sabie, o mânuieşte cu atâta iuțeală încât nu vezi decât fulgere. Şi asta numai din

încheietura mâinii, aprpape nemişcându-şi celelalte articulaţii. Dacă îi nimereşte în mână o lamă de calitate, nimeni nu-l poate înfrunta! Numai la floretă m-aş încumeta să-l înfrunt. Spunea în derâdere că-i frigare şi zicea că nu vrea să facă şcoala de bucătari. O mânuia cu oarecare stângăcie, dar para loviturile fără greş. Nu-i plăcea arma.

— De unde le ştii pe toate acestea? îl întrebă bătrânul.

— El îmi era de obicei partenerul de scrimă. Pe profesor l-a întrecut după primele lecţii.

— Al dracului! înjură iar bătrânul. Încaleci şi te duci la Baia. Îl rogi pe solgăbirău să-ţi dea vreo douăzeci de soldaţi şi un ofiţer bun. Dacă poate să-mi dea şi mai mulţi ori să-mi împrumute din haiducii lui. Să-l vedem pe acest trufaş, această slugă nemernică, ce se sumeţeşte în faţa stăpânului, cum va pătrunde în incinta castelului? De-ar veni cu întreaga ceată, zidurile castelului sunt tari şi cu oamenii noştri şi cu cei pe care mi-i dă solgăbirăul, îl trimitem drept în iad, unde-i e locul!

— Tată, eu zic că-i o nesocotinţă să-l înfruntăm. Se vorbeşte că are puteri supranaturale. Numai un semn dacă face cu mâna, ne adoarme întreaga garnizoană şi intră ca la el acasă!

— Ai timp să crezi în toate neroziile pe care le scorneşte unul şi altul?! Are să doarmă el somnul de veci!

— Fă cum crezi, tată, dar eu aş zice să ajungem cu el la o înţelegere, cum au făcut-o şi ceilalţi.

— Ce înţelegere? Cu cine să te înţelegi? Cine i-a

văzut până acuma fața, în afara ișpanului şi a lui Werner, cărora le-a dat atâta de lucru! Ișpanului i-a tăiat până şi urechea. A lucrat numai cu răvaşe din acestea, proştii s-au înspăimântat şi plătesc! Eu nu-s prost!

— Fie cum zici, tată, se resemnă Ferentz, şi o porni spre Baia de Criş.

În scurt timp castelul se pregăti ca de un adevărat asediu. Afară nu rămase decât ofițerul trimis de solgăbirău, cu zece călăreți, supraveghind împrejurimile. Avea consemn ca în cazul că va fi atacat de forțe superioare să pătrundă după ziduri, la poartă fiind totul pregătit pentru a-i primi. Postaseră un observator şi pe acoperiş ca să le dea de veste când se va apropia vreo ceată, fie călare, fie pe jos, şi să raporteze câți sunt. Întreaga după-amiază trecu în linişte. În afara celor opt care cu fân aduse din lunca Crişului nu mai pătrunse nimeni între ziduri. Carele fură îndreptate spre şura de lângă grajduri şi continuară cu supravegherea.

În sala mare a castelului, groful şi fiul său aşteptau în tăcere. Fiecare cu gândurile lui. Din când în când îşi mai aruncau privirea asupra orologiului din perete. Timpul li se părea că se scurge încet şi la fiecare bătaie a clopotului pendulului, tresăreau. Vegheară aşa până aproape de miezul-nopții. Ceilalți erau la ziduri. Până şi patrula ce umblase până la lăsarea întunericului intrase în curtea castelului şi soldații fură împărțiți la posturi. Nimeni nu dormea.

— Mai e un sfert de ceas şi nu se simte nimic,

spuse bătrânul. E un fanfaron Şandor ăsta al tău. A vrut numai să ne tragă o păcăleală. Hai să ieşim şi să vedem ce-i pe-afară. Dacă într-un sfert de ceas nu se întâmpla nimic, înseamnă că ne-am alarmat de pomană.

Ieşiră. Se îndreptară spre poartă. Nu observară cum, în urma lor, pe uşa care ieşiseră, se strecurară nişte umbre.

— Ai simțit ceva, domnule căpitan? i se adresă bătrânul ofițerului.

— Nimic, până acum. Dar n-au cum să pătrundă, fiți fără grijă! Zidurile sunt atât de păzite că numai dacă s-ar preface în păsărică...

— Ar fi în stare, îl întrerupse Ferentz. Câte nu se vorbesc despre acest bandit?!

— Prostii! murmură bătrânul.

Stătură prin preajma porții mai mult de o jumătate de oră, dar nu se întâmplă nimic.

— Am spus eu că-i alarmă falsă, spuse bătrânul. Cum ar avea curajul să facă una ca asta, să pătrundă în castel când şi cum vrea?! Să mergem la culcare, Ferentz. Domnule căpitan, mai stați vreo oră şi dacă nu se întâmplă nimic, lăsați oamenii să se odihnească. Ne-am obosit degeaba.

Îl luă pe Ferentz la braț şi se îndreptară spre clădirea principală. Când pătrunseră în sala mare îi orbi lumina. Între timp, Săndruț avusese grijă să aprindă toate lumânările din candelabru. Oamenii lui erau aliniați pe lângă peretele din fund, iar el le ieşi în întâmpinare celor doi nobili, făcându-le o plecăciune.

— M-am ținut de cuvânt, Măria Ta! Când a sunat de miezul-nopții am fost aici! Îmi pare rău că n-ați avut încredere în cuvântul meu!

— Pe unde ați pătruns, tâlharilor?! se răsti groful.

— Mai încet, Măria Ta, că martori am câți îmi trebuiesc! N-aş vrea să-i mai deranjăm şi pe alții! Poate v-a spus Ferentz că ochesc fără greş.

— Ferentz?!! Ce obrăznicie!!!

— Mă ierți, Măria Ta, dar la cancelaria imperială am avut acelaşi rang şi dacă mai rămâneam nu era de mirare să-l fi întrecut.

— Cum ați intrat?! întrebă cu voce mai scăzută groful, cu ochii la țeava lucioasă a pistolului care-i era îndreptată spre piept.

— Cum ne-am priceput, Măria Ta! Câteodată ne prefacem în păsările, alteori în cârtițe. Uneori venim pe sus, alteori ieşim din pământ. Acuma am intrat chiar pe uşa pe care a intrat Măria Ta! Alege-ți armele, Ferentz! Cred că mi-ai citit răvaşul? Pe viață şi pe moarte! Nimeni din martorii de față nu va interveni. Dacă dreptatea e de partea ta, vei învinge! Dacă e de partea mea, eu voi învinge!

Fără să mai şovăiască, Ferentz se îndreptă spre imensa panoplie din perete şi-şi alese o floretă lungă. Biciui de câteva ori cu ea aerul ca să-i încerce elasticitatea. Rămase mulțumit.

— Ți-e rândul să alegi, Şandor!

— Mă mulțumesc cu arma pe care o port, spuse acesta scoțându-şi iataganul. Eşti de acord?

Ferentz îşi aruncă privirea asupra armei si constatând că era aproape pe jumătate ca a lui,

zâmbi mulțumit.

— De acord.

— Să începem! se puse în gardă Săndruț.

Ferentz atacă cu furie, încercând să-l străpungă. Săndruț pară lovitura, lăsând floreta să-i treacă pe la subțioară şi Ferentz era cât pe ce să se prăbuşească din cauza elanului, lovind în gol. Furia începu să-l orbească. Loviturile începură să se întețească. Săndruț le para cu agilitate şi constata că la fiecare atingere a floretei de ascuțişul iataganului rămânea câte o crestătură.

— Precum bag de seamă, Ferentz, vrei să-ți transformi vătraiul în raşpel. Vezi că-l strici şi n-ai să-l mai poți folosi în loc de frigare!

— Frigare?! se înfurie Ferentz. Dacă-i frigare, întâi prin tine va trece! şi se repezi orbeşte.

Numai ca o sclipire de fulger păru mişcarea iataganului şi Ferentz se pomeni în mână doar cu un ciot de vreo palmă şi cu garda floretei. Ascuțişul ager al iataganului i-o retezase. Încremeni când simți răceala oțelului ce i se aşează în dreptul beregății.

Bătrânul grof îngălbeni şi dădu să scoată un țipăt de groază, dar coardele vocale nu-l ascultară.

— A fost vorba pe viață şi pe moarte! i se adresă Săndruț lui Ferentz. În amintirea copilăriei, în amintita faptului că-mi luai uneori apărarea când se poruncea ca să fiu bătut, îți dăruiesc viața! Din clipa aceasta nu mă mai consider cu nimic îndatorat față de tine şi de familia ta! Măria Ta, soarta a arătat de partea cui e dreptatea! Din această clipă, te

avertizez, nu mă mai simt cu nimic obligat! Când vei primi răvaş, vei duce suma indicată la „Fântâna Cerbului”, cum fac toți! Să nu încerci să faci altfel! Au mai pățit-o şi alții! Poți să-i întrebi, Măria Ta! Şi acuma, am să vă rog să ne însoțiți câteva mii de paşi până la Cărăstău. Pistolul îl țin în buzunar, dar cu degetul sunt pe trăgaci! Alte pistoale vor fi pregătite aşijderea şi să nu credeți că țintesc mai rău. Dacă îndrăzneşte careva să se atingă de noi, fie numai şi cu vorba, nu mai dau trei creițari pe viețile Măriei Tale şi a lui Ferentz. Şi mi-ar părea nespus de rău! Oamenii de lângă mine sunt numai statul meu major, cum s-ar zice, ceata e în jurul castelului şi aşteaptă doar un semn. Şi cum noi suntem înăuntru, nu ne va fi greu să deschidem porțile. Ordonă ofițerului şi şefului de haiduci să-şi vadă mai departe de treburile lor şi nouă să nu ne aibă baiul! Poftim înainte, Măria Ta!

Groful îşi înăbuşi o sudalmă, dar se văzu înfrânt. Se resemnă. Urmați de ceata lui Săndruț, nobilii se îndreptară către poartă, spre stupefacția celor ce-o păzeau.

— Deschideți! porunci groful, şi ieşiră. Ofițerul se miră, dar nu îndrăzni să intervină.

O luară spre Cărăstău şi la vreo mie de paşi, Săndruț li se înclină ceremonios:

— Măria Ta, caii ne aşteaptă aici. Puteți să vă reîntoarceți la castel, dar să nu încercați vreo urmărire că-i zadarnic! Şi să mă iertați că v-am făcut să faceți o scurtă plimbare. E timp frumos.

XX.CEATA SE RISIPEŞTE

Pătruț se întorcea dintr-una din nenumăratele sale peregrinări. Ajuns în apropierea mormântului acelui necunoscut strămoş, observă un om aplecat lângă piatra pusă drept semn, robotind ceva. Se apropie tiptil de locul cu pricina, ascunzându-se pe după arbori, ca să poată vedea ce-i. Când fu destul de aproape îl recunoscu pe Luca. Tocmai terminase cu înlăturarea țarinii de la baza pietrei sub care se vedea o nişă. Scoase de acolo o legătură, se mai uită de câteva ori împrejur şi o desfăcu. Pătruț rămase mirat când văzu că legătura, destul de voluminoasă, era plină cu florini. De obicei membrii cetei îşi păstrau banii ce li se cuveneau după împărțeala sub căpătâi ori în chimire, neferindu-se unul de altul, neavând ce tăinui. Unii aveau mai mulți, alții mai puțini, după cât erau de largi la mână. Cei ce aveau familii majoritatea banilor câştigați îi lăsau acasă, alții, precum Ianoş şi Iovuț, nu rareori îi ajutau din banii lor pe nevoiaşi. Aproape că niciunul nu mai dispunea de o sumă prea însemnată. Pătruț, care n-avea pe nimeni de ajutat, fusese sfătuit de Săndruț ca să-i păstreze, pentru când va fi mai mare şi-şi va întemeia o familie. Îi ascultase sfatul. După

socoteala lui era singurul membru al cetei care dispunea, sau mai bine zis trezorizase întregul câştig ce-i revenise până atunci, socotindu-se drept posesorul celei mai mari sume de florini. Fu foarte mirat văzând că Luca ascundea acolo o cantitate de patru-cinci ori mai mare de florini decât ar fi putut avea în mod cinstit. Poate că nu-l mira atâta, dar ştia toată lumea că Luca îşi ajută familia din Visca. De unde avea atâția florini? Cum de ajunsese în posesia lor?! Aici nu mai putea fi lucru curat! N-avea cum să dispună de o asemenea sumă. Trebuia să-i spuie neapărat şi lui Săndruț ce văzuse. Nu cumva erau banii trădării? Nu cumva Luca lucra pe cont propriu, fără a-i mai informa pe ceilalți, aținând calea la drumul mare ca un tâlhar de rând? Şi aceasta ar fi fort la fel de necinstit. Tot felul de ipoteze îşi crease flăcăiandrul fără să se poată apropia de cea adevărată. Se convinse doar că nu era ceva curat. Afară de aceasta, de ce atâta taină? se întrebă. Niciunul din ei nu se ferea. Nu-şi țineau ascunşi banii sau alte obiecte de uz personal, pentru că niciunul din ei n-ar fi îndrăznit să se atingă de ceea ce socotea că nu-i dreptul său. Nu erau rare cazurile când se împrumutau între ei pentru anumite nevoi, mai ales familiştii; dar cum făceau rost de bani, prima grijă a datornicului era să-şi restituie împrumutul, şi, până atunci, nu se ivise niciun fel de nemulțumire. Atunci de ce se ascundea Luca?

Pătruț se strecură în peşteră unde-i găsi doar pe Săndruț şi moş Manole. Îl luă pe Săndruț de-o parte

şi-i povesti tot ce văzuse. Pe măsură ce Pătruț îi povestea, chipul lui Săndruț se întuneca. Îl mâhnea descoperirea lui Pătruț şi parcă nu-i venea a crede.

— Ai văzut bine? Poate că nu erau florini? Poate ascunde altceva acolo?

— Florini erau, băciuț! Nu eram departe şi am văzut bine. Are mulți. Niciunul din noi n-ar fi putut aduna atâția din ceea ce ne-a venit la împărțeală!

Ce să facă? Cum să procedeze? Îl durea ca pentru un frate rătăcit. Să i-o fi spus direct, pe neaşteptate. Luca ar fi bănuit că-l pizmuieşte pentru Anuța, ar fi inventat cine ştie ce minciuni; dar nici aşa nu putea lăsa lucrurile. Le era căpetenie. Răspundea de acțiunile fiecăruia în parte. Să-i adune pe toți şi să-l tragă la răspundere în fața întregii cete? Cine ştie ce-ar mai fi ieşit din treaba asta? Să tacă, iar nu putea. Cel mai bine ar fi fost să cunoască de unde avea Luca atâția bani, abia după aceea să-i ceară să dea seama. Pe care din membrii cetei să-i informeze ca să-l ajute în această problemă? Normal era ca să se încreadă în toți la fel, să nu facă deosebire între unul şi altul, dar pe toți încă nu-i putea informa. Până ce nu va avea date sigure trebuia să tacă. Pătruț, care mai cunoştea o taină numai a lor, era bun, dar n-ar fi vrut să-l amestece în treaba asta pe acest tânăr care şi aşa nu era văzut cu ochi buni de Luca. N-ar fi vrut să accentueze această animozitate, mai ales dacă s-ar fi dovedit că Luca nu era vinovat. După ce gândi mai mult ajunse la concluzia că, deocamdată, numai Ianoş l-ar fi putut ajuta, ori Serafim. Serafim avea însă familie, şi dacă se

adeverea că într-adevăr Luca e necinstit, cine ştie cum s-ar fi răzbunat. Tot Ianoş era cel mai indicat. Avea familia departe, tocmai în comitatul Clujului, şi afară de aceasta se dovedise unul dintre cei mai săritori, mai altruişti şi dezinteresaţi din ceată. Trebuia mai întâi să se apropie cât mai mult de adevăr, să vadă cam de unde şi-ar fi putut procura Luca, fără ştirea lor, banii. Ipoteza trădării o înlătură chiar de la început. Nu-i venea a crede ca Luca să fi ajuns până acolo, deşi-i dăduse o dată de bănuit. Îl durea parcă şi acum bănuiala, după ce văzu că Luca sărise într-adevăr în ajutorul lor, cerând calul de la Dura. Dar dacă totuşi trădase? Dacă era preţul vânzării de atunci, de la asediu?

— Pătruţule! Să-l întrebi pe Dura, când mai treci pe la Baia, când, în ce zi i-a cerut Luca un cal?

— Bănuieşti ceva, băciuţ?

— Trebuie să bănuiesc, măcar că mă întristează! Faptele mă obligă la aceasta. În orice caz, să-mi simt sufletul împăcat, trebuie să ştiu! Vezi cum îl întrebi, în aşa fel, încât nici el să nu bănuiască ceva, măcar că în Dura am destulă încredere.

— Ştii la ce m-am gândit, băciuţ? Nu cumva băciuţu' Luca îi vămuieşte pe domni pe socoteala lui, fără să ne spuie? Ori mai rău, ţine calea la drumu' mare, ca tâlharii, şi pradă fără alegere? De câte ori n-a spus că se duce la Visca să le dea bani alor săi? Dacă nici n-o fi trecut pe acolo?

— Parcă nu-mi vine a crede. Vezi, Pătruţule, cum zice şi vorba: hoţul e cu un păcat, păgubaşul cu zece. Noi între noi n-ar trebui să dăm pricină de

bănuială! Ar trebui să trăim cum am jurat! Să fim cinstiți şi să nu ne ascundem unul de altul! Nu ştii cât mă doare că sunt silit să bănuiesc ceva rău despre un frate, dar nici aşa nu putem lăsa lucrurile!

Băiatul tăcu. Oftă doar. Îi părea rău şi lui. Cuta dintre sprâncenele lui Săndruț se adânci şi se vedea bine că se chinuia să dezlege enigma. Pătruț îl lăsă să cugete liniştit. Nu-i mai puse întrebări şi nici nu-i mai dădu sugestii. Abia peste o jumătate de oră chipul lui Săndruț se lumină, fiind aproape sigur că descoperise adevărul. Trebuia doar să verifice.

De unde, până la un timp, luca era unul din cei mai zgârciți în acordarea ajutoarelor pentru năpăstuiți, zicând totdeauna că e prea mult, de la o vreme îşi schimbase cu totul atitudinea, spre bucuria majorității membrilor cetei. „E puțin, fraților", i se auzea vocea din ce în ce mai des, „eu zic c-ar mai trebui să punem zece-douăzeci de florini!" Şi nu numai atât, dar se oferea ca el să fie acela care duce ajutorul. Oamenii erau mulțumiți, pentru că aceste danii erau făcute de obicei noaptea, trebuind să facă multe ocoluri şi să orbecăiască pe diferite coclauri, ceea ce, pe lângă că era destul de obositor, era şi primejdios. Oricare din mesagerii cetei era expus să fie urmărit şi prins. Numai aceasta trebuia să fie dezlegarea. Luca înmâna ajutoraților numai o parte din ceea ce i se încredința, oprindu-şi restul. Or, dacă ipoteza era justă, trebuia judecat şi, în cel mai fericit caz, exclus din ceată. Fapta era mai puțin gravă ca tâlhăria ori

trădarea, dar, un asemenea om nu mai avea cum să trăiască printre ei. Trebuiau verificate şi celelalte ipoteze, dar, ultima, i se păru lui Săndruț cea adevărată.

Prilejul se ivi peste câteva zile. Pătruț îi informă că lui Şofronu' Morariului, din Râşca, îi murise muierea, lăsându-l cu patru prunci sub zece ani şi că nu avea nici vacă şi nici alte mijloace să-şi hrănească copiii, îngrijirea lor, împiedecându-l mult ca să poată agonisi ceea ce le trebuia. Ceruse împrumut de la grof, dar acesta îl refuzase, cunoscut fiind că Şofron participase la răscoală.

— Eu zic să-i dăm treizeci de florini, propuse Săndruț dinadins o sumă mai mică ca de obicei.

— Nu se poate fraților! sări repede Luca, nebănuind intenția lui Săndruț. Parcă ai da dintr-al tău, Săndrușule! îi reproşă. Dacă omu' e aşa de necăjit trebuie să-şi cumpere o vacă cu lapte, făină, un porc şi haine. Nu ziceți şi voi că-i prea puțin?

— Pentru nevoile pe care le are Şofron ăsta, şi eu zic că-i puțin, Săndrușule, interveni Iovuț. Are dreptate Luca. Aş zice că şi cincizeci de florini n-ar fi prea mult!

De aceeaşi părere au fost şi ceilalți, astfel că suma a rămas stabilită la cincizeci de florini.

— Acuma, fraților, pentru că s-a hotărât cum s-a hotărât, şi e bine aşa, într-adevăr, omul e tare necăjit, să vedem cine-i duce. Chiar în noaptea asta ar trebui duşi!

Luca înghiți nada.

— Mă duc eu, fraților! Cunosc bine Râşca, ca şi

satul meu. Ştiu şi unde-i casa lui Şofron.

— Bine, frate Luca, dar te mai rog ceva, dacă ai avea vreme: să zăboveşti la hanul lui Dura până dimineaţă şi să cumperi doi saci cu făină. Tot e zi de târg. Îi laşi la Dura şi-i aduce Pătruţ cu măgarul.

— Aşa am să fac, Săndruţule! Iacă, mă culc un pic, ca să fiu hodinit, şi când o însera, gata-s!

Fără să bage de seamă ceilalţi, Săndruţ îl luă pe Ianoş deoparte şi-i şopti ceea ce bănuia, rugându-l să-l urmărească atât la înmânarea sumei destinată lui Şofron cât şi la cumpărarea făinii.

După ce se odihni, Luca o porni la drum. Ajunse la Baia de Criş după ce înserase de-a binelea. De-acolo până la Râşca, o aruncătură de băţ. Intră mai întâi în hanul lui Dura.

— Jupâne, dă-mi o măsurică! Da' să ştii, n-am bani la mine. Îţi plătesc altă dată.

Dura era deprins cu treaba asta. Era drept că Luca nu lua niciodată mai mult de-o măsurică, cum îi zicea, dar tot atât de adevărat era că n-avea bani la el. Dura se făcea mereu că uită datoria veche. Considera că nu era o pagubă şi n-ar fi vrut să-l supere pe vreunul din oamenii lui Săndruţ.

Ianoş, deşi nu intrase, urmărise scena şi auzise totul prin uşa deschisă. Constată că pe lângă altele Luca era şi avar. Zâmbi. Din asta nu-i putea face o vină. Fiecare om are câte o meteahnă şi tare ar fi dorit ca bănuielile lui Săndruţ să nu se adeverească întrutotul. Îi părea rău. Îl cunoscuse în timpul răscoalei pe Luca. Prietenia lor se cimentase după aceea, de când erau împreună în ceată, Luca

dovedindu-se un viteaz. Ba, uneori, părea mai temerar, mai neînfricat chiar decât Săndruț. Îl prețuia ca pe un adevărat tovarăş. Se îndoia încă de necinstea acestuia. Prea l-ar fi durut. Pe toți i-ar fi durut.

Luca rămase pe lângă ulceaua cu țuică până aproape de miezul-nopții. O porni încet, cu fereală, căutând un vad al Crişului pe care-l cunoştea. Se descălță şi trecu. Pe malul celălalt se aşeză ca să se încalțe. Apoi se afundă printre arinii de pe mal. Trecu şi Ianoş râul, dar încălțat, ca să nu-i piardă urma. Ajunseră la o căsuță scundă, formată dintr-o singură odaie, acoperită cu paie care de mult ar fi trebuit schimbate. Luca îşi înfăşură obrazul în obişnuita basma neagră. Bătu uşor. Niciun răspuns. Îşi aruncă temător privirea în jur, ca să se convingă că n-are cine să-l audă, şi bătu mai tare. Ascultă. Parcă se auzi ceva înăuntru. Mai bătu odată.

— Cine-i? se auzi o voce răguşită.

— Săndruțu' Tomii!

Fereastra se lumină slab, dovadă că înăuntru se aprinsese opaițul, se auzi zăvorul şi uşa se întredeschise. Luca pătrunse în odaie. Cât se căzni Ianoş să audă ceva, sau să vadă, nu fu chip. După câteva minute Luca ieşi, îşi dezveli obrazul şi plecă. Ianoş nu se mai luă după el. Aşteptă ca vreun sfert de ceas şi bătu uşor. Probabil că omul încă nu adormise că şi auzi:

— Care eşti?

— Săndruțu' Tomii!

— Mințăşti! Eşti un lotru! Vrei să-mi iei banii!

— Deschide, omule! Sunt Săndruțu' Tomii! repetă Ianoş, cu voce înfundată, din cauza basmalei pe care şi-o petrecuse peste chip.

Uşa se întredeschise cu sfială, cu frică parcă, după ce fu reaprins opaițul. Era vădit că omul se temea. Ianoş intră.

— Seara-bună!

— Seara-bună, răspunse cu voce tremurată omul. De ce te-ai întors? Ori te-ai răzgândit şi vii să-mi ceri banii?!

— Nu, frate, da' mi se pare că am greşit. Vezi, pe întuneric n-am văzut bine. Cât ți-am dat?

— Zece florini, alduiască-te Dumnezeu, Săndrușule, că de la mare necaz m-ai scos!

Ianoş încremeni. N-avea la el decât doisprezece florini. Ce să facă?

— Uite ce-i: pe drum, cred că mi-au picat din chimir da' aveam pregătiți să-ți dau cincizeci de florini. Cu zece fiorini n-ai să te poți ridica deasupra nenorocirilor ce te-au lovit. Uite, îți mai dau doisprezece, şi, miercuri, să treci pe la Dura hangiul din Baia şi are să-ți mai dea restul. Spui că te-am trimis eu!

Omul îi apucă mâna gata să i-o sărute.

— Ce ți-a venit? Ce-s eu? Nu-s nici popă, nici sfânt!

— Eşti mai sfânt decât sfinții, Săndrușule. Că ăia nu ne dau nimica! Cu ce ți-aş putea fi vreodată de folos? Cum am să-ți pot mulțumi?

— Nu trebuie să-mi mulțumeşti. Când vei mai auzi chemarea Crăişorului să vii să lupți alături de noi şi

are să fie bine! Să nu uiți, să-i mai ceri lui Dura douăzeci si opt de florini! La el îi las. Sănătate bună!

Nici n-apucă omul să se dezmeticească şi Ianoş se şi pierdu în întunericul nopții. Omul mai rămase câteva clipe în prag. Nu ştia ce să mai creadă. L-ar fi întrebat despre ce Crăişor e vorba. Intră, zăvorî uşa şi se apropie de opaițul fumegând nevenindu-i a-şi crede ochilor. Douăzeci şi doi de florini! Şi miercuri încă douăzeci şi opt! Se lăsă în genunchi şi începu să se roage pentru sănătatea lui Săndruț. Se apropie de patul, pe care, peste nişte paie, era întinsă o cergă, unde dormeau copiii. Îi vedea sătui şi îmbrăcați. La el nu se gândea. Îl podidiră lacrimile. Tare ar fi vrut să-l fi văzut la față, să ştie cum arată acest Săndruț, şi oriunde l-ar întâlni să-i poată mulțumi. Oameni ca el ar fi trebuit să umble, învăluiți în lumină, nu tăinuiți de întunericul nopților, îşi spuse.

Ştiindu-l pe Luca la han, pentru că aşa fusese vorba, Ianoş se aciui în grajdul hanului. Nici nu mijiseră zorile şi era în picioare. Pândi până îl văzu pe Luca ieşind şi îndreptându-se spre piață. Îl văzu târguind cei doi saci de făină şi-l lăsă să plece. După ce acesta se îndepărtă îl întrebă pe omul de la care Luca-i cumpărase, cât dăduse pe saci. Grăbi după aceea cum putu, şi, pe drumul cel mai scurt, ajunse la adăpost. Luca încă nu sosise. Ianoş îl trase pe Săndruț de-o parte şi-i povesti tot ce aflase.

— Acuma ce facem, frate? îl întrebă Ianoş îngrijorat.

— Să mai aşteptăm! Dacă a fost în stare de aşa

ceva, îl cred în stare şi de alte fapte, mai urâte, şi-i povesti lui Ianoş cum îl bănuieşte şi de trădare, de la asediu.

— Să mai aşteptăm, da' din ochi să nu ne mai scape! Oriunde s-ar duce, unul din noi doi să-i fie pe urmă! Deocamdată, cum bine zici, ceilalți nu trebuie să ştie!

— Mai ştie şi pruncul, Pătruț. Şi el l-ar mai putea urmări atunci când vreunul din noi va avea alte treburi.

Când veni Luca, peste vreo jumătate de oră, nici nu bănuia că-i luase cineva urma.

Săndruț şi Ianoş constatară că şi la făină-i înşelase. Nu cu mult, doar cu un singur florin, dar dacă se bucurase şi la atâta, răul era mai mare decât se aşteptau.

Nu trecură decât două zile şi fu confirmată încă una din ipoteze. Dura îi dăduse calul lui Luca cu o zi înainte de a fi asediați. Deci, nu-i trebuise calul pentru a încerca să-i salveze, ci pentru a-i vinde.

— Ce facem Săndruțule! Nu mai pot răbda! Să-l judecăm! Pentru înşelătorie, pentru bani, l-am fi alungat ca pe un netrebnic, nu-l puteam ucide, dar pentru vânzare trebuie să deie socoteală!

— Să mai aşteptăm, frate! Să vedem la ce-l mai duce capul! Dacă a început aşa, n-are să se mai oprească. Numai, cum ai spus, nu trebuie lăsat o clipă nesupravegheat! Să fim cu ochii în patru, deocamdată numai noi, aceştia care cunoaştem taina. Să nu bănuiască nimic! Trădarea e încă greu de dovedit. Cine ştie cum o mai întoarce? Dar dacă a

încercat o dată, are să mai încerce.

Luca, din ce în ce mai îngândurat, îşi clocea vânzarea. La işpan nu mai îndrăznea să se ducă şi nici pe la solgăbirăi. Era urmărit şi se pusese preț şi pe capul lui. Cu banii pe care-i agonisise nu se putea mulțumi. Trebuia cu orice preț să puie stăpânire măcar pe o parte din comoară. Ah! Dacă n-ar fi fost afurisitele cele de peceți! Ce uşor i-ar fi fost. Ar fi făcut cumva, s-ar fi prefăcut bolnav, ar fi găsit el prilejul ca să rămână singur în adăpost şi ar fi luat din tainiță doar atât cât să nu se cunoască, ca să nu fie urmărit. De florinii adunați între timp nu s-ar fi atins. Erau numărați. S-ar fi mulțumit cu câteva nestemate, chiar şi din cele mai mici şi cu galbeni din cei vechi. După ce şi-ar fi făcut vreun rost pe undeva, pe unde nu l-ar fi cunoscut nimeni, după ce ar fi ademenit-o şi pe Anuța, ar fi găsit el mijlocul de a se răfui cu toți. Odată şi odată tot vor fi prinşi, va avea răbdare. Taina comorii n-aveau cum s-o afle cei care-i vor prinde şi-i va rămâne totul lui, numai lui, după ce nu va mai fi niciunul din ei în viață. Încă nu băgase de seamă că-i urmărit şi nici n-avea cum, pentru că totul se făcea cu multă precauție. Numai cei trei cunoşteau taina, dar se comportau în aşa fel, încât nu dădeau de bănuit.

XXI.JUDECATA II

Luca nu prinsese de veste că orice pas îi era filat. Săndruț, Ianoş şi Pătruț îl urmăreau cu atâta dibăcie, încât nici ceilalți nu bănuiau ceva.

Într-o seară, când mâncarea mai clocotea pe vatră, Luca, profitând de faptul că moş Manole amesteca făina într-un blid, pentru nişte găluşte, turnă fără să-l vadă nimeni, în oala mare, o ulcică cu băutură din aceea adormitoare pregătită de bucătar.

La cină, nimeni n-a observat că Luca n-a gustat din zeamă, ci a mâncat doar nişte carne afumată. Nu trecu mult şi întreaga tabără era adâncită într-un somn adânc. Luca se apropie mai întâi, tiptil, de patul lui Ianoş, trăgându-i chimirul de sub căpătâi. Scormoni până dădu de moneda pecete şi-o băgă liniştit în propriu-i chimir. La fel procedă şi cu pecetea lui Săndruț, după care se culcă liniştit. Nu îndrăzni să pătrundă în taină. Aştepta un moment mai favorabil.

Când se lumină de ziuă, Ianoş se apropie de Săndruț palid şi îngrijorat.

— Taie-mă, omoară-mă, Săndruțule, da' zău dacă ştiu ceva! Aseară am avut-o şi nu-i!

— Ce-i? Ce-ai avut şi nu mai ai?

— Pecetea!

— Nici eu n-o mai am, spuse Săndruț, zâmbind.

— Cum?! Şi-ți vine să râzi?! se miră Ianoş.

— N-ai băgat de seamă cum am adormit cu toții aseară? Ca legănați. Nu ți se pare curios somnul lăsat peste noi aşa, dintr-odată?

— Da! Parc-am fi băut din zeama aceea a lui moş Manole! Da' tot nu pricep!

— Chiar din zeama aceea am şi băut. Nici acuma nu pricepi?

— Am priceput! Luca încearcă să intre în tainița comorii, dacă n-o fi şi intrat! Vrea să ne prade!

— Dacă intra, peceții erau la locul lor. Fă-te că n-ai băgat de seamă că-ți lipseşte, cum fac şi eu. Deseară, la cină, să nu guşti din zeamă! Prefă-te numai! Are să deschidă tainița, după ce ne va crede adormiți, şi are să ne puie peceții la loc. Ai să vezi! Lui moş Manole încă nu-i spunem nimic! Să vezi că Luca are să ne toarne şi deseară băutură din aceea. Să ne prefacem bine că nu ştim că ni le-a luat!

— Aşa oi face! Te pomeneşti că la noapte, după ce crede că ne-a adormit, va intra în tainiță şi va pecetlui la loc! Ai dreptate!

— Să-l lăsăm şi să vedem ce are de gând!

Nu se petrecu cum prevăzuseră. Cum cinară se şi prefăcură amândoi adormiți buştean. Se mirară că Luca se culcă şi el fără grijă. Nici nu se apropiase în seara aceea de vatră şi mâncă din toate ca şi ceilalți. Îi trebui mult lui Săndruț să ajungă la concluzia că Luca vroia să-şi facă rost de peceți pe care să le aibă în permanență asupra lui. Era sigur că pentru

aceasta va căuta un prilej ca să rămână singur în adăpost. De ce să nu i-l creeze? Îl chemă pe Pătruț de-o parte şi-l dăscăli, ca să ştie ce are de făcut.

Dimineață, după ce toți au mâncat, Săndruț propuse o vânătoare, la care îl pofti şi pe moş Manole, bucătarul.

— Eu ce să fac, se miră acesta? Cine face demâncare?

— Moş Manole, dacă ai să stai numai aici şi n-ai să mai ieşi, ai putea să te îmbolnăveşti. Măcar din când în când nu strică să vii cu noi. Apoi i se adresă lui Pătruț: Tu trage o fugă până la Baia, la Dura, şi-i spui să ne mai facă rost de nişte făină! N-aş vrea să mai pățim ca rândul trecut. Mai bine să fie!

— Bine, băciuț, confirmă băiatul. Acuma mă duc!

Ieşiră cu toții. După ce se îndepărtară îndeajuns, Săndruț se lovi cu palma peste frunte de parcă şi-ar fi amintit de ceva:

— Fraților, eu zic c-ar fi bine ca unul dintre noi să se repeadă până la peşteră şi să aducă undițele. Parcă n-ar strica să gustăm şi nişte păstrăvi. De mult n-am mâncat.

— Mă duc eu! se oferi Luca.

Era şi ceea ce aştepta Săndruț.

— Du-te, frate, dar nu zăbovi! Ia-le pe toate trei! Trei vor pescui, iar ceilalți vom vâna.

Pătruț nici nu se gândise s-o ia spre Baia de Criş cum i se poruncise. Îşi pregăti un loc de pândă şi aşteptă. Cum intră, primul lucru pe care-l făcu Luca, fu să se asigure că Pătruț plecase şi era singur. Văzând că peştera e pustie, răsuflă uşurat.

Rupse fără să ezite peceţile tainiţei, aprinse o făclie şi intră. Pătruţ se apropie şi-l urmări. Deschise capacul lăzii, mânuind rozetele şi, scoţându-şi din chimir cele două peceţi furate, căută până găsi altele două la fel. Şi le îndesă în chimir, închise lada, se mai uită ca să se asigure că nu lăsase urme, ieşi şi sigilă. Nu observă că de după mormanul de straie, pe care le luaseră atunci, de la ostaşi, îl pândeau cu interes o pereche de ochi vii, ca de veveriţă. Luă undiţele şi se grăbi să-şi ajungă ortacii, ca să nu dea ceva de bănuit. Abia după aceea părăsi şi Pătruţ adăpostul îndreptându-se spre Baia de Criş.

După ce toţi se înapoiară cu provizii bogate, în animale vânate şi peşte, apăru şi Pătruţ, de parc-ar fi pândit momentul. Luca era fericit şi lucra alături de ceilalţi la curăţatul peştelui şi preparatul vânatului. Nimeni nu observă când Pătruţ a ieşit afară cu Săndruţ din adăpost, să-l informeze ce făcuse Luca.

Seara, Luca mai turnă o porţie de băutură adormitoare în vasul în care se gătea. Numai Ianoş şi Săndruţ observară. Se prefăcură că dorm adânc. Luca se apropie de patul lui Ianoş şi nu-i fu greu să-i puie pecetea la loc. Săndruţ însă avea de gând să-l joace. Cât de atent se apropie, cât de uşor încercă de câteva ori să tragă chimirul, Săndruţ se mişcă, prefăcându-se că se trezeşte. Nu ştia ce să mai creadă. Nu dormiră niciunul, nici altul. Se pândiră reciproc toată noaptea. Luca plesnea de necaz. Dimineaţa, după ce s-au trezit toţi, nu ştia cum să scape de pecete.

Săndruț se aşezase pe o buturugă, lângă vatră, iar Luca îşi făcu loc alături. Lăsă uşor moneda să-i cadă şi-l întrebă:

— Asta ce-i, Săndruțule? Parcă ziceai că cel care o pierde trebuie judecat!

Săndruț se prefăcu mirat, ridică moneda şi o privi.

— Dracu' ştie cum a ajuns aici! O aveam în chimir! Ianoş, ia vezi, tu o mai ai?

— Ce să am? întrebă Ianoş prefăcându-se mirat.

— Pecetea, spuse Săndruț.

Ianoş se scotoci în chimir şi i-o arătă:

— Uite-o, Săndruțule! Cum era s-o pierd?! Ochii şi pecetea, parcă aşa ne-a fost vorba!

— Vezi, Săndruțule? îi reproşă Luca. Şi mai zici că ne eşti căpetenie! Să fie judecat, fraților! Chiar el a cerut-o! Dacă pățeam eu ori Ianoş aşa ceva ne-ar fi judecat!

— Stai, frate, ce te pripeşti? îl întrerupse Săndruț. Tu o ai?

— Cum să n-o am?! se miră Luca.

Desfăcu buzunarul chimirului şi scoase repede o monedă, dar nu pe cea care trebuie, o încurcase. Se uită speriat, se îmbujoră, o băgă la loc şi scotoci iar. Săndruț îi observă încurcătura, dar se făcu a nu pricepe.

— Uite-o! spuse Luca, apropiindu-i-o de obraz. Vezi, nu-i asta?

— Este, frate Luca, este. Dar de ce eşti atât de îndârjit împotriva mea, că doar n-am pierdut-o! Mi-a scăpat jos, ai văzut-o şi am luat-o! De ce să fiu judecat?!

— Să fii judecat! Trebuie! Nu ne mai poți fi căpetenie! Dacă o pierdeai de tot aş fi cerut să fii ucis, cum singur ai spus-o când ne-ai dat pecețile! Să-l judecăm, fraților! se îndârji Luca.

— Mai domol, frățioare! încercă să-l potolească Groza. N-a pierdut-o. O are!

— Dacă păţeam eu asta, mă judeca! Nu e vrednic să ne mai fie căpetenie!

— Te pomeneşti că ai râvni să ne fii căpetenie?! se miră Serafim.

— Nu! Nu vreau asta! Să nu mai fie el! Asta vreau!

— Asta nu-i numai după tine, interveni şi Pătru. Ce-om zice şi noi! Pentru un lucru de nimica... auzi! Da' ce, fraților? Eu îl vreau pe Săndruț! strigă cât putu.

— Săndruț! Trăiască Săndruț! strigară toți.

Luca îşi înghiți veninul. Nici de data aceasta nu putu să-l doboare. Dar cândva... ehei! De-acum având toate pecețile, va putea oricând intra în tainiță şi va lua cât va socoti de cuviință.

Dar nu i se mai ivi prilejul să rămâie singur în peşteră. Turba. Parcă era un făcut. Timpul trecea şi, ori unul, ori altul îi încurca socotelile. Şi, ce era mai rău, tâlharul de bătrân, moş Manole, nu mai avea nicio picătură de fiertură din aceea. Zicea că din greşeală spărsese vasul în care o ținea. În realitate, o ascunsese, sfătuit de Săndruț, şi nu mai ştia nimeni unde o ține. Nu fusese pus la curent cu toate amănuntele, dar bătrânul, care se încredea în Săndruț, nici nu căută să afle de ce trebuie să ia această măsură.

Luca devenea din ce în ce mai irascibil, ura ce-i mocnea de atâta vreme în suflet începuse să dea în clocot. Nu! Aşa nu mai mergea! Trebuia să isprăvească odată cu toţi! Să-i vadă laţi! Destul îi scoseseră sufletul, de parcă erau înţeleşi între ei! Să nu poată rămâne singur în adăpost! Se prefăcuse o dată şi bolnav. Două zile zăcu, dar bătrânul, vraciul cetei, moş Manole, îi dădu îngrijirile ce le credea necesare, dar singur nu-l lăsă. Rumegă mult gânduri care de care mai josnice, până se încredinţă că găsise formula salvatoare. Ce-i trebuia leşia lui moş Manole? Să-i adoarmă? Mai bine să-i adoarmă pe veci! Trebuia să le puie ceva în mâncare ca să nu se mai scoale! Otravă! De unde să şi-o procure? Cine i-ar fi putut face rost de aşa ceva? Numai Florea din Băgara, vrăjitorul. El le face şi le desface pe toate. Trebuie să ştie să facă o otravă puternică şi să-i ucidă pe toţi! Pe toţi dintr-o dată! Numai aşa!

Motivă că vrea să treacă pe la ai lui, pe la Visca, şi, într-o seară, plecă. Nu băgă de seamă că Pătruţ, flăcăiandrul, îi era pe urme. Aproape de miezul nopţii ajunse la vrăjitor şi-i bătu uşurel în uşă. Acesta-i deschise. Nu o dată i se mai întâmplase să fie trezit la miez de noapte pentru un sfat, pentru un leac. Vrăjitor îi spunea lumea, dar el nu făcea altceva decât să prepare tot felul de băuturi şi unsori din plante medicinale, care, de cele mai multe ori, se dovedeau a fi cu leac. Dacă văzu că oamenii îl cred mai mult decât este, îi lăsă să creadă. De ce n-ar fi câştigat şi de pe urma proştilor, nu numai de pe urma celor bolnavi? Cunoştea şi plante din care ar fi

putut prepara otrăvuri ucigătoare, dar nici nu încercase vreodată s-o facă. Cine-i cerea otravă, îi dădea o sticluță cu apă limpede, de fântână, şi-l învăța nişte vorbe încurcate pe care trebuia să le rostească înainte de a o folosi. Atât de întortocheate erau vorbele, încât nimeni nu le putea memora. Dacă „otrava" se dovedea fără efect, vina nu era a lui, ci a aceluia care nu ştiuse a spune ce-l învățase vrăjitorul. Dealtminteri, cât era de bătrân, doar de două ori i se întâmplase să-i ceară cineva otravă.

— Seara-bună, baci Florea! salută Luca.

— Seara-bună, voinice! Ce bai la ceasu' ăsta din noapte?

— Am venit să-ți cer ceva. Ştiu că stă în puterea dumitale ca să mă ajuți şi de aceea am venit. Am nişte duşmani neîmpăcați. Dacă nu-i ucid, mă ucid ei pe mine! Să-mi vinzi otravă! Una tare şi s-ajungă pentru douăzeci de oameni! Bani, câți vrei! se bătu el cu palma pe chimir.

— Te-ai gândit bine, flăcăule, la ceea ce vrei să faci? Ştii ce păcat mare-i să ucizi?

— Te ştiam vrăjitor, în legătură cu diavolu', nu popă! Dacă vrei să câştigi ce n-ai câştigat de când eşti pe lume, fă-mi otrava!

— Asta nu se poate aşa, dintr-o dată! Cere vreme! Până mâine seara n-am cum să ți-o fac!

— Fie şi aşa, numai fă-mi-o! Nu te întreb de preț. Cât îmi ceri atâta-ți dau! Ba, şi pe deasupra, da s-o faci!

— Atuncea vino mâine seara. Ai s-o găseşti gata.

— Pentru cinşpe-douăzeci de oameni, ai înțeles?

— De bună seamă, numai că-i mai tare! Poți ucide şi o sută!

Luca plecă mulțumit. Pătruț, care nu putu auzi ceea ce se vorbea înăuntru, nici nu aşteptă. Aşa-i spusese Săndruț, să fie înaintea lui Luca în adăpost.

— Ce-i, unde s-a dus? îl întrebă Săndruț.

— La Florea din Băgara.

— Ştii pentru ce? Ce i-o fi cerut?

— N-am putut auzi. Am făcut cum mi-ai spus, băciuț!

— Bine, Pătruțule! Hodineşte-te!

În zori, Săndruț era la drum. Cunoştea bine împrejurimile şi nu-i fu greu să-l găsească pe Florea.

— Ziua-bună, baciule!

— Bună, îi răspunse bătrânul. Care-i baiu'?

— Eu sunt Săndruțu' Tomii! Astă-noapte te-a căutat cineva din ceata mea. Ce ți-a cerut? îl întrebă fără ocol.

— Dumneata eşti Săndruțu' Tomii? Să trăieşti, Săndruțule! Cel ce-a fost ast noapte la mine vă e duşman! Vă urăşte! Pe toti vă urăşte, că mi-a cerut otravă pentru cinşpe-douăzeci de oameni! Abia acuma am priceput! O fi pus de domni!

— I-ai dat?

— Doară n-am bolunzit! N-am dat în viața mea aşa ceva. Cui mi-a cerut i-am dat apă. Apă de fântână, de cea mai curată. I-am spus să vie la noapte că-i dau.

— Şi dacă vine ce-i dai?

— Apă, cum ți-am spus. Doară n-am să-mi încarc sufletu' de păcate la bătrânețe!

— Şi dup-aceea? Dacă te întreabă de ce n-am murit?

— Eu zic că nu mai apucă să-ntrebe ceva, dacă ştii! Asta e legea voastră! Se ştie! Da' dacă era altu', îi spuneam eu nişte vorbe pe care nu le-ar fi putut îndruga cât trăia şi-i explicam că de aceea nu i-a murit duşmanu', că n-a zis cum trebuie ce l-am învățat. Ce să fac? Mai câştig şi de la proşti. De la cei betegi nu-mi vine să cer atâta, şi-aşa-s destul de amărâți.

— Să ceri cât de mult, baciule, că nu-i păcat! Îți las şi eu douăzeci de florini, că nu eşti prea bogat. Mi-ai lecuit un tovarăş, chiar pe omul acesta ce vrea să ne otrăvească.

Săndruț îi mulțumi omului şi se îndreptă spre adăpost. Pe Luca îl găsi dormind somn greu, fără griji. Vroia să fie odihnit pentru drumul pe care-l mai avea de făcut. Abia pe înserat se trezi.

— Fraților, începu, care vreți să-mi faceți un bine? Mi-ar trebui douăzeci de florini. Am fost pe la ai mei şi n-am avut cât mi-a trebuit. Au dat şi ei de un necaz...

— Îți dau eu, se oferi Săndruț. Ai să mi-i dai când vei avea.

— Îți mulțumesc, Săndruțule! Din mare încurcătură m-ai scăpat! zise Luca prefăcându-se bucuros.

Nu-i trebuiau bani. N-avea niciunul din ceată câți avea el. „Las' că vedeți voi!" îi amenință în gând.

După plecarea lui, Săndruț găsi că sosise momentul să-i informeze şi pe ceilalți în ce ape se

scaldă Luca. Îi duse la tainița unde-şi ținea ascunşi banii, la mormânt, le spuse de felul cum fuseseră vânduți şi cum Luca adusese ostaşii peste ei. Auzindu-l, oamenii nu mai puteau de indignare.

— Să-l judecăm! De ce ne-ai ținut ascunse toate acestea?! De mult trebuia judecat! Vânzătorul!

— Am vrut să văd până unde-l duce gândul ucigaş. Credeam că-i doar o socoteală a noastră, pentru o fată. Nu se cădea ca pentru atâta să-i cer judecarea. În ultima vreme nu l-am mai scăpat din ochi, aşa că tot nu mai putea face nimic. Şi acuma trebuie să ne prefacem că nu ştim ce cloceşte. El are să vie spre ziuă. Otrava o va pune în mâncare ori la prânz, ori seara, la cină. Să mâncați fără grijă! Florea, am vorbit cu el, îi va da apă. Să urmăriți numai, dar aşa, să nu bage de seamă, mai ales dumneata moş Manole, când toarnă apa în zeamă. După ce mâncați văietați-vă şi prefaceți-vă pe rând că v-a sunat ceasul cel din urmă. Atunci vom vedea noi ce-i de făcut. Vreau să-l prindem asupra faptului. Fără îndoială, va lua cât va putea din tainiță şi va pleca. Ne vom ține după el. Să-l lăsați în seama mea! Să nu vă amestecați, numai dacă mă răpune! E bine, fraților?

— Aşa să fie! Moarte vânzătorului! strigară.

Aşteptară cu nerăbdare sosirea lui Luca. Veni spre ziuă.

Se culcă şi adormi liniştit. Nu-l mai frământa nicio grijă. Se şi vedea stăpânul incalculabilelor bogății ale comorii. Dacă mureau toți, cine mai putea bănui ceva despre existența acesteia? Toată lumea era a

lui. Pe Anuța, o va fierbe un pic în zeama ei, ca s-o pedepsească. Când va afla că Săndruț căzuse, pentru că aşa o va minți, că a căzut într-o încăierare cu întreaga ceată, ea i se va agăța singură de gât. Aşa credea el. Atunci va face el mofturi. De luat o va lua, că-i era dragă, dar numai aşa, o va mai speria, ca să-l ştie de bărbat, să nu mai iese din vorba lui. Atât de liniştit îl adormiră aceste gânduri încât nici nu s-ar fi putut crede că mintea lui clocea o atât de monstruoasă crimă. Ba, văzându-l, unii începeau chiar să se îndoiască de spusele lui Săndruț. Numai ascunzătoarea de la mormânt, pe care o văzuseră cu toții, dovadă de netăgăduit, îi mai făcu să pregete.

Într-adevăr, la ora cinei, Luca se apropie de vatră. Oamenii erau nepăsători. Intră în vorbă cu moş Manole, îl întrebă ce le-a pregătit pentru cină. Bătrânul se prefăcea a nu pricepe ce urmăreşte, dar observă cum Luca scosese ceva din mânecă atât de dibaci, încât nu putu băga de seamă ce era, dar văzu bine lichidul limpede ce se scurse în mâncare. Mai văzură doar câțiva, printre care şi Săndruț.

— Gata cina, feciorilor! îi anunță moş Manole.

Se apropiară cu toții de vatră. Luca refuză să guste din ciorbă.

— Ai să pierzi din puteri dacă nu te hrăneşti ca lumea! îi spuse Săndruț. Ia mănâncă şi tu nişte zeamă din asta, să vezi ce bună-i!

— Nu-ş' ce naiba am că m-am stricat la burtă. Mă mână afară, fraților, îşi motivă Luca refuzul. Uite, aşa mă taie, ca un cuțit!

— Păcat, frate Luca! îl compătimi Groza. Mare

păcat! Cu zeama asta nu te mai întâlneşti! Nu ştiu cum a nimerit-o moş Manole în seara asta, da-ți vine s-o înghiți cu blid cu tot! Gustă, măcar, îl îmbie, întinzându-i strachina şi o lingură.

Luca se scutură, ferindu-se. Se înfioră parcă.

— Doamne fereşte! Dac-aş pune ceva în gură, trei-patru zile n-aş mai fi bun de nimica, fraților! Poate că am să încerc cu ceva uscătură; strânge la burtă; zeamă, nici gând!

Ca niciodată, mâncau cu atâta poftă, râdeau şi glumeau, urmărindu-i pe furiş fizionomia. Luca era din ce în ce mai încântat. „Aşa, podoabelor! Asta-i cina voastră cea din urmă! Îndopați-vă, îndopa-v-ar ăl din steni!" îşi zicea mulțumit.

După ce cinară se apropie fiecare de patul lui. De la un timp începură să se vaiete de dureri de burtă.

— Parcă-i un făcut, începu Săndruț. Pe Luca-l strânge la burtă şi văd că mă apucă şi pe mine! Au! Au! se văietă. Nici lăcomia nu-i bună, fraților! Prea am mâncat fără socoteală!

Nu trecu mult şi începură să se vaiete şi alții. Treptat, înțepeniră în diferite poziții. Moş Manole nici nu mai avu puterea să se târaseă până la pat. Îşi „dădu duhul" acolo, lângă vatră.

Când îi văzu pe toți înțepeniți, Luca se apropie de Săndruț. Îi ridică mâna şi o lăsă să cadă. Căzu fără vlagă. „Nici nu s-a răcit încă, da-i gata! Toți au ajuns la cel pierit!" îşi spuse mulțumit. Era mulțumit că reuşise să transforme peştera în cavou. Nu-i părea rău că ucisese, cum credea, atâția oameni. Scoase de sub căpătâi o pereche de desagi, se apropie de

intrarea tainiței şi, fără sfială, rupse peceţile. De cine şi de ce s-ar mai fi temut? Aprinse o făclie şi cu coada ei puse în mişcare mecanismul. Peretele se deschise, lăsând loc dreptunghiului întunecat. Intră. Se uită de jur-împrejur admirând cu ochi de stăpân sclipirile aurului şi nestematelor din armurile şi coifurile vechi. De acestea, de lingouri şi de ladă, deocamdată, nu se putea atinge. Le va lăsa acolo. Oricând va avea chef, va putea intra nestingherit să le ia. Se apropie de mormanul de florini. Se adunaseră mulți. Partea comorii crescuse simțitor. Şi grămada destinată ajutoarelor încă nu secase. Mai erau destui şi în grămada rezervată cheltuielilor comune. Începu să îndese în desagi. Îi umpu bine, îi legă strâns la gură şi se uită parcă cu părere de rău la ceea ce mai rămânea. Deocamdată, ajunge! Şi aşa are să-i fie greu. Cu florinii aceştia trebuia să înceapă să-şi croiască acel rost pe care-l râvnea atâta. După ce se va vedea aşezat statornic undeva, va veni şi va căra pe rând totul. Închise cu grijă tainița. Şterse orice urmă de ceară, rămasă de la peceți, ca să nu se mai vadă. Cine ştie? Trebuia să fie prevăzător. Dacă iese, nu poate asigura lespedea de la intrare. Dacă pică vreunul în peşteră cum picase el? Pică, e bun picat, dar să nu vadă vreo urmă a locului unde era tainița. Dacă nu era Pătruț cu neastâmpărul lui poate nici acuma nu se ştia de comoară. Ar mai fi ucis pe cineva? Nu! Pentru ce i-ar fi ucis? Poate doar pe Săndruț, pentru Anuța. Cine ştie? Se încovoie sub povară. Erau grei desagii. Urcă cu greu scara. Se mai uită o dată la gura peşterii.

Cum ar putea-o înțepeni? Numai pe dinăuntru. „Tot n-are cine şi cum să mai treacă prin sălbăticiile astea!" se linişti şi o luă la drum. Era înarmat. Nici nu se putea altfel cu atâta bănet! Intenționa să se îndrepte mai întâi spre Căzăneşti, să treacă pe la Anuța. Când îl va vedea ce are în desagi, într-o clipită va uita de moartea lui Săndruț. Zâmbi mulțumit.

Nu ieşise el bine din adăpost, când, începu miracolul. Învierea morților, ca în miturile antice. Unul aprinse o făclie.

— Ce facem, fraților? Să-i luăm urma, tâlharul! Nu mi-e de banii pe care i-a luat, dar mi-e să nu ne scape! Cine ştie încotro o apucă? spuse Serafim.

— Aproape că-s în stare să jur că ştiu calea pe care a apucat-o, spuse Săndruț. Dar şi de data asta tot lăcomia are să-l răpuie! A încărcat în desagi ca slăbănogul! În jumătate de ceas trebuie să poposească. Înarmați-vă şi să-l urmărim! Unde va opri, că trebuie să oprească, înconjurați-l din toate părțile! Lăsați-mă numai pe mine să mă apropii. Ce-ai făcut cu Brânduş, Pătrușule?

— L-am dus la Baia şi l-am lăsat la baciu' Dura, aşa cum mi-ai spus.

— Bine, Pătrușule! Mă gândeam, fraților, să nu-i dea cumva prin gând să se folosească de măgar. Numai cu el ar fi putut căra desagii. Aşa... Când ajungem să mă lăsați să mă socotesc eu cu el! Sunt cel mai îndreptățit, că pe mine m-a urât mai mult. Îi mai las o şansă! Adică vreau să-i dau posibilitatea să moară măcar cinstit, în luptă!

— De ce să-ți pui capu' pentru Iuda? Nu! Asta să n-o faci, Săndruțule! spuse Ianoş. Dacă-i câine, ca un câine să moară! Judecat!

— Aşa-i! confirmă şi Groza. Îl prindem, îl aducem aici şi-l judecăm!

— Nu! se opuse Săndruț. Nu-l pot uita cum a luptat alături de Crăişor, alături de noi toți! Nu era om rău, fraților! Era viteaz! Numai aurul l-a orbit. De murit, trebuie să moară, dar mi-ar părea bine dac-ar face-o ca un viteaz! Că a fost viteaz, asta nu poate s-o nege nimeni din cei ce l-au cunoscut! Nu m-aş simți împăcat în sufletul meu dacă aş face altfel!

— Fie cum zici, Săndruțule, da' vezi, apără-te ca lumea şi loveşte cum trebuie! De scăpat tot nu scapă, măcar de te-ar şi răpune, dar n-am vrea să rămânem fără o căpetenie ca tine! spuse Iovuț.

Peste un sfert de ceas îi şi luară urma. Mergea încet, apăsat sub povara desagilor. Se gândea că, oricât, tot nu mai avea de ce se teme şi graba n-avea niciun rost. Cum presupusese Săndruț, opri într-o poieniță. Cerul era senin şi cu toate că luna încă nu răsărise, se puteau desluşi contururile arborilor, albeața stâncilor golaşe, iar silueta omului era distinctă. Pe nesimțite înconjurară poienița. Luca îşi scoase pălăria şi-şi şterse năduşeala. Băgă mâna în desagi. Scoase un pumn de monezi şi-l vântură, lăsându-l să cadă la loc. Sunetul acestora îi încântă auzul. Repetă de câteva ori jocul, cu gest de avar. Când îşi ridică privirea, în față-i apăru umbra unui om. Tresări.

— Piei, satană! se sperie.

Era Săndruț în carne şi oase. Nu-i venea să-şi creadă ochilor. Doar era mort! Toți erau morți! Au început să bântuie stafiile, gândi. Trebuie să treacă pe la un popă să le citească de hodina sufletelor. Se închină, cu o cruce mare, dar arătarea rămase nemişcată, ba-i şi vorbi:

— Încotro, frate Luca? După ce că ne-ai ucis pe toți, ne laşi să pierim ca nişte păgâni?! Neprohodiți?!

Citindu-i uimirea de pe chip, pentru că Luca nu era în stare să scoată o vorbă, izbucni în hohote.

— Ceea ce ți-a dat Florea, nu era decât apă! Auzi, Luca? Apă curată! Nu ne-ai putut otrăvi! Ți-ai otrăvit numai sufletul, tâlharule!

— Am să-l omor! Hoțul bătrân!

— Asta dacă ai să mai poți, Luca! Să ne măsurăm în luptă dreaptă, măcar că n-ai merita! Ai trebui ucis ca un câine! Alege-ți! Sabia, pistolul, jungherul, că văd că ai de toate.

— Iertare, frate Săndruț! imploră îngenunchind.

— Nu fi muiere! Te ştiam om întreg! Aurul te-a orbit şi de aceea nu vreau sa te ucid aşa cum ți s-ar cădea!

— Eşti mai tare, cu orice aş încerca! E ca şi cum aş fi mort înainte de a lupta! Iartă-mă, şi om mai cu credință n-ai să găseşti. M-am lăsat amăgit...

— Trebuie, Luca! Pentru unul care a avut îndrăzneala să-şi ucidă frații, fără să se gândească la păcat, iertare nu poate fi!

— Atunci să piei, câine! strigă Luca scoțându-şi pistolul şi trăgând.

Săndruț prevăzuse și această ieșire și se feri la timp scoțându-și iataganul. Luca-și scoase la rându-i sabia și înfruntarea începu. Nevăzuți din umbră, ceilalți îi urmăreau cu înfrigurare. Mânuia cu dibăcie sabia și Luca. Era un adversar de temut. Săndruț se împiedecă de o cioată și se prăvăli lângă un tufan. Profitând de avantaj, Luca se repezi ca turbat, lovind cu toată puterea. Rostogolindu-se, Săndruț reuși să scape de lovitura ucigătoare, lăsând sabia lui Luca să se înfigă adânc în trunchiul arborelui. Într-o clipă Săndruț fu în picioare și Luca simți apăsarea ascuțișului iataganului în grumaz. Nu mai îndrăzni să miște.

— Legați-l, fraților! porunci Săndruț. Am vrut să-l las să moară omenește, dar nu merită! Câine a fost, câine a rămas, ca un câine să piară! Nici măcar atâta! Câinele-i credincios! Șarpe veninos! Asta ești!

Ca din pământ apărură și ceilalți. Văzându-se înconjurat, Luca știa că nu mai are scăpare. Încercă să-și înfigă grumazul în ascuțișul iataganului, dar Săndruț îl feri la timp.

— Nu! Ai să mori cum vor hotărî ortacii! Ei au să-ți aleagă moartea! Am vrut să te las să mori ca un viteaz, în luptă, dar ai sufletul prea mic pentru așa ceva, Luca! Prea mic suflet ai ca să meriți asemenea moarte!

Se așezară în semicerc pentru judecată. În mijloc, bine cetluit, Luca. Începură întrebările. Luca mai încerca să se umilească, cerând îndurare, dar văzu că nu-i chip. Începu să răspundă cinic, ca unul ce nu mai avea nimic de pierdut, stropindu-i cu venin.

— Mai mult decât să mă spânzurați, ce-mi puteți face, câinilor?! încheie Luca.

— Pregătiți-i o țeapă, fraților! porunci Săndruț.

Când auzi, Luca începu să urle ca turbat, cerând din nou îndurare. Chipul îi deveni palid ca al unui mort, când văzu doi ortaci doborând un arbore potrivit şi începând să-l ascută. Lui Săndruț i se păru de ajuns. Nu era omul care să-l vadă pe altul chinuindu-se şi mai ales în țeapă, cea mai oribilă dintre morți. Chiar şi pe chipurile celorlalți citi o umbră de reproş.

— Dezlegați-l! porunci.

— Ce-i, Săndrușule? Ce ți-a venit?!! se miră Ianoş.

— Dezlegați-l! repetă Săndruț.

Când se văzu liber, Luca se apropie de Săndruț, îmbrățişându-i cizmele, ca atunci, în hanul de la Deva, când se prefăcea doar.

— Fugi! îi porunci Săndruț.

Luca rămase cu ochii căscați a mirare.

— Fugi, când îți poruncesc!

Luca sări în picioare şi o zbughi. În aceeaşi clipă Săndruț trase cu pistolul. Drept în inimă îi înfipse plumbul. Luca se prăbuşi, fără a mai face cea mai mică mişcare. Rămase întins cu fața la stele şi cu ochii holbați. Săndruț se apropie şi-i închise pleoapele.

— De ce-ai făcut-o? Să-l fi spânzurat măcar, spuse Serafim.

— Să nu uităm că suntem oameni, fraților! Şi-a primit pedeapsa!

XXII. CAPCANA DOMNEASCĂ

La castelul din Lunca al grofului Gyulai, mare sindrofie. Întreaga nobilime din comitat, ba şi de prin alte părți, adunată cu prilejul logodnei lui Ferentz, fiul grofului, petrecea. Gazda, Hollòki işpanul şi baronul Werner, retraşi într-un colț al salonului se întrețineau, şi un observator atent putea vedea că discuția era destul de aprinsă.

— Te lăudai că-l prinzi, domnule baron, i se adresă Hollòki baronului Werner. Până la urmă dumneata ai fost cel prins, din câte am auzit.

— Dacă lucrurile merg aşa cum merg, aceasta numai datorită faptului că în fruntea comitatului a fost aşezat un om necorespunzător, domnule conte!

— Cu alte cuvinte mă faci incapabil! Tare aş vrea să te văd pe dumneata în fruntea comitatului ca să te poți convinge că ai fi la fel de neputincios față de acest brigand. Nu te-ai convins? Parcă te-ai dus pregătit să-l înfrunți, cu o groază de haiduci!

— În orice caz, urechile le mai am, domnule conte. Am fost informat că putea să ți-o taie şi pe cealaltă, domnule conte, dar a fost mărinimos. Nu-i place să chinuiască un om legat. Dealtminteri, trebuie să recunosc, am fost în puterea lui şi s-a purtat şi cu

mine la fel de omenos. E un brigand curios acest Săndruț. E şi demn de parc-ar fi nobil din născare.

— Şi cu noi s-a purtat destul de mărinimos, dacă putem numi mărinimie faptul că i-am devenit tributari. Cum primim somația, vrem nu vrem, trimitem banii la „Fântână Cerbului". Şi nimeni nu mai îndrăzneşte să schițeze nici cel mai mic semn de opunere. De atâta vreme, Săndruț acesta terorizează întregul comitat.

— Vrei să spui că-i terorizează pe nobilii din comitat. Ceilalați îl binecuvintează. Prostimea se dă în vânt pentru el.

— Mi-a venit o idee. Chiar acum mi-a venit, spuse baronul Werner. Să-l compromitem! Să-i facem pe țărani ca în loc să-l binecuvinteze să-l blesteme! Să se lepede de el!

— Şi cum am putea-o face? Nu văd, interveni Hollòki.

— Dar aşa ceva ar fi imposibil, domnule baron, se miră şi Gyulai.

— Am eu un om, un om potrivit pentru aşa ceva, unul în stare să comită cele mai fioroase crime. Dealtminteri l-am şi folosit în funcția de călău, unul Scăpău. Se pune în fruntea altor pramatii de teapa lui şi, ocrotiți de noi, de nobilime şi de autorități, ar putea trece la fapte. Ar ține calea la drumul mare, ar prăda negustorii, ar ucide câte un amărât de țăran care şi-a vândut vita şi i-ar lua banii, fără însă a îndrăzni să se lege de noi, de nobilime, şi toate acestea în numele lui Săndruț, brigandul.

— Ar fi o idee, confirmă işpanul. Dar după aceea,

după ce-l va discredita pe brigand şi acesta va fi prins, cu Scăpău şi cu banda lui ce facem?

— După ce ne ajungem scopul, la spânzurătoare şi cu ei! Pe ei ne va fi mult mai uşor să punem mâna dacă nu se predau de bună voie! Pe-ai Săndruțului nici nu i-a văzut cineva la chip. Poartă basmale negre legate peste obraz.

— Tot aşa trebuie să se înfățişeze şi oamenii lui Scăpău. Cu fața acoperită prezentându-se, cât mai des şi în gura mare, drept oamenii lui Săndruț.

Nu trecu mult şi ticăloşia pusă la cale se înfăptui. Fuseseră ucişi oameni, prădați de sume derizorii, numai de dragul de a face rău. De unde până atunci oamenii îl binecuvântaseră pe Săndruț, numele acestuia începu să fie hulit. Drept, se mai găseau mulți care se sileau să dezmintă aceste zvonuri, mai ales cei ce fuseseră ajutați, la nevoie. Curios era însă alta: pe o parte erau ucişi şi jefuiți oameni amărâți, iar pe de alta, unii erau ajutați. Contradicția aceasta îi nedumerea.

Săndruț nu prinsese încă de veste. Tocmai se dusese într-o noapte cu şaizeci de florini să-i înmâneze unui nenorocit din Bulzeşti căruia trăsnetul îi distrusese întreaga gospodărie, unul Ioanu' lui Mărcuş. Bătu, cum obişnuiau, în uşa bordeiului pe care şi-l săpase omul în pripă.

— Cine-i?

— Săndruțu' Tomii!

— Bată-te Dumnezeu, tâlharule! Ce cauți la mine?! Nu mă vezi cât îs de nenorocit? Ce vrei să-mi mai iei?!

Săndruț rămase ca trăsnit. Nu li se mai întâmplase una ca asta.

— Deschide, om bun! Sunt Săndruțu' Tomii şi am venit să te ajut! Ți-am adus şaizeci de florini ca să-ți poți face casă şi ce-ți mai trebuie! Dacă-ți mai trebuie am să-ți mai aduc!

Femeia îl îndemnă pe om să deschidă, el pregeta, temându-se, dar, ademenit de suma mare promisă, până la urmă deschise. Când îl văzu intrând se retrase temător, căutând să ocrotească cu trupul său femeia şi copiii.

Ca de obicei, Săndruț îi întinse banii. Mâna omului se întinse şovăitor să-i primească, dar se retrase.

— Nu-i iau! îs murdari de sânge!

— Ce-ai spus?! se miră Săndruț.

— Ucizi pe unu' şi pe altu', îi iei banii şi vii cu ei la mine!

— De când sunt n-am ucis decât în luptă dreaptă ori când am pedepsit pe vreunul care-şi merita moartea!

— Minţăşti! Ții calea la drumu' mare! Pe Todoruțu' lui Culda, care venea de la câmp cu nişte amărâți de bănuți ce-i câştigase cu trudă pe ciubere şi pe donițe, cine l-a ucis? Cine i-o luat agoniseala? Nu tu?

— Vino-ți în fire, omule! Eu sunt Săndruțu' Tomii! N-ai auzit de mine?! Eu nu-i vămuiesc decât pe domni şi nici pe aceia nu-i ucid! Îi pun numai la gloabă! Să plătească, că de la voi, de la cei necăjiți, jefuiesc!

— Da' lumea spune de-o vreme-ncoace că te-ai ticăloşit şi nu mai alegi! Iei de la toți, sărac ori bogat, ca să te înavuțeşti! Aşa s-a dus vorba.

— Ioane! Mă jur pe ce-am mai scump că toate-s scorneli! Şi numai scorneli domneşti pot fi! Ia banii şi fă-ți cu ei ceea ce-ți trebuie! Îs bani cinstiți, luați de domni din munca voastră şi de mine de la domni, pentru voi! Dacă într-adevăr sunt din cei ce pradă şi omoară, fără alegere, să ştii că nu-s oamenii mei! Nici n-am auzit de aşa ceva până acuma! Dacă e aşa cum spui, nu va trece mult şi ai să-i vezi spânzurați! Ba nu! În țeapă ai să-i vezi! Eu voi face legea şi dreptatea, dacă işpanul şi solgăbirăii dorm! Şi dacă-l mai auzi pe careva vorbind aşa, spune-i să nu se pripească cu judecata, până nu vor vedea cu ochii lor! Uite, îmi dezvelesc şi obrazul ca să mă cunoşti! Oriunde mă vei vedea, îți dau voie să mă stupeşti, dacă-ți mint! spune Săndruț, desfăcându-şi legătura.

Abia spre ziuă ajunse la hanul lui Dura. Îl chemă la el în odaie şi începu să-l iscodească. Acesta-i confirmă, speriat, că, într-adevăr, oameni mascați, ce se dau drept oamenii lui, pradă şi ucid. Nu rareori poposesc şi la hanul lui, cer de băut, dar nu plătesc. I s-ar fi plâns singur de treaba asta, dar s-a temut de mânia lui.

— Numai de azi, de ieri, mă cunoşti, Dura-baci?! Cum ți-ai putea închipui că oamenii mei ar fi în stare de asemenea fapte?

— Drept să-ți spun, da' nu te supăra, Luca, că doară ştiu că-i omu' tău, de câte ori trece pe la mine,

bea şi nu plăteşte. Nu bea mult, e drept, nu m-a păgubit atâta, da' dac-am văzut că el face aşa, el, care ți-i mai apropiat, m-am gândit că alții pot fi şi mai răi. De o bucată de vreme mă tem!

— Luca nu mai este! Şi tocmai pentru că n-a fost cinstit! L-am judecat şi şi-a primit plata! Chipul n-ai să i-l mai vezi! Şi oricare din oamenii mei dacă ar îndrăzni să se apuce de tâlhării, va păți la fel! Uite ce-i: am să-l trimit aici, pentru o vreme, ca să-i tragă de limbă şi să vadă cine-s oamenii aceia, pe Pătruț, îl ştii...

— Cum să nu-l ştiu?! se miră Dura. Numai o dată i-am dat adăpost?

— Când mai vin aceia, care se dau drept oamenii mei, să-i arăți lui Pătruț, ca să-i cunoască, să-i urmărească, să-i iscodească şi pun eu mâna pe ei, n-ai grijă!

— Aşa oi face, Săndruțule! Să ştii că mi-am uşurat sufletu'. Tare mă temeam că oamenii tăi s-au ticăloşit!

Vreo două săptămâni îi trebuiră lui Pătruț să afle cine sunt şi ce hram poartă şi să prindă o discuție care să-l lămurească.

Într-o zi, când ştia că se vorbiseră să se adune toți la cârciumă, unde-şi stabiliseră statul major, Pătruț îl rugă pe hangiu să gătească afară, nu pe vatră, lăsându-l pe el să stea în horn şi să tragă cu urechea la ce-şi vor spune tâlharii. Hangiul îl ascultă bucuros.

Însera când începuseră să se adune.

— Ştii cine-s?! i se adresă hangiului Scăpău.

— Da' de unde să ştiu, păcatele mele?! Ştiu numa' că de vreo lună tot beți şi nu plătiți! Asta ştiu! Mă sărăciți!

— Să taci! Eu sunt Săndruțu' Tomii, şi, ştii bine, până şi domnii se tem de mine!

— Acuma ştiu! spuse hangiul bucuros că Pătruț era la postul lui şi va afla totul.

— Nu mai laşi pe nimenea să-ți mai calce pragu', în afară de oamenii mei! Ai înțeles?

— Am înțeles, da' pe ce să-i cunosc?

— Care-ți va spune vorbele „sânge şi foc", să-l laşi să intre!

— Am înțeles! răspunse hangiul, postându-se lângă uşă.

— Să stai afară, tâlharule! îi porunci Scăpău. Noi avem a pune la cale nişte treburi care nu-s pentru urechi străine!

Hangiul ieşi făcând de strajă la uşă. „Las' că este şi urechea care trebuie să vă audă, urechea Săndruțului!"

În curând era strânsă toată banda. Erau cu totul optsprezece oameni, de adunătură. Priviri crunte, fețe buhăite de băutori înveterați, înarmați în toate chipurile, vorbind care cum apuca, fără rânduială, aşa că, cu multă greutate îi putu struni Scăpău, mai mult cu amenințări.

Pătruț auzi tot ce se pusese la cale. O caravană de negustori, compusă din trei căruțe, cu marfă, păzită de zece haiduci năimiți, venea dinspre Arad înspre Deva. Aleseră drumul acesta, işpanul promițându-le că le asigură protecția. Negustorii luaseră legătură

cu el încă de la Arad, unde avusese ispanul nişte treburi. Gândindu-se că ar putea da două lovituri deodată, adică să se aleagă şi cu marfa negustorilor şi cu discreditarea lui Săndruț, îl informă pe baronul Werner, care la rându-i îi porunci lui Scăpău să treacă la acțiune. Se hotărâseră să ție calea caravanei chiar la „Fântâna Cerbului", locul unde nobilii îşi duceau tributul sorocit de Săndruț.

Când sfatul fu terminat, Pătruț părăsi hornul şi nu se opri decât la Săndruț, informându-l de tot ce aflase. Imediat fură gata pregătirile şi o şi porniră la drum. Ajunşi la„Fântâna Cerbului" pregătiră tot ce trebuia pentru a-i prinde în capcană pe atacatorii caravanei. Erau însă mai puțini decât bandiții şi Săndruț nu ştia încă ce hram poartă haiducii tocmiți, însoțitorii caravanei. Dacă şi cei zece haiduci erau oamenii ispanului?

— Ai zis că sunt 18, Pătrușule?

— Optsprezece, băciuț.

— Fraților, pregătiți şi optsprezece țepi! Pe tâlhari îi vom trage în țeapă, fără milă! Sunt uneltele domnilor! De data asta, nicio îndurare! Să căutăm să-i prindem vii! Să se sature să ne mai folosească numele şi să-şi bată joc de popor!

După ce țepile fură pregătite, Săndruț împărți ceata în două, una sub comanda lui Ianoş şi alta sub cea a lui Groza şi plecă în întâmpinarea caravanei. O aşteptă pe dealul Prislopului.

Cum trecură panta, negustorii se văzură opriți de către un tânăr nobil, călare, dar neînsoțit. Văzându-l singur, haiducii din pază nu se alarmară.

— Cine sunteți? îi întrebă Săndruț.

— Negustori, Măria Ta. Ne ducem spre Deva.

— Şi nu vă e teamă de tâlhari?

— Avem şi pază, şi apoi, Măria Sa, ișpanul, ne-a spus ca putem fi fără grijă.

— Cine-i şeful pazei? se informă Săndruț.

— Eu sunt, Măria Ta, se prezentă unul..

— Ai cui sunteți?

— Suntem slobozi, Măria Ta. Din asta trăim. Ne punem viața în joc să-i apărăm pe cei ce ne năimesc. Când ajungem la capătul drumului, ni se plăteşte şi aşteptăm să ne năimească alții.

— Sunteți bine înarmați?

— Cum trebuie, Măria Ta.

— Atunci, faceți un popas şi verificați-vă armele! Încărcați-vă pistoalele şi să fiți gata! La vreo două mii de paşi de aici, vă aşteaptă o bandă de tâlhari!

— Nu se poate, Măria Ta! interveni unul din negustori. Măria Sa ișpanul...

— Măria Sa ișpanul şi-o fi având şi el socotelile lui. Dacă vă pricepeți să mânuiți armele, pregătiți-vă!

— Câți sunt, Măria Ta? întrebă şeful pazei.

— Optsprezece. Dar în spatele lor am eu doisprezece oameni pregătiți. Vă vor sări în ajutor. Tot ce v-aş ruga e să căutați, pe cât puteți, să mi-i prindeți vii! Vreau să-i pedepsesc aşa cum se cuvine! Ca să nu vă încurcați în timpul luptei, să nu-i confundați cu oamenii mei, care vă vor veni în ajutor, să ştiți că ai mei poartă fiecare pe mâneca stângă câte o panglică roşie. Ne-am înțeles?

— Înțeles şi vă mulțumim, Măria Ta!

— Atunci, pregătiți-vă! Când sunteți gata, la drum!

Era atât de autoritar Săndruț, încât oamenii îi executară comenzile fără şovăire. Se înarmară şi cei trei negustori precum şi vizitiii, aşa că, din zece luptători cât fuseseră la început, deveniră şaisprezece.

Ajunseră în dreptul „Fântânii Cerbului". Într-adevăr, cum le spusese Săndruț, caravana fu atacată din ambele părți ale drumului, cu răcnete şi pocnete de pistol. Oamenii lui Scăpău avuseseră grijă să se afume cu nişte vinişor, înainte de atac, fiind siguri de reuşită, ştiind caravana apărată doar de zece oameni şi contând pe surpriză.

— Sunt Săndruțu' Tomii! răcnea cât îl ținea gura Scăpău, îndemnându-şi oamenii.

Nici n-apucaseră să se apropie bine de căruțe, că, din spate, începură să se desfăşoare încercatele harapnice cu şfichiul de plumb ale oamenilor lui Săndruț, care li se înfăşurau în jurul gâtului, doborându-i din şei. Care se mai zvârcolea, pentru liniştire, mai primea câte o lovitură de măciucă, atât cât să-l amețească. Lupta fu scurtă. Haiducii din paza caravanei nu mai avură prilejul să doboare decât cinci bandiți, căutând să-i prindă de vii, cum îi sfătuise Săndruț. Unul singur primi o lovitură de sabie care-i străpunsese pieptul şi, după ce se zbătu câteva clipe, înțepeni, spre norocul lui. Sarcina haiducilor din pază fu mult mai uşoară decât se aşteptau. Greul tot oamenii lui Săndruț îl duseră.

— Îți mulțumim, Măria Ta! i se adresă starostele

negustorilor. Noi, ne-om vedea de drum!

— Stați așa, jupânilor, că încă nu-i gata! Trebuie să luați parte la o judecată! Dar, mai întâi, să mă cunoașteți și să știți cine sunt. Să duceți vestea mai departe ca s-o știe toată lumea! Numai în felul acesta îmi veți putea mulțumi cu adevărat!

— Apropie-te, Scăpăule, porunci Săndruț. Împins din urmă, cu mâinile legate, acesta se apropie. Și zici că ești Săndruțu' Tomii! Mă cunoști?

— Te cunosc! îngenunche acesta în fața lui Săndruț. Te cunosc, Săndrușule! Da' să știi că n-am făcut-o de capu' nost'! Poruncă domnească!

— Atunci să vie domnii și să vă scape dacă mai pot! Tâlharilor! Îmi tăvăliți numele! Ucideți și prădați în numele meu! Jupâne! i se adresă Săndruț starostelui. Ai auzit de Săndruțu' Tomii?

— Dar cine n-a auzit, Măria Ta? Numai că nu pricep! El striga că-i Săndruț...

— Săndruțu' Tomii sunt eu, jupâne! Eu nu prad oamenii cinstiți! Dacă am luat, am luat de la domni, din ceea ce pradă ei! Ați auzit cu urechile voastre că sunt oamenii domnilor, puși de către aceștia să vă prade! Să le spuneți si altora, să se știe! Tot așa, să povestiți și cum știu eu să pedepsesc silniciile! Țepile, fraților! porunci.

Oamenii lui Săndruț se repeziră și în scurt timp se înfățișară fiecare cu câte una sau două țepi.

Când văzură ce-i așteaptă, oamenii lui Scăpău începură să se smucească în legături și să ceară îndurare. Săndruț nici nu se sinchisi.

— Ați fost plătiți pentru paza caravanei, li se

adresă Săndruț haiducilor năimiți. Dacă nu eram eu, cu oamenii mei, erați morți la ceasul acesta. Desfaceți caii de la căruțe, aduceți frânghii şi să mi-i trageți în țeapă! Ai mei vor săpa gropile ca să le înfigă în pământ! Vreau să-i înşir aşa, la rând, ca să-i vadă oricine va trece, chiar şi domnii care i-au îndemnat la tâlhărie!

— Dar... N-am mai făcut aşa ceva... începu să se bâlbâie şeful haiducilor.

— Omul cât trăieşte, învață! Nici eu n-am mai poruncit aşa ceva! Ori crezi că era mai bine dacă îi lăsam să vă ucidă?

Fără a se mai târgui, începură treaba. Înşfăcau câte unul, îi legau picioarele răşchirate de frânghii, potriveau țeapă şi caii făceau restul. Ultimul fu Scăpău.

După ce țepile cu încărcătura lor fură îngropate la verticală, Săndruț le aruncă o privire nenorociților ce se zbăteau. Îl cuprinse sila şi mila. Nu le putea privi chipurile desfigurate de groază, nu le mai putea auzi gemetele şi strigătele.

— Scurtați-le chinurile! porunci. Le ajunge! Câte un plumb de pistol în scăfârlia fiecăruia!

Fu primul care-şi scoase pistolul mântuindu-i chinurile lui Scăpău.

— Acuma, puteți să vă vedeți liniştiți de drum, jupânilor! Până la Deva nu cred că va mai îndrăzni careva să vă căşuneze vreun rău! Eu am făcut treaba işpanului. I-am pedepsit pe ticăloşi. Poate că n-are să-l prea bucure, ştiu, dar numai aşa se învață tâlharii minte! Când mai auziți de numele meu să

nu vă mai temeți! Să le spuneți si altora să nu se teamă! Şi voi, voinicilor, li se adresă haiducilor, să vă faceți treaba cinstit şi nu în slujba domnilor! Slobozi să vă țineți, cum v-ați ținut până acuma! I-ați văzut pe ăştia cum au pătimit! Sunt haiduci domneşti! Au făcut-o, nu de capul lor, ci la poruncă!

— Îți mulțumim, Săndrițule! Am auzit de tine şi ne cam temeam, da' de alții avem a ne teme, de domni, precum se vede!

Caravana, în scârțâit de osii, se puse în mişcare. Negustorii îşi mai scoaseră o dată pălăriile în fața Săndrițului, cu mai mult respect decât ar fi făcut-o în fața işpanului, mulțumindu-i pentru oblăduire, şi, treptat, se pierdură la cotitură.

— Fraților, la adăpost! Eu am o treabă la Hălmagiu. N-am mai trecut de mult pe la nana Lucreția şi nici ea nu mi-a mai dat vreo veste. Ş-apoi, tare mă simt trudit! M-aş hodini şi eu o zi-două, la han. Acolo mă găsiți dacă se întâmplă ceva şi trebuie să mă căutați!

— Nu merge singur, Săndrițule! Domnii au să umble ca turbați după ce au să-ți vadă isprava. Le-ai luat bucățica de la gură! Ia-ne pe unul din noi, îl sfătui Groza.

— Are dreptate, Săndrițule! îi spuse şi Ianoş. Nu merge singur!

— Săndrițule, ascultă-ne, mai spuse şi Serafim.

— Nu te teme! Încă nu s-a găsit omul care să puie mâna pe mine! Poimâine, pe seară, să mă aşteptați, sunt înapoi!

Oamenii se îndreptară spre adăpost, iar Săndruț **o**

luă la pas spre Hălmagiu. Se legăna lin în şa şi-şi depăna gândurile. Îi părea rău că-i pedepsise atât de aspru pe tâlhari. Tot atât de bine era dacă-i atârna ca pe nişte ciorchini de crengile arborilor din marginea drumului. Nu se mai chinuiau şi îngrozeau atâta. Într-adevăr, în numele lui uciseseră şi prădaseră şi meritau să moară. Abia după ce-i văzu cum se chinuiesc în țepi îi păru rău că se pripise. De aceea-i şi împuşcase, dar trebuia să-i lase acolo, în văzul lumii, ca să înțeleagă şi alții că nu va răbda vreodată să-i fie terfelit numele. Nu băgă de seamă că, tot la pas, se apropia o ceată de călăreți. Era baronul Werner, din Tătăreşti, care se apropia nerăbdător să vadă ce treabă făcuse Scăpău, cu ce pradă se alesese, că-l ştia cam pezevenghi şi în stare să dosească câte ceva. Se înțelesese să împartă prada cu işpanul, oamenilor lui Scăpău lăsându-le doar firimiturile.

— Asta-i Săndruțu' Tomii! tresări, văzând călărețul singuratic. Să ne adăpostim, că dacă-i cu banda... şi se împărțiră de-o parte şi de alta a drumului, adăpostindu-se după copaci.

Săndruț, cu gândurile lui, nu văzuse nici ceata călăreților şi nici manevra executată. La pas, ca şi până atunci, îşi continuă drumul.

La un moment dat se pomeni înconjurat de ceata de călăreți şi somat să se predea. Cu iuțeala fulgerului puse mâna pe iatagan şi primul care-i căzu la îndemână se pomeni spintecat de la umăr până la cingătoare. Mai doborî doi. A patra lovitură o rată. Baronul îi lovi calul cu un plumb de pistol şi

acesta se prăbuşi. Din cădere îşi scoase tălpile din scărițe şi căzu în picioare. Mai doborî, aşa, descălecat, încă doi duşmani şi simți o lovitură aprigă în creştet, care-l ameți. „Legați-l", mai apucă să audă porunca baronului şi vălul cernit i se aşternu peste cunoştință. Când îşi reveni, era întins pe iarba din marginea drumului.

— Te-am prins, în sfârşit, domnule brigand! rosti baronul satisfăcut, aplecându-se deasupra lui şi rânjind mânzeşte.

— Aşa bag de seamă şi eu, Măria Ta, îi răspunse calm Săndruț, după ce se dezmetici de-a binelea.

— Mi-ai ucis cinci oameni! Ştii ce te aşteaptă!

— Eşti cam slăbuț la aritmetică, Măria Ta! Numai la câteva mii de paşi mai încolo, ai să mai găseşti optsprezece oameni de-ai Măriei Tale, din care şaptesprezece în țeapă, precum au meritat!

— Ai meeei?! o făcu pe miratul baronul.

— Să nu ne mai ascundem după deget, Măria Ta! Pe Scăpău, cel puțin, ți l-am recunoscut!

— Şi ai îndrăznit?!

— Precum bagi de seamă, Măria Ta!

Baronul rămase tăcut preț de un minut. Nu se putea mânia pe acest om, oricât ar fi dorit-o. Cu câtă tărie îl înfrunta! Şi era doar în puterea lui.

— Îți dai seama că eşti în puterea mea şi că de mine depinde dacă am să te las să mori sau să trăieşti?

— Am priceput şi trebuşoara asta, Măria Ta! Dar să ştii că am să mă pricep să şi mor, precum am trăit! Şi să mai ştii ceva: cu prinderea mea n-ai făcut

nimic! Oamenii mei vor continua să procedeze ca şi până acum! Statul meu major e format numai din căpetenii de-ai Crăişorului Horea, şi n-ai să poţi să-i prinzi. Nici pe mine nu m-ai prins! M-a prins întâmplarea şi neghiobia mea! Şi prostia se plăteşte! Şi încă scump! În ceea ce priveşte moartea, am învăţat şi cum se moare! De la Crăişor am învăţat!

— Tocmai de aceea, îţi dau o şansă: treci în slujba împăratului! Pentru început, te încredinţez, vei primi comanda unui regiment. Pe celelalte căpetenii, care te-au însoţit în brigandaj, ţi-i poţi păstra ca ofiţeri în propriul dumitale regiment, cu condiţia să vă încetaţi deîndată activitatea de intimidare şi jefuire a nobilimii. De asemenea, îţi garantez că niciun om din ceata dumitale nu va fi urmărit!

— Asta nu se poate, Măria Ta! Am avut prilejul să lucrez la cancelaria imperială şi, dacă rămâneam, la ora aceasta, aveam un rang mai înalt ca acela de comandant al unui regiment!

— Aaa! se miră baronul. Te nemulţumeşte rangul ce ţi-l ofer! Îţi promit că am atâta trecere pe lângă Majestatea Sa, care mă cunoaşte personal, încât să-ţi obţin chiar de la început gradul de general. Poate că niciunul din generalii actuali n-ar putea servi statul cum, sunt sigur, te-ai pricepe tu!

— N-ai înţeles nimic, Măria Ta! Mi-am ales calea şi nu pot păşi alături! Lupta va fi dusă atâta vreme cât vor fi domni, indiferent că eu voi fi sau nu voi mai fi. Dacă n-o să vă poată doborî generaţia noastră, o să vă doboare copiii, nepoţii ori strănepoţii noştri, ai asupritilor!

— Eşti un fanatic!

— Nu, Măria Ta! Am un crez al meu, şi nu numai al meu! Crezul e al tuturor oropsiților! Oricât vă veți zbate, până la urmă tot noi, cei mulți, vom fi mai tari!

— Te-admir ca om. Am vrut să-ți dau o şansă ca să trăieşti. Să nu crezi că sunt mulți ca tine, care cred sau speră ca tine. Sunteți doar câțiva, o mână de oameni.

— Vom fi mulți, vor fi toți asupriții, Măria Ta. Când vor pricepe că altă cale nu au decât cea a luptei, toți se vor scula, şi au şi început să priceapă! Când se va scula alt Crăişor îi va găsi mai pregătiți, mai hotărâți pentru luptă, şi noi, aceştia puțini câți ne crezi, suntem datori să ducem făclia Crăişorului şi să-i luminăm şi pe ceilalți! Să-i ținem treji pentru ceasul care va să vină!

— Vei atârna în ştreang! Te asigur de aceasta, dacă ajungi pe mâna işpanului!

— O ştiu! Mi-a promis-o! Dar se va mai convinge iar că odată cu mine nu va putea ucide un crez. Cum am mai spus, suntem mulți şi până la urmă se va găsi cine să ne unească pe toți. Şi atunci să vă temeți!

— Îmi pare rău! Văd că n-am cu cine să mă înțeleg! Legați-l pe un cal şi, spre Baia de Criş că-i mai aproape! Achime! i se adresă unuia din haiduci. Într-o fugă să fii la Măria Sa işpanul, la Hălmagiu, şi spune-i să vie cât se poate mai iute la Baia de Criş că l-am prins pe Săndruțu' Tomii! Să aducă de-acolo şi o companie-două de soldați ca să întărească paza!

Când trecură prin dreptul locului unde-şi văzu oamenii în țeapă, baronul se înfioră.

— Eşti un adevărat Dracula! Presupun că ai auzit de el, i se adresă lui Săndruț.

— A fost unul din cei mai strălucițI voievozi români, Măria Ta! Dacă a luat asemenea măsuri, destul de aspre dealtminteri, erau necesare! Istoria îi va păstra locul ce i se cuvine. Tot nobilii l-au vândut şi pe el. Dar în veacurile acelea, trecute, oamenii încă nu-şi cunoşteau duşmanul, cum încă mulți nu şi-l cunosc.

Baronul tăcu. Nu-i venea a crede că Săndruț îndrăznise să facă justiție, pentru că recunoştea, oameni de teapa celor din țepi îşi meritau soarta. Nu-i păru rău nici de Scăpău, nici de ceilalți. Erau nişte pramatii. Îi folosise doar pentru scopul ce şi-l propuseseră, discreditarea şi prinderea lui Săndruț. În definitiv, chiar dacă numai datorită întâmplării, scopul şi-l atinsese. Pusese mâna pe brigand. Dar ceilalți? Dacă vor fi tot atât de fanatici? Se îngrozi.

XXIII. RÂDEA PĂDUREA, HOHOTIND

Cum primi vestea, Hollòki, ișpanul, şi porunci ca două companii de ostaşi să se deplaseze de urgență la Baia de Criş pentru asigurarea pazei lui Săndruț. Odată cu aceste unități militare, bine păzită, se deplasă şi trăsura, în care, pe perne moi, şedea aşezat ișpanul. Se temea să călătorească fără escortă. Fusese prinsă doar căpetenia cetei, aşa că se aştepta ca tovarăşii lui Săndruț să încerce să-l elibereze. Nu mai putea de nerăbdare să ajungă şi să dea față cu răzvrătitul.

Ajuns în Baia de Criş, luă mai întâi legătura cu baronul Werner.

— Vă felicit din toată inima, domnule baron, pentru izbândă! În sfârşit, tâlharul e la discreția noastră!

— Nu vă grăbiți cu felicitările, domnule conte, pentru că n-a fost prins decât unul, şi, din câte sunt informat, are un stat major format numai din căpetenii de-ale răsculaților, cam de aceeaşi talie! Până nu vor fi cu toții prinşi, nu vom putea răsufla liniştiți! În ceea ce priveşte succesul pe care l-am dobândit cu arestarea brigandului, sincer să vă spun n-am niciun merit personal. Totul se da-

toreşte numai şi numai întâmplării şi lipsei de prevedere de care a dat dovadă. Dacă era însoţit numai de doi ortaci asemenea, n-aş fi îndrăznit să-l atac. Era singur, şi cu toate acestea, mi-a răpus cinci oameni!

— Afurisitul! Totuşi, mai am să te felicit pentru ceva: îmi place felul cum i-ai aranjat pe Scăpşu şi banda lui! Nici nu meritau altceva decât ţeapa!

— Şi de data aceasta greşiţi, domnule conte! E opera aceluiaşi Săndruţu' Tomii. El i-a prins şi tras în ţeapă!

— Şi eu care credeam că după... mă înţelegi, ai făcut-o să nu se mai afle! În oameni de aceştia nu te poţi încrede. Deci, negustorii...

— Au scăpat teferi cu marfă cu tot, datorită brigandului. Şi acuma ce aveţi de gând, domnule conte?

— Judecata şi spânzurătoarea, domnule baron. Soluţia legală.

— V-aş sfătui să nu-**l** executaţi în public. Ştiţi cum a murit acel Horea, am fost alături la execuţie, şi în loc să se înspăimânte de grozăvia văzută, oameni ca acest Săndruţ au învăţat cum se poate muri demn chiar şi pe eşafod. Vă asigur că aceeaşi atitudine o va avea şi omul acesta, şi execuţia publică mai mult îi va încuraja pe răzvrătiţi decât îi va înspăimânta. Să fie sugrumat în temniţă, fără alţi martori decât călăul şi noi, autorităţile.

— Asta nu, domnule conte! Dar voi face în aşa fel, încât să nu mai fie în stare să se ţină pe picioare. Abia un firicel de viaţă să mai aibă în el, când va fi

suit pe eşafod. După o sută de bice, aplicate în ajunul execuției, fii sigur că nu ne va mai putea sfida. Vom încerca zadarnic să-l silim să ne dezvăluie unde se adăposteşte banda şi altele. Nu vom putea scoate nimic de la el nici cu amenințări şi nici dacă i-am promite libertatea.

— De aceasta sunt sigur, domnule conte. I-am propus comanda unui regiment şi libertatea celorlalți tovarăşi din bandă, cu condiția să-şi înceteze activitatea, dar a refuzat cu demnitate. Nici biciuirea înainte de execuție, precum ați propus, nu ştiu dacă va avea efectul scontat. Poate dacă va fi spânzurat doar cadavrul acestui răzvrătit. Cât va licări în el doar o scânteie de viață, va rămâne demn. Şi, din păcate, sunt convins că şi cei care au rămas sunt la fel de dârji. Consider tot execuția în taină cea mai potrivită.

— Cu asta nu voi fi niciodată de acord! Plebea trebuie să-l vadă atârnând în ştreang, şi cum putrezeşte acolo! Odată cu el poate că va pieri şi acel mit al atotputerniciei oamenilor de seama lui!

— Mă îndoiesc, domnule conte. Dar, sunteți puterea supremă în comitat, aşa că veți proceda cum veți crede de cuviință. V-am dat doar un sfat, ca să mă simt cu conştiința împăcată. Oricât ați pleda, sunt împotriva execuției publice. Mă mir cum nu v-ați putut convinge de aceasta la Bălgrad!

La anchetă, Săndruț răspundea fără teamă tuturor întrebărilor, recunoscu toate faptele ce-i fuseseră puse în sarcină, doar că, oricât l-au amenințat, n-au putut afla nimic în legătură cu

locul unde se adăpostesc oamenii lui, numărul ortacilor şi altele, lăsând să se înţeleagă că ar fi câteva sute şi că, indiferent dacă va fi el în fruntea acestora, ori altul, numărul oamenilor va creşte ajungând în scurt timp de ordinul miilor. Aceasta avu darul să-l convingă pe işpan să întărească paza deţinutului, aducând la Baia de Criş un întreg regiment.

Vestea prinderii lui Săndruţ ajunse în adăpost repede. Groza, neţinând seama de faptul că Săndruţ se hotărâse să meargă singur la Hălmagiu, îl urmări de la distanţă, cu gândul să-**l** însoţească. Era la vreo trei sute de paşi când Săndruţ fu atacat, dar nu mai avusese timp să intervie, atât de repede se desfăşură lupta. Se grăbi însă să ajungă din urmă ceata pentru a se sfătui ce-i de făcut. Erau îndureraţi cu toţii, dar nu deseraţi. Nădăjduiau că, până la urmă, tot vor reuşi să facă ceva. În locul lui Săndruţ fu ales Ianoş. Pătruţ fu trimis fără întârziere după ştiri, în baza cărora să întocmească un plan de acţiune, dar acestea erau cu totul dezamăgitoare. Paza era atât de bine organizată încât numai încercarea de a fi cumpărată era singura şansă. Erau prea puţini ca să poată folosi forţa.

În căsuţa formată dintr-o singură încăpere, văruită în alb, mobilată doar cu strictul necesar, dar de o curăţenie aproape pedantă, era linişte. Cu coatele rezemate pe genunchi şi cu obrazul cuprins între palme, un bărbat ce purta pantaloni strânşi pe

picior, băgați în cizme cu carâmbul scurt, cu o cămaşă albă, imaculată, cu mânecile sumese, stătea cu privirea ațintită asupra focului din vatră, citind parcă în mişcările limbilor purpurii şi a jarului cine ştie ce poveste tristă. O lacrimă se desprinse şi sfârâi pe lespedea încinsă a vetrei. Cu un oftat uşor, brațele vânjoase ale omului se lăsară să cadă a neputință, dezvelindu-i chipul palid, ce de mult nu mai văzuse lumina soarelui, cu trăsături fine, cu o frunte înaltă, pe care se întipăriseră câteva cute uşoare. Alte două cute, trădând o adâncă suferință, îi încadrau gura cu buze fin conturate rumene. Părul negru îi cădea, inelat, în plete, acoperindu-i gulerul cămăşii. Era un bărbat frumos, bine proporționat şi încă tânăr. Să tot fi avut treizeci şi cinci-treizeci şi opt de ani. Doar câteva fire îi sclipeau argintii pe la tâmple, în lumina flăcărilor. Tresări. Auzise, ori poate i se păruse numai un foşnet uşor la uşă? Cine putea fi? Căsuța din marginea târguşorului era ocolită şi ziua-n amiaza-mare, darmite la ceasul acela din noapte! Trecătorii siliți să meargă pe uliță se înfiorau numai la vederea căsuței, care, dealtminteri, nu avea nimic înspăimântător, închinându-şi cruci mari peste piept ori, de teamă, făcându-şi cruce cu limba în gură. Căsuța era albă, curată, ca orice căsuță de om sărac, dar bine îngrijită. Omul îşi îndreptă privirile ochilor negri, migdalați, umbriți de sprâncene bogate, spre uşă. Era descuiată. Niciodată, chiar dacă pleca undeva, n-o încuia. Nimeni nu cuteza să se apropie de umilul adăpost. Văzu cum uşa se

deschide încetişor, pătrunse mai întâi o cizmă, apoi, aplecându-se sub rama scundă a uşii, un chip bărbătesc ce purta mustăți răsucite după moda ungurească, şi, cu aceeaşi încetineală, pătrunse întreaga făptură a omului. Era înarmat, dar se vedea bine că nu pentru a-şi folosi armele intrase.

— Seara-bună! rostit rămânând încremenit, la vederea bărbatului ce continua să rămână aşezat pe scăunaşul de lângă vatră.

— Seara-bună! îi răspunse omul cu voce blândă, îmbietoare.

— Dumneata eşti... şi nu mai putu rosti altă vorbă, cel ce intrase.

— Spune! Spune până la capăt! Dacă-l cauți pe călău, eu sunt acela, numai că, de mult, mai bine zis niciodată nu mi s-a ivit un asemenea prilej. Nimeni nu îndrăzneşte să-mi calce pragul casei.

— Nu se poate! se miră Ianoş, pentru că el era. Cine eşti, omule îndurerat?! Pe călău îl caut!

— Eu sunt călăul!

— Glumeşti, poate?!

— Nu glumesc deloc. Cum credeai că arată chipul unui călău? Cu părul din şerpi împletiți, cu ochi de văpaie şi cu dinți de fiară?

— Într-adevăr, eşti... ceea ce zici? îl privi neîncrezător Ianoş.

— Da, omule. Sunt înfiorătorul călău, sau, cel puțin aşa mă judecă semenii mei, oamenii.

— Şi cum de ți-ai ales o asemenea meserie?! se miră Ianoş.

— Uneori omul nu face ce vrea, ci e silit să facă ce

altul n-ar îndrăzni. E o poveste lungă, prea lungă, omule, ca să ți-o spun. Lungă şi dureroasă. Nu m-am născut călău. Nu de drag mi-am ales meseria asta. Dar cred că nu pentru asta ai venit? Ce te aduce la mine, omule?

— Am venit să-ți cer sprijin... Cum să-ți spun? Care ți-e numele?

— Ioan mă cheamă, omule!

— Ca pe mine, şi eu tot Ioan, numai că în limba noastră asta vine Ianoş. Am venit la tine, frate Ioane, nu mă sfiesc să-ți spun frate, văd că eşti altceva decât am crezut, am venit, zic, să-ți cer sprijin şi ajutor. Mi-ar fi fost poate mai uşor să-ți vorbesc dacă aveai înfățişarea pe care mi-o închipuiam, dar aşa...

— Dacă stă în puterea mea, te ajut, frate, Ianoş. Am să-ți zic şi eu frate, cred că nu te supără. I-am ajutat pe cât mi-a stat în putință pe oameni, dar numai cu ce-am putut.

— Am venit pentru Săndruțu' Tomii!

— Mi-am închipuit de la început că pentru el ai venit. De cum te-am văzut m-am gândit că nu poți fi decât unul din oamenii lui. Eşti tot atâta de bun şi de cinstit ca şi el. Ți-o citesc pe chip, cum mi-ai citit şi tu. M-am deprins să deosebesc oameni de oameni. Cu ce crezi că ți-aş putea fi de folos?

— Să ne ajuți să-l scăpăm din mâna domnilor! Plătim oricât!

— Dac-ar sta în puterea mea, frate Ianoş, nu mi-ar trebui niciun fel de plată! Nu pentru plată aş face-o, ci pentru binele tuturor oamenilor care cred în el!

— Şi zici că nu se poate, rosti zdrobit Ianoş. În tine ne era ultima nădejde! Dacă ai putea-o face, ți-am da atâta cât să duci un trai domnesc, până la sfârşitul vieții! Avem de unde!

— Cu dragă inimă aş face-o, dar mi-e cu neputință. Numai ce ține de meseria mea, de călău, pot face! Nu călăul îi păzeşte pe osândiți. Eu am meseria mea, care începe în beciul caznelor şi se isprăveşte sus, pe podină. Şi cum îl ştiu de păzit, nici pentru tot aurul din lume nu veți putea găsi pe cineva care să-l sloboadă! Numai dacă ați înconjura temnița să vă bateți cu un întreg regiment, că atâția sunt cei care-l păzesc! Dar pentru asta ar trebui să fiți câteva mii, or, din câte am auzit, sunteți cam la o sută.

— Dac-am fi atâția! Dacă nu-l pun la socoteală pe moş Manole, bucătarul cetei, suntem unsprezece.

— Cum?! se miră călăul. Numai atâția şi de ani de zile băgați spaima în toți domnii?! Mai că aş crede că dacă ați fi o sută l-ați putea slobozi!

— De fost am fost cu totul paisprezece, din care, dacă socoți bine, numai doisprezece luptători. Mai avem un prunc şi un bătrân. Săndruț a fost prins şi încă unul, Luca, ne-a vândut şi şi-a primit planta! Suntem neputincioşi. În tine mai nădăjduim! Ajută-ne!

— Cu ce l-aş putea ajuta? Singurul ajutor care i-ar folosi cu adevărat ar fi slobozenia, şi asta nu stă în puterea mea! De câte ori intru ori ies de la un osândit, şi mai ales de la un asemenea osândit, mă însoțeşte pază straşnică.

Ianoş rămase descumpănit. Era atât de lovit sufleteşte încât simțea că nu-l mai țin picioarele. Călăul îi fusese ultima nădejde. Încercase în fel şi chip, dar fără folos.

— Aşează-te, frate, îl îmbie călăul, cuprins de milă. Să ne mai gândim. Să ne mai socotim, căută să-l mai întărească.

Ianoş se lăsă greu pe un scăunaş. Aproape că se prăbuşi. Oftă.

— Dacă nu se poate face altceva, începu, văd bine că altă nădejde nu-i, măcar să nu-l faci să sufere! Să nu-l schilodeşti, să-l faci neom! Să nu-l vatămi înainte de a fi dat morții! Ne-om mai gândi, vom mai vedea ce se mai poate face, dar când va fi pus la cazne, fă cum îi putea, să nu-i zdrobeşti oasele, să nu-l nenoroceşti! Cine ştie? Poate că şi în ultima clipă, când va fi cu ştreangul de gât, să-i vie de undeva scăparea. Poate chiar iertarea împăratului, s-a mai văzut. Dar dacă l-ai schilodi, la ce i-ar mai folosi slobozenia? Fă măcar atâta pentru el, dacă mai mult nu se poate! Dacă i-o **fi** soarta să moară, va muri... dar să nu crezi că se teme! Nu! Nu ne temem nici unul la orice chinuri am fi supuşi, pentru că am învățat cum se moare şi suntem pregătiți pentru asta, dar n-am vrea să ştim că sufere!

— Din nefericire sunt unealta legii, dar nu şi a dreptății! Legea, e aşa cum e, cum au făcut-o domnii. Numai dreaptă nu poate fi. Poate cândva, alți oameni, mai norocoşi ca noi, vor face ca şi legile să fie drepte. Cine ştie când? Sunt unealta legii, cum

am zis, dar în cei mai bine de opt ani de când fac această urâtă slujbă, numai de două ori am avut prilejul să fiu şi unealta dreptăţii. Toţi acei ce au fost daţi morţii cu mâna mea, fie cu securea, paloşul ori ştreangul, ori cei care au fost supuşi la cazne, au avut a-mi mulţumi. Nu te mira! Acesta-i adevărul. Numai pe doi, cum ţi-am mai spus, i-am făcut să simtă că mor. O meritau. Unul, un nemeş, şi-a otrăvit doi fraţi şi o soră ca să rămâie singurul stăpânitor al averii. L-am ucis în cele mai groaznice chinuri. Altul, tot câine, şi-a ucis mama, în chinuri şi-a ucis-o, pentru a-i stoarce şi ultimul bănuţ, pe care nici nu-l avea, sărmana. Numai de aceste două ori am simţit că fac dreptate. Ceilalţi, sărmanii, nu făcuseră altceva decât să încalce legea, legea domnilor, aşa cum au zămislit-o. Am învăţat meseria de la un meşter priceput. Poate să fie omul pedepsit cu o sută de lovituri şi peste trei zile să-i rămâie pielea ca pe pruncul nou născut, şi să nici nu simtă durerea când îl lovesc. Cel ce vede se înspăimântă, duşmanul se bucură, dar omul nu păţeşte nimic. Pe altul, pot să-l fac să-şi dea sufletul la a zecea sau cel mult a cincisprezecea lovitură de corbaci. E măiestria pe care o cunosc numai unii din călăi, şi ţi-am spus că am învăţat-o de la un meşter priceput. Asta în ceea ce priveşte caznele, în ceea ce priveşte moartea, pot să-l fac pe om să treacă în altă lume, dacă o mai fi vreuna, pe nesimţite, fără să-şi dea seama de aceasta, precum pot să-l ucid în cele mai cumplite chinuri, fără ca cei de faţă să priceapă ceva. Dar de la moarte nu pot scăpa pe nimeni, din

cei care-mi sunt dați pe mână. Pentru Săndruț, chiar dacă nu veneai la mine, făceam tot ce puteam face. Să nu-l schilodesc, măcar că cel ce s-ar uita cum îl căznesc s-ar îngrozi. Te asigur că nici nu va simți loviturile ori arsurile, orice caznă. În ceea ce privește moartea, dacă mă va asculta, nici nu va simți! Atâta pot să fac, și asta, fără să primesc nimic în schimb. M-aș ruși na s-o fac. Știu pentru ce s-a ridicat și, poate că acolo mi-ar fi și mie locul, dar... Ți-am mai spus, e o poveste lungă.

— Îți mulțumesc și pentru atâta, frate Ioane! îi spuse Ianoș. Să ajungă nevătămat pe podină, și dacă va fi să moară, să nu sufere, măcar că e neînfricat. A fost acolo când l-au căznit și ucis pe Crăișor. A avut de la cine învăța cum se moare. Dar cum de ți-ai putut alege o asemenea meserie? Asta nu pot pricepe! Nu pari omul potrivit pentru așa ceva.

— Eh! oftă călăul. N-am mai vorbit de mult cu un om. Toți se feresc de mine ca de un ciumat. Cine poate ști ce se ascunde sub gluga de călău, pentru că, de opt ani, nimeni, până la tine, nu mi-a văzut obrazul. Nici domnii care m-au năimit și pe care-i slujesc. Aceasta a fost una din condițiile pe care le-am pus când am primit slujba. Dar, uite că mi-a venit ceva în minte: Săndruț ar avea o scăpare. Ar putea ieși nevătămat din închisoare, dar, în schimb, aș ispăși eu pentru el. Mi-ar putea îmbrăca hainele și ar ieși nestingherit. Și poate că ar fi mai bine. O merită. Dacă vrei, ascultă-mi povestea și judecă singur. Dacă vei socoti că-i drept să mă jertfesc

pentru el, dacă mă asigurați că vă veți îngriji de singura ființă care mă mai leagă de lume, primesc să mor în locul Săndruțului, fără niciun pic de părere de rău!

— Asta n-ar primi-o el; îl cunosc bine. Dar, povesteşte-mi, uşurează-ți sufletul, poate-ți va fi mai bine. Prea te văd îndurerat! Văd bine că numai o taină te-a făcut ceea ce eşti. Împărtăşeşte-mi-o!

— Meseria mea, adevărata mea meserie, a fost cea de plugar şi de ostaş al împăratului. Sunt năsăudean, am făcut parte din regimentul grăniceresc. Eram om slobod. Nu că m-aş lăuda, dar, fiind isteț, cunoscând şi taina slovelor, ajunsesem strajameşter. Comandant de companie îl aveam pe un neamț, un căpitan, Johan Sultz. Aveam muiere şi o fătuță de trei ani. Frumoasă femeie era Minodora mea, frumoasă şi bună, fie iertată! Şi ne aveam dragi şi fătuța, Măria, era soarele nostru. Eu zic că nici împăratul nu era mai fericit ca noi! Trăiam bine şi eram îndestulați. Sultz ăsta, căpitanul, era holtei şi o hahaleră. Se lega de toate muierile mai frumoase. Îmi spunea mie Minodora că o tot ispiteşte, dar ce era să fac? Mi-era şef. Nu puteam să mă iau de gât cu el. Ştiam că oricât ar încerca s-o amăgească, Minodora nu-l va asculta. Mă cheamă odată căpitanul la el şi-mi spune să-mi iau zece cătane, hrană pe trei zile şi să plec în urmărirea unui contrabandist ce se aținea prin locurile acelea. Porunca-i poruncă. M-am dus. Am şi pus mâna pe tâlhar şi la două zile eram înapoi. Când vin acasă, femei cernite, lume multă şi

Minodora în copârşău, înconjurată de flori. Se spânzurase. De ce? Nimeni nu mi-a putut spune; ori că nu ştia nimeni, ori că se temeau. Am îngropat-o şi numai eu ştiam ce era în sufletul meu. Nu mă puteam dumiri din ce pricină să fi făcut una ca asta. Îmi dădea prin gând, dar dacă nu ştii, nu ştii. Fătuța amuțise. Am crezut întâi că din frica prin care a trecut. Orice o întrebam, vedeam bine că înțelege, dar nu mai putea vorbi. Ce mi-o fi venit, poate de amărât ce eram, că mi-era tare dragă şi niciodată nu mă răstisem la ea, nu ştiu nici acuma cum a fost şi din ce, destul că am strigat aşa de tare la ea, că din sperietura aceea, i-a revenit graiul. Trecuseră două săptămâni de la moartea Minodorei. Atunci mi-a povestit Mărioara, fătuța mea, cum a fost cu moartea Minodorei. Seara, după ce tot satul dormea, a venit la ea Sultz acela, căpitanul, şi a siluit-o. Femeia s-a zbătut mult şi nu se lăsa. Fătuța plângea şi trăgea şi ea de căpitan. Acesta o încuie în cămară şi din clipa aceea fata n-a mai scos grai, până am speriat-o eu. Căpitanul nu s-a lăsat până n-a ruşinat-o pe Minodora. Era tare huiduma. După ce a plecat, femeia şi-a strâns la piept copila, pe care o scosese din cămară, şi încercă s-o adoarmă. Fătuța se prefăcu adormită, dar somnul n-o prindea din cauza spaimei prin care trecuse. N-a priceput ce face mumă-sa; nici când a atârnat ştreangul de grindă, nici când s-a suit pe scăunaş şi şi-a băgat gâtul în juvăț. Credea că lucrează, face ceva ce trebuie. Ce să priceapă la trei anişori? Nu ştiu cum am mai avut răbdare s-o ascult până la capăt, după ce-am

priceput despre ce-i vorba. I-am spus să stea cuminte, m-am dus la o soră a mea şi am rugat-o s-o ia în grijă că eu am de plecat la un drum lung. M-am dus la cancelarie şi l-am găsit pe Sultz. Nu i-am spus mare lucru, dar a priceput şi singur că ştiam tot şi că-i sunase ceasul. A încercat să scoată din sertarul mesei, la care şedea, un pistol, dar n-a mai apucat. L-am prins cu amândouă mâinile de grumaz şi nu i-am dat drumul mai bine de o jumătate de ceas, până când l-am simțit rece. M-au judecat şi m-au osândit la temniță pe viață. M-au trimis într-o baie de plumb. Acolo niciun osândit nu trăia mai mult de patru-cinci ani. După al doilea an începeau să-ți pice dinții, unghiile ți se muiau, părul îți năpârlea şi te stingeai în câțiva ani. Cel care a trăit mai mult în baia aceea era în al şaselea an când venisem eu. Avea douăzeci şi opt de ani şi ziceai că-i de şaizeci. La câteva luni după ce venisem s-a şi prăpădit. Asta era soarta ce mă aştepta şi pe mine. Nu-mi mai amintesc de câte luni eram acolo, destul că trecuseră mai mult de patru şi începeam să simt apropierea sfârşitului, când veni un domn şi ne adună pe toți osândiții. Pe cei care mai eram destul de tari, pe care încă nu-i doborâse baia, ne-a ales de-o parte şi ne-a spus că acela care primeşte să facă slujba de călău timp de zece ani, va fi bine plătit şi va fi slobod. Toți ne-am înfiorat. Niciunul nu s-a învoit. Ne-a mai întrebat o dată. Atunci îmi apăru parcă aievea chipul fătuței, al Mărioarei. M-am gândit că, oricum, călău tot vor găsi, şi nu numai unul. Fără călău tot nu se poate. Oricum,

osânditul la moarte tot trebuie să moară. Am primit. Sunt mai bine de opt ani de-atuncea. Mai am aproape doi şi-s slobod. Şi asta, numai pentru Mărioara. Acuma e aici, aproape. Am dat-o în grija unui om din Râşca. Nu i-am spus nici cine e, nici de unde vine. Ştie că-i fata unui nobil, care o vreme trebuie să trăiască în taină. Îi plătesc bine, ca şi cum i-ar plăti un nobil. Fătuța-i fericită şi o duce bine. O văd în fiecare săptămână, dar ea nu mă vede. Stau ascuns într-o cămară şi mă uit printr-o ferestruică. Aşa m-am înțeles cu omul, i-am spus că am poruncă s-o văd. Ea nu ştie nici cine sunt, nici ce fac. Obrazul de aceea nu-l arăt nimănui. Eşti singurul care mi l-ai văzut. Acuma, hotărăşte! Dacă găseşti de cuviință că-i bine cum spun, îngrijiți-vă de fătuță, vă las şi bani, că am destui, slujba e bine plătită, şi, mâine să-l aşteptați cu un cal înşeuat, aproape de ieşirea din temniță. Va ieşi îmbrăcat în straiele mele şi cu fața acoperită, ca mine. Ce zici, bine-i?

— Ți-am spus de la început că Săndruț n-ar primi pentru nimic în lume una ca asta şi n-o pot face nici eu în numele lui, oricât aş dori-o. Să-ți creşti fătuța, frate, şi să fii fericit, că meriți! Ân ceea ce priveşte înzestrarea fetei, să ştii că avem şi noi ce adăuga. Nu-i va lipsi nimic, şi pentru aceasta nu-ți vom cere nimic, pentru că şi fără intervenția noastră ai fi făcut tot ce se poate face pentru Săndruț. O meriți cu prisosință, şi, cine ştie, după ce-ți vei vedea fătuța la rostul ei, dacă-i vrea şi ți-o plăcea de viața pe care-o ducem, să ne cauți, frate! Te vom primi cu

inima deschisă.

În ajunul execuției, urmat de unul din paznici, călăul pătrunse în celula lui Săndruț.

— Te duc la beciul de cazne, Săndruțule, îi şopti. Am poruncă să-ți croiesc o sută de corbace. N-ai să simți nimic, ca şi atunci când m-a pus să te ard cu cleştele înroşit în foc. Numără vreo şaizeci de lovituri, ca să nu se bage de seamă, şi prefă-te leşinat. De strigat ştiu că n-ai să strigi chiar dacă te-ar durea!

Săndruț înclină doar din cap ca să priceapă c-a înțeles şi-l urmă.

În beciul garnisit cu tot felul de scule de tortură, aşezat pe un scaun, îl aştepta Hollòki, işpanul. Zidurile sumbre erau luminate doar de două făclii şi de limbile de foc ce jucau deasupra vetrei încinse, făcând să danseze pe pereți umbre fugare.

— Mâine ți-a sunat ceasul, tâlharule!

— Ştiu! îi răspunse sec Săndruț. Nici nu mă aşteptam la altceva din partea bunăvoinței Măriei Tale! Îmi pare numai rău că nu ți-am luat atunci şi cealaltă ureche! Am ținut seama că erai legat. Dar pe mine ai pus să mă lege şi şă mă căznească cu fierul înroşit, fără să-ți mai aminteşti de asta! Aşa învață omul, Măria Ta. Până la moarte învață! Dac-oi avea zile să scap, n-am să uit!

— Şi crezi că mai e chip de scăpare? Ori crezi că se va rupe funia? M-am îngrijit de una nou-nouță! Fă-ți meseria, călăule! îi porunci acestuia.

Călăul îl întinse pe Săndruț pe una din mese, îi

legă zdravăn mâinile şi picioarele cu nişte curele, după ce-i ceru să-şi dezbrace cămaşa. Se apropie de vatră, luă un ulcior şi-şi turnă în palme un lichid cafeniu-roşcat, cu care începu să-i fricționeze lui Săndruț spatele.

— Ce faci?! se miră işpanul.

— Un amestec de sare cu ardei iute nu strică, Măria Ta! Ustură mai tare! minți călăul.

— Asta-i foarte bine! Acuma să te văd, tâlharule! se bucură işpanul.

Săndruț nu catadixi să-i răspundă. Simțea numai cum puternicul anestezic îi amorțeşte spinarea şi că nu mai simte degetele călăului care-l fricționa. Înțelese.

Loviturile începură să curgă ritmic, rare, aşa cum le poruncise işpanul, care tare ar fi dorit să se delecteze.

Nu se miră văzând că Săndruț nici nu se sinchisea de lovituri. Se bucura doar de urmele ce le lăsa biciul pe spinarea din ce în ce mai înspăimântător vărgată. Se mira numai cum, de unde are atâta forță sufletească să reziste fără un scâncet.

Deodată capul lui Săndruț se lăsă inert şi ochii i se închiseră. Işpanul îi făcu semn călăului să oprească.

— Vezi ce-i cu el! porunci.

Călăul îl prinse pe Săndruț de păr, ridicându-i capul, şi lăsându-l apoi să cadă moale.

— A leşinat, Măria Ta!

— A primit şaizeci şi şapte de bice. Mai ține?

— Nu ştiu, Măria Ta. Alții au murit la atâtea

lovituri.

— Atunci lasă-l! Ce zici, mâine se va putea ține pe picioare?

— Numai dacă l-oi ajuta eu, Măria Ta. Orice om în locul lui n-ar mai putea face un pas neajutat. Numai aşa, că o fi având legământ cu diavolul, şi aşa s-a cam auzit.

— Prostii! E bine aşa, călăule! mai spuse işpanul plecând mulțumit. Cum părăsi işpanul beciul, călăul luă apă fiartă dintr-o oală de pe vatră şi începu să-i spele lui Săndruț spatele. După ce-l şterse cu un ştergar aspru, dispărură toate dungile acelea oribile la vedere. Dintr-o cutiuță îşi puse pe palme nişte alifie şi se apucă iar de fricționat. Îl dezlegă şi-l lăsă să se ridice.

— Simți ceva? Te-a durut?

— Nu, frate! Mai mult decât aş fi ridicat un sac la moară, nu! Cum ai făcut?!

— Taina meseriei, Săndrușule! Prefă-te că abia te mai ții pe picioare îi spuse după ce-şi îmbrăcă din nou cămaşa. Am să chem paza să te ducă.

— Îți mulțumesc, frate! îi strânse mâna Săndruț.

— După amiază am să trec pe la tine. E un obicei, ca în ajunul morții, dacă o cere osânditul, călăul poate să-i ție tovărăşie şi toată ziua. Nimeni nu s-a întâmplat s-o ceară, dar tu cere-le asta. Am a-ți mai spune unele vorbe de care trebuie să ții seama mâine, când... ştii tu! Mă doare inima ca pentru un frate, dar n-am încotro!

— Nu-mi displace tovărăşia ta, frate. Mi-o trece vremea mai uşor. Am să cer să te cheme!

Săndruț se lăsă mai mult târât până la celulă, prefăcându-se, neputincios. Cum ajunse acolo ceru ca să i se permită să-şi petreacă după amiaza în tovărăşia călăului. Oamenii se mirară, cu toate că ştiau că-i un drept al lui, dar crezuseră că se scrântise la minte din cauza caznelor la care fusese supus. Care-i nebunul acela ce şi-ar petrece ultimele ore ale vieții într-o asemenea tovărăşie?

Cum le fusese vorba, călăul veni şi fură lăsați singuri după ce uşa celulei fu bine zăvorâtă.

— Mai gândeşte-te, Săndruțule! Uite, mă dezbrac, îmi iei hainele şi eşti slobod! Lumea are nevoie mai multă de tine decât de slujba mea!

— Ți-am mai spus că aşa ceva nu pot face! Mi-e sortit să pier în ştreang, am să pier. Măcar nu-mi pare rău, că am să te am alături. Oricât m-ar durea, să ştii că n-am să mă tem! O dată mor!

— Mai gândeşte-te! insistă călăul.

— Nu! Am zis nu şi altfel n-oi face! Nu pot decât să-ți mulțumesc pentru gândul bun, atâta, frate!

— Atunci, ascultă-mă, ca să ştii ce să faci. De la moarte, nu te pot scăpa! Măcar să ştiu că n-ai să suferi, că n-are să te doară, şi asta nu se poate întâmpla dacă nu mă asculți! Văd că nu te temi şi are să-ți fie mai uşor ca altora. Toți care m-au ascultat...

— Spune, frate, că te ascult. Ce trebuie să fac? Cum?

— Când ți-oi pune juvățul, să nu te mişti! Să-l laşi aşa cum îl pun eu! Ştiu cum să-l potrivesc în aşa fel încât să nu te doară. Nici n-ai să le faci măcar

plăcerea să te vadă zbătându-te! După ce ți-am pus juvățul, gândeşte-te la ceva frumos, ceva care ți-e drag, ultimul gând să-ți fie luminos! Să nu te încordezi! Să te laşi moale, nepăsător. Nici n-ai să simți! Ca şi cum ai adormi un somn greu, fără vise, un somn odihnitor, numai că... de trezit n-ai să te mai trezeşti niciodată, frate! oftă călăul.

— Aşa voi face, frate! Nu-mi va fi greu! Îți mulțumesc de sfat!

— Crezi în viața de apoi, Săndruțule? îl întrebă sfios.

— Mă îndoiesc că ar fi aşa ceva. De multe m-am îndoit şi mă mai îndoiesc. Am citit mult, am învățat, m-am gândit. Deşertăciune, această viață de apoi. Şi, să presupun că ar fi, că omul ar mai trăi o viață şi dincolo, cum spun popii, trebuie să mă țin tare! Şi acolo am să mă apuc de trebuşoara pe care am făcut-o în viața, asta!

— Nu te pricep. Ce trebuşoară?

— De aceea spun, am să văd mâine, dacă este lumea de apoi, am să mă apuc tot de trebuşoară asta, adică să nu mai fie sfinți ori domni, şi să fie şi acolo slobozenie! De robie ne-am săturat pe lumea asta! Ai priceput acuma?

— Nu ştiu nici eu ce să cred. Uneori şi eu mă îndoiesc c-ar fi altă lume. Şi cum zici că-i alcătuită, tot cu domni şi împărat, nu văd cum ar fi mai bună ca asta. Dar, dacă totuşi este, şi mâine ai să ştii, îmi făgăduieşti ceva?

— Făgăduiesc, frate! Dacă este o aşa lume, şi am să pot, fac orice pentru tine, frate!

—Ai făgăduit! Când mi-o veni şi mie rândul, că şi călăii mor odată, să mă primeşti în ceata ta, a acelora care vor slobozenie şi acolo! E bine, frate?

— Dacă este, te primesc! Îți făgăduiesc! Dar ştii ce cred eu? Nu poate fi altă lume, după moarte. Ai murit, eşti bun mort. Cine a scornit poveştile astea cu lumea de apoi, n-a fost nici tare prost, dacă oamenii continuă să mai creadă după atâtea mii de ani, de când a fost scornită, dar nici tare deştept iară nu pot spune că a fost. Putea să scornească o lume de apoi mai bună, nu după modelul de aici, din lumea în care trăim, cu stăpâni şi cu robi. Putea să mintă mai frumos, să-şi închipuie o lume a păcii şi a dreptății, unde toată lumea e slobodă, fără împărați şi domni, ori sfinți şi Dumnezeu. Crezul meu a fost, şi are să rămâie până în clipa când nu voi mai fi, slobozenia. Vei spune poate că-i un vis, un vis frumos, dar se va înfăptui! Va veni vremea când nu vor mai fi domni, cum a poruncit Crăişorul! Poate că, dacă apucam să mor în patul meu, de bătrâneţe, şi tot n-o apucam, dar mueram cu nădejdea că o vor apuca cei ce-mi vor urma! Ştii numai de ce-mi pare rău? N-am lăsat urmaşi. Uite, n-am avut vreme şi pentru aşa ceva! Iubesc o fată. Mă iubeşte şi ea. Trebuia să ne luăm, să am măcar un copil. Dac-aş mai avea zile n-aş pregeta s-o fac, dar aşa, mâine... ce mai? Hai să povestim despre altceva, mai vesel, ce-o fi vom mai vedea!

Povestiră la verzi şi uscate, ca să le treacă timpul, până în zori.

„L-or prins pe Săndruțu' Tomii! L-or prins pe Săndruțu' Tomii!" vuiau satele de prin jurul Băii de Criş. „L-or prins pe Săndruțu' Tomii!" se întinse vestea cu iuțeală în întreaga Țară a Zărandului, ba şi mai departe. Vestea trecea din om în om, primită cu durere, de parcă odată cu prinderea Săndruțului s-ar fi isprăvit cu ceva, ceva ce mocnea în sufletul fiecărui moț care mai păstra în amintire chipul luminos al Crăişorului.

„Îl spânzură pe Săndruțu' Tomii! Domnii îl spânzură, fraților! Miercuri, la Baia îl spânzură!" înfiora vestea satele peste câteva săptămâni.

Pe eşafodul nou-nouț, anume construit, înconjurat de oştenii împăratului, cu mâinile legate la spate, cu fruntea ridicată, mândru de parcă s-ar fi găsit pe o tribună, cu ştreangul deasupra capului, Săndruțu' Tomii îşi arunca privirile pe deasupra mării de capete, a oamenilor cu chipurile înnegurate, cei mai mulți aduşi cu sila. Răspândiți prin mulțime îşi recunoscu ortacii. „Uite-l pe Pătru! Uite-l şi pe Serafim", îşi zise. „Moş Manole!" se bucură deosebind şi chipul bătrânului. „Iovuț, Ianoş, Pătruț, pruncul, cu ochii înlăcrimați, săracul. Dar lângă el? Creştina, soru-sa. Şi Anuța!" se bucură. Le zâmbi. Fetele, se vedea bine, de multă vreme îl boceau, pentru că aveau ochii înroşiți. Şi pe bătrânul Toma îl văzu în mulțime. I se închină. Bătrânul îi răspunse, cu ochii umezi. Mai văzu multe, multe chipuri cunoscute. Pe unii îi ajutase, de mulți fusese găzduit în taină şi parcă primea mulțumirile unora şi le mulțumea celorlalți.

Ispanul turba de mânie, dar nu mai era nimic de făcut. De unde se aştepta ca pe eşafod să-i fie târâtă o zdreanță de om, un biet neputincios, Săndruț urcase treptele cu aceeaşi semeție cu care-l văzuse urcând pe Horea, la Bălgrad. Îşi înghiți veninul. „Oricum, tot îl ia dracu'!" se linişti.

În răpăitul monoton al darabanelor, ispanul dădu citire sentinței. Cu capul acoperit de glugă, cu mâinile încrucişate pe piept, şi cu picioarele răşchirate, rezemat de stâlpul spânzurătorii, călăul, în aparență impasibil, cine ştie la ce se gândea, dacă se gândea la ceva, dar numai cuvintele din sentință nu le asculta. Ştia ce are de făcut şi-l durea. Nimeni n-avea cum să-i vadă cele două pârâiaşe limpezi ce-i izvorau din ochi, coborau de-a lungul obrajilor acoperiți de glugă şi i se împreunau sub bărbie.

Tobele îşi încetară răpăitul. Vocea scârțâită a ispanului se stinse. În toată mulțimea de oameni nu se mai auzi niciun zgomot, doar un vaiet colectiv, înăbuşit; ochi înlăcrimați, priviri ascuțite, dârze, sfredeleau parcă sumbra construcție, ce mirosea a răşină, a pădure de brad.

— Care ți-e ultima dorință? se auzi după un timp, ce păru cât un ceas, glasul roncănit, ca de corb, al ispanului.

Săndruț tresări. Trase cu nesaț aer în piept, îşi mai aruncă o dată privirea asupra mulțimii, trecu peste aceasta, mai îmbrățişa o dată, ca pentru ultima oară, plaiurile dragi, oftă, şi tocmai se gândea să spună că nu doreşte altceva decât să-i vadă pe toți domnii spânzurați înaintea lui, ca să poată muri

cu sufletul împăcat, când, întâlni privirea îndurerată a Anuței. Îi simțea parcă mijlocul subțirel cuprins între palme în vârtejul „țarinei”. Un gând, ca o glumă, îi fulgeră creierul. „M-or lăsa oare?” se întrebă.

— Eu, să ştiți, începu Săndruț, tare mi-a fost drag să joc țarina! Găsiți un lăutaş, ca să mi-o zică, şi să mă lăsați s-o mai joc o dată!

Işpanul rămase o clipă pe gânduri. Să admită sau nu? Era poruncă împărătească, poruncă ce suna ca ultima dorință a osânditului să fie respectată cu străşnicie, cu condiția ca aceasta să nu fie cererea de a rămâne în viață ori dacă ar fi putut împiedica într-o oarecare măsură execuția. Privi cordonul de ostaşi ce înconjura eşafodul. Privi şi cel de al doilea cordon, ce ținea lumea la distanță. Să-l lase, gândi. Peste câteva minute, oricum, tot va atârna în ştreang.

— Facă-se voia ta! porunci.

Ca din pământ, de parc-ar fi fost chemați dinainte, se iviră lăutarii. Lumea începu să le facă loc țiganilor, care nu o dată îl înveseliseră pe Săndruț la câte un păhărel, când mai găsise vreme şi pentru aşa ceva.

— Tot ne gândisem să-ți zicem ceva, ce ştiam că-ți place, Săndruțule dragă, înainte de... ştii tu, nu îndrăzni să rostească vorba. Nu fi amărât c-am venit cu lăutele, că n-am venit să ne veselim, ci să-ți îndulcim trecerea într-o lume unde nu sunt nici călăi nici lăutaşi! se scuză Gurdună, vătaful tarafului, ştergându-şi o lacrimă.

— D-apoi zi-i, văruț! Zi-i, da' așa, să-mi placă și mie! Zi-i „țarina!" îl îndemnă Săndruț, zâmbind. Noa, hai!

Melodia, când lină, când săltăreață, se revărsa pe deasupra miilor de capete.

Cu mâinile la spate, legate, cu pieptul scos înainte, mândru ca un voievod, Săndruț începu să execute, ca niciodată, pașii dansului. Întâi lin, după aceea din ce în ce mai înfocat. Scândurile eșafodului scârțâiau sub greutatea voinicului. Făcea niște figuri care păreau imposibil de executat, așa cum era, cu mâinile legate. Toate privirile se ațintiră asupra nebunaticului dansator, negura de pe chipuri începu să se șteargă, făcând loc destinderii, de parcă oamenii s-ar fi găsit la o petrecere și nu la o execuție capitală. Ușor, printre doi ostași de-ai împăratului, sări de pe podină în mijlocul careului înconjurat de soldați. Dansul deveni și mai năstrușnic, lăutarii accelerând ritmul. Doi ostași, cu puștile pregătite, îl urmau îndeaproape, neîndrăznind însă să-l încurce. Dăduse de două ori ocol careului. Când se aștepta cineva mai puțin, ca un taur înfuriat, cu capul, Săndruț doborî un ostaș și se amestecă în gloată. Ca în fața împăratului, mulțimea se desfăcu în două, lăsându-i pârtie largă, cale slobodă, reînghesuindu-se în urmă-i, pentru a-i împiedica pe zecile de ostași ce se și repeziseră în urma fugarului.

— Prindeți-l! Puneți mâna pe el! se auzi porunca dogită a ișpanului.

„Prindeți-l! Puneți mâna pe el!" repeta mulțimea, parcă îngânându-l, și continuând să-i facă loc și

împiedicându-i pe ostaşii împăratului.

Ca un fulg se văzu săltând peste un gard şi apucând-o spre Magheruță. În urmă-i, vacarmul de voci. Câteva tropote, ale ostaşilor călări care încercară să se repeadă şi să-i aţină calea, se domoliră treptat. Nici piepturile cailor, nici loviturile de cravaşa ori cu latul săbiilor, nu reuşiră să destrame zidul viu de trupuri omeneşti, ce-i servea de pavăză lui Săndruț.

Nu se opri din fugă decât pe drumul Caraciului, ştiind că odată ajuns acolo era în deplină siguranță. Îl cunoştea fiecare arbore, fiecare firicel de iarbă. Cunoştea orice râpă, orice pârâiaş, orice potecuță. Mergea la pas, mirându-sc de norocul ce dăduse peste el şi de prostia domnilor. Se liniştise aproape şi pe chip îi apăru un zâmbet. „Or mai avea de furcă domnii până m-or mai putea prinde!" îşi zise.

Îl trezi din visare galopul unui cal. Tresări, fiind gata să sară şi să se afunde în desişul pădurii. Într-o trăsurică uşoară, vieneză, groful Francisc Gyulai, care avusese nişte treburi pe la şteampurile din Caraci, cu calul în spume, înghiţea parcă drumul. Opri aproape în loc când dădu cu ochii de Săndruț. Acesta îşi pipăi cosorul de la cingătoare, pe care i-l strecurase careva din mulțime, şi cu care-i fuseseră tăiate legăturile de la mâini.

— Hei! strigă groful. De unde vii?

— De la Baia, Măria Ta.

— Te pomeneşti că-i gata? întrebă groful dezamăgit.

Tare ar fi vrut să asiste la ultimele tresăriri ale lui

Săndruț, în ştreang, neuitând de înfruntarea din noaptea aceea de pomină, când îl găsise atât de punctual, la miezul nopții, în sala mare a castelului.

— Eu, Măria Ta, aş zice să nu te mai grăbeşti atâta. Îi păcat de cal. Fără mine tot n-are să fie nimica! Numai aşa, dac-ai fi atât de bun, ca să-mi ții locul. Miresuța cu funie a rămas văduvoaie, şi până apucă domnii să mă mai prindă are să-i putrezească otgonul. Îi păcat, e nou-nouț. S-a îngrijit Măria Sa işpanul. Tare păcat!

Scrutându-l mai atent, groful îl recunoscu.

— Tâlharule!

Fulgerător, puse mâna pe puşcă, pe care o avea la îndemână, şi... Dar cu o secundă înainte de a se auzi detunătura, Săndruț se şi lungise în marginea drumului. Auzi încărcătura şuierându-i pe deasupra. Se sculă sprinten şi râse. Cu hohote râse. Până să apuce groful să-şi reîncarce puşca, auzi:

— Sare pe coadă, Măria Ta!

Dintr-un salt Săndruț se pierdu în desişul pădurii.

Râdea pădurea, hohotind.

SFÂRŞIT